

પ્રકાશક

ડૉ. ભોગીલાલ જ. સોડેસરા,
અધ્યક્ષ, ગુજરાતી વિભાગ,
મ. સ. વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા

આવૃત્તિ બીજી

પ્રત ૧૦૦૦

વિ. સં. ૨૦૧૭

ઈ. સ. ૧૯૬૦

વિદ્યાર્થી આવૃત્તિ, ગુજરાતી દાઈપ

મૂલ્ય પાંચ રૂપિયા

પ્રાપ્તિસ્થાન

યુનિવર્સિટી પુસ્તકવેચાણ વિભાગ
મહારાજ સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી પ્રેસ,
રાજમહેલ દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ,
વડોદરા

મુદ્રક

શ્રી રમણલાલ જીવણલાલ પટેલ, વ્યવસ્થાપક,
શ્રી મહારાજ સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી ઓફ
બરોડા પ્રેસ (સાધના પ્રેસ), રાજમહેલ
દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ, વડોદરા.

નિવેદન

(પહેલી આવૃત્તિ)

પ્રાચીન ગુજરાત ગ્રન્થમાલાનું આ ત્રીજું પ્રકાશન 'પ્રાચીન કાચુ-સંગ્રહ' અભ્યાસીઓ સમક્ષ રજૂ કરતાં આનંદ થાય છે. જૂના ગુજરાતી સાહિત્યના એક રસપ્રદ પ્રકારના આડત્રીસ નમૂનાઓનો આ સમુચ્ચય સાહિત્ય તેમ જ ભાષાના અભ્યાસ માટે ઉપયોગી થશે એવી આશા છે.

આ એક જ પ્રકાશન માટે સાર્કક પ્રાચીન હસ્તપ્રતો એકત્ર કરવી પડી હતી. વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્યવિદ્યા મંદિરના નિયામક પ્રો. ઓવિન્દલાલ ભટ્ટે એ સંસ્થાની હસ્તપ્રતોના ઉપયોગ માટે અમને બધી સગવડ આપી એ માટે તેમના આભારી છીએ. ગુજરાત વિદ્યાસલાના સંગ્રહમાંની કેટલીક હસ્તપ્રતોનો ઉપયોગ એ સંસ્થામાંના મારા સેવાકાળ દરમિયાન હું કરી શક્યો હતો. પ્રાચીન ગ્રન્થભંડારોના સમુદાયક અને સંશોધક પૃ. મુનિશ્રી પુણ્યવિગ્નયજ્ઞએ આ સંગ્રહ છપાઈ રહ્યો ત્યાં સુધી લુદા લુદા ભંડારોમાંથી કાચુકાચેની 'સંખ્યા-બધ' હસ્તપ્રતો મેળવી આપી હતી અને તેમના અંતેવાસી પૃ. પં. શ્રી. રમણિકવિગ્નયજ્ઞએ આ સંગ્રહના સંપાદનમાં અંગત રસ લઈ અનેક પોથીઓ અમને ઉપયોગ માટે આપી હતી અને લાંબા સમય સુધી અમારી પાંચે રહેવા દીધી હતી તે માટે તેમના આભારી છીએ. પ. મુનિશ્રી કાન્તિવિગ્નયજ્ઞએ લીબડીના જ્ઞાનભંડારમાંથી જોઈતી હસ્તપ્રતો મેળવી આપી હતી. આ ઉપરાંત મારા સાહિત્યરસિક મિત્રો શ્રી. અગરવલ્લભ નાડટા, શ્રી. કનૈયાલાલ ભાઈશંકર દવે અને પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજંકે પોતાની પામેની હસ્તપ્રતો ઉદારતાપૂર્વક ધીરીને અમને ઉપકૃત કર્યા છે. લગભગ ચારમે વર્ષના ગાળામાં રચાયેલા એક જ સાહિત્યપ્રકારના અનેક નમૂનાઓનો આ સંગ્રહ એ સર્વની સહાય વિના શક્ય બન્યો ન હોત.

વડોદરા યુનિવર્સિટી પ્રેસના કાર્યદક્ષ વ્યવસ્થાપક અને તેમના સહકાર્યકર્તાઓ કામનાં અનેકવિધ દયાણોમાં આ ગ્રન્થમાલાનાં પુસ્તકોનું મુદ્રણ ચીવટથી નિયમિતપણે કર્યું છે એ માટે તેમના આભારી છીએ.

'અધ્યાપકનિવાસ,'
વડોદરા
ચેત્રી પુર્નિમા,
સં. ૨૦૧૧

ભોગીલાલ જયચંદભાઈ સાંટેસરા
સામાન્ય સંપાદક

ડૉ. સાંડેસરાનાં અન્ય પુસ્તકો

- સંઘવિનયકૃત સિંહાસનગત્રીસી (૧૯૩૩)
 માધવકૃત રૂપમુન્દર કથા (૧૯૩૪)
 વીરસિંહકૃત ઉગાદરણ (૧૯૩૮)
 વાઘેલાઓનું ગુજરાત (૧૯૩૯)
 મતિસારકૃત કપૂરમંજરી (૧૯૪૧)
 પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમા વૃત્તરચના (૧૯૪૧)
 ઇતિહાસની કેડી—લેખસંગ્રહ (૧૯૪૫)
 સંઘદાસગણિકૃત વસુદેવ-હિંદી—અનુવાદ (૧૯૪૬)
 વસ્તુપાલ કા વિદ્યામંડલ—હિન્દી અનુવાદ (૧૯૪૭)
 વસ્તુપાલનું વિદ્યામંડળ અને ખીન્ન લેખો (૧૯૪૮)
 સત્તરમા શતકના પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય (૧૯૪૮)
 જ્યેષ્ઠીમલ્લ જ્ઞાતિ અને મલપુરાણ (૧૯૪૮)
 પંચતંત્ર (૧૯૪૯)
 જગન્નાથપુરી અને ઓરિસાના પ્રગતન અવશેષો (૧૯૫૧)
 હેમચન્દ્રાચાર્ય કા શિષ્યમંડલ—હિન્દી અનુવાદ (૧૯૫૧)
 જૈન આગમસાહિત્યમા ગુજરાત (૧૯૫૨)
 ઉત્તરાધ્યયન ગ્રન્થ, અધ્યયન ૧-૧૮ (૧૯૫૨)
 ભારતીય આર્યભાષા અને હિન્દી (૧૯૫૨)
 નેમિચન્દ્ર ભંડારી-વિરચિત પશ્ચિમતક પ્રકરણ, ત્રણ જાલાવબંધ સાહિત (૧૯૫૩)
 Literary Circle of Mahāmātya Vastupāla and Its Contribution
 to Sanskrit Literature (1953)
 મહીરાજકૃત નવ-દ્વવદંતી ગ્રંથ (૧૯૫૮)
 શબ્દ અને અર્થ—ઈતિહાસિક ગ્રંથાર્થશાસ્ત્ર વિશે પાંચ વ્યાખ્યાનો (૧૯૫૪)
 વર્ણક-સમુચ્ચય, ભાગ ૧—મૂલ પાઠ (૧૯૫૬)
 મહામાત્ય વસ્તુપાલનું સાહિત્યમંડળ (૧૯૫૭)
 પ્રદક્ષિણા—પશ્ચિમ અને પૂર્વની વિદ્યાયાત્રા (૧૯૫૯)
 વર્ણક-સમુચ્ચય, ભાગ ૨—સારકૃતિક અધ્યયન (૧૯૫૯)
 દયારામ (૧૯૬૦)
 Lexicographical Studies in Jaina Sanskrit (૭મા ભાગ)

અનુક્રમ

નિવેદન

કૃતિપત્રિય અને પ્રતિપત્રિય

૧-૩૮

કાશ્યનો આહિત્યપ્રકાશ

૩૯-૫૬

૧) કિનપદ્મચરિત્ર રથૂવિભદ્ર કાશ્ય

૩-૬

૨) નાગરોખરચરિત્ર નેમિનાથ કાશ્ય

૭-૧૦

૩) કૃષ્ણપીય જ્યોતિષચરિત્ર પ્રથમ નેમિનાથ કાશ્ય

૧૧-૧૫

૪) કૃષ્ણપીય જ્યોતિષચરિત્ર દ્વિતીય નેમિનાથ કાશ્ય

૧૬-૨૦

૫) પ્રસન્નચન્દ્રચરિત્ર ગવણિ પાર્શ્વનાથ કાશ્ય

૨૧-૨૩

૬) અમાત કવિદત્ત જગદ્ગુપ્તામી કાશ્ય

૨૪-૨૬

૭) મેરુનંદનકૃત છંદામૃતી પાર્શ્વનાથ કાશ્ય

૩૦-૩૪

૮) અમુધકૃત નેમિનાથ કાશ્ય

૩૬-૪૦

૯) અમાત કવિદત્ત પુરુષોત્તમ આચ પાડવ કાશ્ય

૪૧-૪૪

૧૦) અમાત કવિદત્ત ભગ્વતેશ્વર ચક્રવર્તી કાશ્ય

૪૫-૪૮

૧૧) અમનંદન નેમિનાથ કાશ્ય

૪૯

૧૨) પદ્મકૃત નેમિનાથ કાશ્ય

૫૦-૫૧

૧૩) ગુણચન્દ્રચરિત્ર વસંત કાશ્ય

૫૨-૫૩

૧૪) ધનદેવગણિકૃત નુગ્ધાલિપિ નેમિ કાશ્ય

૫૪-૬૩

૧૫) ગ્લનમંડનગણિકૃત નારીનિગમ કાશ્ય

૬૪-૭૧

૧૬) હેમચરતસ ગિ કાશ્ય

૭૨-૭૩

૧૭) આગમમાણિચરિત્ર જિનહંસગુર નરનગ કાશ્ય

૭૪-૭૬

૧૮) અમાત કવિદત્ત નાણુપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાશ્ય

૭૭-૮૫

૧૯) ચતુર્ચંદ્રકૃત શ્રમરગીતા

૮૬-૯૪

૨૦) અમાત કવિદત્ત મોહિની કાશ્ય

૯૫-૯૯

(૨૧) અગાત કવિદૂત કામીજનવિશ્રામ નરંગ ગીત	૧૦૦-૧૦૩
(૨૨) અગાત કવિદૂત ચુપાઈ કાગ	૧૦૪-૧૦૬
(૨૩) અગાત કવિદૂત ફાગ	૧૧૦-૧૧૧
(૨૪) અગાત કવિદૂત વાડગુણ ફાગ	૧૧૨-૧૧૩
(૨૫) અગાત કવિદૂત નેમિનાથ ફાગ	૧૧૮-૧૧૯
(૨૬) ગદ્યવંતમૂલિકૃત ગ્યુલિભડ દોશા પ્રેમવિવાસ કાગ	૧૧૭-૧૨૫
(૨૭) કમલગેખરકૃત ધર્મમૂર્તિગુર કાગ	૧૨૬-૧૨૮
(૨૮) માલદેવકૃત રથુ લિભડ ફાગ	૧૨૯-૧૪૧
(૨૯) વાચક કનકસામકૃત મંગલકલશ ફાગ	૧૪૨-૧૬૨
(૩૦) હરવાણકૃત વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ	૧૬૩-૧૯૨
(૩૧) વિનયવિજયકૃત નેમિનાથ ભ્રમરગીતા	૧૯૩-૨૦૦
(૩૨) શુદ્ધિવિજયકૃત ગાનગીતા	૨૦૧-૨૦૬
(૩૩) લક્ષ્મીવલ્લભકૃત અધ્યાત્મ ફાગ	૨૦૭-૨૦૮
(૩૪) ઉદયવિજયકૃત પાર્શ્વનાથ રાગગીતા	૨૦૯-૨૧૮

અનુપૂર્તિ

(૩૫) જિનચંદ્ર સિ ફાગ	૨૨૧-૨૨૨
(૩૬) અગાત કવિદૂત વિરહ દેસાડેરી ફાગ	૨૨૩-૨૩૦
(૩૭) અમરગનસુ સિ ફાગ	૨૩૧-૨૩૨
(૩૮) ગદ્યશેખરસુ સિકૃત દ્વિતિય નેમિનાથ ફાગ	૨૩૩-૨૩૮
ગદ્યદોષ	૨૩૯-૨૮૬

' પ્રાચીન ગુજરાત અન્યભાષા 'ના પ્રકાશન વિષે દેવસાક અભિપ્રાયો.

સુપર લખાયેલા ઓળિયામાં અજ્ઞાત કવિદ્વૃત્ત 'સુપર કાગુ'
(કાવ્યાંક ૨૨)નો અલભાગ

સુપર લખાયેલા ઓળિયામાં અજ્ઞાત કવિદ્વૃત્ત 'સુપર કાગુ'
(કાવ્યાંક ૨૨)નો અલભાગ

વન્ને ઉપર લખાયેલા ઓળિયામાં અજ્ઞાત કવિદ્વૃત્ત 'સુપર કાગુ'
(કાવ્યાંક ૨૨)નો અલભાગ

કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય

ફાયના સાહિત્યપ્રકાશનો ઐતિહાસિક તેમ જ નાણેત્વિક દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરવામા આ 'પ્રાચીન ફાય-સંગ્રહ'માં સઘનયેથી કૃતિઓના વસ્તુ, વિષય-નિરૂપણ, હોદ્દરચના આદિનો પગિચય ઉપયોગી હોઈ એ સાહિત્યપ્રકાર વિશે સર્વસામાન્ય વિચાર કરતા પહેલા આપણે કાલાનુક્રમે પ્રત્યેક કૃતિનું ટૂંકું અવલોકન કરીશું. સાથોમાથ એના કર્તા વિશે પણ પ્રાપ્ત માહિતી રજૂ કરીશું તથા જે સાધનો ઉપયોગી કાવ્યનું સંપાદન થયું હોય એનો પણ પગિચય આપીશું.

[૧] જિનપદ્મચરિત્ર 'ચૂલિભદ્ર ફાય'

જિનપદ્મચરિત્ર 'ચૂલિભદ્ર ફાય' ગુજરાતી સાહિત્યના ઉપલબ્ધ ફાય કાવ્યોમા કાવાનુક્રમે બીજું છે. (એની પહેલા, મં. ૧૩૪૧ના અગ્રસામા ગ્યાયેલ 'જિનચંદ્રચરિ ફાય' માટે જુઓ અનુવર્તિમા કાવ્યાક ૩૫) આ તથા એની પછીનો ગજગેખચરિત્ર 'નેમિનાથ ફાય' બીજા અનેક અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યો માથે પાટણના લંગાગ્રમાથી મળ્યાં હતા, અને મને ૧૯૨૦માં સદગત ચિમનલાલ ડાલાભાઈ દલાલ સંપાદિત 'પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્યસંગ્રહ'મા (ગાયકવાડઝ ઓરિયેન્ટલ સિગેઝ, નં. ૧૩)મા તે છપાયા હતા. શ્રી. દલાલના અકાળ અવમાનને કારણે પ્રસ્તાવના, ટિપ્પણ કે ઉપયોગમા લેવાયેલી પ્રતિઓના પણ ઉલેખ વિના એ પુસ્તક બહાર પડ્યું હતું તથા કેટલાક મુદ્રણદોષો પણ એમા રહી જવા પામ્યા હતા. એ પુસ્તકની નકલો ઘણાં વર્ષથી મળતી નથી. વડોદરા વિશ્વવિદ્યાલયના સને ૧૯૫૪ અને ૧૯૫૫ના બી એ.ના અભ્યાસક્રમમા આ બન્ને કાવ્યો નિયત થયેલા હોઈ વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂળતા ખાતર મંદિષ્ટ પ્રસ્તાવના સાથે આ બંનેનું પુનઃસંપાદન Journal of the Oriental Institute, Baroda ના પુ. ૨, અંક ૩, માર્ચ ૧૯૫૩મા મેં કર્યું હતું. એ સંપાદન-માનો પાક આ સંગ્રહમાં પુનર્મુદ્રિત કરવામા આવ્યો છે.

'ચૂલિભદ્ર ફાય'ના કર્તા જિનપદ્મચરિ જૈન શ્વેતાનર સંગ્રામ-અંતર્ગત ખન્તર ગરુડના આચાર્ય હતા. ખન્તર ૨૨૭ની પદાવલિઓ પ્રમાણે, જિન-

પદ્યસુરિને સં. ૧૩૬૦માં આચાર્યપદ મળ્યું હતું અને સં. ૧૪૦૦માં તેમનું અવસાન થયું હતું. આથી તેમનો આ ‘સ્થૂલિભદ્ર કાવ્ય’ સં. ૧૩૬૦ અને ૧૪૦૦ની વચ્ચે ક્યારેક રચાયો હશે એમ માનવું થોડું છે.

‘સ્થૂલિભદ્ર કાવ્ય’ એ ૨૭ કડીનું એક નાનું કાવ્ય છે. એનું વસ્તુ ઈર્ષ્ય ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ છે. સ્થૂલભદ્ર કે સ્થૂલિભદ્ર એ એક મોટા આચાર્ય થઈ ગયા. તેઓ પૂર્વાશ્રમમાં પાટલિપુત્રના નંદરાજના મંત્રી શકટાલના પુત્ર હતા. પાટલિપુત્રની કોશા નામે એક પ્રસિદ્ધ ગણિકાના શ્રેમમાં પડીને તેઓ એના ઘરમાં સતત બાર વર્ષ સુધી રહ્યા હતા. શકટાલના મરણ પછી રાજ્યએ સ્થૂલિભદ્રને બોલાવી પ્રધાનપદ સ્વીકારવા બોલાવ્યું, પણ રાજકોટની ખટ-પટોને કારણે પિતાએ નાના પુત્ર શ્રીવક્રને હરને મૃત્યુ સ્વીકારી લીધું હતું, એ વિચારતાં સ્થૂલભદ્રને સંસાર ઉપર વંદરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને એમણે તુરંત જ સંન્યસિવિગ્ર્ય ગુરુ પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. ગુરુનો આદેશ લઈ પહેલો જ આતુર્માંસ તેઓ કોશાના ઘરમાં ગાળવા માટે આવ્યા. એમને પાછા આવના જોઈ કોશા ખૂબ આનંદિત થઈ, અને પોતાના પ્રણયી સ્થૂલિભદ્રને પાછા મેળવવા તેણે ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ વિગ્રહ સ્થૂલિભદ્રે તો દામ ઉપર વિગ્ર્ય મેળવ્યો હતો. કોશાના ઘરમાં નિયત સમય સુધી રહી, તેને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડી તથા પોતાનો અભિગ્રહ પૂર્ણ કરીને સ્થૂલિભદ્ર પાછા ગુરુ પાસે આવ્યા. દુઃકરકારક તરીકે તેમની દેવોએ પણ પ્રશંસા કરી.

ઈંદ્રાર્યનાની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો, આ કૃતિ સાત વિભાગમાં વહેંચાયેલી છે તથા દરેક વિભાગને ‘ભાસ’ (સં. ભાષા) નામ અપાયેલું છે. પ્રત્યેક ‘ભાસ’ માં એક દુહો તથા પછી એક કે વધારે શ્લોક આવે છે. અલંકૃત કાવ્ય-રચનામાં પોતાની નિપુણતા જતાવવાનો પ્રયત્ન કવિએ વર્ણનપુત્ર વર્ણનમાં કર્યો છે તથા કોશાના સૌન્દર્યવર્ણનમાં તથા સ્થૂલિભદ્ર માટેના તેના ઉત્કટ પ્રણયના આસેષનમાં તેણે મૃત્યુર રસનું નિરૂપણ કરવા પ્રયાસ કર્યો છે.

[૨] રાજશેખરસૂરિકૃત ‘નેમિનાથ કાવ્ય’

‘નેમિનાથ કાવ્ય’ ના કર્તા રાજશેખરસૂરિ હર્ષપુરીય ગરબ અથવા મલ્લનાર ગરબના આચાર્ય અને પોતાના સમયના એક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન હતા. એમનો સંસ્કૃત ‘અગ્નિવેદ’ અથવા ‘અતુર્વિશતિપ્રબન્ધ’ શુદ્ધરાતના મધ્યકાલીન હિન્દુ ઇતિહાસના એક મુખ્યવાન સાધનપ્રબન્ધ તરીકે જાણીતો છે અને ‘રાસ-માલા’માં શુદ્ધરાતનો પહેલો અવસ્થિત ઇતિહાસ લખનાર અલેકઝાન્ડર

ફોર્સના સમયથી માંડી ઇતિહાસકારોએ એનો ઉપયોગ કરેલો છે. ‘પ્રગન્ધ-ક્રાશ’ની રચના મં. ૧૪૦૫માં થયેલી છે. શ્રીધરાચાર્યકૃત પ્રસિદ્ધ ‘ન્યાયકન્દલી’ ઉપરની પંજિકા, હાસ્યરસિક કુચકાઓનો એક સંગ્રહ ‘વિનોદકથાસંગ્રહ,’ ‘સ્વાદાદ્યલિકા-સ્વાદાદ્યદીપિકા,’ ‘રતનાવતારિકા પંજિકા,’ તથા ૧૮૦ શ્લોકોમાં વિવિધ દર્શનોનો પરિચય આપતો ‘પદ્ધર્શન-સમુચ્ચય’ એ એમના ખીજ સંસ્કૃત ગ્રન્થો છે. ઐતિહાસિક પ્રગન્ધા લખનાર, ન્યાયશાસ્ત્રના કૃત ગ્રન્થ ઉપર ટિપ્પણ લખનાર તથા વિનોદકથાઓનો- ‘સંસ્કૃતમાં કદાચ પહેલો જ-સંગ્રહ કરનાર રાજરોખરસુરિની વિદ્વતા અનેક-દેશીય હતી. એમનો ‘પ્રગન્ધ-ક્રાશ’ સં. ૧૪૦૫માં રચાયેલો હોઈ ‘નેમિનાથ કાચુ’ની રચના પણ એ અરસામાં જ થઈ હશે એમ માનવું ઉચિત છે.

‘નેમિનાથ કાચુ’નો વિષય અમુક રીતે ‘સ્થૂલિભદ્ર કાચુ’ના જેવો છે. નેમિનાથ એક મહાન યાદવ હતા, અને દ્વારકામાં રહેતા અને દશ દશારે તરીકે ઓળખાતા યાદવ રાજાઓમાંથી (જેમાં સમુદ્રવિજય સૌથી મોટા અને વમુદેવ સૌથી નાના હતા) સમુદ્રવિજય અને તેમની પત્ની શિવાદેવીના પુત્ર હતા. તેઓ જૈન ધર્મમાં બાવીસમા તીર્થંકર થયા હતા. નેમિનાથ લગ્ન કરવા ઇચ્છતા નહોતા, પણ તેમના કાકાના દીકરા તથા વયમાં એમનાથી મોટા શ્રીકૃષ્ણની પત્નીઓએ એમને વસંતખેલ કરતા કરતાં માંડ લગ્ન કરવા માટે મનાવ્યા હતા. રાજા ઉગ્રસેનની પુત્રી રાજમતી અથવા રાલુલ સાથે એમનું લગ્ન નક્કી કરવામાં આવ્યું. જ્યારે નેમિનાથની જાન દ્વારકામાંથી પસાર થતી હતી ત્યારે જાનવાઓને જમાડવા માટે વાડામાં બાંધી રાખેલાં પશુઓ તેમણે જોયાં. આ રીતે થનાર હિંસાની કલ્પના આવતા જ એમને જિંડી વિરક્તિ થઈ અને લગ્ન કર્યા વિના તેઓ પાછા વળ્યા. અહીં કવિને વસંતનું, રાજમતીના શાશુમારનું અને નેમિનાથના વરધોડાનું તેમ જ નિરાશ થયેલ રાજમતીના હૃદયભાવોનું વર્ણન કરવાની સારી તક મળે છે. નેમિનાથે તો કશું નહિ સાંભળતાં સાંવસરિક દાન દઈને સંસારનો ત્યાગ કર્યો; ગિરનાર ઉપર તેમનો દીક્ષામહોત્સવ થયો અને ત્યાં જ તેમને કેવલતાન અર્થાત્ સર્વજના પ્રાપ્ત થઈ. રાજમતીએ પણ પોતે જેને મનથી પાતિ તરીકે સ્વીકાર્યા હતા એમને અનુસરીને દીક્ષા લીધી. બન્ને સિદ્ધિમાં ગયાં.

આ ‘નેમિનાથ કાચુ’ની જોદરચના જિનપદ્મસુરિના ‘સ્થૂલિભદ્ર કાચુ’ને બરાબર મળતી છે. એમાં ૨૭ કડીઓ છે. એના પણ સાત વિભાગ છે અને

એના જેવો ફાગુનો ખીજો કોઈ નમુનો જોઈને રાજશેખરમુરિએ આ કાવ્ય રચું હોય એ અસંભવિત નથી.

[૩-૪] કૃષ્ણર્પીય જયસિદ્ધમુરિત એ 'નેમિનાથ ફાગુ'

એક જ લેખકે એક જ વસ્તુ લઈને આ બે ફાગુ-કાવ્યો રચ્યાં છે. કૃષ્ણર્પીય ગરબના જયસિદ્ધમુરિએ સં. ૧૪૨૨માં સંગૃહીત 'કુમારપાસવરિત મહાકાવ્ય' રચ્યું છે તથા ભાસર્વજના 'ન્યાવસાર' ઉપર 'ન્યાવતા-પર્વ-દીપિકા' નામે ટીકા લખી છે; એટલે એમના આ બંને ફાગુઓ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ રચાયા હશે.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રાચીનતર યુગમાં ફાગુકાવ્યોની રચનાની મુખ્ય બે પરિપાટીઓ હતી. એક તો જિતનપદ્મમુરિ અને રાજશેખરમુરિના ફાગુઓમાં આખું હમગુા જેવું તેમ, એક ટુંકા કાવ્યને 'લાસ'માં વિલકન કરીને પ્રત્યેક લાસમાં એક ફાંડો અને કેટલાક સૌખ્ય મુકવાની; બીજી પરિપાટી તે 'વસંતવિલાસ' જેવા ગુપ્તસિદ્ધ ફાગુકાવ્યમાં તેમ જ એ પ્રકારની બીજી અનેક કૃતિઓમાં છે તેમ, આતરપ્રાસ કે આંતરયમકવાળા દુહામાં આખું બે કાવ્ય રચવાની. જયસિદ્ધમુરિએ આ બંને પરિપાટી અનુસાર એક જ વસ્તુને બહુલાવીને પોતાની કાવ્યનિષ્ણુતા દર્શાવી છે, અને એક વિદ્વાનને શોભે એવું લાપાત્રજીવ અને પ્રૌઢિ બંને કાવ્યોમાં સર્વત્ર વરતાય છે. વળી 'લાસ'માં વિલકન થયેલો ફાગુ અહીં પહેલો મુક્યો છે અને આંતરપ્રાસવાળા દુહામાં રચાયેલો ફાગુ બીજો મુક્યો છે એ કેવળ અનુમાનથી છે; આ સંગ્રહના પ્રથમ બે ફાગુઓનો છદ્દોગ્રંથ પહેલા પ્રકારનો છે એટલું જ કદાચ એ અનુમાનના આધારમાં કહી શકાય; પરંતુ ક્યાંએ કદાચ એથી જિજ્ઞાસુ કમે આ બે કૃતિઓ રચી હોય એમ પણ બને. પહેલા ફાગુની કડી ૨૬ અને બીજા ફાગુની કડી ૪૬નું 'વસંતવિલાસ'ના વિરહિણીવર્ણનમાંની.....

હર વરિ હારુ તે બારુ મૂ નિયર, સિગારુ અંબારુ;
ચોતુ દરહ નાવિ ચંદનું, ચંદ્ર નહિ મનોહારુ.

(કડી ૪૦)

એ પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે. ફાગુકાવ્યોમાં વસંતવર્ણન અને વિરહ-વર્ણનમાં આ પ્રકારની પદ્યવધી પરાપૂર્વથી ચાલી આવી હશે એમ અનુમાન કરવું વધારે પડતું નથી.

વંદાદસા જેન જ્ઞાનમંદિરની હસ્તલિખિત પોથી નં. ૪૬૭૭માંથી આ બંને તથા બીજા કેટલાક ફાગુઓ મળેલા છે. એ પોથીનાં કુલ આઠ પત્ર જ

(૨૪૮-૫૫) સચવાયેલાં છે, અને તે ઉપરથી કોઈ દળદાર સંગ્રહપોથીનો આ એક નાનો ગો અંશ છે એમ જણાય છે. આ પત્રોને પાછળથી કોઈ એ નવા અંક આપ્યા છે અને તે ૩૧ થી ૩૮ છે. એમા અજ્ઞાત કવિદ્વૃત ' જંભુસ્વામી કાગ ' (કાવ્યાંક ૬)ની છેલ્લી દસ કડીઓ, ' ગણપતિ કાગ ' નામે એક અશ્લીલ કાગ, ' મોહિની કાગ, ' પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિદ્વૃત ' ગવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ, ' જ્યોત્સિહસૂરિના બે ' નેમિનાથ કાગ, ' 'કાન્દક બાર મામ ' તથા છેલ્લે દેવસૂરિના પ્રશંસાન્મદ પવાડાની પ્રારંભિક સાડાતેર કડીઓ છે; એ પછીનો ભાગ અધૂરો છે. આ ત્રુટિત હસ્તપ્રતમા ક્યાય લેખનવર્ષ નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતક કરતાં અર્વાચીન લાગતી નથી, આ પ્રતિમા સર્વત્ર ' બ ' ને સ્થાને ' વ ' લખેલો છે, જેમ કે—' જોલ ' ને બદલે ' વોલ, ' ' બાવ ' ને બદલે ' વાલ, ' ' બાણ ' ને બદલે ' વાણ, ' ઇત્યાદિ. મૂલ પ્રતની આ લાક્ષણિકતા જેમની તેમ ગખી છે.

[૫] પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિદ્વૃત ' ગવણિ પાર્શ્વનાથ કાગ '

હમણાં જ જેનો નિર્દેશ કર્યો એ સંગ્રહપોથીમાથી આ કાવ્ય મળેલું છે. એના કર્તા પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિ, એને અતે નિર્દેશ છે તે પ્રમાણે. ઉપર્યુક્ત જ્યોત્સિહસૂરિના શિષ્ય છે, એટલે એમનું આ કાવ્ય પણ સં. ૧૪૨૨ આસપાસ—સંભવતઃ એથી કંઈક આ તરફના કાળમાં રચાયું હશે.

ગવણિ એ અવર પાને આવેલું એક ગામ છે. ત્યાના પાર્શ્વનાથના મન્દિરની પ્રશસ્તિરૂપે કવિએ આ કાગ રચ્યો છે એમા પ્રારંભમાં વનશ્રીનું વર્ણન કરીને કવિ વસંતની ગોલા વર્ણવે છે, તથા મન્દિરમા થતી પૂજનું છટાદાર બયાન કરીને ૧૬ કડીના આ ટૂંકા કાવ્યની સમાપ્તિ કરે છે.

કાવ્યનો હોબાંધ દૂઢા અને ગેળા વડે બંધાયેલ ચાર ' ભાસ ' મા વિલક્ષન થયેલ છે.

[૬] અજ્ઞાત કવિદ્વૃત ' જંભુસ્વામી કાગ '

સં. ૧૪૩૦ જેટલા જૂના સમયમા રચાયાના સ્પષ્ટ નિર્દેશવાળું આ સુંદર કાવ્ય પાટણમા મુનિશ્રી જસવિજયજી પાસેથી મળેલી એક હસ્તપ્રત ઉપરથી મુબઈના ' ગુજરાતી ' સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૮ના દીપોત્સવી અંકમા મેં છપાવ્યું હતું. કેટલીક રીતે મહત્વની આ કૃતિ પછી દુર્લભ હોવાથી આ વિગતના અભ્યાસીઓની માગણીથી ' જૈન સત્યપ્રકાશ, ' મેન્શન ૧૯૪૬મા

પુનર્મદિન ૨ નામો આવી હતી એ પાંચ અર્થો આપે છે, ૫૩ તે સાધે, ઉપર
[૮] માં સર્વવેદી નાટકપાથીમા પ્રેની છેડી દ્વન મેઓ મળે છે, એના
પાયાનના નોખા છે

આનન્દપ્રાસન્નના ૦ ૧ માં ન્યાયના આ પ્રાચીના તર્કનું નામ નથી
પરંતુ એની ન્યાયા મ ૧૮ માં થયેલાના ઉપર ૧૦ અર્થાત ગતનાતી
સાહિત્યના પ્રાચીનતમ કુટુંબી આ રૂપિ

મૂલિન અનનનિનાયતી ૮ મ ૮ મુદ્દામાં મધ્યમ પાપ રાજા ન્યાયી
અપક્ષાએને અનરૂપ ૮ મુદ્દામાં અપ્રમાદ પ્રાચાર લેતા અને વતન
છેતિહાસમાં તમાચ મ— ૩૧ નવી ની પ્રતિ ૮ મુદ્દાના બૂગરૂપ
ના ૮ નગ ના ૧ ૧ સ્વસ્થ અન એની પતી વાળિણીના તથા પુત્ર હતા
કુમારસ્થામાં આ ના પછી એ વા જલુકુમા, મતતનુ ખીની હતી અને
દક્ષિણાનિન વાર્ધિ ન્યો હતા ત્યા પાતાના પતિના મલિત ના ન્યુ પાને
આવેના વખા ગિનિ ઉપર ૧૧ ના માટે ૧૧૦ અર્થો રાગઓની પંચગત
પદ્ધતિએ નનત અને વનથીન નર્ચન પ્રવાતી ત પ્રિને મળે છે નનનાથી
પાલા વગેના કુતુનીન ચ નમા મહાસીના ગણુ ૨૦ મુદ્ધર્મામાં સાધે ૮૮
કુમાનો નગમ થયો એમની અમૃત નમાન રાણી જલુકુમાના સાલગી એ
ધે આ ન્યા પડુ એમનું ચિત્ત ન નાનથી નિમ્ન થઈ ગયું હતું આ પછી ૧૮,
જલુકુમાના નિવાહ ના ન્યુ હતી આર હમદનાઓ માધે કન્યામાં આવેલો
હતા જલુકુમા તે નના વેશમાં લેવા છરૂતી માતાએ એનેને આગ્રહપૂર્વક
લમ હના માટે મના ના, પડુ લમ પછી દીક્ષા લેનાની એમને સમતિ આપી
અર્થો જલુકુમાની પતિગેના ગપ્તમાં ૬ અને એમના લગ્નમહે મવન નર્ચન
પ્રિ દાખન છે

નાને જલુકુમાના સધ મા ગના સૌ ઊંઘી ગના હતા, પણ અસભ્યાન્ત
જલુકુમાના જગતા હતા વિરાહ સન્નસ્તગે માપુમાં એમન થયાડુ નાણીને
ભર નામે એ ન્યો ત્યા ન્યોરી કરવા આ ન્યો પ્રલમ અને એના પાચલો
સાધીઓને જલુકુમાને પ્રતિગ્રાહ પમાઓ આર પનીઓ સહિત જલુકુમાને
મુદ્ધર્મા નામી પાસે દીક્ષા લીધી પ્રલવે પણ દીક્ષા લીધી અને ગુરુએ તેને જલુ
સ્વામીને શિષ્ય તરીકે સોપે જલુસ્વામી એ નાની થના જગતમાં વિદિત
નિપતિને લેખે વિરતો છે એના જલુકુમાના આનંદ પામે એમ પ્રિ અતમા
ઉચ્ચા છે

‘જીવંભુવામી કાચુ’નું કવિત્વ અને ભાષાપ્રૌઢિ જોતાં એના અનામી કર્તાએ ખીન્ન પણ કાવ્યો રચ્યાં હશે એ વિશે શંકા નથી.

[૭] મેરુનન્દનકૃત ‘છરાપદ્મી પાર્શ્વનાથ કાચુ’

આ કાવ્યના કર્તા મેરુનન્દન ઉપાધ્યાય ખરતર ગજજના જિનોદયમુરિના શિષ્ય છે. અંતમાં ઉલ્લેખ છે તેમ, આ કાવ્ય તેમણે સં. ૧૪૩૨માં રચેલું છે. એ ૪ વર્ષમાં તેમણે પોનાના શુરુ વિષેનો ‘જિનોદયમુરિ વિવાહલક’ (આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જૈન ઐતિહાસિક શુદ્ધર કાવ્યમંચય,’ પૃ. ૨૩૩-૨૩૭) રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘અગ્નિત શાન્તિ સ્તવન’ એ એમની બીજી કૃતિ પણ જાણવામાં છે (‘જૈન શુદ્ધર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૧૯).

બીકાનેરવાળા શ્રી. અગરચંદ નાહટા પાનેની સં. ૧૪૯૩માં લખાયેલી સંપ્રદાયોધીમાંથી આ કાવ્ય મળ્યું છે અને પાંચેક વર્ષ પહેલાંના મારા બીકાનેર-જેમલમેરના પ્રવાસ દરમિયાન આ કાવ્યની મેં નકલ કરી લીધી હતી. પ્રત્યુત સંપ્રદાયોધીનાં પત્ર ૨૮૮-૯૦ ઉપર આ કાવ્ય લખાયેલું છે. ત્યાર પછી શુદ્ધાન વિદ્યાસલાની મં. ૧૫૧૧માં લખાયેલી એક સંપ્રદાયોધીમાં પત્ર ૪૭૧-૭૩ ઉપર આ કાવ્ય જોવામાં આવતાં એનાં પાંદાન્તરો નોંધ્યાં છે. વિદ્યાસલાની પોથીમાં પત્ર ૪૭૪ ખુટતુ હોવાથી આ કૃતિનો ૪૯મી કડી પછીનો કાવ્યાંગ એમાં નથી; એટલે એ પછીના પાંદાન્તર નોંધી શકાયો નથી.

૧ આ સંપ્રદાયોધીના પ્રારંભપાના અનુક્રમ-મુનિના પદોનાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે:

॥ ૬૦ ॥ મંવત ૧૪૯૩ વર્ષ વૈશાખમાસે પ્રથમ પક્ષે ૮ દિને મોમે શ્રીબુદ્ધન ખરતરગચ્છે શ્રીનિનજદસુરિશુકો વિજયમાને શ્રીકીર્તિરતનમૂરીભાં ગિખ્યાનુ ગિવ-કુંજરમુનિના નિજપુરુષાર્થ ન્વાધ્યાયપુનિકા સિખિતા ચિરં નંદતાનુ । શ્રીયોગિની-પુરે ॥ શ્રી ॥

શ્રી. ગાંધીના મુદ્તકમાં (પૃ. ૭૧) આ સંપ્રદાયોધી મં. ૧૫૧૬માં લખાયોનો નિર્દેશ છે, એ ખરાબર નથી.

૨ વિદ્યાસલાવાળા પોથીમાં આ કાવ્યને અંતે લેખનમંવત નથી, પણ આ કાચુ-સંપ્રદાયોધીમાં ક્રમાંક ૧૦ તરીકે લેવાયેલ ‘બરતેશ્વર ચક્રવર્તી કાચુ’ એ પોથીમાં પત્ર ૪૬૦ ઉપર પુરે ચ.ચ છે, અને અંતે નીચે સુગળ પુષ્પિકા છે—‘હનિ શ્રીમરચેશ્વર ચક્રવર્તિ કાચુ ગમ.ખત: । સં. ૧૧૧૧.’

૫. લાલચંદ્ર મંધીએ ‘પાશ્વરથી ષોડશમાં પ્રકટ થયેલા છરાપદી પાર્શ્વનાથ’ એ પોતાના ફુલકના ૫. ૬૭-૭૧માં નાઠરાની પ્રત ઉપરથી આ ફાગુ લખ્યો છે એમાં ૧૩ થી ૧૭ સુધીની કડીઓ નથી. મૂળ ગ્રંથમાં ચાર પંક્તિઓ કડીનો અંત નોધ્યો છે. ત્યાં આ તો દુહો ઊંચાથી બે પંક્તિની કડી મણાવી લેઈએ. આમ તેના ૫૦ લાલચંદ્રની વાચનામાં ૬૫ ૧૦ કડીઓ (આ પુનિદ્રામાની વાચનાની કડી ૨૫ થી ૩૬ સુધીની) નથી. અર્થાત્ મૂળ આખું કાવ્ય અહીં પડેલી ગાન પ્રકાશિત થાય છે.

છરાપદી અથવા છરાવદી એ આખુની પામે આવેલું એક ગામ અને પુરાણું ઈતિ તીર્થ છે. ત્યાંના પાર્શ્વનાથના મંદિરનો આ ગ્રામનામક ફાગુ છે (મગ્ન ‘શ્રીગણેશ પાર્શ્વનાથ ફાગુ’). પાર્શ્વનાથની યાત્રા નિમિત્તે પતિ-પત્નીનો વાર્તાલાપ, વસ્તવર્ણન આદિ લખલ કરીને કવિએ પાર્શ્વનાથની ગુણિ કથા ઉપરાંત ફાગુના લાક્ષણિક તત્વો કાવ્યમાં લખલ કર્યાં છે.

૬૦ કડીનું આ કાવ્ય છે અને તેનો હોદાગધ આંતરગ્રામવાળા દુહાનો છે.

[૮] સમુદરકૃત ‘નેમિનાથ ફાગુ’

૫. ૫. શ્રી. રમણિકવિજયજી મહારાજ પામેની સંગૃહીત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ મોત્તાદિની એક પ્રાચીન સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૩૬૮-૬૯ ઉપર આ ફાગુ લખાયેલો મળે છે. સંગ્રહપોથીના ૯૮ થી ૪૪૦ સુધીનાં પત્ર ઉપલબ્ધ છે. આ પોથીને અંતે મ. ૧૪૩૭માં નક્કલ થયેલો ઉલેખ હોઈ આ ‘નેમિનાથ ફાગુ’ની નક્કલ તેમ જ ગ્રંથના ત્યાર પહેલાં થયેલાં એ રચણ છે. શ્રી. અગરચંદ નાઠરાની સં. ૧૪૬૩વાળા પોથીનાં પત્ર ૨૬૫-૬૭માં પણ આ ફાગુ મળે છે. શ્રી. રમણિકવિજયજીવાળા પોથીને મુખ્ય પાઠ સંગ્રહી શ્રીકાંતી શ્રી. નાઠરાવાળા નક્કલનાં પાઠાન્તરો નોધ્યાં છે.

કાવ્યના કર્તા સમુદર વિષે કશું જાણવામાં નથી.

૨૮ કડીનો આ ફાગુ દુહો હંદમાં છે. દુહામાં આંતરગ્રામ કે આંતરગમક સામાન્ય રીતે નથી. પાત્ર દરેક પંક્તિના પ્રારંભમાં હંદના માપથી વિરોધ,

૧. જુઓ પત્ર ૪૪૦ ઉપરની પુષ્પિકા—

અંત ૧૪૩૭ વેસાખ સુદિ ૨ દિવિયા દિને સુમરુ શ્રીગિરનાજસુરિસદુપરોન
બ. દેરાપુત્રા દેવગુણીશાચિતામગિમગ્નકમ્પિતયા માંકુસુશાચિકયા આત્મપુરયાજી
શ્રીગુણધાનપુષ્પિતમ લેખિતા । વાચ્યમાના આચન્દ્રાકે નન્દુ ।

‘લટકણિયા’ તરીકે ‘અરે’ શબ્દ આવે છે, તે બહેરમા ગાવાના પ્રકાર તરીકે ફાગુ હોવાનું સૂચન કરે છે. બીજી પ્રતમાં ‘અરે’ શબ્દ નથી. કેટલાક ફાગુઓમાં ‘અરે’ ને બદલે અમુક કડીઓના આરંભમાં ‘એહ’ અથવા ‘આહે’ શબ્દ પણ આવે છે. જોકે સર્વત્ર એ ‘લટકણિયા’ તરીકે હોય એવું નથી.

[૯] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ ફાગ’

શ્રી. અગરચંદ નાહટાની સં. ૧૪૬૩ના ઉલેખવાળી સંગ્રહપોથીમાં પત્ર ૨૯૭-૨૯૯માં આ કાવ્ય મળ્યું છે.

પાંચે પાંડવોને, એમના લગ્ન પછી, દ્રૌપદી સાથે લઈને પાંડુ રાજા હસ્તિનાપુરમાં આવે છે. ત્યાં એમનો સત્કાર થાય છે તથા નગરમાં ઉત્સવ થાય છે એનું વર્ણન કવિ કરે છે. ગંગા-અમુનાના અંતરાલમાં આવેલા કુલપર્વત ઉપર પાંડવો અને યાદવો ક્રીડા માટે જાય છે. ત્યાં ખીલેલી વસંતનું કવિ વર્ણન કરે છે, અને એ રીતે ‘ફાગુ’ નામની સાર્થકતા થાય છે. કુંતી-પુત્રોની સાથે કૃષ્ણ આમ ક્રીડા કરતા હતા એટલામાં નારદ ઋષિ ત્યાં ગગન-માર્ગે આવે છે. બધા વંદન કરે છે અને નારદ એમને આશીષ આપે છે અને ઋષિતીર્થને વંદન કરવાના માહાત્મ્યનો ઉલેખ કરીને કવિ ફાગુની સમાપ્તિ કરે છે.

૨૪ કડીના આ ફાગુનો છંદોળધે બિનપદ્ય અને રાજશેખરના પ્રાચીનતર ફાગુઓ જેવો—એક દુહો અને એક કરતાં વધુ રોજાના બનેલા આઠ ‘ભાસ’-નો—છે. એ પ્રાચીનતર ફાગુઓની કાવ્યરીતિની સ્પષ્ટ અસર આના વર્ણનોમાં વરતાય છે.

[૧૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ’

સં. ૧૪૬૩ના ઉલેખવાળી શ્રી. અગરચંદ નાહટાની પોથીનાં પત્ર ૨૯૦-૨૯૨માં આ ફાગ લખાયેલો મળ્યો છે અને મારા ખીકાનેરના પ્રવાસ વખતે એની નકલ મેં કરી લીધી હતી. સાર પછી ગુજરાત વિદ્યાસલાની સં. ૧૫૧૧-ની સંગ્રહપોથીનાં પત્ર ૪૬૬-૭૦ ઉપર આ કાવ્યની બીજી નકલ મળતાં એનાં પાકાન્તર નોંધ્યાં છે.

ભરત ચક્રવર્તી એટલે જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઋષભદેવ અથવા આદિ-નાથના પુત્ર ભરત અને તેમના ભાઈ બાહુબલિ વચ્ચેનો વિગ્રહ અને અંતે

ખાદુબળિનો મ સામંતવાગ વર્ણવતુ ગુજરાતી સાહિત્યનું અતિ પ્રાચીન નામ
કાવ્ય, 'સિંહાદસરિ' ત 'ભ તળા બલિ નમ' (સ ૧૦૪૧) ભાગ
સાહિત્યના અઠામીએમાં નાણીત છે ભગ્ન ચપ્પની યથાનત પાચ પ્રમાણના
ભોગ ભોગવતો તે અને દેવગરપાદનુ ગમણુ મનો હતો (કડી ૧૮) એ
દિવસ આદર્શભવનમાં પોતાનું રૂપ જોતા અહા ! વિના પોતે શ્વે વિરૂપ
લાગે એ રિચારતા અને એનાનના કર્વે સુભ ભાવના ભાવના ત્યા જ એને
શ્રેવનનાન થય અને તે સિદ્ધિમાં ગમે

આમ માન્યનું વસ્તુ આપણુ છે અને ત પપુ મુખ્યત્વે અતમા આવે છે,
પણુ પ્રાણમાં ભ તની નાજધાની અયોધાનગરીનું, મનવૈભવનું તથા
અત પુર સાથે ભગ્ન વસતકી ૧૨ ના ના છે એનું નિતાથી વર્ણન મગેને
એને કાગનું રૂપ આપ્યું છે

છ દોષધ જિનપદ્મમ્ અને નાજગેખગ્યગ્નિના પ્રાચીનતમ કાગ્યોની
જો દુટા અને તાગા છ દની બનેની ચા 'ભામ' નો છે

[૧૧-૧૨] અમરકૃત 'નેમિનાથ કાગ્ય' અને પદ્મકૃત 'નેમિનાથ કાગ્ય'

શ્રી અગરચદ નાદગાની ન ૧૪ ડના ઉ લેખવાળી નમ્રદપોથીના
પન ૩૦૬ ૩૦૭ ઉપર આ બન કાગ્યોની નમ્ન છે અનુક્રમે ૧૦ અને ૧૪
ડીના આ ટૂંકા કાવ્યોમાં છ દો રૂઢ આત્મપ્રાસ કે યમકવાગા નકિ, પણ
સાદા દુટાનો છે નમરકૃત કાગ્યનો ધોગ ભાગ ભ્રમતીની વિગ્ગોમિઓનો છે,
ભ્યાર પદ્મકૃત કાગ્યમાં ૧૦ કડી વનતવર્ણનમાં પેકામેની છે અને બાપ્રાની
૪ કડીમાં નેમિનાથનું સુપસિદ્ધ ચાનક જેનાથી થોતાઓ વાયકો સુપગિયિત
હતા એનો સક્ષિપ્ત નિર્દેશ કવિ મગ લે છે જર્જિતત્વ અને વર્ણનની
ફનગૂથણીના આ બને મ મો નાગ ઉપર છે

[૧૩] ગુપ્તચંદસરિકૃત 'વમત કાગ્ય'

પાપુના ત બાઈ નાનમદિગ્ની ખેથી ૧૧૪, ન ૭૬ની બે પનની
પ્રતિનાથી આ કાગ્ય મળ્યો છે ૩૮માં લેખનસવન નથી પણુ લિપિ ઉપગ્રથી
તે નિ ન ગે ભાગ નેમની ગેય એન અનમાન થાય છે અણચદ્રસગિ નામના
અ મના નુ આચારા ચા મા અન પદ મા સપમાં થઈ ૧૬ એમાંથી
૭૧ કાવ્યના કંઈકેણુ હતો તે મટે મગ લ છ પનું પ્રતિની પ્રાચીનતા
તે ૧૭ ભાષાનું સ્વરૂપ એન આધા આ કૃતિને વિક્રમના પદ્મમાં શતમ્માં
મુળમાં ઉલકેત નથી

આ ફાગુમાં ડોઈ ધાર્મિક કથાપ્રસંગ નથી, જેને આધારે કવિએ શૃંગારનું મર્યાદિત આલેખન કર્યું હોય. એક જૈન સાધુને હાથે લખાગેહું આ નખશિખ સાંસારિક કાવ્ય છે અને આદિથી અંત સુધી એમાં શૃંગારનું સુરેખ આલેખન છે. કડી ૨-૩૧ 'વમંતવિલાસ'ની નીચેની પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે—

પાડલ ક'ની અતિ કુંઅલી તું અવીઅલ મ ધંધોલિ;
તકં ગુણવેધ તિ સાચક હાયકં મહીકં મ રોલિ.

(કડી ૭૨)

[૧૪] ધનદેવગણિકૃત 'સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ'

ધનદેવગણિકૃત 'સુરંગાલિધ નેમિ ફાગ'ની નોંધ સ્વ. મોહનલાલ દેસાઈએ 'જૈન ગુર્જર કવિઓ,' ભાગ ૧ (પૃ. ૪૩-૪૪) માં કરી હતી. એમાં એની પ્રત પાટણના ભંડારમાં હોવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો. શ્રી. દેસાઈએ આપેલાં ફેટલાંક અવતરણનો ઉપયોગ મેં વડોદરાની પ્રાચ્ય વિદ્યાપરિષદમાં રજૂ કરેલા 'પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં વૃત્તરચના' એ નિબંધમાં ૧૯૩૩-૩૪ માં કર્યો હતો અને સારથી આ ફાગની તપાસમાં હું હતો. પાટણના ડોઈ ભંડારમાં એનો પત્તો લાગ્યો નહિ; પણ છેવટે આટલે વરો એ જ પ્રતિ વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંથી (ગુજરાતી વિભાગ, નં. ૪૮૨) જડી આવનાં ઘણાં આનંદ થયો. કુલ ચાર પત્રની એ પોલી છે અને એમાં ૪થા પત્રના ખીજ પૃષ્ઠની પહેલી પંક્તિમાં આ ફાગ પૂરો થાય છે. અંતની પુષ્પિકામાં સં. ૧૫૦૨માં ધનદેવગણિએ એની રચના કરી હોવાનો ઉલ્લેખ છે. સાર પછી 'શ્રીજયચન્દ્રસૂરીણા સ્તુતિઃ' અને 'શ્રીનેમિનાથસ્તુતયઃ' ના 'ફેટલાંક સંગૃહીત' શ્લોકો છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ સત્તરમાં સેકાની જણાય છે.

નેમિનાથના લોકપ્રિય કથાકથુને કવિતામાં હિતારના ૮૪ કડીના આ ફાગની જોદરચના અન્યાર પહેલા આપણે જોડેલા ફાગનો કરતા જુદા પ્રકારની અને વધારે સંકુલ છે. કુહા જેવા ડોઈ એક જ જંદનો અથવા જેમાં દુટા અને ગેળાની સંસૃષ્ટિ હોય એની પૂર્વોક્તિ 'લામ નો એમા પ્રયોગ નથી આ ફાગની જોદરચના નીચે પ્રમાણે ફેટલાંક એકબોમાં વરેચાઈ જાય છે:

મંગલાચરણના મંગલ શ્લોક પછી ગુજરાતીમાં ગાર્હલવિકીર્ણની એક કડી આવે છે, જેને 'કાવ્ય' નામ આપવામાં આવ્યું છે. એ પછી નન્દ, અદૈયુ અને ફાગની ફેટલીક કડીઓ આવે છે. આ ફાગ જંદ એ આનંદવમદ...

વાળા દુહા જ છે, અને દુહાને આ નામ અપાયું એ કાગળના કાવ્યપ્રકાર સાથેની એની નિકટતા દર્શાવે છે. આ કાવ્યના હૃદયગ્રંથના મુખ્ય દસ એકમોમાં ઉપર પ્રમાણેની વ્યવસ્થા છે. માત્ર હજી એકમના પ્રારંભિક 'કાવ્ય' (શાદ્દલ) નથી. છેલ્લા અગિયારમા એકમમાં એક શાદ્દલ અને સમાપનના મંદકૃત શ્લોક એટલું જ છે. મનદેવગાંધીના આ કાવ્ય પદ્યોના કાગળોમાં આ પ્રકારની મિત્ર હૃદયગ્રંથના માળિય-વનુ-દનુર્નિર્મિત 'નૈમિકાગ' (નં. ૧૮૭૮),^૧ સોમસુન્દરમૂર્તિન 'સંગમાગ નૈમિકાગ' (નં. ૧૪૬૬ આસપાસ),^૨ અને 'દેવસત્તમ્યુજિ કાગ'માં છે. જેવંકે કટવાક ગોપુ ભેદ એ ત્રણેયમાં છે ખરા.

આ કાવ્ય સમાપ્તમાં લાગતું હોવાથી નૈમિકાગના કથાનકના પ્રારંભથી માંડીને કવિએ ઉચિત વિસ્તાર કર્યો છે. એની કડી ૪૫ અને ૭૩નું 'વસંતવિલાસ'ની અનક્રમે ૩૨ અને ૩૮મી કડી સાથે નોંધપાત્ર સાબિતકાર્ય છે.

[૧૫] રતનમંડનગણિકૃત 'નારીનિરાસ કાગ '

'વસંતવિલાસ'ની પદ્ધતિએ આનંદવમકવાળા દુહાની વચ્ચે વચ્ચે સંમતિના સંસ્કૃત શ્લોકો મૂકીને રચાયેલ આ 'નારીનિરાસ કાગ' એનાં વાંચકો તેમ જ વિચારનિરૂપણની દૃષ્ટિએ પણ વિશિષ્ટ છે. આ કાવ્યનું પ્રથમ પ્રકાશન શ્રી. અંગાલાલ ગ્રેગચંદ શાહે તેમની પાસેની એક દસ્તાવેજ ઉપરથી 'જૈન સંપ્રદાય'ના વર્ષ ૧૨, અંક ૫-૬ જેલુઆરી-માર્ચ ૧૯૪૭માં કર્યું હતું. ત્યાર પછી એની ખીલ પંડિતપ્રભુ મને મળી-એક વરોદરાના જૈન જ્ઞાનમંદિરના ગુજરાતી વિભાગની નં. ૧૭૫૨ અને ખીલ વરોદરા પાસેના હાણી ગામના જૈન જ્ઞાનમંદિરની નં. ૭૪૮. વરોદરાની પોથી બે પત્રો છે. એમાં લેખનસંવન નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા સદકાની હોવી જોઈએ. હાણીની પ્રત પ્રમાણમાં ઘણી અર્વાચીન-સં. ૧૮૪૮માં

૧ નં.પાદક: શ્રી. મોહનલાલ દેસાઈ, 'શ્રી. અત્યાનંદ મતાબ્દી ગારહચંચ,' પૃ. ૪૭-૬૫.

૨ 'સંગમનૃતમ'ની સાથે સંપાદક વિજયધર્મમૂરિ.

૩ આગાધ 'જિનવિજયચંદ્ર'પાદિત 'જૈન ગૌતમસિદ્ધાન્ત'નું સંવ્ય-સંવાય,' પૃ. ૧૫૦-૫૮.

લખાયેલી છે.^૧ વડોદરા અને છાણીની પ્રતો વચ્ચે તેઓ બન્ને મૂળ એક જ પ્રતીકની નકલો હોય એટલું બહુ સામ્ય છે, અને એથી છાણીની પ્રતનો સંપાદનમાં ઉપયોગ કરવાનું—કોઈ કોઈ પાસેની તુલના કરવા સિવાય અન્ય જરૂરી લાગ્યું નથી. શ્રી. શાહની વાચના કરતાં વડોદરાની પ્રત નિશ્ચિતપણે જૂની હોઈ એને મુખ્ય વાચના ગણી છે અને શ્રી. શાહની વાચનાનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે.

શ્રી. શાહની પ્રતને અંતે આ કાગળના કર્તાનું નામ રત્નમંડનગણિ આપ્યું છે. વળી કાગળની અનુક્રમે ગુજરાતી અને સંસ્કૃત પર અને પછી કડીમાં પણ કર્તાએ ‘સુરય્યમંડન’ અને ‘રૈવનરત્નમંડનમબૂદ્ધ’ એ શબ્દો વડે પોતાનું નામ સૂચિત કર્યું છે. શ્રી. અંબાલાલ ગાંધે બતાવ્યું છે તેમ, આ રત્નમંડન-ગણિ તપાગરના આચાર્ય મોમચન્દરસૂરિના અથવા તેમના શિષ્ય મોમદેવસૂરિના શિષ્ય હતા અને વિક્રમના સોળેમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા.^૨ આ કાવ્ય ઉપરાંત સંસ્કૃતમાં ‘સુકૃતસાગર’, ‘મુખ્યમેધાલંકાર’, ‘વરદપન્થપલ્લવા’ આદિ ગ્રંથો તેમણે રચેલા છે.

‘નારીનિરાસ કાગળ’ની સમગ્ર કાવ્યધાતી ‘વસંતવિલાસ’ની છે. કેટલેય સ્થળે એમાં ‘વસંતવિલાસ’ની પંક્તિઓના પડધા સંલગ્ન છે. ‘વસંત-વિલાસ’ જેવા પ્રચુર ટૂંગારિક કાવ્યની રચના થયા પછી એ ટૂંગારલાવનાનો નિરાસ કરવાના ખ્યાલથી આ ‘નારીનિરાસ કાગળ’ની રચના થઈ હોય એવું સ્વાભાવિક અનુમાન થઈ શકે. રાજમતી જેવી નારીનો નિરાસ—સાગ કરીને ચાલી નીકળનાર નેમિનાથ વિશે છેલ્લી બે કડીઓ (ગુજરાતી અને સંસ્કૃત)માં કવિએ ભક્તિપૂર્વક નિર્દેશ કર્યો છે, પણ એકંદરે કાગળનો વિષય અને ઉદ્દેશ જુદો જ છે એ સ્પષ્ટ છે. સંસ્કૃત શ્લોકો લોકલાપાની અસરવાળા છે અને હસ્તપ્રતોમાં એ પણ પ્રાયઃ અપભ્રંશ સ્વરૂપમાં ગળે છે.

[૧૬] ‘હેમરત્નસૂરિ કાગળ’

એક જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિ ઉપરથી કચેલી આ કાવ્યની નકલ મને શ્રી. અગરયંદ નાહટાએ મોકલી હતી. આ પહેલાં આપણે જોયા એ કાગળો

૧ એ પ્રતિના સંસ્કૃત શ્લોકોને અંતે પુષ્પિકા—‘ઇતિ શ્રીનારીનિરાસ કાગ સમાપ્તઃ । લિ. ૧ સં. ૧૮૪૬ના દ્વિતીય આંશુ ૨૧૦ ર૧૦ એથ’ બલ ।’ ગુજરાતી કડીઓને અંતે પુષ્પિકા—‘ઇતિ શ્રીનારીનિરાસકાગલિખન’ સમાપ્ત । લિ. ૫. રંગવિજય પં. શ્રીકૃષ્ણસલ્લેન ।

૨. ‘જેન સત્યપ્રકાશ,’ વર્ષ ૧૨, પૃ. ૧૬૮

કરનાં આનું વસ્તુ લુદ્ધ પ્રકારનું છે અને તે એ રીતે કે એક સમકાલીન ઐતિહાસિક વ્યક્તિ વિશેનું એ કાવ્ય છે. દેમરનસૂરિ એ આગમ મરહુના આચાર્ય હતા. એમણે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી ધાતુપ્રતિમાઓના લેખો વિક્રમની પંદરમી સદીની છેડી પચીસીના તથા મોઝામી સદીના પ્રારંભના મજા છે.^૧ આચાર્યની પ્રશંસા-ખાસ કરીને એમના મોહવિજયની પ્રશંસા કર્યાંએ એમા માર્છ છે. વિનવચૂદા સાધ્વીના આશ્રયથી આ કાવ્ય આયુ દોવાનો નિર્દેશ એની પુષ્પિકામા છે. ૨૨મી કડીમા પણ વિનવચૂદાના ઉલ્લેખ છે, પણ એ કડી ક્ષુદ્રિત દોવાથી એમા વિનવચૂદાનું આની સ્વરિત્તી કહી છે કે માત્ર પુષ્પિકામા છે એ પ્રકારના જ એ ઉલ્લેખ હતા એ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય એમ નથી. ગમે તેમ, પણ દેમરનસૂરિના શિષ્યમંડળમાથી કોઈએ આ કાવ્ય રચ્યો હશે એટલું તો નિશ્ચિત છે. આ રીતે એની ન્યના મોઝામી સતાબદીના પ્રારંભમાં માનવી થોડા છે.

૨૨ કડીના આ કાવ્ય દુહામા-મોટે ભાગે આતર્યમકવાળા દુહામાં રચાયો છે. આટલી ટુંકી મર્યાદામા પણ કાવ્યને અનુરૂપ ઝડઝમકવાળાં વાચુંનો આપીને તથા ૧૭મી કડીમા કાવ્યનો ઉલ્લેખ કરીને કવિએ આ કાવ્યપ્રકારમાં કૃતિને ઘટાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. લુદ્ધ લુદ્ધ આચાર્યો વિશેના બીજા પણ કાવ્યો મળે છે એ વિશે ચર્ચા હવે પછી કાવ્યના સાહિત્યપ્રકાર વિશેના લેખમાં આપણે કરીશું.

[૧૭] આગમભાણિકૃત 'ઝિનહંસગુરુ નચરંગ કામ'

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તાક્ષિત પ્રત વડોદરાના જન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રી કાન્નિવિજયજી મહારાજના સાત્રસંમુદમાંથી (ગુજરાતી વિભાગ, નં. ૩૬૪૧) મળેલી છે. ક્ષિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના સોળમા શતકના અંતમાં કે સત્તરમાના પ્રારંભમાં લખાયેલી જણાય છે. 'દેમરનસૂરિ કાવ્ય'ની જેમ આ પણ એક સમકાલીન ઐતિહાસિક વ્યક્તિ વિશેનું કાવ્ય છે. ઝિનહંસગુરુ તપાગરહતા હતા (કડી ૬) અને લક્ષ્મીસાગરસૂરિના શિષ્ય હતા (કડી ૨૫). લક્ષ્મીસાગર એ તપાગરહતા સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય, પંદરમા શતકના અંતમાં થયેલા મોમચુદરસૂરિના એક શિષ્ય હતા,^૨ અને ઝિનહંસગણિએ સોમ

૧. આચાર્ય વિજયધર્મસૂરિ-સંપાદિત 'પ્રાચીન લેખસંમુદ્ધ', ભાગ ૧, નં. ૧૨૫, ૨૦૮, ૨૩૨, ૩૩૦; તથા આચાર્ય બુદ્ધિસામરસૂરિ-સંપાદિત 'જૈન ધાતુ-પ્રતિમા લેખસંમુદ્ધ', ભાગ ૧, સુચિ પૃ. ૩૪.

૨. મોહનલાલ દેસાઈ, 'જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ', પૃ. ૪૬૬

સુન્દરના ખીમ એક શિષ્ય રત્નશેખરસરિને સં. ૧૫૧૬માં 'આચાર્યદીપ' ગ્રન્થના લેખનરોધનાદિમાં સહાય કરી હતી.^૧ આથી જિનહંસગણિનો સમય વિક્રમના સોળમા શતકના પૂર્વાર્ધમાં નિશ્ચિત થાય છે. એમના શિષ્ય આગમમાણિક્યે આ કાગ રચ્યો છે.

આચાર્યના મન્મથવિજયનું વર્ણન કવિએ આમાં કર્યું છે અને એ નિમિત્તે કાગમાં આવતાં વસંતવર્ણન, વિરહિણીવર્ણન આદિ આલેખ્યાં છે. પ્રારંભમાં મંગલાચરણના બે દુહા આપ્યા પછી રાસક, આદોલા અને ફાગની (દુહાની) જેટલીક કડીઓ આવે છે. આ કાવ્યના છંદોળધના ત્રણે વિભાગોની યોજના એ પ્રમાણેની છે. આ કાવ્યની ૧૮મી કડીનું 'વસંતવિલાસ'ની નીચેની પંક્તિઓ સાથે નોંધપાત્ર સામ્ય છે :

સકલકલા ઇ તુય નિગાહર રયા હર સયરિ સંતાપુ,
અખલ મ મારિ કલંકિય શંકિય રે હિવ પાપ.

(કડી ૪૨)

[૧૮] અજ્ઞાત કવિકૃત 'રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ'

આ કાવ્યની ત્રણ પત્રની, સં. ૧૫૫૭માં લખાયેલી હસ્તલિખિત પ્રતિ વડોદરા જૈન જ્ઞાનમંદિરમાંના પ્રવર્તક શ્રી. કાન્તિવિજયજી મહારાજના સંપ્રદાના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૧૨૧૪) મળી છે. પ્રત સંપૂર્ણ છે, પણ પહેલા અને છેલ્લા પાનાની કિનારો ફાટી જવાથી થોડાક શબ્દો તૂટે છે.

મારવાડમાં સાદડી પાસે રાણકપુરમાં આવેલું જૈન મંદિર— જેમાં આદિનાથની ચતુર્મુખ મુર્તિ છે—માત્ર પશ્ચિમ ભારતની જ નહિ, પણ સમગ્ર દેશની સ્થાપત્યકૃતિઓમાં વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે. રાણકપુરના ધરણાશાહ નામે એક શ્રેષ્ઠીએ તે બંધાવ્યું હતું તેથી એ 'ધરણવિહાર' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. સં. ૧૪૯૬માં સોમસુન્દરસરિને હસ્તે એમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી. એ મંદિરની પ્રશસ્તિરૂપ આ કાગકાવ્ય છે. સં. ૧૫૫૭માં એની નકલ થઈ છે, એટલે ત્યાર પહેલાં તો એ રચાયું છે, પણ સં. ૧૪૯૬માં મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ એ પછી તુરંતમાં એની રચના થઈ હોય એ બનવા બોગ છે. કર્તાનું નામ મળતું નથી, પણ સોમસુન્દરસરિના વિદ્વાન શિષ્યમંડળમાંથી કોઈએ એ રચ્યું હોય એવો મંતવ છે.

પ્રારંભમાં રાણકપુરનું વર્ણન, મંદિર બંધાવનારના કુટુંબનો ટૂંક વર્તાત,

મેવાડના રાજા કુંભકર્ણ (કુંભારાજા)ના અધિકારી ધરબાશાહે સોમસુન્દર-
સરિના ઉપદેશથી મન્દિર બંધાવ્યું તે વાત, પછી મન્દિરનું અને તેની શિલ્પ-
સમૃદ્ધિનું વિગતભરપૂર વર્ણન, અને સુન્દર વસંતઋતુન આપીને તથા મન્દિરમાં
થતા ઉત્સવો વર્ણવીને કવિ ધરબાવિદ્યાર માટે શુભેચ્છા દર્શાવે છે.

૮૧ કડીના આ કાવ્યનો હૃદયબંધ કાગ, રામક અને અદોલામાં મુખ્યત્વે
બંધાયો છે; ક્ષણિક સ્થાને અદોલા પછી અદૈયા આવે છે, અને ઘણી વાર
ક્ષામતી પહેલા ગિચિય અક્ષરમેળવાળા શાફલવિદોહિતની એક કડી આવે છે
એ નોંધપાત્ર છે.

[૧૬] ચતુર્ભુજકૃત ' ભ્રમરગીતા '

આ કાવ્યની ત્રણ પત્રની સં. ૧૬૨૨માં લખાયેલી પોથી વગેરેના નૈન
જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રી. દાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંપ્રદર્શી
(ગુજરાતી વિભાગ, નં. ૪૦૧) અને ગણી હતી, અને તે ઉપરથી લગભગ
બારીસ વર્ષ પહેલાં, મુળધના ' ગુજરાતી ' સાપ્તાહિકના સં. ૧૯૮૯ના
દીપોત્સવી અંકમાં એ કાવ્ય એ પ્રથમ વાર સંપાદિત કર્યું હતું. મૂળ પ્રત
સાથે ફરી વાર તુલના કરીને એ અહીં પુનર્મુદ્રિત કર્યું છે. આ કાવ્યની ત્રીજી
કડીમાં—

કામ કાશુભિ માત્ર કિષ્કેર

એ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે; વળી પુષ્પિકામાં આ કૃતિને ' શ્રીકૃષ્ણગોપીવિરહમેલાપક
કાગ ' કહેવામાં આવી છે તથા જે આંતર્યમકવાળા દુહાથી કાવ્યનો પ્રારંભ
ધાય છે ત્યાં પાછળથી કોઈ એ ' કાગ ' શબ્દ લખ્યો છે, એથી આ એક કાશુ-
કાવ્ય છે એ નિશ્ચિત ધાય છે. એકાંતરે આવતી દુહા અને છંદની^૧ કડીઓનો
એનો પદ્યમધ છે.

૧ આ છંદ તે ખરું જોતા ત્રુવણાનો ૧૭ માત્રાનો ઉત્તરાધ^૨ છે. દિન્દીના ' છંદઃ—
પ્રમાદર ' પિંગળમાં (પૃ. ૫૩) અને ૧૭ માત્રાનો (૧૦-૭) ' ચંદ્ર ' નામે છંદ
હલો છે, એ જ રીતે જમાં (પૃ. ૫૭) ત્રુવણાના ૨૦ માત્રાના પૂર્વાધને ' ચરુણ '
છંદ હલો છે. આ ' ભ્રમરગીતા ' મા તથા ત્યાર પછીના કેટલાંક કાશુકાવ્યોમાં આ
' ચંદ્ર ' છંદનો પ્રયોગ જાડી વળતે જોના સારસોજી શુદ્ધ સ્વરૂપમાં થયો દેખાય એવું
નથી. કેટલીક વાર તે એ છંદની માત્ર આવ જ ગણી શકાય એવી રચના જોવામાં
આવે છે.

આ કાવ્યમાં વિગતવાર રચનાસંવન નથી, પણ છેલ્લી ૯૮મી કડીમાંના—

છિહ્નરિ કીધુ છટવા ભેટવા શ્રીમનનાન

એ શબ્દો ઉપરથી ‘છિહ્નરિ’ (‘છોતેર’માં અર્થાત્ સં. ૧૫૭૬માં) એની રચના થઈ હશે એમ લાગે છે. એની ભાષાનું સ્વરૂપ જોતા ‘છિહ્નરિ’ શબ્દનો અર્થ ‘સં. ૧૪૭૬’ કરવો યોગ્ય નથી.

૯૭મી કડીમાંના—

કવિ ચતુર્થુજ કરજીનવ જોડી, જોલિક ભાગાપણ બુદ્ધિ યોડી.

એ ઉલ્લેખ ઉપરથી ચતુર્થુજે આ રચના યુવાવસ્થામાં કરી હશે એમ અનુમાન થાય છે.

‘ભમરગીતા’ એ શ્રીમદ્ ‘ભાગવત’ના દ્વિતીય સ્કન્ધમાંના કથાનકને અનુસરીને રચેલું ઉદ્ભવસંદેશને લગતું કાવ્ય છે. શ્રીકૃષ્ણ અને બલદેવ ગોકુલ છોડીને અકૂરની સાથે મથુરા જાય છે. એ પછી નંદ-યજ્ઞોદય અને ગોપાગનાઓને આશ્વાસન આપવા માટે શ્રીકૃષ્ણ ઉદ્ભવને ગોકુલ મોકલે છે. ગોપીઓ પોતાની વિરહવેદના વર્ણવે છે અને કૃષ્ણને ઉપાલંબ પાડે છે. છેવટે આ ભોળાં પ્રાગ-વાસીઓના મુઝા પ્રેમથી આશ્ચર્ય પામતા ઉદ્ભવ ગોકુલમાંથી વિદાય લે છે.

કવિ ચતુર્થુજ નાનો અને અજ્ઞપણે છે, પણ એની આ રચના જામી શ્રાવિની છે. સમગ્ર કાવ્યમાં કરણુરસનું અસરકારક નિરૂપણ છે અને રસ-પ્રવાહમાં આપણે તણાયાં વર્ણવે એવું એવું ભાગાપણુ છે. કૃષ્ણના મથુરાગમન વખતે ગોપીઓની આજીજી, ઉદ્ભવની આગળ કૃષ્ણની જાણકીડાઓ સંભારીને ગોવાળોનો શોક, નંદ અને યજ્ઞોદયનું રદન—એ પ્રસંગોનું આલેખન કવિએ કૌશલ કુશળ ચિત્રકારની જેમ કરેલું છે.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાં ભીમની ‘અમિકગીતા,’ બ્રેહેદેવની ‘ભમરગીતા,’ વિશ્વનાથ જાનીની ‘પ્રેમપચીસી’ અને દયારામની ‘પ્રેમરસગીતા’માં ઉદ્ભવસંદેશના પ્રસંગની કવિતા છે. આમાંનાં ત્રણ કાવ્યોને ‘ગીતા’નામ અપાયું છે, પણ ચતુર્થુજની આ ‘ભમરગીતા’ની જેમ એ કાવ્યકાવ્યો નથી. પરંતુ આ સંપ્રદાયમાં ‘જાનગીતા,’ ‘નેમિનાથ ભમરગીતા,’ ‘પાર્શ્વનાથ રાજગીતા’ તથા યજ્ઞોદયનું ઉપાધ્યાયકૃત ‘વર્ણવશી ભમરગીતા’^૧ એ કાવ્યો બનાવે છે કે આ પ્રકારના કાવ્યોની રચના ઠીક ઠીક પ્રચલિત હતી.

૧. યજ્ઞોદયનું ઉપાધ્યાયકૃત ‘પ્રેમરસગીતા’નાં કાવ્યસંગ્રહ, ૨૧મ ૧, ૫. ૫૪૮-૫૫૩.

મજ્જિમાનિકાઈ કવિતામાં ભગવતગીતનો વિષય ઘણો લોકપ્રિય હતો, અને એ વિશેની પુષ્ટકો રચનાઓ બાણના છે જુઓ ‘પોદ્દાગ અલિનન્દન ગ્રન્થ’ (પૃ. ૩૧૧-૩૪૮)માં શ્રી સન્ધ્યા શુક્લનો લેખ ‘ભગવતગીત કી પરંપરા.’

[૨૦] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘મોહિની કાવ્ય’

આ સમ્રાટમાં કાવ્યાક ૩૪૫ નરીકે લેવાયેલા જલ્પિત્તમ્સુગિત જે ‘નેમિનાથ કાવ્ય’ તથા પ્રસન્નચન્દ્રસુગિત ‘ગવણિ પાર્શ્વનાથ કાવ્ય’ જે સંપ્રદાયોદીમાંથી મળ્યા છે તેમાંથી પૃથક્કરવામાં આવેલો આ કાવ્ય પણ મળ્યો છે. એ પોથી લિપિ ઉપ થી વિક્ષેપના મોળમાં સેકામાં લખાયેલી જણાય છે. એટલે આ કૃતિ પણ ઓછામાં ઓછી એટલી જૂની હોની જોઈએ.

એનું વસ્તુ એક પ્રચલિત ગ્રામ્ય લોકવાર્તામાંથી લેવાયું છે મોહિની નામે વણજરીનો પતિ ૫ દેશ જન છે પતિની જંગલજરીમાં તે ચાર પ્રણયીઓને રીઝવે છે અને પતિ પાછો આવે છે ત્યારે એને પણ સુમિત્રી સમજાવી લે છે આમાં ઋતુલોક ભાગ અશ્લીલ છે તે મુદ્દામાં કાઢી નાખ્યો છે, વસંતખેલના ગ્રામ્ય ગીતો સાથે કાવ્યનો સાહિત્યિક પ્રકાર અતિલાસિક દૃષ્ટિએ સંખ્યા ધરાવે છે એનું સુચન એ કરી જાય છે એ જ પોથીમાંનો ૪૦ કડીનો ‘ગણપતિ કાવ્ય’ આખો અશ્લીલગ્રામ્ય દોષ આ સમ્રાટમાં લીધો નથી.

[૨૧] અજ્ઞાત કવિકૃત ‘કામીજનવિશ્રામ તરંગ ગીત’

પુનાણુવસ્તુસમાહક ૫ અમૃતનાથ નોટનલાલ ભોજકની સાત પદની એક ઉત્તલિખિત પોથીમાંથી આ કાવ્ય મળ્યું છે જૈન ધારીની દેવનાગરીમાં લખાયેલી આ પોથીમાં લેખનસંવત નથી, પણ તાડપદની પદ્ધતિના મુરોલનો એમાં છે તે ઉપરથી તથા લિપિ ઉપરથી તે વિક્ષેપના મોળમાં સેકાથી અવગમ્ય જણાતી નથી આ પોથીમાં નીચે પ્રમાણે ચાર કાવ્યોની નકલ મળે છે :

પદ ૧-૪ મૃગાગવણુજરો

પદ ૪૫ કામીજનવિશ્રામ તરંગ ગીત

પદ ૫૭ વેગાગવણુજરો

પદ ૭ વેગાગવણુજરો

એમાંનું બીજું કાવ્ય ‘કામીજનવિશ્રામ તરંગ’ અહીં લેવામાં આવ્યું છે. આ સિવાયના બીજાં ત્રણ કાવ્યો એ પ્રેમાનંદના ‘વિવેકવણુજર’ની જેમ વાણિજ્ય કે વ્યવસાયમૂલક રૂપે છે

છે. ૫૦ થી ૫૮ સુધીની કડીઓમાં જેટલી માધ સુધીના મહિનાઓનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરી કરે છે, પણ છેલ્લે ૫૯ ૬૦ કડીઓમાં પાછો વસંતવર્ણન ઉપર આવી જાય છે. વિષય અને નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને 'દ્વાયુ' જ ગણવું પડે એવું આ કાવ્ય સાઘન્ત ચોપાઈ જંદમા રચાયેલું હોઈ નોંધપાત્ર છે.

એક જ ઓળિયામાં લખાયેલા આ ત્રણે કાવ્યો જનનેતર લેખક કે લેખકાની કૃતિ છે, પણ એ લેખક કે લેખકાનું નામ જાણવા મળતું નથી. બ્રાહ્મણ ધારીની સુંદર દેવનાગરી લિપિમાં આ કાવ્યોની નકલ થઈ છે. લિપિ વિક્રમના સોળમાં સંદર્શી અવાચીન લાગતી નથી, એટલે આ કાવ્યોની રચના પણ સોળમાં સેકામાં અથવા ત્યાં પહેલા થઈ હશે.

દ્વાયુકાવ્યોને વચ્ચે ઉપર લખવાની એક જૂની પરંપરા હોય એમ જણાય છે એ અહીં નોંધવું પ્રત્યુત થશે. આ હસ્તપ્રત ઉપરાંત 'વસંતવિલાસ'નું શ્રી. કેશવલાલ ત્રુવને મળેલું સચિત ઓળિયું કાપડતું હતું; માણિક્યસુંદર-સૂચિત 'નેમિકાગ'ની સં. ૧૫૧૦માં કપડાના ઓળિયા ઉપર લખાયેલી હસ્તપ્રત મુનિત્રી પુણ્યવિગ્નયજ્ઞના સંગ્રહમાં અને એ જ કાવ્યની સં. ૧૫૬૦ની કાપડ ઉપરની સચિત હસ્તપ્રત વરોદરા મુનિના ગુજરાતી વિભાગ પાસે છે.

[૨૩] અજ્ઞાત કવિકૃત 'દ્વાયુ'

ઉપર જેનો પરિચય આપ્યો છે તે હસ્તલિખિત ઓળિયામાંની ત્રણ કૃતિઓમાંનું બીજું કાવ્ય આ છે. ૧૨ કડીની આ ટૂંકી રચનામાં વસંતના ઉત્તીપન વિલાવની ભૂમિકામાં નાચિકાના વિગ્રલંભ શૃંગારનું વર્ણન કર્યું છે અને છેલ્લે પરદેશથી નાવકને આવેલો વર્ણવીને સંભોગશૃંગારથી સમાપ્ત કરી છે.

આ કાવ્યની આ સિવાય બીજી કોઈ હસ્તપ્રત જાણવામાં નથી અને જે પ્રતનો ઉપયોગ કર્યો છે તે કેટલેક ગ્રંથો કપાયેલી હોવાથી કેટલીક કડીઓ તૂટક સ્થિતિમાં છે. વળી એકંદરે કાવ્યનો પાઠ ભટ છે જે સરવે છે કે એની રચના પછી ઠીક ઠીક સમય ગાદ, અનેક પ્રત્યંતરે થયા પછી આ નકલ થઈ હતો. પાઠ અનેક ગ્રંથો અશુદ્ધ હોવા છતાં જનનેતર દ્વાયુઓની વિરલતાને અનુલક્ષીને એનું પ્રદર્શન અહીં કર્યું છે એ અભ્યાસીઓને ધ્યાનમાં રાખવા વિનંતી છે. એની બીજી હસ્તપ્રત કોઈ સ્થળે હોવા વિશે અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવશે તો તેનો સામાર ઉપયોગ કરીશું.

[૨૪] અજ્ઞાત કવિકૃત 'વાહણ્યુ કાગ'

આ કૃતિની એક પાનાની હસ્તલિખિત પ્રતિ શેઠ આણંદજી કટ્યાણજીની પેઢી હસ્તકના લીંબડી ખાતેના જેન ગ્રન્થલંગ્ગમાંથી પૃ. મુનિશ્રી કાન્તિ-વિજયજીના સૌજન્યથી મળી હતી. એ પાનાના પરેલા પૃષ્ઠ ઉપર ૧૪ કડીનું 'ગુડી પાર્શ્વનાથ સત્વત્' છે, બ્યારે બીજા પૃષ્ઠ ઉપર આ 'વાહણ્યુ કાગ' છે. પ્રતિ લિપિ ઉપરથી વિક્રમના સત્તરમા સૈકામા લખાયેલી જણાય છે. એની નકલ સૂરતમા થયેલી છે.

આ કાગની છેલ્લી-૧૧મી કડીમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, એની રચના સં. ૧૫૮૭માં થયેલી છે. આ કાવ્ય એક વાણિજ્યમૂલક રૂપક છે; એમા કયાવ વસંતવર્ણન કે ગુંગાગનું નિરૂપણ નથી. એમાં માનવ કાયાને પ્રવહણ-વહાણુ કહી છે. જેન ધર્માનુસાર આચરણથી એના મુક્તિ પ્રત્યેના ગમનનો માર્ગ કવિએ બતાવ્યો છે. મનગપી વાયુ, તપ કૃપો (કૃપાચંલ), દયા દસ્તગ, શીલ સદા, લાવ લંડારી છે અને ક્રોધ માન માયારૂપી જળ વહં છે. માર્ગમા આવતા અનેક વિદ્વો પાર કરવાનો ઉપદેશ કવિ આપે છે. છેલ્લી કડીમાં આ કૃતિને કર્તાએ 'કાગ' નામ આપ્યું છે.

કાવ્યનો જંદ આતરધમકવાગો નહિ, પણ સાદો દુહો છે. જોકે એને પણ મૂળ પ્રતમાં 'કાગ ઢાલ' એવું નામ આપવામા આવ્યું છે. એકાદ અપવાદ સિવાય બધી જ કડીઓના આરંભમાં બીજા અનેક કાગ્યોમા આવે છે તેમ, લટકણિયારૂપ 'અહે' મૂકવામા આવ્યો છે તે જંદારચનાની દૃષ્ટિએ કાગ્યનું એક વિશિષ્ટ લક્ષણ છે. કાગ્યનો પ્રકાર સાહિત્યમા રૂઢ અર્થ ગયા પછી વિષય, વસ્તુ કે નિરૂપણની દૃષ્ટિએ જેને એ પ્રકાર લેખે લાગ્યે ગણ્યારી શકાય, છતાં એની પરંપરાગત જંદારચનાના લક્ષણો જેમા જળવાયાં હોય એવા કેટલાક કાગ્યો ગ્યાયા છે. એમાનો એક આ પણ છે.

આ 'વાહણ્યુ કાગ' સાથે સંખ્યાની શકાય એની એક કૃતિ તે કુશલલાલ-કૃત 'શ્રીપદ્ય વાહનગીત' (વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)^૧ છે. તૃણા-રૂપી જલ, અભિમાનરૂપી મોજ, અને મિથ્યાનવરૂપી જળચરોથી ભરેલા સંમાગસમુદ્રમા વિષયાદિક વાયુને જાણ્યે છતો ભ્રમણ કરે છે. એમાંથી તાત્પર્ય

૧. મુદ્રિત: શ્રી આચાર્યદ નાદકા-સંપાદિત 'ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યનું મહા,'

વહાલું તત્ત્વિક ખગ્નત ગચ્છતા ત્રીપૂજન વિનયદ્રવ્યગિની એમા સ્તુતિ કરેની છે આપણા સમઢમા લેવાયેલો 'વાહયુતુ દ્વાગ' આ કૃતિની પૂર્વ ગ્યાગો છે એટલું અહીં લક્ષ્યમા ગખતુ જોઈએ

[૨૫] અજ્ઞાત કવિકૃત 'નેમિનાથ દ્વાગ'

વગેદાના જેન રાનમન્દિગમા પ્રવર્તેડ શ્રીકાન્તિવિજયજી મહાગચ્છતા શાસ્ત્રસગઢતા શુજગતી વિભાગમાવી આ કાન્તી એક પાનાની હગ્ગપ્રત (નં ૩૭૭૬) મળેની છે એમા જયન પૂર્વ ઉપર તથા દ્વિતીય પૂર્વના લગભગ અર્ધ ભાગ સુધી આ નવન છે જનાર ને પછીના અર્ધ ભાગમા નાયવ ગચ્છતા સોમદેવજી એક 'નેમિનાથ ગીત' છે પ્રતિમા લેખનસવન નરી, પણ વિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના ૧૬મા ગનઢના અનમા કે ૧૭માના આગ લમા લખાયેની જણાય છે

તીર્થ કર નેમિનાથતુ હુપ્રનિદ્ધ કથાનક જે વિરે ખીજ પણ અનેક દ્વાગુઓ ગ્યાયેના છે તે જ આ કાન્તનો વિન છે કાન્ત જોકે નેમિનાથના વિરોગે જૂગતી ગણમતીના બાન માસતુ છે, પણ તે હગ્ગપ્રતમા નિર્દેશ કર્યા પ્રમાણે 'દ્વાગ' (દુહા) ૭૬મા છે અને હગ્ગલિખિત પ્રતિની પુષ્પિમમા પણ એને 'નેમિનાથ દ્વાગ' કહેન છે, તેથી એનો સમાવેશ આ સમઢમા કર્યો છે

[૨૬] જયવંતસુરિકૃત 'સ્થૂલિભદ્ર-કોગા પ્રમવિલાસ દ્વાગ'

આ કાન્તની કુલ ત્રણ હગ્ગપ્રતો મળેની છે એક વગેદગ જેન રાન મન્દિગમાના પ્રવર્તેડ શ્રીકાન્તિવિજયજી મહાગચ્છતા શાસ્ત્રસમઢતા શુજગતી વિભાગમાની એક પનની પોલી (નં ૨૦૩૨), ખીજી ખલાતના શ્રીત્રીનિવિજય શાસ્ત્રસમઢમાની બે પનની પોલી (નં. ૧૪૩૮), અને ત્રીજી પ્રાચ્ય વિદ્ય મન્દિર, વગેદગની પોલી (નં ૪૭૪૪)^૧ આમાની પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિગની પોલી પ્રમાણુમા ઘણી અર્ધગીત અને અશુદ્ધ હોઈ સંપાદનમા એનો ઉપયોગ કર્યો નથી પર્વતક શ્રીકાન્તિવિજયજીના પ્રતિ ગાખની બેમાથી વધારે સારી તથા જૂની હોઈ એને મુખ્ય પ્રત તરીકે સીકારી છે અને ખલાતની પ્રતના પાગનન નોધ્યા છે

^૧ આ પ્રતમા વિરોધ પરિચય માટે જુઓ [૩૧] વિનયવિજયકૃત 'નેમિનાથ જમરગીતા'નો પરિચય

આ કાવ્યના કર્તા જ્યવંતસુરિ જેન ગુજરાતી સાહિત્યના એક સુપ્રસિદ્ધ કવિ છે. એમનું ખીલું નામ ગુણસૌભાગ્ય હતું. એમણે સં. ૧૬૧૪માં શીલવતી સતીનું ચરિત્ર આલેખતું ‘શૂભાશ્મજરી’ નામે છટાદાર સુદીર્ઘ કાવ્ય રચ્યું છે, સં. ૧૬૪૩માં ‘ઋષિદત્તા રાસ’ રચ્યો છે. આ ઉપરાંત ‘નેમગાલુલ પાર માસ વેલ પ્રમંથ’ તથા ‘સીમંધર સ્તવન’ એ બે એમની નાની કૃતિઓ છે. પ્રસ્તુત ‘સ્થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ’ એ રચનાવર્ષ વિનાની, ૪૫ કડીની એમની સંક્ષિપ્ત પણ રસપૂર્ણ કૃતિ છે. એમાં ૪૧મી કડી સુધીમાં સ્થૂલિભદ્ર કે કેશાનું નામ પણ આવતું નથી; ત્યાં સુધીની રચના સામાન્યિક પ્રેમકાવ્યની જ છે. માન છેવટની ચાર કડીઓમાં કવિ સ્થૂલિભદ્ર અને કેશાની કથાનો અછકનો ઉલ્લેખ કરે છે; અને રચનાને જૈન ફાગુની પંપગત કોટિમાં મૂકવાનો ઔપચારિક પ્રયત્ન કરે છે.

છદોખંધ ખરેખર જે દુરો છે એવી ‘ફાગની હાલ’ કે ‘ચાલ’ અને ‘કાવ્ય’ કે ‘છંદ’ માં બધાયેલો છે. આ ‘છંદ’ને વરોદગ જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતમાં ‘ફુહા’ નામ આપ્યું છે એ બળમ્બ નથી. સોનીગમકૃત ‘વસંતવિલાસ’ માં, યરોવિજય ઉપાધ્યાયકૃત ‘જંબુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’ માં તથા આ સમ્રાટમાં લેવાયેલ ‘નેમિનાથ ભ્રમ-ગીતા’, ‘જ્ઞાનગીતા’ અને ‘પાર્શ્વનાથ ગજગીતા’ ની દંત-પ્રતોમાં આ પ્રકારના ફાગુ-અંતર્ગત છંદને ખોટી રીતે ‘ફુહા’ નામ આપ્યું છે. પણ અનેક દંતપ્રતોમાં એનો ઉલ્લેખ મગે છે એ જોતા આની એક રૂઢિ ચાલુ થઈ હશે અને વિદ્વાન લેખકો પણ એને અનુસર્યા હશે એમ લાગે છે. આ છંદના સ્વરૂપ માટે જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ.

છેલે છેલ્લાક ફુહા આવે છે.

[૨૭] કમલશેખરકૃત ‘ધર્મમૂર્તિગુરુ કાગ’

આ કાવ્યની એક પત્રની દસ્તલિખિત પ્રતિ વરોદગના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહાગજના શાસ્ત્રસમ્રાટના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૩૭૧૭) મળી છે. પ્રતિ શુદ્ધ ગણી શકાય એની નથી અને લિપિ ઉપરથી વિક્રમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા કમલશેખર અંચલ ગચ્છના જૈન સાધુ હતા એમ એમની અન્ય કૃતિઓ ઉપરથી જણાય છે. તેમણે સં. ૧૬૦૯માં (ખિલાતમાં સુરતમાં ‘નવતરવ ચોપાઈ’ અને સં. ૧૬૨૬માં વીરમગામ પાસેના માલમાં

‘પ્રધુમનકુમાર ચોપાઈ’ ગ્યેની છે ? પ્રવૃત્ત કાગ એમનો અર્થ ગરબના આચાર્ય ધર્મમૂર્તિશ્રીની પ્રશન્નિરૂપે ગ્યો છે એમા ગ્યનાવર્ધ લોકે નથી, પણ કર્તાની ઉપર્યુક્ત બે શુદ્ધગતી કૃતિઓનુ ગ્યનાવર્ધ લેના આ કાવ્ય પણ વિક્રમના ૧૭મા શતકના પૂર્વાર્ધમા ગ્યાયુ હો એમા સંકા નથી

૨૩ કડીની આ કૃતિનો હદોગધ અદૈઉ અને કાગ (દુહા)મા જ વાચેલો છે નળાવની-ખલાનમા સુગિનો જન્મ, એમના માતાપિતાનો વૃતાન્ત, અમદાવાદમા દીક્ષામહે સર, મુગ્ધિદ તથા ધર્મ દ્રવ્યુતાનુ કવિ વર્ણન કરે છે જુદા જુદા આચાર્યો નિરના જલાક પાચીનતર કાગુઓમા આવે છે એનુ વસતનુ, કામવિજયનુ કે શૃંગારના ઉદીપનવિભાવને અર શ આપે એનુ વર્ણન આ કાવ્યમા નથી પણ એનો હદોગધ કાગનો છે અને પુષ્પિકામા પણ એને ‘કાગ’ નામ આપેનુ છે

[૨૮] માસદેવકૃત ‘સ્થલિલદ્ર કાગ’

૨ ૧૬૫૦મા લખાયેની આ કાવ્યની નણુ પનતી એ. અભિખિત પ્રતિ વડોદરા જેન નાનમન્દિરમાના પ્રવર્તક શ્રીખાન્તિવિજયજી મહાગગના શાસ્ત્રસમ્રાટના શુદ્ધગતી વિભાગમાથી (ન ૭૭૧) મળી છે આ જ કૃતિની એક નકલ સદગત મોહનનાથ દનીચદ દેસાઈએ તૈનાર કવી, તે શ્રી અગન્ય દ નાહટા માગત મને મળી હતી શ્રી દેસાઈએ વડોદરાની ઉપર્યુક્ત પ્રતનો ઉપયોગ કર્યો છે ખરો, પણ ૨૪ કડી સુધી તેઓ વગદગની પ્રતને અનુસર છે, તે પછી તેઓ જણાવે છે, “અહીં સુધી સ ૧૬૫૦ની પ્રતનુ (અર્થાત્ વડોદરા લડા ની પ્રતનુ) મૂળ કાયમ ગખી અન્ય સવત વગરની પ્રતમાથી પાયાન્તર આવ્યા છે હને જન્ને પ્રતમાથી યોગ પ્રમાણે મૂળ ગખી, પાયાન્તર ખીજ આપેલા છે ” આનો અર્થ એમ થયો કે ૧૦૭ કડીના કાવ્યના સપાદનમા ૨૪ કડી સુધી તેઓ એક પદ્ધતિને અનુમયા છે અને ત્યાર પછી બીજી પદ્ધતિ સ્વીકારી છે, જે લાગ્યે ઉચિત ગણી શકાય આથી વડોદરાની પ્રત અહીં સાધન્ત મુખ્ય પાઠ તરીકે સ્વીકારવામા આવી છે, એની તુલનાએ શ્રી દેસાઈની ગયનામા જે ભિન્ન પાઠ હતા તે એમની પાસેની સવન વિનાની બીજી પ્રતમાથી છે એ અપૂર છે એવ પાને ગ્રિપણુમા ગ્ય ન આપ્યું છે આ બે પ્રતો ઉપગન શ્રી દેસાઈએ ગાડ રીજી પ્રતનો પણ ઉપયોગ કર્યો હોવો જોઈએ કમ કે આ બે સિનાયના પાઠ પૃથ ‘ખીન્ને પાઠ’ એવા ઉલેખપૂર્વક તેમણે નોધ્યા છે, જે અમે આ સપાદનમા ટિપ્પણુમા યથાવત્ દર્શાવ્યા છે

માલદેવનાં બીજાં કાવ્યોમાં ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ સં. ૧૬૫૨માં રચાયેલો છે,^૧ એટલે વડોદરા જ્ઞાનમન્દિરમાંની આ ‘સ્થૂલિભદ્ર ક્ષાગ’ની સં. ૧૬૫૦માં લખાયેલી પ્રત ખરેખર જૂની ગણાય. આ કાવ્ય એની પહેલાં રચાયું હશે એ સ્પષ્ટ છે.

માલદેવ મુનિ વૃદ્ધ તપાગરજીના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય હતા. આ ગુર-શિષ્યનો નિવાસ મુખ્યત્વે મારવાડમાં બીકાનેર રાજ્યમાં હતો, અને તે કાનજી માલદેવની આ કૃતિઓમાં મારવાડીની પુષ્કળ અસર છે. આ ‘સ્થૂલિભદ્ર ક્ષાગ’માં સ્થૂલિભદ્રની પૂર્વકથા કવિએ ઈર્ષક વિસ્તારથી આપી છે. સળંગ એક જ દેશીમાં રચાયેલી આ કૃતિને કવિએ પોતે જ પહેલી કડીમાં ‘ક્ષાગ’ નામ આપ્યું છે. માલદેવનો અગ્રસિદ્ધ ‘પુરંદરકુમાર રાસ’ એક લોકપ્રિય કૃતિ હતી અને એની પુષ્કળ હસ્તપ્રતો મળે છે. વિક્રમના સત્તરમા શતકમાં થયેલા ખંભાતના કવિ ઋષભદાસે ‘કુમારપાલ રામ’ના પ્રારંભમાં પોતાના પૂર્વકાલીન કવિઓમાં માલદેવનો પણ માનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે.

[૨૯] વાચક કનકસોમકૃત ‘મંગલકલ્પ ક્ષાગ’

સં. ૧૬૪૯માં રચાયેલી આ કાવ્યની બે હસ્તપ્રતો મળેલી છે. એક પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેની સાત પત્રની પોથી અને બીજી વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના શ્રી. હંસવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની પાંચ પત્રની પોથી (નં. ૪૬૭૪). બંને પ્રતોમાં લેખનસંવત નથી. પણ લિપિ ઉપરથી તે બંને વિક્રમના ૧૭મા શતકમાં લખાયેલી હોય એમ અનુમાન થાય છે. પાઠનો સાચો અર્થ સમજવામાં તથા પદ્મદેદ કરવામાં આ બેય પ્રતિઓ પરસ્પરને ઉપકારક થઈ છે. પં. અમૃતલાલવાળી પ્રતિને સામાન્ય રીતે મુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને જ્ઞાનમન્દિરની પ્રતના પાકાન્તર અહીં નોધ્યા છે.

આ કાવ્યને અતિ વાચક કનકસોમે કહ્યું છે તે પ્રમાણે, પોતે ખરતર ગરજના અમરમાણિકુવના શિષ્ય છે તથા એમણે આ કૃતિ મૂલનાનમાં રચેલી છે. એમણે સં. ૧૬૩૮માં ખંભાતમાં ‘આપાદ્યુતિ રાસ’ અને સં. ૧૬૪૪માં મારવાડમાં અમરસરમાં ‘આદ્રકુમાર ચોપાઈ’ રચી છે.^૨

૧ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ,’ ભાગ ૧, પૃ. ૩૦૫

૨ એ જ, પૃ. ૨૪૫-૪૭.

અસાન સુધી આપણે જોયેલા ટૂંકા ફાગુઓથી જુદું પડી આવે એવું આ ૧૬૬ કડીનું તુલનાએ લાંબું કાવ્ય છે.

મંગલકલશનું અદ્ભુતરસિક કથાનક જૈન સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ છે અને તે વિશે સંસ્કૃતમાં^૧ તથા જૂની ગુજરાતીમાં સંખ્યાબંધ ગદ્યપદ્ય રચનાઓ થયેલી છે. પ્રસ્તુત ગુજરાતી કાવ્યમાં અપાયેલા કથાનકનો સંક્ષેપ આ પ્રમાણે છે— ઉજ્જયિની નગરીમાં વધરસિંહ રાજા હતો અને એની સોમચંદ્રા રાણી હતી. ત્યાં સુવિનીત અને ધર્મથી ધનદત્ર શ્રેષ્ઠી હતો અને તેની સસલામા નામે પત્ની હતી. એ યુગલને શાસનદેવીની કૃપાથી મંગલકલશ નામે પુત્ર થયો હતો. એની માતાને સ્વપ્નમાં સુવર્ણના કલશ દેખાયા હતા, તેથી પુત્રનું નામ મંગલકલશ પાડવામાં આવ્યું હતું.

ખીજી તરફ ચંપાપુરીમાં સુરસુન્દર નામે રાજા અને તેની ગુણાવલી રાણી હતી. એમને ત્રિલોક્યસુન્દરી નામે સ્વરૂપવાન પુત્રી હતી. એ મોટી યતાં રાજા એના લક્ષ્મી ચિન્તા કરવા લાગ્યો; પણ જીવન કરતાં પણ પ્રિય પુત્રીને પરદેશમાં નહિ આપવા માટે તેણે પોતાના મંત્રીપુત્ર સાથે એનું લગ્ન કરવાનું વિચાર્યું. રાજાના અત્યાચારને કારણે, પોતાની અનિચ્છા છતાં સુષ્ટિક્ષિ મંત્રી આ વાતની ના પાડી શક્યો નહિ. પણ પોતાનો પુત્ર કુદરોગી હોવાથી આ બાબતમાં શું કરવું એની એને ભારે ચિન્તા થઈ. પરંતુ સાથોસાથ રાજકન્યા પોતાને ત્યાં આવે તો પુષ્કળ લક્ષ્મી મળે એવો પણ પછી એને લોભ લાગ્યો.

પછી મંત્રીએ પોતાની કુલદેવતાની આરાધના કરી એને પ્રસન્ન કરી અને પોતાના પુત્રના રોગનું નિવારણ કરવા વિનંતી કરી. દેવતાએ કહ્યું કે ‘કર્મા’ કર્મ’ તો ભોગવ્યા વિના અંત આવતો નથી.’ ત્યારે મંત્રીએ કોઈ રૂપવાન યુવાનને પરદેશથી લાવવા વિનંતી કરી, જેની સાથે રાજકન્યાનો વિવાહ કરી શકાય. દેવતાએ ઉજ્જયિનીમાં જઈ, મંગલકલશને ઊપાડી લાવી, ચંપાનગરીના પરિસરમાં મૂકી દીધો. મંત્રીના માણસોએ એનો આદરસત્કાર કર્યો અને મંત્રી પાસે લઈ ગયા. એક આગતુકનો આવો સત્કાર કરવાનું કારણ મંગલકલશે પૂછ્યું ત્યારે મંત્રીએ પોતાના કુદરોગી પુત્રને ગદ્યે મંગલકલશે રાજકન્યા સાથે લગ્ન કરવાનું છે અને પછી ચાલ્યા જવાનું છે, એ યોજનાની વાત કરી, અને એ માટે કુલદેવતા એને ચંપાપુરીમાં લાવી હતી એ સમજાવ્યું.

૧ સંસ્કૃત હિંદીઓ માટે જુઓ પ્રો. વેલ્લુકર-સંકલિત ‘જિનરત્નકોશ,’
પૃ. ૨૬૯

આવું કુકર્મ કરવાની મંગલકલશે ના પાડી ત્યારે મંત્રીએ એને મારવા માટે ખડ્ગ કાઢ્યું. કેટલાક પ્રધાન પુરુષો વચ્ચે પણ ત્યારે મંગલકલશે વણિશ્ચુદ્ધિ વાપરીને શગત કરી કે ‘રાજ તરફથી જે દાયજો મરે તે મને આપજો તથા મને ઉજ્જયિની પહેચાડજો તો આ વાત મને સ્વીકાર્ય છે.’ મંત્રી ખુશ થયો.

પછી રાજકન્યા ત્રેલોક્યસુન્દરી અને મંગલકલશેના ધામધૂમથી લગ્ન થયા. રાજાએ ઘણી પહેરામણી આપી. વહુ લઈને મંગલકલશે મંત્રીને ઘેર આવ્યો અને પોંખણ કરીને ખન્નેનો પ્રવેશ કરાવવામા આવ્યો. મંગલ અને સુન્દરી ખન્ને શયનગૃહ તરફ જાય છે, પણ મંત્રીનો મુખલાવ જોઈને મંગલ બહાર આવ્યો. પોતાના પતિને ચયચિત્ત જોઈને સુન્દરીને આશ્ચર્ય થયું, અને લગ્નના દિવસે થયેલા ઉપવાસને કારણે ભૂખ લાગી હતો એવું અનુમાન કરીને લાડુ મંગાવ્યા. મંગલે કહ્યું, ‘લાડુ મને ગમે છે, પણ ઉજ્જયિનીનું જન્મ મને તો જ એ ખરેખર લાગે.’ આ સાલણીને સુન્દરી ચમકી, પણ કદાચ ઉજ્જયિનીમા પતિનું મોસાળ હતો એની કલ્પના તેણે કરી. સુન્દરીએ એને તળેલ આપ્યાં અને સંધ્યાકાળે અમોઘ મંગલકલશે આવું બહાનું કરીને નીકળ્યો. મંત્રીની વિદાય લીધી, તેણે આપેલી બધી વસ્તુઓ લીધી અને ઉજ્જયિનીના માર્ગે જતા એક સાર્થકને જઈને મળ્યો.

ખોવાઈ ગયેલા પુત્રને ઘણા દિવસ પછી લાગે સમૃદ્ધિપૂર્વક દેમકુશળ પાછો આવેલો જોઈને મંગલના માતાપિતાને ઘણો દર્દ થયો. મંગલે માટીને બધી વાત કહી. પછી મંગલે સર્વ કલાઓનો અભ્યાસ કરવતું નહીં કહ્યું, અને એ માટે પાકકને ત્યાં જવા લાગ્યો.

સામંત દ્વારા રાજાને સમજાવી તથા સિંહને સાથે લઈ પુરુષવેશ ધારણ કરી તે ઉન્નતિનીમાં આવી પહોંચી. ચંપાનગરીની રાજકન્યા આવી જાણીને વધનસિંહ મન્ન ગ્વાગન માટે આવ્યો અને એમને સિંહને કિનારે મહેલમાં ઉતારે આપ્યો. ત્યાંથી મુન્દરીએ ઠેકાક ધોડા વેંચા અને પોતાના ધોડા તરીકે ઓળખ્યા. પહેલમણીમા મળેલા એ ધોડા મંગલકલશ ચંપાનગરીથી લાવ્યો હતો. ધોડાની પાછળ ચર નોક સા, એટલે મંગલકલશના ધનનો પત્તો લાગ્યો. પછી સિંહ સામંતની મન્દિર જે કાચારીને ત્યાં મંગલકલશ અજનાસ કર્તો હતો તેમને ગયા હાંત્રા મહિન મુન્દરીએ પોતાને ત્યાં નિમંત્ર્યા. હાત્રાની આગળ પોતાના પતિને વેંઈ મુન્દરીને આનંદ થયો, અને ગયા હાત્રા કરતાં પણ સવિરોધ વલ્ગાદિ વડ તેનો અજાન કર્યો. પછી મુન્દરીએ કલાચાર્યને કહ્યું 'કે આ વિદ્યાર્થીઓ પામે કંઈ કથા કહેવડાવે.' ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ બોલ્યા 'કે આ મંગલ ઉપર તમારો વિરોધ રાગ છે, માટે એ જ કથા કહેવડો.' ત્યારે મંગલકલશ બંધાને આચાર્ય થાન એમ બોલવા માંડ્યો, 'મને વીનેયુ' કથાનક કહું છું તે તમે સાંભળો. આ તે જ સ્ત્રી છે, જેને હું લાડેથી પરણ્યો હતો. તેણે પુરુષવેશ ગાથી ધારણ કર્યો હતો?' પછી બનેલી બધી વાત તેણે કહી. 'જ રે! આ તો જૂઠી વાત છે! પકડે એને!' કર્ણને મુન્દરીના નોકરાએ મંગલને પકડ્યો. હાત્રા ગયા નાસી ગયા અને એના પિતા ધનદત શ્રેષ્ઠીને જઈને વાત કરી. ધનદત મુન્દરીને ઉતારે આવ્યો. પછી મુન્દરી અને મંગલ બંને નવાં પરણના હોય તેમ શ્રેષ્ઠીને ઘેર આવ્યાં. સાંધી બધાં ચંપાનગરીમાં આવ્યાં. મુરમુન્દર રાજાને વગુરિયતિની પૂરી જાણ થઈ અને મુન્દરીનું કલંક દૂર થયું. રાજા મંત્રીનો વધ કરવા તૈયાર થયો, પણ મંગલે એને અવિનવાન અપાવ્યું. રાજાએ મંગલને પોતાના પુત્ર તરીકે સ્થાપ્યો અને એને રાજ્ય આપ્યું, અને પોતે ધરોભદ્ર ગુરુ પામે દીક્ષા લીધી.

પછી એક વાર જવસિંહસરિ નામે આચાર્ય ઉદ્યાનમાં આવ્યા. મંગલકલશ રાજા વાજતે ગાજતે એમને વંદન કરવા ગયો. મંગલકલશને આચાર્યને પૂછ્યું 'કે હું મુન્દરીને લાડેથી પરણ્યો; વગા એના ઉપર ફેટલોક સમય કલંક ચડ્યું, એ ક્યાં પૂર્વકર્મને કારણે?' આચાર્યે ઉત્તર આપ્યો 'કે તમે પૂર્વજન્મમાં પાણી પતિપત્ની હતાં. તે પંચન્ધથી પુણ્ય કર્યું હતું તેથી આ જન્મમાં તું આવી રીતે પરણ્યો તથા તારી પત્નીએ ખીજ સ્ત્રીને આજ આપ્યું હતું, તેથી તેના ઉપર આ કલંક ચડ્યું.'

આ સાલગીને, વિગત થઈ મગવકવશ તથા ગણી ત્રેલોક્યસુન્દરીએ દીક્ષા લીધી. અનશન કરીને બન્ને પાચમા સુલોકમા ગયા ત્યાથી પાછા મનુષ્યલવ પામીને તેઓ નિર્વાણ પામશે

છેવટે, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરવાનો તથા માનવલવમા પુરવના ફળ લેવાનો ઉપદેશ કરિ આપે છે

આ કથાકાન્નને એના કર્તા વાયક કનકસોમે બીજી કડીના ઉત્તગર્ધમા જ 'ફાગ' નામ આપ્યું છે, એટલે એ કાન્નપ્રજાગ્નુ લેખન કવિને ઉદ્દિષ્ટ છે એ સ્પષ્ટ છે. પહેલા પદખંડના શીર્ષક તરીકે મૂળ પ્રતોમા 'દાવ ફાગ' એ શબ્દો છે તથા પુષ્પિકાઓમા આ કાન્નનો 'ફાગ' તરીકે નિર્દેશ છે, પણ આ બે ઉલ્લેખો કર્તાના પોતાના જ હશે એમ નિશ્ચયપૂર્વક બી શકાય નહિ કડી ૧૩૦-૧૩૧ના શીર્ષક તરીકે પણ અમૃતનાલવાળી હસ્તપ્રતમા 'દાવ આઢીયાની' એવા શબ્દો છે, જ્યારે ખલાલની પ્રતમા 'દાન ફાગની' એમ છે જોદોમધ મોટે ભાગે દુહા ચોપાઈમા અને પ્રસંગોપાત્ત દેશી ઢાળોમા બધાયેલો છે બાકી, સાહિત્યમા ફાગનો જે પ્રકાર રૂઢ થયો છે એના સક્ષરો-વિસ્તરિતરૂપણું વર્ણનાદિ કે જોદોગ્યતાના-આમા ખાસ જણાતા નથી ખરું જોતા, કર્તાએ બીજી કડીના પૂર્વાર્ધમા કહ્યું છે તેમ આ 'પ્રગધ' છે અથવા છેલ્લી કડીમા કહ્યું છે તેમ 'ચગિત' છે 'ફાગ' શબ્દ એને માટે બહુ શિયિન અર્થમા અહીં વપરાયો છે આવા 'ફાગ' પણ પાઠગથી લખાતા એ સૂચક છે એટલા માટે જ આ સંગ્રહમા એનો સમાવેશ કર્યો છે

[૩૦] કલ્યાણકૃત વામુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ '

આ કૃતિની રચના કટુક ગઢના એક કવિ કલ્યાણે સ ૧૬૯૬મા ચિરપુર અથવા થગદમા કરેલી છે એની ૩૨૭મી કડીમાના 'સેવક કલ્યાણકાગ' એ ઉલ્લેખમા કર્તાએ પોતાનું નામ ગર્ભિત રીતે મૂક્યું છે સ ૧૬૯૭મા અમદાવાદના દેવતપુ નામે પરામા રચાયેલી એમની બીજી એક કૃતિ 'અમગ-ગુપ્ત ચગિત'મા પણ તેમણે પોતાનું નામ આ જ રીતે મૂક્યું છે^૧ એટલે 'કલ્યાણકાગ' એવા અર્થનો એ દેવન ઔપચારિક ઉલ્લેખ હોય એમ માનવાની જરૂર નથી

આ કૃતિની રચના પછી માત્ર એક જ વર્ષે, સ ૧૬૯૭મા લખાયેલી ૧૬ પંક્તિની એની એક દસ્તાવેજ ખલાલના શ્રીનીતિવિનયજી શાસ્ત્રસંગ્રહમાથી

(નં. ૧૪૬૬) મળી છે. આની જ ૨૦ પત્રની એક પોથી વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરમાં (નં. ૫૩૨૨) છે. તે સં. ૧૮૫૨માં લખાયેલી હોઈ તુલનાએ ઘણી અર્વાચીન તથા અશુદ્ધ છે.^૧ એના પાછાન્તર નોધવાનું ઉપયોગી લાગ્યું નથી. એને બદલે કાવ્ય રચાયા પછી માત્ર એક જ વર્ષે લખાયેલી પ્રતિને સંપાદનમાં અનુસરવાનું યોગ્ય જણાયું છે. માત્ર એ જૂની પ્રતમાં ક્વચિત્ શબ્દો કે પંક્તિ પડી ગયા છે ત્યાં પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરવાળી પ્રતિમાંથી એની પૂર્તિ કરીને યથારથાને એ વસ્તુનો નિર્દેશ કર્યો છે.

૩૨/ કડીના આ લાંબા કાવ્યમાં જાગ્યા તીર્થંકર શ્રીવાસુપૂજ્યનું ચરિત્ર આપ્યું છે. કાવ્યના બે વિભાગ છે અને તેમને ઉત્સાહ નામ અપાયું છે. ૧૫૬મી કડીએ પહેલો ઉત્સાહ પૂરો થાય છે અને તેમાં તીર્થંકરના પૂર્વજન્મોનો વૃતાન્ત છે. ૧૫૭મી કડીથી દાર થતા બીજા ઉત્સાહમાં એમના તીર્થંકરભવની વાત છે. ચંપાપુરીના વસુપૂજ્ય રાજની જ્યા નામે રાણીની કુક્ષિમાં દશમા દેવલોકથી ચર્પાને તેઓ આવ્યા. એ સમયે માતાએ ૧૪ સ્વપ્ન જોયા અને સ્વપ્ન-પાંદકાએ તીર્થંકરનો જન્મ થવાનું ભવિષ્ય લાખ્યું. ફાગણ વદિ ૧૪ના દિવસે વાસુપૂજ્યનો જન્મ થયો. દેવોએ એમનો જન્મોત્સવ કર્યો. તેઓ સુવાવઝામાં આવ્યા ત્યારે પિતાએ એમને લગ્ન કરવાનો તથા રાજ્યાસન સ્વીકારવાનો આગ્રહ કર્યો, પણ તેમણે ના પાડી. સાંવત્સરિક દાન આપીને તેમણે અનેક રાજાઓ સાથે દીક્ષા લીધી. એક માસ હજરથ રહ્યા પછી મહા સુદિ બીજને દિવસે તેમને દેવલગ્ન થયું. પોતાનો મોક્ષકાળ નજીક જાણી તેઓ ચંપાનગરીમાં પધાર્યા હતા. ત્યાં અનશન કરીને અસાહ સુદિ ચૌદશના દિવસે તેઓ નિર્વાણ પામ્યા. એમના સાધુપરિવારનું વર્ણન કરીને કવિ આ વૃતાન્તની સમાપ્તિ કરે છે.

આની પૂર્વેના ‘ મંગલકલશ ફાગ ’ સાથે આ કૃતિને અનેક રીતે સરખાવી શકાય એમ છે. કથાકાવ્ય તરીકે ‘ મંગલકલશ ફાગ ’ કરતાયે આ લાંબું છે. આ કાવ્યનો હદિમત મુખ્ય-વે દેવી દાણોનો છે. પ્રારંભિક સંસ્કૃત શ્લોકમાં કર્તાએ ‘ વક્ષ્યે મનોર્થ ફાગ ’ એ પ્રમાણે આને ‘ ફાગ ’ કહ્યો છે. વળી કડી ૧, ૨, ૪, ૬, ૭માં અને ૨૨૭, ૨૨૮ તથા છેલ્લે કડી ૩૨૭માં કર્તાએ પોતે જ ‘ ફાગ ’નો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પરંતુ ‘ મંગલકલશ ફાગ ’ની જેમ આમાં પણ

૧ આ પ્રત એક કવિએ આપીને એના શાલિકે પોતાને માટે ખરીદી હોવાની એને અતિ નોંધ છે.

પ્રાચીનતર કાગુઓનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો નથી. ઢાળ ૧૫-૧૬માં વસંતક્રીડાનું વર્ણન છે, તે કાવ્યને 'કાગ' નામ આપવાની દૃષ્ટિએ મુકયું હોય એમ બને. વાસુપૂજ્યને કાગ રમતાં બોધ થયો એમ કહી ૪માં કહ્યું છે તે પણ આ નામ-કરણની દૃષ્ટિએ વિચારવા જેવું છે. કહી ૨૨૭માં 'વનમા કાગ ખેલવા'નો અને કહી ૨૩૪માં 'સોહામણા કાગ ગાવા'નો નિર્દેશ છે. આ બંને નિર્દેશો વસંતક્રીડા વર્ણવતી બે ઢાળમાંના છે. ઢાળ ૪ અને ૧૮ 'કાગની' અર્થાત્ આંતરયમકવાળા કુહાની છે. ઢાળ ૫ અને ૧૭ 'અઢિયા' અથવા અઢેયાની છે, જેનો પ્રાચીનતર કાગકાવ્યમાં અનેક વાર પ્રયોગ છે. આમ કાગનાં ઘેટલાંક લક્ષણો વિશુંખલ પ્રકારે આમાં મળે છે, પણ બીજી રીતે 'સાસ' નામ આપી શકાય એવું એવું સ્વરૂપ છે. પરંતુ કર્તાએ પોતે એને અનેક વાર 'કાગ' કહ્યો છે, એ વસ્તુ ધ્યાનમાં ગણવી જરૂરી છે.

[૩૧] વિનયવિજયકૃત 'નેમિનાથ ભ્રમરગીતા'

આ કાવ્યની એક પત્રની હસ્તપ્રત વડોદરા જૈન જ્ઞાનમંદિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાં (નં. ૨૪૭૧) છે. એની જ બીજી પ્રત વડોદરા યુનિવર્સિટીના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરમાં (નં. ૪૭૪૪) છે. પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરની પ્રતિ માત્ર પત્રની છે અને એમાં નીચે પ્રમાણે કૃતિઓ લખાયેલી છે—

પત્ર ૧-૪ સ્થૂલિભદ્ર નવરસો

પત્ર ૪-૬ સ્થૂલિભદ્ર-ક્રોધા પ્રેમવિવાસ કાગ

પત્ર ૬-૭ નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

બંનેમાંથી એક પ્રતમાં લેખનસંવત નથી, પણ જ્ઞાનમંદિરવાળી પ્રતિ દેખીતી રીતે વધારે જૂની અને શુદ્ધતર દોષ અને મુખ્ય ગાળી પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિરવાળી પ્રતનાં પાદાન્તર નોધ્યા છે.

આ 'નેમિનાથ ભ્રમરગીતા' એને અતે ઉલેખ છે તે પ્રમાણે, સં. ૧૭૦૬માં રચાયેલી છે. એના કર્તા વિનયવિજય ઉપાધ્યાય એક પ્રતિભાશાળી, વ્યુત્પન્ન વિક્ષાનુ હતા અને સંસ્કૃત તથા ગુજરાતીમાં એમણે અનેક ગ્રંથો રચેલા છે. તપાસરૂઠના આચાર્ય હીરવિજયચુડિના દ્વિધ્ય કાર્ત્તિવિજયના તેજ શિષ્ય હતા. જૈન વિશ્વવિદ્યા (Cosmology) નું વર્ણન કરતો એને 'લોકપ્રકાશ' નામે વીસ હજાર શ્લોકપ્રમાણને સંસ્કૃત ગ્રંથ સૌથી વડુ એ

છે અને તે સં. ૧૭૦૮માં જૂનાગઢમાં રચાયેલો. સં. ૧૬૯૬માં 'કલ્પસૂત્ર' ઉપર મુખ્યોદ્ધિકા નામે પ્રમાણુજૂત સંસ્કૃત ટીકા તથા સં. ૧૭૧૦માં રાધનપુરમાં 'હિમવ્રધુપ્રક્રિયા' નામે વ્યાકરણગ્રન્થ તેમણે રચ્યાં છે. 'મેઘદૂત'ના અનુરણન રૂપે રચાયેલા તેમના 'ધ્વનિદૂત' નામે ગુરુવિષયક સંસ્કૃત વિતરિતલેખમાં આણંદ, સિદ્ધપુર, અમદાવાદ, વૉદના, ભરૂચ અને સુરતના સુન્દર વર્ણનો આવે છે. આ સિવાય પણ તેમની ઈટલીક નાની સંસ્કૃત કૃતિઓ છે. તેમની આશરે વીસેક નાનીમોટી ગુજરાતી રચનાઓ જાણવામા આવી છે,^૧ અને એ બધી સં. ૧૬૮૯ અને સં. ૧૭૩૮ની વચ્ચે રચાઈ છે એમાં 'શ્રીપાલ રાસ' ૭૫૦ ગાથા મુધી વિનયવિગ્નયજીએ રાદેરમા રચ્યો. પછી તેઓ સં. ૧૭૩૮માં સ્વર્ગસ્થ થયા અને રાસ અપૂર્ણ રહ્યો. તેથી એમના પ્રીતિપાત્ર યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયે બાકીનો રાસ પૂરો કર્યો.^૨

બાવીસમા તીર્થંકર નેમિનાથ અને રાહમતીનું સુપ્રસિદ્ધ કથાનક એ આ કાવ્યનો વિષય છે. ૭૬ અને ફાગ (અથવા ફુલા)માં એનો કાવ્યબંધ છે. પરંપરાગત રીતિએ વિદ્વંસ શૃંગાર અને કરુણનું સારું નિરૂપણ કવિએ કર્યું છે.

[૩૨] વૃદ્ધિવિજયકૃત 'જ્ઞાનગીતા'

૫૧ કહીની આ 'જ્ઞાનગીતા'ની બે પત્રની હસ્તપ્રત વૉદના જૈન જ્ઞાન-મન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીદાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંપ્રદાના ગુજરાતી વિલાસમાધી (નં. ૮૦૬) મળી છે.

અંતમાં ઉલ્લેખ છે તે પ્રમાણે, આ કાવ્ય સં. ૧૭૦૬માં સાંઈપુરમાં રચાયું છે. એના કર્તા વૃદ્ધિવિજય તપાગરજીના લાલવિજયના શિષ્ય હતા. આ કૃતિ ઉપરાંત તેમણે સં. ૧૭૩૦માં 'શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તવન' રચ્યું છે તથા 'દશવૈકાલિક સૂત્ર'ના દશે અધ્યાયોની સત્તરમી લખી છે.^૩

આ કાવ્યનો છંદોબંધ, આ પ્રકારની બીજી ઈટલીક રચનાઓમાં છે તેમ, ૭૬ (જુઓ આગાઉ પૃ. ૨૧, ટિપ્પણ) અને ફાગ (ફુલા)માં બંધાયો છે. એનો વિષય 'નારીનિરાસ ફાગ' સાથે સરખાવી શકાય એવો છે. મોહની પ્રબળતા દર્શાવી એમાંથી બચાવવા માટે કવિ શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથને પ્રાર્થના કરે છે.

૧ 'જૈન ગુર્જર કવિઓ,' ભાગ ૨, ૪-૨૦

૨ એ જ, ભાગ ૨, પૃ. ૧૯

૩ એ જ, ભાગ ૨, પૃ. ૨૭૦-૨૭૧

[૩૩] લક્ષ્મીવદસલકૃત 'અધ્યાત્મ ફાગ'

'અધ્યાત્મ ફાગ'ની એક પાનાની હસ્તપ્રત વડોદરાના જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી મહારાજના શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગમાંથી (નં. ૨૦૨૦) મળી છે. લિપિ ઉપરથી પ્રતિ વિક્રમના ૧૮મા સૈકામાં લખાયેલી જણાય છે.

આ કાવ્યના કર્તા લક્ષ્મીવલ્લભ ખરનર ગરુડના વાચક શ્લોકકીર્તિના શિષ્ય સોમદર્પના શિષ્ય હતા. તેમણે સં. ૧૭૨૫માં 'ગતનટાસ ચોપાઈ,' સં. ૧૭૨૭માં 'વિક્રમાદિત્ય પંચદંડ રાસ' તથા સં. ૧૭૩૮માં 'મતિભોજન ચોપાઈ' રચી છે. આ ઉપરાંત રચનાવાળી વિનાનો એમનો 'અમરકુમાર ચરિત રાખ' મળે છે.^૧ આ બેનાં પ્રતુત 'અધ્યાત્મ ફાગ'નો રચનાકાળ સં. ૧૭૨૫ આસપાસ માનવો ઉચિત છે.

તત્ત્વ વૃંદાવનની કુંજમાં જ્યારે જ્ઞાનવસંત પ્રકટે છે ત્યારે મતિગોપી આથે પાંચે ગોપ (ધન્ધિયો) મળે છે; સુમતિ રાધાજી સાથે આત્મ હરિ દોરી ખેલે છે, એવું રૂપક કવિએ આપ્યું છે, અને એમાં વેદાન્ત તથા યોગની પરિલાપાની અસર જણાય છે. ૧૩ કડીની આ ન્યના એક સુંદર કાવ્ય છે.

[૩૪] ઉદયવિજયકૃત 'પાર્થનાથ રાજગીતા'

આ કૃતિની બે હસ્તપ્રતો મળી છે—એક વડોદરા જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંના મુનિશ્રી હંસવિજયજી મહારાજના સંગ્રહની બે પત્રની પ્રતિ (નં. ૪૭૬૩) અને બીજી એ જ જ્ઞાનમન્દિરમાંના પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહના ગુજરાતી વિભાગની ત્રણ પત્રની પ્રતિ (નં. ૮૯૭). બેમાંથી એકમાં લેખન-સંવત નથી, પણ બન્નેય લિપિ ઉપરથી વિક્રમના ૧૮મા સૈકાના અંતની કે ૧૯મા સૈકાના પ્રારંભની હોય એમ અનુમાન થાય છે. એમાંથી પ્રવર્તક શ્રીકાન્તિવિજયજીવાળી પ્રત પહેલા મળી હતી, પણ તે ઘણી અશુદ્ધ હોઈ તેને આધારે સંપાદન અશક્ય હતું. પાછળથી મુનિ શ્રીહંસવિજયજીના સંગ્રહમાંની પ્રમાણુમાં શુદ્ધ પ્રત મળી આવતાં આ સંગ્રહમાં પ્રતુત કાવ્યનો સમાવેશ કરી શકાયો. હંસવિજયજીવાળી હસ્તપ્રતને મુખ્ય ગણી બીજી પ્રતનાં પાઠાન્તર નોંધ્યાં છે. બીજી પ્રત અશુદ્ધ હોવા છતાં પ્રસંગોપાત્ત અર્થનિર્ણય તથા પાઠ-શોધનમાં ઉપયોગી છે.

આ યજ્ઞના કર્તા ઉદ્યમિત્ય તપાગર ના વિત્યસિત મુનિના ગિપ્ત હતા તેમને મ ૧૭૭મા 'શ્રીપાત નમ ઝ્યો છે, એમને 'પાર્શ્વનાથ નાન ગીતા'ની યજ્ઞના પત્રુ એ અન્નામા થઈ હો. આ ઉપનાન ઉદ્યમિત્યે 'મગનનશ નસ, 'પૈલિણી ના તથા સ્તીપ્ર પ્રપ્તિ કું ગત્તનતી કૃતિઓ ય્યો છે'.

'પાર્શ્વનાથ નાન ળિના મા મિએ ગખ્યન પાર્શ્વનાથની ગતિ મીને મોહન ત્રા ૧૫ તો તા વિનતી એમન મરી છે 'નમિનાથ વ્રમગીતા'ની જમ આમા મ્શો મ્થાપ્રનમ નથી એ મીને વૃત્તિવિત્તની 'ગાનગીતા નાથે આ યજ્ઞનાને ક્ષીપ્ર માગ્ય છે તાનાથી થા ૧૫ મમય પટેલા ય્યારેન એ માન્ય ઉદ્યમિત્યે લેયુ હોય એ અમલવિન નથી.

આની યજ્ઞનાઓના ૭ દોમધ વિરે અગાઉ [૧૮] અને [૨૬]ના પુન્યરમા નોધ મરી છે.

અનુપૂર્તિ

[૩૫] 'જિનચ દ્રમ્હિ ફાગુ'

મગ્ધની અનુપૂર્તિમા જૂ મ્હેલુ આ માન્ય ઉપનમ્ધ ફાગમ-ઓમા ગામીનનમ છે જેમને વિરે આ માન્ય ય્યાયુ છે તે જિનચદ્રમ્હિ ખગતગ ગરજના આચાર્ય હતા માન્યના આ ભમા ઉ લેખ છે તે પ્રમાણે જિન પ્રમેલસુનિની પાટે તેઓ આચાર્ય થતા હતા એમનો જન્મ ન ૧૩૦૬મા થયો હતો, તેમણે દીક્ષા સ ૧૩૩૦મા લીધી હતી એમને મુનિપદ આપનાનો મહાત્મન મ ૧૩૪૧મા પાટણુમા થયો હતો ૨ આ ફાગુ એ મહાત્તવ પ્રમ્મે ગ્યારો જાય એનુ અનુમાન થાય છે, ૩ મ કે પ્રાન્ભમા અણુલિવવાડ પાટણુના અલ કાન્દ્રપ તીર્થ કન્ શ્રીશાન્તિનાથની ગુનિ મ્દેની છે તથા છે લે પણુ 'ગ ૧૧૧૧ પાટણુ સર્વ નગરોમા ઉત્તમ છે' એમ મ્દીને એ નગરની પ્રથના

૧ એ જ, પૃ ૨૫૧ ૧૬

૨ એ જ પૃ ૮૭૮ વળે તુઓ આ તાય શ્રી જિનચિત્તવદ સ પાદિત 'ખરતર મ ૭ ૧૮૧૧ સિસલ' પૃ ૩૦ ૫૪ એટ પદાવલિ (પૃ ૫૪) નખાસિપુર— નહોરમા પદમહોત્સવ થયાનુ હો છે ૧૩ પ્રગુલ ફાગુનો નિદ રા એ બાલતમા પૂરનો ૨૫૫ છે જિનચ દ્રમ્હિનુ ગાયસાન સ ૧૩૭૬મા થયુ હતુ

કરી છે કર્નાનું નામ નથી, પણ ખન્ન ગરના આવુઓમાથી કાંઈએ એની
ન્યના કરી હો એમ માનવું જોઈએ

આ પદ્મહોત્તર પેશાખ નુ રી ના દિવસે વસે હતો, એટલે નન તથીનું
વર્ણન કરી, મદનનું આક્રમણ અને છે ને શીનનરેન્દ્ર દ્વારા મદનનો પનાય
કવિ વર્ણવે છે વચ્ચેનો અર્ધ જતા પણ નધુ અશ દૂરિત હોનાથી આ કૃતિ
નામ ખડિત દશામા મળી છે, અને એ મળી ત્યાર સમજનો પ્રાપ્ત લેનો દ્વલોક
લાગે હપાઈ ગયો હતો એ જાણે એને અનુપૂર્તિમા ગ્યાન આપ્યું છે

જેસનમેના અન્ધલડાનમાની એ હસનિખિત નમ્રહપોથીમાની
શ્રી અગન્યદ નાહ્યાએ આ કાશની નડન કરી હતી, અને એ નડન તેમણે
મને આ સમજ માટે મોકલી હતી એ પ્રતિમાનુ એક પદ ખોનાઈ ગયેનું
હોનાથી ૭ થી ૨૦ નુવીની કડીઓ મળતી નથી અને ફરી તથા ૨૧મી કડીના
ટુકડા જ મળે છે આ સપાદન કરતી વખતે જેસનમેથી મૂળ પ્રત મેળવવાનું
સાધન નહોતું અને તેથી જે સ્વરૂપે નકન મળી એ સ્વરૂપે કાવ્ય અહીં
હાથુ છે

[૩૬] 'નિરહ દેસાઉરી કાગુ'

કાપડ ઉપન લખાયેના જે ઓળિયામાથી અક ૩૩ અને ૩૩ના કાશો
લેનામા આ ના છે તેમા આ કાશની માન છેવંતી ઘોડી કડીઓ (અને
એમાની પણ ટેટીકતો દૂરિત ગિયતિમા) છે, એટલે આ નમ્રહમા તેલડશમાન
એમ નાહ્યું, પણ એની ગ્ય માહનનાવ દરીયદ દેસાઈએ બીજી પ્રાચીન
પ્રત ઉપની કરી સપૂર્ણ નકન, સમજના નાક કાવ્યો મુદ્રિત વર્ધગના
પછી શ્રી અગન્યદ નાહ્યા દા. મળી નતા એ કાવ્યને પણ અહીં અનુપૂર્તિ
મા રથાન આપ્યું છે તથા ઓળિયામા જે કડીઓ—સપૂર્ણ દૂરિત—મળે છે
એના પાયાન્તગ નોધ્યા છે

'નિરહ દેસાઉરી કાગુ'ની મૂળ હસ્પ્રત પ્રવર્તક શ્રી જાન્નિવિ ત્યજના
સમજમા કમાક ૭૬૧મા જાવાનું શ્રી મોહનનાન દેસાઈએ નોધ્યું છે, પણ
પ્રવર્તકશ્રીના વડોદરાના સમજમા કે તેઓશ્રીનો વ્યા સળધ હોતો તે પાટણ કે
છાણીના લડારોમા પણ એ હસ્પ્રત છે ન નહિ, એટલે રી દનાઈએ
પ્રવર્તકશ્રી પાસે એ પ્રત જોઈ હાય તોપણ એમના નમ્રહમા એ મુ. ૧૬ નથી
અથવા બીજા નમ્રહમાનની પ્રત વિશે ખાતરી નેધ સન્તત્યૂ વી ચડ દો
એમ અનુમાન કરવું જોઈ

‘વિરહ દેસાડરી ફાય’ એ એક દુર્લભ વૈભવનું ફાયકાવ્ય છે, અને ઉપર જેનો ‘નિર્દેશ કર્યો છે એ યોગિયાની પ્રાચીનતા વૈભવ આ કાવ્ય પણ યોગિયામાંની ખીજ એ કૃતિઓ જેટલું ‘જુનું’ છે—અર્થાત્ વિક્રમના મોળમાં સનકથી અર્વાચીન નથી. એના અંતમાં ઉપેષ છે તે પ્રમાણે, આ ફાય ખાટણમાં રચાયેલો છે, પણ કર્તાએ ‘પાનાનું’ નામ આપ્યું નથી. ‘વસંત-વિલાસ’ની જેમ આમાં પાટના વિગતભર્યું અને પછી સંભોગ મૃગાનું નિરૂપણ છે અને નારક નાવિકા લોકોડિં નોંધે છે. આમ આ મૃગાનના નિરૂપણમાં વ્યાપક એવી કૃતિ પાત્રાના કવિના મનમાથા દર્શાયેલી નથી, એ કહી ૨૧, ૨૭, ૩૬ અને ૮૮ના ઉપેક્ષા ઉપરથી જાણી શકાય છે. કાવ્યના ઉત્તરાર્ધમાં નાયક દેશાવસ્થા પાકેલા આવે છે માટે ‘નિરહ દેસાડરી ફાય’ એ તેનું નામ સાર્થક છે. આમાં પાત્ર ખીજ દરવાજ ફાયની જેમ અર્થે નિરૂપણ શ્લોકો આપે છે અને શુભશક્તિના અશુદ્ધ અશ્વ મેળવતોનો પ્રભાગ છે એ નોંધપાત્ર છે. કહી ૧, ૧૬ અને ૨૦માં ‘ફાય’નો નિર્દેશ અભ્યસનીય છે. કહી ૧૧, ૧૨ અને ૪૬ એ ‘વસંતવિલાસ’ની અનુક્રમે કહી ૧૨, ૨૩ અને ૩૬નું સ્મરણ કરાવે છે.

શ્રી. મોહનલાલ દેસાઈએ જે ઉપરથી નકલ કરેલી છે તે મૂળ પ્રતનો પત્તો લાગ્યો નથી અને યોગિયુ અશુદ્ધ હોવા સાથે એમાંનો આ ફાય સાવ ત્રુટિ સ્થિતિમાં છે. આથી એનો પાટ ફેરવેલે સ્વર્ગ અપહૃત અને અશુદ્ધ રહ્યો છે. એની વિશ્વમની. જૂની પ્રતો મળે તો આ પાકેલો પદ્ધિદાર થાય. પરંતુ આ કૃતિની વિરક્તતા જેના અસારે તો મળ્યું છે એ સ્થિતિમાં પણ એને અહીં મુદ્રિત કરવાનું ઉચિત ધાર્યું છે.

શ્રી. દેસાઈવાળી નકલમાં તેમ જ યોગિયામાં કહીઓના ક્રમાંક વ્યવસ્થિત નહિ હોવાથી મુદ્રિત પાટમાં નવેસરથી ક્રમાંક કર્યા છે.

[૩૬] ‘અમરરત્નસૂરિ ફાય’

સંપ્રદાનો લગભગ પોણે લાગ છપાઈ ગયા પછી આ ફાય મળ્યો હોઈ તેને પણ અહીં અનુપ્રતિમાં સ્થાન આપ્યું છે. એની એક જ પાનાની હસ્તપ્રત મને પ. મુનિશ્રી પ્રણવિજયજી તરફથી પ્રાપ્ત થઈ હતી. પ્રતમાં લેખનસંપત્ત નથી, પણ લિપિ ઉપરથી તે વિક્રમના મોળમાં સનકથી અર્વાચીન જણાતી નથી.

આગમ ગણેના આચાર્ય અમરરત્નસૂરિનો મદિમાં ગાવા માટે આતર-યમકવાળા દુહામાં આ સંક્ષિપ્ત કાવ્ય રચાયેલું છે. આ સંપ્રદાનો

‘ હેમરત્નસૂરિ કાવ્ય ’ (કાવ્યાંક ૧૬) જેમને વિશે રચાયેલો ‘ છે તે હેમરત્ન-સૂરિએ અમરરત્નસૂરિને સૂરિમંત્ર આપ્યો હતો (કડી ૬). અમરરત્નસૂરિને સં. ૧૫૧૭માં આચાર્ય ૫૬ મળ્યું હોવાનું પણ આમાંથી જણાય છે (કડી ૮). વળી અમરરત્નસૂરિના ધાતુપ્રતિમાલેખો નં. ૧૫૨૪ થી સં. ૧૫૪૭ સુધીમાં મળ્યા છે, એટલે જોગમા સંકાના પૂર્વાર્ધમાં તેઓ વિદ્યમાન હતા એ નિશ્ચિત છે. એમના શિષ્યમંડળમાંથી કોઈએ એ અરસામાં જ આ કાવ્યની રચના કરી હોય એમ અનુમાન થાય છે.

કાવ્યના આરંભમાં કર્તાએ કાવ્યનાવક અમરરત્નસૂરિની જન્મભૂમિ શ્રીમાલનો તથા એમનાં માતાપિતાનો નિર્દેશ કર્યો છે. પછી એમની દીક્ષાની અને સૂરિમંત્રપ્રાપ્તિની વાત કરી છે. આચાર્ય કામદેવ ઉપર વિજય મેળવ્યા એ વર્ણવતાં કડી ૧૦ થી ૧૫ સુધીમાં કાવ્યની પરંપરાગત પદ્ધતિએ કવિએ ટૂંકું અને છતાંદર વસંતવર્ણન કર્યું છે તથા ‘ છેલ્લી ત્રણ કડીઓમાં જુદી જુદી રીતે સૂરિના ગુણોનું સ્તવન કર્યું છે.

જુદા જુદા આચાર્યો વિશેના જે કાવ્યો આ પહેલાં મળ્યા છે તેમાં આ કાવ્યની પ્રાપ્તિથી એક ગોંધપાન ઉમેરો થાય છે.

[૩૮] જયશેખરસૂરિકૃત ૧૬તીય ‘ નેમિનાથ કાવ્ય ’

સં. ૧૪૬૨માં ‘ પ્રણેધચિન્તામણિ ’ નામે રૂપકમંથિ નંદનમાં રચનાર અને ત્યાર પછી એની રૂપરેખામાં જૂદા ફેરફાર કરીને ‘ ત્રિવિવનદીપક પ્રબંધ ’ નામે ઉત્તમ ગુજરાતી કાવ્ય રચનાર જયશેખરસૂરિ ગ્રામીન ગુજરાતી સાહિત્ય-માં પ્રથમ પંક્તિના જૈન કવિ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. એ કાવ્યના “ બંધની સરગના, વાણીનો પ્રસાદ અને કવિતાની ધમક બેમાં સૂરીચરે બીજા ” ગુજરાતી કાવ્ય-રચના હોવાં બેઈએ, ” એવું શ્રી. કૃષ્ણદાસ શ્રુવે પચ્ચીનેક વર્ષ પહેલાં કહેવું અનુમાન^૧ સાચું પડ્યું છે.

ગિણિ જગિ હજડ હમરત્તે અમરંદિવેમણિ હંમિ,
વિલસદ સિદ્ધ સદંતર સંવરંતિત્તુ અભિગમ્.

૧. આચાર્ય જીવિસાચરંદિવેમણિ “ એવ કાવ્ય પ્રતિમાલેખસંપત્તિ, ” જાન ૧. ૨૦૩
૫. ૩૪; મુનિ સન્નિધિસાચરંદિવેમણિ “ એવ કાવ્ય પ્રતિમાલેખ, ” ક્રમાંક ૨૦૩; અમર-
વિજયધર્મસૂરિ-સંવદ્વીપ “ ૨ સ્વર રેખાસંપત્તિ, ” જાન ૧. ૬૫૩; ૨૦૩
૪૧૩, ૪૪૯, ૪૬૬.

એ પંક્તિઓથી શરૂ થતો, જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત એક 'નેમિનાથ કાગ' દ્વંદ્વ સમયમાં ગાયકવાડ ઑરિએન્ટલ સિરીઝમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ગુર્જર રાસાવલિ' માં છપાયેલ છે. ત્યાર પછી હમણાં જ, ચાણુરમાના જ્ઞાનલંકારમાંથી જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત વિવિધ ગુર્જરાની રચનાઓની ૨૧ પત્રની એક હસ્તલિખિત પોથી પ પં. શ્રીરમણિકવિજયજીના સૌજન્યથી મળી છે. એનાં પત્ર ૧૭-૧૮ ઉપર જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત આ બીજો 'નેમિનાથ કાગ' લખાયેલો છે. અર્થાત્ કૃષ્ણાર્ણવ જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત (કાન્દક ૩-૪) જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત પણ એ 'નેમિનાથ કાગ' રચ્ય છે; પણ જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત એ કાગ વિભિન્ન પ્રકારના હ'દાય'ધમા છે. જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત પહેલો કાગ સ્થાવર આંતર્યમકવાળા દુહામાં છે, જ્યારે બીજા કાગની પહેલી ૨૪ કડી આંતર્યમકવાળા દુહામાં છે, પરંતુ બાકીના કાન્દવંતે બંધ અનુક્રમે એક દુહા અને ત્રણ કે ચાર રાગો હ'દની બનેલી ખુલ્લો 'લાસ'નો છે. ચાણુરમાની હસ્તપ્રતમાં પુષ્પિકાઓમાં 'ગિણિ જગિ જનક'થી આરંભાના પહેલા કાગને 'નેમિનાથ કાગ' કહ્યો છે, જ્યારે બીજા કાગનો 'શ્રીનેમિનાથસ્વ કાગ'બંધન સ્તુતિઃ' એવો નિર્દેશ કર્યો છે.

આ હસ્તપ્રતમાંની જ્યોત્ષ્ણપરસ્પરિકૃત વિવિધ પ્રકારીકૃતિઓમાંથી ક્ષર્ધમાં રચનાવર્પ નથી. એકેન કૃતિની પુષ્પિકામાં નક્કલ કર્યાનું લખ્યું નથી, પણ લિપિ અને લાપા જોતાં વિક્રમના પંદરમા શતકથી અર્વાચીન આ પ્રતિ નથી.

ચાણુરમાની હસ્તપ્રતને આધારે પ્રસ્તુત દ્વિતીય 'નેમિનાથ કાગ'નો પાક અહીં આપ્યો છે. આ પુસ્તકનું મુદ્રણ લગભગ પૂરું થયા પછી—મૂલ કાવ્યો અને શબ્દકોશ છપાઈ ગયા પછી અને 'કૃતિપરિચય'નો પણ મોટો ભાગ છપાયા પછી એ પ્રત મળી હોવાથી પ્રસ્તુત 'નેમિનાથ કાગ'ના શબ્દો 'શબ્દ-કોશ'માં લઈ શકાયા નથી તથા અનુપૂર્તિમાં એ કાવ્ય છાંયું છે ત્યાં પણ કાલાનુક્રમે નહિ મળી શકતાં કામચલાઉ પૂરોકો આપી તે છેલ્લું મૂક્યું છે.

કાગુનો સાહિત્યપ્રકાર

પદ, આખ્યાન, રાસ, વાર્તા આદિની જેમ કાગુ પણ જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનો એક મુખ્ય પ્રકાર છે. કૃતિપરિચયમાં આપણે જોયું તેમ તથા એનું નામ જ મુખ્ય છે તે પ્રમાણે, એ વસંતવર્ણનનો સાહિત્યપ્રકાર હોઈ માનવ ભાવ અને પ્રકૃતિનું સમન્વિત મુલ્ય આલેખન એ એની એક વિશિષ્ટતા છે. ગુજરાતી ભાષાના કેટલાક આરંભકાળથી માંડી વિકસના આગળીસમા સદી સુધી રચાયેલા કાગુના પુષ્કળ નમૂના મળે છે, અને વસ્તુ, નિરૂપણ, હૃદયના આદિની દૃષ્ટિએ આ સાહિત્યપ્રકારે સાધેલા વિકાસનો અભ્યાસ કરવા માટે પ્રતી સામગ્રી એમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

જે કાગુઓ આજ સુધી સચવાયા છે એમાંના મોટા ભાગના ઈતરૂત છે. ઈતરૂત સાહિત્ય મોટે ભાગે ઈતરૂત ગ્રંથખંડોમાં મચવાઈ રહ્યું, બ્યારે ઈતરૂતર સાહિત્યને વિશે એવું ન બની શક્યું, એ જ મુખ્ય-વે એવું કારણ છે. આથી નરસિંહ મહેતા પૂર્વેના ગુજરાતી સાહિત્ય અને ભાષાના અધ્યયન માટે ઈતરૂત સાહિત્ય એ જ મુખ્ય સાધન છે. ઈતરૂતર કાગુઓ અત્યાર સુધીમાં માત્ર નવ જણનામાં આવ્યા છે—અજાન કવિહૃત ‘વસંતવિલાસ,’^૧ ‘કાગુ’ અથવા

૧ શ્રી. કેશવલાલ દુવે ગુજરાતીનું આ એક કાગુકાવ્ય પદેડી વાર ખોલી કાઢ્યું અને ‘ગુજરાત ગાળાપત્ર,’ ‘દાદા મહાદેવ આરંભના’ અને ‘પંદરમા ગતનાં પ્રાચીન ગુજરાત કાવ્ય’માં એની કિતરોતર ત્રણ વાચનાઓ છપાવી. એ પછી શ્રી. કાન્તિલાલ બ્યારે એવું પુનઃસંપાદન કર્યું છે. આ કાવ્યના કર્તાને સામાન્યતાઃ ઈતરૂતર ગણવામાં આવે છે તથા ‘નારાયણ કાગુ’ના દર્તાથી એને અગ્રિમ લેખવામાં આવે છે; પણ એ વિશે શ્રી. કમાગંદરે જેથી એક વર્ક કરે છે તે ‘વાનપાત્ર છે : “એક સુચક દર્શક છે એ છે કે પ્રવૃત્ત કૃતિમાં નાવક તરીકે કૃષ્ણનો મગાદર નથી. એટલે તે ઈતરૂતરની ન હોવાના સંભવને પણ અવગણ છે. નેમિનાથ કે સ્મૃતિમદ્દેવાનું આલેખન લેતા જણ હાલુ હાલુ વર્ક બધા, એટલે ઈતરૂતર દોષા હતા કવિને કાવ્યની શક્યતાઓને સાચવી લેવા તેવા નાવકોને પડતા મુશ્કેલી દોષ, એ રીતે એ મંભાવના વિચારવા જેવી છે” (શ્રી. રમણીમંત બટ્ટેન ‘વસંતવિલાસ’નો અર્વાચીન ગુજરાતી અનુવાદ, પ્રવચન પૃ. ૧૬). આ મંબદમાં લેખકો ગુણ્યંદરાર્થનો ‘વસંતકાગુ’ એ રીતે એક સાસારિક સંગ્રહકાવ્ય દોષા છતાં કવિની કૃતિ છે. અલબત્ત, ‘વસંતવિલાસ’ની જાણતમા શ્રી. કમાગંદરે તેમ આ કેવળ સંભાવના જ છે.

‘ નાગાયણ કાચુ,’^૧ ચતુર્થુદ્ધૃત ‘ જમરગીતા,’^૨ મોનીસમૂળ ‘ વસંત-
વિલાસ,’^૩ અજાત કવિદૃત ‘ હરિવિલાસ કાચુ,’^૪ અને આ સંગ્રહમાંનાં
‘ કામીનનવિઆમ તરંગ ગીત ’ (કાવ્યાંક ૨૧), ‘ સુપદ-કાચુ ’ (કાવ્યાંક ૨૨),
‘ કાચુ ’ (કાવ્યાંક ૨૩) અને ‘ વિદ દેઆડિરી કાચુ ’ (કાવ્યાંક ૩૬).

૧ આગાધી અવતરગો ગાટે નુઓ ‘ શ્રી કાળસ ગુજ સત્રા ત્રેગામિક,’
પુ. ૧, પ. ૪૩૨-૩૭.

૨ મુદ્રિત. આ સંગ્રહમાં, કાવ્યાંક ૧૯

૩ મુદ્રિત : શ્રી. વ્યાસ-સંપાદિત ‘ વસંતવિલાસ’ના પરિગિષ્ટમાં.

૪ ‘ હરિવિલાસ’ની હસ્તપ્રત મૂળદર્શમાં બારતીય વિદ્યાભવનના સંગ્રહમાં છે. એમાં વિષય શીકૃતની બાળગીતાનો છે. આરંભમાં બાળકૃત્ય દ્વારા પૂતના અને અન્ય અસુરોનો વધ, પછી દાહુલીલા અને રાસલીલાનું વર્ણન છે. તેમાં રાસલીલામાં આદેશે મોપીઆ સાથે સંયોગ, પછી વિયોગ અને અંતે સંયોગ ને વસંત-વર્ણન, એમ કાચુકાવ્યોની પરિગાદી અનુસાર વિષયવસ્તુ અને સંયોગગુણ અર્દાં પાળુ છે. ચાલુ છંદ ‘ વસંતવિલાસ’ અર્દામાં છે તેનો આંતરયમકલાળા દુદાનો છે; ત્રણ પદ્ય ગુજરાતીમાં વસન્તતિલકામાં છે. વચ્ચે સંગતિના ૨૪ સંગૃહૃત શ્લોક આવે છે, જે બધા ‘ વિષ્ણુપુરાણ’માંથી છે. કાવ્યનો આદિ-અંત આ પ્રમાણે છે :

આદિ—

પૂજ્ય ચંપકિ ભારતી, આરતી કરીય કપૂરિ,
ગોવિંદના ગુણ ગાદસિકં ગાદસિકં પાતક દરિ. ૧

પણ્ડીય ગુણ તાણ નાયક, દાયક શેવ અનંત,
ગાદસિકં ચીંતિ આરાહીય, રાહીય-રૂપણિ-કંટ. ૨

અન્ત—

પુવનનદ્વંખવિમોગન, લોચન ચંચલ મીન,
અહનિશિ મિલક અશોક કિ કોક કિ કુચયુગ પીન. ૧૩૧

અરુમ્ ચરણ કર કમલ કિ અમલ કિ પુલિન નિતંબ,
દીર્ઘ એ મુખચંદ્ર કિ ચંદ્રતાણુ પ્રતિબિંબ. ૧૩૨

વસંતતિલકાનો એક નમૂનો આ પ્રમાણે છે :

જોકે : આલિંગ વસંત બૃષ્પર્કકલિ રવર્ષ ઝાંઝી,
તુ માંનિ કૃષિ પાદિણુ વનરાઈ માંડી;
મુર્યા અંધિ ચિદુ દરો સહકારવદા,
બાઈકા તિહાં જમર કોલિલ કોલિ લક્ષ.

દો. હરિવલ્લભ બાયાણી જેઓ આ કાવ્યનું સંપાદન કરનાર છે એમનો આ અવતરગો મોકલવા માટે આભાર ગાનું છે.

આમાં પણ ‘વસંતવિલાસ’ની એક (સ્વ. કેશવલાલ કુવને મળેલા સચિત્ર ઓળિયા) સિવાય બધી દસ્તખતો જૈન લંકારની છે અને ‘અમરગીતા’ તથા મોતીરામકૃત ‘વસંતવિલાસ’ પણ જૈન લંકારોમાંથી મળ્યા છે. જે થોડાક નમના મળ્યા છે તે પણ એટલું જ તો અવશ્ય બતાવી જાય છે કે વસંતવર્ણનનો એક જ મૂળ પ્રકાર જૈનેતર સાહિત્યમાં સહેજ પ્રકારાન્તરે વિકસ્યો છે.

વસંતવર્ણન ઉપરાંત વસંતકીડા એ કાચનો વિષય છે, અને શૃંગારના બંને પ્રકારો—વિપ્રલંભ અને સંભોગ—નું એમાં નિરૂપણ હોય છે. પ્રાચીનતર અપભ્રંશમાં આપણને રાસુ વગેરે પ્રકારોના નમૂના મળે છે તેમ કાચના મળતા નથી, અને તેથી કાચનું સાહિત્યપ્રકાર લેખે મૂળ ચોક્કસ રૂપે સમજવાનાં સાધનો નથી, પણ સંસ્કૃત સાહિત્યનાં ઋતુવર્ણનનાં કાવ્યો સાથે એની તુલના કરી શકાય.

‘કાચ’ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ સં. કણ્ઠ (‘વસંત’)—પ્રા. કણ્ઠ—કાચ એ પ્રમાણે સાધવી જોઈએ. આચાર્ય હેમચન્દ્રે ‘દેશીનામમાલા’ (૧-૮૨)માં ‘કાચૂ’ શબ્દ ‘વસંતોત્સવ’ના અર્થમાં આપ્યો છે. સં. કાચુન, પ્રા. કણ્ઠુણ ઉપરથી એની વ્યુત્પત્તિ સાધવાનો પ્રયત્ન લાપાશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ યોગ્ય નથી. ‘શુન્ગરાતી’ અને માર્વડીમાં હોળીનાં અશિષ્ટ ગીતો માટે ‘કાચ’ શબ્દ વપરાય છે ત્યાં અર્થ હલકો પડી ગયો છે. આ વર્તમાન પ્રયોગ તેમ જ હેમચન્દ્રે આપેલ ‘કાચૂ’ શબ્દ કાચના લૌકિક મૂલનું સૂચન કરી જાય છે અને એમાંથી કાળાન્તરે કાચને શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્થાન મળ્યું હશે એ વસ્તુનો નિર્દેશ કરે છે.

‘વસંતવિલાસ’ (વિ.નો ૧૫મો સંસ્કૃત) એ આંતર્યમકવાળા ૮૪ દુહામાં વચ્ચે વચ્ચે શ્લોકો મૂકીને રચેલું કાચકાવ્ય છે. એમાં ક્યાંય ધાર્મિકતાનો સંસ્પર્શ નથી, પંક્તિએ પંક્તિએ જીવનનો ઉલ્લાસ ઊભરાય છે, પાત્રો વ્યક્તિઓ નહિ પણ સમષ્ટિ છે—એ કારણે હમણાં સૂચવ્યું તેમ એના કર્તાને જૈનેતર ગણવામાં આવ્યો છે,^૧ અને એ રીતે પ્રાચીનતમ ઉપલબ્ધ જૈનેતર કાચકાવ્ય એને ગણી શકાય. ‘વસંતવિલાસ’ અને ‘નારાયણ કાચ’નો કર્તા એક હશે એવું અનુમાન પણ આંતરિક પ્રમાણોને આધારે કરવામાં આવ્યું છે.^૨ ‘નારાયણ કાચ’માં કૃષ્ણ અને ગોપીઓના વસંતવિહારનું વર્ણન છે.

૧. શ્રી. કેશવરામ સાસી, ‘કવિચરિત’, ભાગ ૧, પૃ. ૫૫-૬૦

૨. એ જ.

એનો પદ્યબદ્ધ આ સંમ્રદમાના 'સુરભાલિધ નેમિ કાગ' આદિની જેમ કાગ (દુહા), રાસક, આદિલ, અંદ્યામા બધાયેલો છે. એમાં—

પૌરાણે વીર્ણિતો દેવ તમેવ મુવનાધિપઃ ।

નતર્પિ. ધૌઝગદ્વયો જ્ઞાની ગ્યાની ગુણો કવિ. ॥

એ સંસ્કૃત શ્લોકમાના 'નતર્પિઃ' શબ્દ ઉપરથી શ્રેણાકે નતર્પિને આ કાગનો કર્તા માન્યો છે એ ચોક્કસ નથી. આ શબ્દ શ્રીકૃષ્ણનું વિરોધણ છે અને 'જેને નમિએ નમત કરે છે' એવો તેનો અર્થ છે ખીન્ન જાનેતર કાગનો આ પછીના છે.

સમગ્ર શુજગતી સાહિત્યમા આ સાહિત્યપ્રકારનો જૂનામાં જૂનો ઉપલબ્ધ નમૂનો તે આ સંમ્રદના કાવ્યાક ઉપમા લેવાયેલ ત્રુટિ 'જિનચંદ્રસાર કાગ' છે. એ પછી જિનપદ્યસંગિનો 'ગ્યુલિબદ્ર કાગ' (સં. ૧૩૯૦-૧૪૦૦), અને કાલાતુકમે ત્યાર પછી તુલ્ક જ રાજરોખગ્યુટિફત 'નેમિનાથ કાગ' (સં. ૧૪૦૫ આસપાસ) આવે છે. આ કાવ્યોમા, ત્યાર પછીના ખીન્ન કાગનોમા તથા અન્ય જૂના શુજગતી સાહિત્યમા કાગના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડતા સંખ્યાબધ સૂચક ઉલેખો મળે છે. મારા ધ્યાનમાં આવેલા એ પ્રકારના ઉલેખોનું કાલાતુકમિક તાગણુ અભ્યાસીઓને ઉપયોગી થઈ પડશે એમ માનીને અહીં આપુ છું. આ સંમ્રદમા નાદિ લેવાયેલી અથવા આ પહેલાં જેમનો ખામ ઉલેખ થયો નથી એવી કૃતિઓનો ગમખનિર્દેશ પણ એમાં કર્યો છે :

(૧) ખરતરમચ્છિ જિજ્ઞાસમસૂરિકિધ કાગ રમેવડ,

ખેલા નાયક ચેત્રમાસિ રંગદિ આવવડ

—જિનપદ્યસૂરિકિધ 'ગ્યુલિબદ્ર કાગ,' કડી ૨૭

(૨) રાજસદેવિસડ સિદ્ધિ મયડ સો દેક શુભીબધ,

મલદારિદિ રાયસિદરસૂરિકિધ કાગ રમીબધ.

—રાજરોખરસૂરિકિધ 'નેમિનાથ કાગ,' કડી ૨૭

(૩) જાંબવભાલિય વાલ રંગિ નવ કાગ રમતે,

દુકિખય વિરહિલિ નયલુ નીરુ નીઝરણ ઝરતે.

—કૃષ્ણર્પિ જયસિદસૂરિકિધ પહેલો 'નેમિનાથ કાગ,' કડી ૫

(૪) ભવિય જિજ્ઞાસરભવણ રંગિ રિતુસલ રમેવડ,

કદવિસી જયસિદમરિકિધ કાગ કદેવડ.

- (૫) લાજ વિષાપિય ગોપિય, રોપિય દઢ અનુરાગ,
રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલછ, રેલછ ખેલછ ફાગ.
—કૃષ્ણાર્ચય જયસિંહસુરિકૃત ખીજે ‘નેમિનાથ ફાગ,’ કડી ૧૨
- (૬) તિલિ પુરિ પાસહ વર ભુવણિ, ચાલક ઘણુ દિસિ નારે,
ગગ છંદિ અમિહ ખેલિસુ, સાગુ જી ઈહ સંસારે.
—પ્રસન્નચંદ્રસુરિકૃત ‘રાવણિ પાર્થનાથ ફાગ,’ કડી ૬
- (૭) ફાગ વસતિ નિ ખેલછ, ખેલછ સુગુણ નિધાન,
વિજયવંત તે ગજછ, રાજછ તિવક સમાન
—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘જંભુવામી ફાગ,’ કડી ૫૬
- (૮) અહે સમુધરુ બહુછ, સોહાવણુક ફાગ ખેવક સવિચાર.
—સમુધરકૃત ‘નેમિનાથ ફાગ,’ કડી ૨૮
- (૯) કિવિ નાચછ મનરગિ, કેવિ ખેલછ તિહિ રાગો,
કિવિ વાચંતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો.
—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘પુરુષોત્તમ પાચ પાડવ ફાગ,’ કડી ૨૧
- (૧૦) દેવ સુમંગલપુત્રફાગ ગાયક કો ભવિયા,
નિમ તુમિહ પામક રિદ્ધિવૃદ્ધિ મંગલસંકલિયા
—અજ્ઞાત કવિકૃત ‘ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાગ,’ કડી ૨૦
- (૧૧) ખીણુ પયોહર અપચર ગૂજર ધરતીય નારિ,
ફાગુ ખેલછ તે ફરિ ફરિ નેમિનિહિસર બારિ
—પદ્યકૃત ‘નેમિનાથ ફાગ,’ કડી ૫
- (૧૨) ફાગુ ખેલછ મનરગિહિ હંસગમણિ મૃગનયણિ
—એ જ કડી ૬
- (૧૩) પહિયઈ સરસતિ અરચિમુ, રચિમુ વસંતવિવાસુ,
ફાગુ પયક પયળધિહિ સધિ ચમક બવ જાસ ૧
—‘વસંતવિવાસ,’ કડી ૧
- (૧૪) ગાહ અભિનવ ગમ, સાચવછ શ્રીરાગ.
—‘નારાયણ નાગ,’ કડી ૪૩

૧ ‘વસંતવિવાસ’ની પહેલી કડીના ઉત્તરાધના—

‘વીણુ ધરછ કરિ દાહિણિ વાહણિ હંમુલક જમુ’

એ પાઠને જદ્યે અહીં આપેલો પાઠ પાઠણુ ભંડારની એક હસ્તપ્રતમા છે.

(૧૫) દેવ તણુક એ રાગ, પદ્ય યુક્ત અનુરાગ,
નય નિધિ તે લલ્લ એ, જે પશ્ચિ સંભવ એ.

—એ ૧૮, કી ૬૪

(૧૬) કવિનુ વિનોદિદિ સિરિ જય સિરિજયસેદરસુરિ,
જે એવલ તે આર્દ્યપદ સપદ પાગલ પુરિ

—જયસેખરસુરિકૃત પ્રથમ 'નેમિનાથ કાગુ' (સ ૧૪૬૦ આસપાસ)^૧

કી ૫૭

(૧૭) શ્રીનેમે પરમેશ્વરય વમકાન્તારસાર મન —

રમેરીકારકરગમાગમહાવાગ કરિષ્યે નવમ્ ।

—સોમસુન્દરસુરિકૃત ' રગસાનર નેમિ કાગ '

(સ ૧૪૬૬ આસપાસ)^૨, પ્રારંભિક યોગ

(૧૮) એ કાગુ કૃત્તમ રગલ જે માસ વમતે,

તિણિ મણિનાથ પદામ કીર્તિ મહિયવ પસરતે.

—' કીર્તિરત્નસુરિ કાગ ' (વિના ૧૫મા સૈકનો અંત અને ૧૬માનો

પ્રારંભ),^૩ કી ૩૬

(૧૯) નિશિ વશિ જો નારીય રે, મુશરિ સુંદર રાગ,

એણી પયં કાનલુ ખેલી રે હેવાની પૂરી હાગ.

—કેશવદાસકૃત ' શ્રીકૃષ્ણલીલા નામ્ય ' (સ. ૧૫૨૯), સર્ગ ૧૫, કી ૨૨

(૨૦) કાગુણિ પનન હિઆલવલ, કાગુ અવલ વર નારી હે,

સંદેસડક ને પરલવલ, જાંબવલ ગુજારિ હે

—અજ્ઞાત કવિ, કાન્હડ બાર માસ ' (વિ.નો ૧૬મો સૈક),^૪ કી ૯

(૨૧) રૂપિણ કઠતિન -રતિ અ ધરતિ અ રંજ તમલાગુ,

વસત મનુરાય એલલ, ગેલિલ ગાતી કાગુ.

—' હેમરત્નસુરિ કાગુ ', કી ૧૭

૧ આ કાગુ નાયકવાદ્ઝ આરિયેન્ડલ સિરીઝની ' ગુર્જર રાસાવલિ ' મા પ્રસિદ્ધ થયો છે.

૨ મુદ્રિત મુનિ ધર્મવિજયજી-સ પાદિત સંસ્કૃત ' શમામૃતમ્ ' ની સાથે

૩ મુદ્રિત ' શ્રી. નાદલ-સ ' પાદિત ' ઐતિહાસિક જૈન નામ્યસંમલ્લ ', પૃ ૪૦૧-૨.

૪ જે હરવપ્રતમા જયસિન્હસુરિના જે ' નેમિનાથ કાગુ ', પ્રસન્નચન્દ્રસુરિના ' રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાગુ ' વગેરે લખાયેલા છે તેમા જ આ ' બાર માસ ' છે, એટલે તે ૧૬મા સૈકાથી અર્વાચીન હોવા સંભવ નથી જુઓ ' કૃતિપરિચય અને પ્રતિપરિચય ', પૃ ૪-૫

(૨૨) વેણા વંસ વનવંદ એ, ભાવઈ પંચમ રાગ,
રંગ ભરિ ઇંદ ખેલઈ, ગેલિડ નિજુવર ફાગ.

—‘રાણપુરમંડન ચતુર્થ આદિનાથ ફાગ,’ કડી ૭૩

(૨૩) ફાગ ફાગુણિ ગાઈ કિંખુ કેરા, ફલ બેડ ફોલ્ટ ટલઈ ફેરા.

—ચતુર્થજન્ય ‘ભગરમીતા,’ કડી ૩

(૨૪) એકિહિ ચિત્તિહિ સંભવઈ, એ ઇરવડ ફાગુ રસાણ.

રંગિ તે રંગવઈ કામિણિ, નીપજઈ હયલુ છિનાલુ.

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘મોહિની ફાગુ,’ કડી ૫૩

(૨૫) વિરહિ વસંત સો આવીક, ફાગુણિ તરુ[ણિ] ગાઈ,

રાક કર રસીયં ધણું, સરસતિ તણઈ પસાઈ.

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘વિરહ દેસાડરી ફાગુ,’ કડી ૫૮

(૨૬) વેણા યંત્ર કરઈ આલિ ગિણિ, કરઈ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,

મુકંઠ સરમંડલ વાજંત, ભરહ બાવ કરી રમઈ વગંત.

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘સુપઈ ફાગુ,’ કડી ૩૭

(૨૭) મધ માધવ રિતિ કાંમનિ કંત, રતિપતિ રમીઈ રાક વસંત,

—એ ૧૧, કડી ૫૬

(૨૮) ફાગુણ રતિ વસંત પેલીય રે, હઈડિ હરપ મનમાં નાહ.

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘ફાગુ,’ કડી ૧૨

(૨૯) એહ ફાગ ને ગાઈસિઈ, તેહ ધરિ મંમલ ચ્યાર,

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘વાહણુ ફાગ,’ કડી ૧૨

(૩૦) ફાગુણિ ફાગ ન મું ગમઈ, હમઈ તિ મદન સરીર.

—અજ્ઞાત કવિદ્વૈત ‘નેમિનાથ ફાગુ,’ કડી ૧૬

(૩૧) મુશલિત બાલિકા ન હીઈ રાસ, ફાણુ નવિ વાંચઈ પંડિત બ્યાસ,

રૂઠઈ કંઠિ કોઈ ન કરઈ રાગ, રાસ ભાસ નવિ ખેલઈ ફાગ.

—મહીરાજદ્વૈત ‘નલ-દવદંતી રાસ’ (સં. ૧૬૧૨),

કડી ૩૮૬

(૩૨) ફાગ ગાઈ સવિ ગોરડી જળ આવઈ મધુગાસ.

—જયવંતસુરિદ્વૈત ‘રઘુલિલદ્ર-કોશા પ્રેમવિલાસ ફાગ,’ કડી ૪૪

૧. આ કાવ્યમાં ૧૦૦૫મી કડીથી શરૂ થતા ‘વસંતવર્ણન’ને ‘ફાગ’ શીર્ષક આપ્યું છે એ નોંધપાત્ર છે. ફાગુઓમાં વારંવાર પ્રયોજતા હુકાનો નિર્દેશ પણ હરેતપ્રતોમાં ધણી વાર ‘ફાગ’ અથવા ‘ફાગની દેશી’ તરીકે હોય છે.

(૩૩) ચૈત્રિય પુનિમનિ દિનિ, કામ રમિ નરનાદ એ.

લીરકલશકૃત 'સિંહાસનખત્રીસી' (સં. ૧૬૧૬), દ. પ્ર. પત્ર ૪૦

(૩૪) ફાગુ તે ફાગુ ખાસિ, લોક તે રમઈ ઉલ્લાસિ,

રામતિ નવનવી એ, કિમ બડ વર્ણવી એ.

—'વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ,' કડી ૨

(૩૫) ફાગ ફાગ પણ સરિયા નદી, છાસિ ધોલી નઈ દૂધ ધોણું સહી,

જેવડું અંતર મેરુ સિરસપદ, તિમ જિનગુણ અવર કથા કબ્યઈ.

એ ૧૮, કડી ૭

(૩૬) આજ સખી મન કંપએ, તાલાવેલિ કરેઈ;

ફાગુ-ખેલણ-દિન આવીક, પ્રિય દેસાતર લેઈ.

—'ચિરદ દેસાકરી ફાગ,' ૧ કડી ૧

(૩૭) શ્રીકૃષ્ણમીવલ્લભ કો રમ્યો હો, હંદુ અધ્યાત્મ ફાગ,

પાવતુ પદ જિનરાજ કો હો, ગાવત ઉત્તમ રાન.

—કદમીવલ્લભકૃત 'અધ્યાત્મફાગ,' કડી ૧૩

(૩૮) ફાગણ માસે ફૂલી રહ્યા કેસુડાં રાતાં ચાળ,

સહિયર રંગે રાત્રી રે, રાતાં મુખ તંબાળ.

×

×

×

વાળે કાઝ પખાજ ને સાહેલી રમે ફાગ,

તાલી દેઈ તારુણી ગાય નવલા રે રાગ.

—પ્રેમાનંદકૃત 'માસ,' કડી ૮૯-૯૧

(૩૯) આ ફાગણ માસે ફાગ ઘટ ઘટ થેલે રે,

એ ભાંતભાંતના ભેષ ભાવ ન મેહેલે રે.

ફૂલધી' શીલપવાસ બોરવ ફૂલે રે,

મોઢે સોઢ' કમરગુન્નર કુસુમે ફુલે રે.

અનદદ બાળે તુર રમણ રથ લાગી રે.

ઐહેલી મહદાનંદની મોજ રંગ વિભાગી રે.

પીચકરી પંચભૂત રથુલતા કેરી રે,

તે સુરત સખીને હાથ ખેલે હોરી રે.

—પ્રાગદાસજીની બારમાસી

૧. આ કાવ્યની કડી ૧૬ અને ૨૦માં પણ 'ફાગુ'નો ઉલ્લેખ નોંધપાત્ર છે.
જુઓ કાવ્યાંક ૩૬.

આ અવતરણોમાંથી ફાગ વિષે કેટલાંક મહત્વનાં તથ્ય જાણવા મળે છે. (૧) ખેલા અને નાંચ સાથે ચૈત્ર માસમાં ફાગ ગાવાનો, (૩૨) મધુમાસમાં સ્ત્રીઓ ફાગ ગાય તેનો, (૩૩) ચૈત્રી પૂનમે ફાગ રમવાનો, (૧૮) વસંત માસમાં ઉછરંગથી રમવાનો, (૧૯) ફાગ ખેલવાનો, (૨૦) ફાગણમાં કૃષ્ણના ફાગ ગાવાનો, (૩૪) ફાગણમાં લોકો ઉલાસપૂર્વક ફાગ રમે છે તેનો, અને (૩૮) ફાગણ માસમાં ઝાંઝ પખાજના વાદન સાથે સદેલીઓ રાસ રમે છે તેનો નિર્દેશ કરે છે. વિરહિણીને ફાગણના ફાગ ગમતા નથી એમ (૩૦)માં કહ્યું છે. (૯) ફાગ ખેલતાં વસંતરાગ ગાવાનો, (૧૪) અભિનવ ફાગ શ્રીરાગ સાથે ગાવાનો, (૬) ફાગ છંદમાં ખેલવાનો, (૧૬) કવિત-વિનોદ સાથે ફાગ ખેલવાનો, અને (૩૧) રાસ, ભાસ અને ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ કરે છે. ખેલમાં—જાગેનાં જોડાંમાં ફાગ ખેલવાનું (૫-૭)માં છે. ફાગ રમવો કે ખેલવો, વસંત રમવો કે ખેલવો, ઋતુરાજ રમવો, એવા ઉલ્લેખ સંખ્યાબંધ અવતરણોમાં છે. ફાગ ખેલવાનો દિન આવ્યો ત્યારે પ્રિય પરદેશ જાય છે એમ (૩૬)માં કહ્યું છે.

ફાગના ધાર્મિક સ્વરૂપનાં પણ અનેક સૂચનો મળે છે. (૧૫)માં ‘ દેવના ફાગનો ’ તથા (૧૧)માં નેમિ જિનેશ્વરના દ્વારમાં ફાગ ખેલવાનો ઉલ્લેખ છે. વીણા અને વંશ વગાડતાં, પંચમ રાગ ભાવતાં જિનવરનો ફાગ રંગપૂર્વક ખેલવાનું (૨૨)માં કહ્યું છે. જિનગુણ ગાતા અને ખીજ લોકિક વિપયના ફાગનો વચ્ચેનું ‘ મેરુ અને સરસવ ’ જેટલું અંતર (૩૫)માં ખનાવવામાં આવ્યું છે. લોકિક ફાગમાં રહેલા ગ્રામ્ય તત્ત્વનો નિર્દેશ (૨૪)માં છે. સાહિત્યિક ફાગનોના યમકપ્રધાન સ્વરૂપનો નિર્દેશ (૧૩) અને (૧૭)માં છે.

ઉપરનાં અવતરણો ખતાવે છે કે ફાગ એ જાહેરમાં વિવિધ રીતે નૃત્યાદિ સાથે ગવાતો પ્રકાર હતો—ઓછામાં ઓછું, એના પ્રાચીનતર સ્વરૂપમાં તો હતો. નૃત્યકાવ્ય કે ગેય રૂપકને કંઈકે મળતો એ પ્રકાર હશે અને લોકસાહિત્ય-માંથી એ શિષ્ટ સાહિત્યમાં સ્વીકારાયો હશે. અલગત, જેમ જેમ આ પ્રકાર પોતાના મૂળ સ્વરૂપથી દૂર જતો ગયો અને શિષ્ટ સાહિત્યના એક પ્રકાર લેખે જ વિકસતો—અથવા કહો કે પલટાતો ગયો તેમ તેમ એના જાહેરમાં પ્રયોગની શક્યતા ઓછી થતી ગઈ. માલદેવકૃત ‘ સ્થૂલિભદ્ર ફાગ ’, ‘ મંગલકલશ ફાગ ’, ‘ વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ ’ તથા આ સંગ્રહમાંની ‘ ગીતા ’ શીર્ષકવાળી કૃતિઓ એનાં ઉદાહરણ છે.

‘વસંતવિલાસ’ની ધાટીએ રચાયેલી હોવા છતાં વિષયનિરૂપણની દૃષ્ટિએ ‘વસંતવિલાસ’ની વિલાસિતાનું ખંડન કરવાનો સાવ નબળો નહિ એવો પ્રયાત્ન છે. ઇતિહાસકાળમાં થયેલા આચાર્યાદિ ‘વ્યક્તિવિશેષો વિશે પણ ફાગુઓ લખાયા છે. ‘દેમરત્નસૂરિ ફાગ’, ‘જિનહંસગુર નવરંગ ફાગ’, ‘ધર્મમૂર્તિસૂરિ ફાગ’, ‘અમરરત્નગુરિ ફાગ’ આદિ આ સંગ્રહમાં લેવાયેલાં કાવ્યો એ વાતનાં ઉદાહરણ છે. એ ઉપરાંત ‘દેવરત્નસૂરિ ફાગ’ (સં. ૧૯૪૯)^૧ દાનવર્ધનકૃત ‘દેમવિમલસૂરિ ફાગ’ (સં. ૧૫૫૪),^૨ ‘કાર્તિકરત્નસૂરિ ફાગ’ આદિ એ પ્રકારની નોંધપાત્ર રચનાઓ છે. આવી રચનાઓમાં આચાર્યોનાં માતાપિતા, બાલ્યાવસ્થા, દીક્રામહોત્સવ આદિનાં વૃત્તાન્ત આપીને વસંત-વર્ણન, કામવિજય, સંયમની દૃઢતા, એમના ઉપદેશોનો પ્રભાવ વગેરે વર્ણવેલાં હોય છે અને એ રીતે ‘ફાગ’ નામની ઓછેવતે અંશે સાર્થકતા સાધવાનો પ્રયત્ન થાય છે. જોકે એવું પણ દર વખતે થાય છે એમ નહિ. ‘ધર્મમૂર્તિસૂરિ ફાગ’માં આ કાવ્યપ્રકાર સાથે સંકળાયેલાં ગણુતાં આ બધા લક્ષણો નથી. એમાં ગુરુનો પૂર્વ વૃત્તાન્ત આપવા સાથે એમની ધાર્મિક મહત્તા વર્ણવી છે. ફાગ અને અદૈઉની પગપરાગત હંદોરચના કર્તાએ, અલમત, સાચવી છે. શ્રી. અગરચંદ નાહટાએ સંપાદિત કરેલ એમહંસકૃત ‘ગુર્વાવધી ફાગ’માં^૩ (વિ.નો ૧૬મે સંક્રે) દુહા અને રોળા હંદના, પ્રાચીનનમ ફાગુઓમાં મળતા બધેમાં, ખરતર ગચ્છના આચાર્યોની માત્ર પદાવધી આપવામાં આવી છે. આથી પણ આગળ વધી, ફાગુઓમાં સામાન્યતઃ કવન પામતા વિષયોને બાજુએ મૂકી આધ્યાત્મિક વિષયો પગ્તવે ફાગુના પ્રચલિત હંદોમાં કાવ્ય-રચના કરીને એમને ‘ફાગ’ નામ અપાયું છે. ‘વાહણુ ફાગ’, લક્ષ્મીવલ્લકૃત ‘અધ્યાત્મ ફાગ’ આદિ એ પ્રકારનાં રૂપકપ્રધાન કાવ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘જ્ઞાનગીતા’, યશોવિજયજીકૃત ‘જંજુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’ આદિ પ્રધાનતઃ આધ્યાત્મિક વિષયનાં કાવ્યો નથી, તોપણ એમનાં શીર્ષક તથા એમાંનું કેટલુંક નિરૂપણ એમને ઓછેવતે અંશે જ્ઞાનવિષયક રચનાઓ કરવે છે.

આપણે જોયું કે અમુક વિશિષ્ટ હંદોરચનાને કાગણે જ કેટલીક વાર અમુક કૃતિઓને ‘ફાગુ’ કે ‘ફાગ’ નામ અપાયું છે. સાહિત્યના ખીન્ન

૧. મુદ્રિતઃ આચાર્ય જિનવિજયજી-સંપાદિત ‘જેન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંચય’, પૃ. ૧૫૦-૫૮.

૨. મુદ્રિતઃ એ જ, પૃ. ૧૮૬-૯૦

૩. મુદ્રિતઃ ‘ઐતિહાસિક જેન કાવ્યસંગ્રહ’, પૃ. ૨૧૫-૧૭.

પ્રકારોની જેમ ફાણનું બાહ્ય સ્વરૂપ પણ અમુક ચોક્કસ પ્રકારનું છે. જિનપદ્મ-સૂચિરૂત 'જ્યૌલિલ્લ ફાણ' અને ગજરોખગ્નસૂચિરૂત 'નેમિનાથ ફાણ' જેવા સૌથી જૂના ફાણકાવ્યોમાં એક કડી દુહાની અને એક અથવા વધારે કડી રોળાની એ પ્રકારની સંખ્યાબંધ 'લાસ'નો કાવ્યબંધ બંનેલો છે. જ્યૌલિલ્લ-સૂચિરૂતો પહેલો 'નેમિનાથ ફાણ' (સં. ૧૮૦૨ આસપાસ), પ્રસન્નચંદ્રસૂચિરૂત 'ગવણિ પાર્શ્વનાથ ફાણ' (સં. ૧૪૦૦ આસપાસ), જ્યૌરોખગ્નસૂચિરૂત દ્વિતીય 'નેમિનાથ ફાણ' (સં. ૧૪૬૦ આસપાસ), 'પુરોહિતમ પાય પાડવ ફાણ', 'ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી ફાણ', 'કીર્તિગત્તસૂચિ ફાણ' આદિ પ્રમાણમાં જૂના ફાણોનો પદ્યબંધ પણ આ પ્રકારનો છે. રોળા જેવો વેગથી પાઠ કરવા યોગ્ય છંદ ફાણ જેવા મૂળે ગ્રેય રૂપકને મળતા પ્રકારમાં યોગ્ય છે. એમાં પ્રત્યેક લાસને આરંભે આવતો દુહો, ગંગામાં વચ્ચે વચ્ચે આવતી સાખીની જેમ, એક પ્રકારનો વિગમ આપે છે.

પરંતુ 'વસંતવિલાસ' જેવા સુપ્રસિદ્ધ ફાણના પરિચયને કારણે સાધારણ સાહિત્યગતિકને મન આંતગ્રામ્ય કે આત્મવ્યવસ્થાના દુહો ફાણકાવ્યનું વિશિષ્ટ લક્ષણ છે^૧ અત્યાગ સુધી મળેલા ફાણોમાં જ્યૌલિલ્લસૂચિરૂતો ખીન્ને 'નેમિનાથ ફાણ' (સં. ૧૪૨૨ આસપાસ) એ આત્મવ્યવસ્થાના દુહામાં ગ્યાયેલા ફાણનું જૂનામાં જૂનું ઉદાહરણ છે. જોકે જ્યૌલિલ્લસૂચિરૂતો આ ગ્યના તથા ઉપગ કલા તે જિનપદ્મ અને ગજરોખગ્નના જૂના ફાણો વચ્ચે સમયનું અંતર એટલું ઓછું છે કે 'લાસ'વાળો અને આત્મવ્યવસ્થાનું દુહાવાળો કાવ્યબંધ ફાણને માટે સાથેવાળો પ્રચલિત હતો એમ માનવું યોગ્ય છે. એટલા માટે જ્યૌલિલ્લસૂચિરૂતે એક જ વસ્તુ ઉપગ એ બંને ગીતિએ ફાણ ગ્યાયા હશે. જ્યૌલિલ્લસૂચિ પછી તુરંત અત્યાગ કવિરૂત 'જંહુવામી ફાણ' (સં. ૧૪૩૦), મેરુનંદનરૂત 'જગપદ્મી પાર્શ્વનાથ ફાણ' (સં. ૧૪૩૨) અને જ્યૌરોખગ્નસૂચિરૂત પ્રથમ 'નેમિનાથ ફાણ' આ પ્રકારના પદ્યબંધમાં ગ્યાયેલા મળે છે. 'વસંતવિલાસ', 'નારીનિગસ ફાણ' અને 'હરિવિલાસ'માં છંદોબંધ તો આ પ્રકારનો છે પણ વચ્ચે વચ્ચે સંમતિના સંસ્કૃત શ્લોકો ઉદ્ધૃત કરેલા છે એટલો વિશેષ છે. 'વસંતવિલાસ'માં તો સંગૃહીત શ્લોકોની સંખ્યા શુદ્ધગતી

૧ ફાણોમાં પ્રચલિતેલો આ છંદ દુહા કરતા રોળા સાથે વધુ બંધબેસતો છે એવો પ્રો રાગનારાયણ પાઠકનો મત છે. દુહા નેમ જ રોળાની બંનેની પંક્તિ ૨૪ માત્રાની હોઈ આ મત અંગીરસાથી વિચારવા જેવો છે. આ વિષેની વિગતવાર ચર્ચા માટે જુઓ 'પ્રાચીન ગુજરાતી છંદો', પૃ. ૧૫૬-૧૬૦.

પદો જેટલી જ લગભગ છે. સમાજના જે સાહિત્યરસિક વિદ્વંધ વર્ગમાં કાચકાવ્યોનો સમાવેશ થતો હશે તેમાં સંસ્કૃત શૃંગારકાવ્યો અને મુક્તકો—જેમાંથી એ પ્રકારની ગુજરાતી રચનાઓની પદાવલી અને અલંકારાદિ સીધે-સીધાં તેમ જ પ્રાકૃત લાપાઓ દ્વારા જિતરી આવ્યાં છે—ઠીક લોકપ્રિય હતાં એ પણ એમાંથી ફક્ત થાય છે. અલગત, આ રીતે સંમતિના શ્લોકો આપવાની પદ્ધતિ કાચકાવ્યમાં જ હતી એમ નહિ; જ્ઞાનમાર્ગી કવિતામાં અને આખ્યાનાત્મક કવિતા (Narrative Poetry)માં પણ આ પદ્ધતિ સારા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે.

આ રીતના સળંગ એક જંદમાં રચાયેલાં કાવ્યમાં પ્રસંગોપાત શ્લોકોનો ઉમેશ એ એક નવું તત્ત્વ ગણાય, અને એ દૃષ્ટિએ ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિ કાવ્યો ઉપર-કલ્પા પ્રાચીનતર કાચકાવ્યોની અપેક્ષાએ કાવ્યબંધનો વિકાસ દર્શાવે છે. ‘ વસંતવિલાસ ’ આદિનો કાવ્યબંધ સમયદૃષ્ટિએ એ કાચકાવ્યોની પછીનો છે. આંતર્યમકવાળો દુહો જતે દિવસે કાચકાવ્યની રચના સાથે એવો સંકળાઈ ગયો કે પછીના સંખ્યાબંધ કાચકાવ્યોમાં તેમ જ સર્વસાધારણ કાવ્યરચનાઓમાં એને માટે ‘ કાગ, ’ ‘ કાગની દેશી ’ કે ‘ કાગની ઢાળ ’ એવા મોઢમ નિર્દેશો નજરે પડે છે.

પરંતુ સંખ્યાબંધ જૂના કાચકાવ્યોની રચના આંતર્યમકવાળા નહિ, પણ સાદા દુહોમાં થઈ છે, જે બતાવે છે કે આંતર્યમક ચમત્કૃતિ અર્થે ઉમેરાયો હશે. સં. ૧૩૪૧ના અરસાનો ‘ જિનચંદસૂરિ કાચ ’ સાદા દુહોમાં રચાયો છે. સમર, સમધર અને પદ્મના ‘ નેમિનાથ કાચ, ’ ગુણચંદસૂરિનો ‘ વસંત કાચ ’ અને અરાત કવિનું ‘ મોહિની કાચ ’ની રચના સાદા દુહોમાં છે. પ્રભાસ-પાટણનિવાસી કાયસ્થ કેશવદાસકૃત ‘ શ્રીકૃષ્ણલીલા કાવ્ય ’ (સં. ૧૫૨૯)ના ૧૫મા સર્ગમાં (કડી ૧-૨૬) ‘ વસંતવિલાસ ’ એ શીર્ષક નીચે કૃષ્ણગોપીના વસંતવિહારનું વર્ણન છે; એના આદિ અને અંતનું સ્વરૂપ જોતાં, કવિએ સળંગ કાવ્યની વચ્ચે મૂકી દીધું હોવા છતાં એની રચના તો એક સ્વતંત્ર કૃતિ તરીકે કરેલી છે. કેશવદાસકૃત આ ‘ વસંતવિલાસ ’ દુહોમાં રચાયો છે, પણ આંતર્યમક એમાં સર્વત્ર નથી.

અગાઉ આપણે જોયું તેમ, કાચ એ જાહેરમાં ગાવાનો પ્રકાર હતો. એની નિશાનીઓ એની જંદરચનામાં પણ છે. દુહો કે રોળા જેવા માત્રામેળ હોવાના પ્રારંભમાં, જંદનો ખરેખર અંશ નહિ એવાં ‘ અદે ’, ‘ અહ ’ કે ‘ અરે ’

જેવા લટકણિયા મુકાયા છે તે જાહેરમાં એ જો લલકારવાની અનુકૂળતા માટે હશે (દુહો જાહેરમાં જોનાતા 'એ' જેના લટકણિયાથી પ્રાગ્ લ કાગ્ય છે તે આ સાથે સગખાની શકાય) અસાત કવિવૃત્ત 'જિનયદ્સન્નિ કાગ્ય', 'જાજ રોખગ, જયરોખગ, સમુધગ અને સમન્ના નેમિનાય કાગ્ય', 'પુરોત્તમ પાય પાડવ કાગ્ય' (છેલ્લી ભાસ), ગુણ્યદ્સન્નિનો 'વસત કાગ્ય', 'હમરનસરિ કાગ્ય', 'વાહણનો કાગ્ય', અમરનસન્નિ કાગ્ય આદિની જોડગ્યનામાં આવા ઉમેરણો છે

ભાસ કે દુહાની જોડગ્યના અ સાદી ગ્યના છે જન્મ કાગ્ય લોકપ્રિય બનતો ગયો અને શિષ્ટ સાહિત્યમાં ગિયન પામતો ગયો તેમ વિદગ્ધ ભાવજોના સમાગધન માટે એની જોડગ્યના પપુ ગાન અને અભિનયપ્રયોગને અનુકૂલ ગણવા સાથે વધારે મ કુન અને મ મિશ્રિત બનતી ગઈ 'નાગધણ્ય કાગ્ય'ની ગ્યના ગસ, આવલા, કાગ્ય (આતન્યમકયુક્ત દુહા) અને અઢેયામાં છે 'પૃથ્વીયદ્રયગિ ના કર્તા ખાણિયનુદ્ગસન્નિન 'નેમીશ્વગ્યગિત કાગ્યખધ' (સ ૧૪૭૮)^૧ ઠીક જૂનું કાવ્ય હોઈ આ રીતે એનો પદ્યખધ તપાસવો ઉપયોગી થશે // કડીનું આ કાવ્ય જુદા જુદા પદ્ય ખડોમાં વહેંચાઈ જન છે દરેકના આ ભામાં એક અથવા વધુ સરૂત શ્લોક, પછી ગણુની કડીઓ, અઢેયુ અને કાગ્ય એવા ક્રમ સામાન્ય રીતે છે 'ઝઈ કોઈ ખડમાં કાગ્ય નથી' (ખડ ૪, ૬, ૧), 'ગઈમાં અઢેયુ નથી' (ખડ ૫ ૧૦), ૭માં કાગ્ય બે વા- આવે છે, ૧૩માં શ્લોક અને નસ, ૧૪માં શ્લોક અને અઢેયુ, અને ૧૫માં શ્લોક અને ગસઉ એન્હુ છે પણ એક દર જોડેવિભાગનું નાણું ઉપર સૂચવ્યું તે પ્રમાણેનું છે સરૂત શ્લોક વિવિધ જોડોમાં છે 'ગસ' સીર્ષકવાળી કડીઓ એક જ નિશ્ચિત દેશીમાં નહિ પણ વિવિધ દેશી ઢાંગોમાં છે

સોમસુન્દરસૂત્રિત 'ગસાગર નેમિ કાગ્ય' (સ ૧૪૮૬ આસપાસ) નણુ ખડોમાં વહેંચાયેન છે પ્રયેક ખડના પ્રારંભમાં સરૂત કે પ્રાકૃત શ્લોક અથવા ગુજગતી વૃત્તપદ્ય શ્લોક, નસ, આદિલા, કાગ્ય-આની રચના સામાન્ય રીતે છે કવચિત્ વચ્ચે એપદ સરૂત શ્લોક આની નય છે અથવા ઉપર ખતાવેલા ક્રમમાં થોડોક હેંગેર થાય છે ૧-૩૧, ૨-૨૭, ૩૧, ૩-૧, ૮, ૩-૧૮ ૧૮ ગુજગતી શાદ્દલવિકીરિતમાં છે એ પ્રાચીન ગુજગતી સાહિત્યમાં દૃતગ્યનાના ધતિજાસ માટે નોધપાન છે ૩-૮ બેજગનાદિનું અને ૩-૧૮, ૧૮ અધોનું વર્ણન કરે છે

‘દેવરત્નસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૪૯૯) એ ૬૫ કડીનું કાવ્ય છે. એમાં એક સંસ્કૃત શ્લોકે, પછી રાસ (દેશી), અઢેયુ અને કાગ એ પ્રમાણે ક્રમ છે. ૫૭ કડીના ‘હેમવિમલસૂરિ કાગ’ (સં. ૧૫૫૪)ના ત્રણ ખંડોનો પદ્યબંધ કાગ અને અદાલામાં બંધાયો છે.

આવી મિશ્ર હંદોરચનાવાળું આપણા સંગ્રહનું સૌથી જૂનું કાવ્ય તે ધનદેવગણિકૃત ‘સુરગાલિધ નેમિ કાગ’ (સં. ૧૫૦૨) છે. ગુજરાતી શાસ્ત્રલવિકીરિત પદ્યોને કારણે ધ્યાનપાત્ર આ કૃતિની હંદોરચનાનું પૃથક્કરણ ‘કૃતિપરિચય’માં કર્યું છે. આગ્રમમાણિક્યકૃત ‘જિનહંસગુરુ નવરંગ કાગ,’ અસાત કવિકૃત ‘રાણુપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ કાગ,’ કમલશેખરકૃત ‘ધર્મમૂર્તિગુરુ કાગ’ આદિની હંદોચોજના પણ આ પ્રકારની મિશ્ર છે. કાગના પ્રયોગ વિષેના જે વિવિધ અવતરણો અગાઉ ટાંક્યાં છે તે જોતાં યોગ્ય પ્રસંગોએ આ કાગઓ જાહેરમાં ગવાતા હશે.

કાગમાંથી જ વિકસેલો એક પેટાપ્રકાર તે ‘બ્રમરગીતા’ જેવાં ‘ગીતા’ કાવ્યોનો છે. એનો જૂનામાં જૂનો નમૂનો અત્યારે તો આપણી પાસે, ઉદ્ભવ-સંદેશના ભાગવતપ્રોક્ત વિષયનું છટાદાર કવન કરતી ચતુર્હુજની ‘બ્રમર-ગીતા’નો (સં. ૧૫૭૬) છે. વિનયવિજયકૃત ‘નેમિનાથ બ્રમરગીતા’માં જૈન કાગઓમાં સૌથી વધુ લોકપ્રિય નેમિનાથના કથાનકને વણી લીધું છે. ઉપાધ્યાય યશોવિજયકૃત ‘જંજુસ્વામી બ્રહ્મગીતા’માં જંજુસ્વામીનું કથાનક છે. આ બંધાં કાવ્યોમાં જેને મૂલણાનો ઉત્તરાર્ધ ગણી શકાય એવા હંદને એકાંતરે (જુઓ અગાઉ પૃ. ૧૬, ટિપ્પણ) ‘કાગ’ અથવા ‘કાગની દેશી’ એ શીર્ષક નીચે એક અથવા વધારે દુહા આવે છે.^૧ સોનીરામકૃત ‘વસંત-વિલાસ’ની પદ્યરચના પણ આવી જ છે. જોકે એની પ્રનમાં એ હંદને ખોટી રીતે દુહો કહ્યો છે. વૃદ્ધિવિજયકૃત ‘ગાનગીતા’ અને ઉદયવિજયકૃત ‘પાર્શ્વનાથ રાગગીતા’માં આપણે અગાઉ ‘કૃતિપરિચય’માં જોયું તે પ્રમાણે, કોઈ ઇતિવૃત્ત નથી, પરંતુ ઉપર્યુક્ત હંદોબધ તેને કાગનો જ એક પ્રકાર પુરવાર કરે છે.

આમ કાગનો સાહિત્યપ્રકાર ઉત્તરોત્તર પરિવર્તન પામતો ગયો છે. પાછળના સમયમાં એમાં દૈત્વીક એકવિધતા આવી ગઈ. એવા પણ

^૧ પ્રેમાનંદકૃત ‘ગાસ’નો પદ્યબંધ આ જ પ્રકારનો છે. એમાંની દેશીને જોકે ‘કાગ’ નામ આપ્યું નથી, પણ તેથી હંદોચોજમાં કંઈ ફેર પડતો નથી.

ફાગુઓ રચાયા છે, જેમને નામ માત્ર ફાગુ ગણી શકાય. માલદેવનો 'સ્થૂલિભદ્ર ફાગ' એક જ દેશીની ૧૦૭ કડીમા રચાયો છે. કલ્યાણકૃત 'વાસુપૂજ્ય મનોરમ ફાગ'માં ફાગનાં લક્ષણો વિરલ ગ્યાને નજરે પડે છે, અને 'મંગલકલશ ફાગ'ને કર્તાએ 'ફાગ' કહ્યો છે એટલું જ.^૧ પરંતુ આ તો ઘોડાક અપવાદો છે.

૧ મુન્દર અને ચતુર સીને કુરુષ અને મુખ પતિ મળ્યાના દુઃખ વર્ણવતો એક 'મુખ ફાગ' નવસૂત્રામા આવ્યો છે (૫ મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજીનો સંગ્રહ, દ્વન્દ્વપ્રત નં. ૧૪૦૪), તે પણ આવા નામ માત્ર ફાગુ એક નોંધપાત્ર ઉદાહરણ છે. ૩૩ કુદામા રચાયેલી આ કૃતિના આદિઅંતભાષી કેટલીક દીર્ઘો નમૂનારૂપે અહીં દાંકે છે

આદિ—

- આદિ નલેસ આરાદિઈ, સધિ જુધિ ફેરો કંધ;
જેહ પસાઈ માયસુ, મૂરુષ ફાગ વસાંત. ૧
- એક નારી નવજેવની, તેહનો રે નીસત નાહ;
કરમે ભાખ્યા રે કળેડલા, ફરવે દીધો રે ફાહ. ૨
- મુન્દર કોટિ સવાવધિ, તે દુષબરી રે અપાર;
પૂરવ પાપ પ્રહાસિયા, સાપડયો મૂંડો ભરથાર. ૩
- મૂરુષ બાપિ બાંધિક, માણુક કામની કોટિ;
રતન જડાણ રે રેહડિઈ, પાણિ પટાલાની ચોટિ ૪
- મંદન ધાણુ રે ચૂલડિ, મુંધ સીયાલાને સાયિ,
કામ કપૂર મુ નલે રે, અંધ અરિસાની ભાતિ. ૫

અંત—

- મહારા મનન દોહિલ, સામલો સદિયર ચૂન;
એક જિભે દહુ કેતવુ, ઘોડા માહે ધણુ બજ. ૨૬
- બિહિનિ દહુ બેસારીનિ, સારિ સીખામણુ આન;
બાપડી તુ કા ભોલી રે, પીકની નલી તુચ લાન. ૩૦
- પાપણુ પીક વગોઈયો, એ તુચ મૂડી દેવ;
કોટીક કાવડી ધાલીને, સલી તે નણુવો દેવ ૩૧
- કરિનિ ભજતિ પતિવ્રતા, સાડલાની પરિ સાધિ;
રૂપ દ્રુપ કરઈ નહી, બનિ તુ ઈશ્વર આરાધિ. ૩૨
- આ કવે એહવો આરાધીક, આવતિ તુ નહિ પમિ;
મળવંછિત ફલ તુ મલિ, જો તુસરો સારંજરવામિ. ૩૩

ચિકમના ચૌદમા શતકથી માંડી કેટલાક સૈકા સુધી માનવભાવો સાથે પ્રકૃતિનું ગાન ગાતી, શૃંગાર સાથે ત્યાગ અને વૈરાગ્યના તરંગો ઉછાળતી કવિતા આ સાહિત્યપ્રકારે આપી છે. આખ્યાન કે રાસા કરતાં આનું સ્વરૂપ ટૂંકું છે, પણ મોટે ભાગે એમાં કંઈક ઇતિવૃત્ત આવતું હોઈ હોરી કે ધમાર જેવાં વસંતખેલનાં ટૂંકાં પદો કરતાં એમાં વૈવિધ્યને વિશેષ અવકાશ રહ્યો છે. આ સાહિત્યપ્રકારના નમૂનાઓનો આ મધ્યમ કદનો સમુચ્ચય ઉત્તરકાલીન અપ-બ્રંશના સમયથી માંડી લગભગ અર્વાચીનતાના સીમાડા સુધીના ગુજરાતી ભાષાના વિકાસનો ખ્યાલ આપે છે, તે સાથે જૂની ગુજરાતીની કેટલીક સારી કવિતા એમાંથી મળે છે.

લોગીલાલ જ. સાંડસરા

પ્રાચીન ક્ષત્રુ-સંગ્રહ

[૧]

જિનપદ્મસૂરિકૃત

સ્થૂલિભદ્ર કાગુ

(સં. ૧૩૬૦-૧૪૦૦)

પણુમિય પાસજિણુંદપય અનુ સરસઇ સમરેવી,
થૂલિભદ્રમુણિવઇ ભણિસુ કાગુઝંધિ ગુણુ ઢેવી. ૧

અહ સોહગસુંદરરૂવંતુ ગુણુમણિભંડારો,
કંચણુ જિમ ઝલકંતકંતિ સંજમસિરિહારો.
થૂલિભદ્રમુણિરાઉ જામ મહિયલિ મોહંતઉ,
નયરરાયપાડલિયમાહિ પહુતઉ વિહરંતઉ. ૨

વરિસાલઇ ચઉમાસમાહિ સાહૂ ગહગહિયા,
લિયઇ અભિગાહ ગુરહ પાસિ નિયગુણુમહમહિયા,
અજજવિજયસંભૂયસૂરિ ગુરુ વય મોકલાવઇ,
તસુ આએસિ સુણીસ ઠોસવેમાધરિ આવઇ. ૩

મંદિરતોરણિ આવિયઉ મુણિવરુ પિકખેવી,
ચમકિય ચિત્તિહિ દાસડિય વેગિ જઇ વધાવી,
વેસા અતિહિ ઊતાવલિ ય હારિહિ લહકંતી,
આવીય મુણિવરરાયપાસિ કરચલ જોડંતી. ૪

ભાસ-ધર્મંતાબુ મુણિવઇ ભણિસુ ચિત્રસાલી મંગેવી,
રહિયઉ સીહકિસોર જિમ ધીરિમ હિયઇ ધરેવી. ૫

ઝિરિમિરિ ઝિરિમિરિ ઝિરિમિરિ એ મેહા વરિસંતિ,
ખલહલ ખલહલ ખલહલ એ વાહલા વહંતિ,
ઝળઝળ ઝળઝળ ઝળઝળ એ વીજુલિય ઝળકઇ,
થરહર થરહર થરહર એ વિરહિણિમણુ કંપઇ. ૬

મહુરગલીરસરેણુ મેહ જિમ જિમ ગાજતે,
પંચખાણુ નિય કુસુમખાણુ તિમ તિમ સાજતે,
જિમ જિમ કેતકિ મહમહંત પરિમલ વિહસાવધ,
તિમ તિમ કામિ ય ચરણુ લગ્ગિ નિયરમણિ મનાવધ. ૭

સીયલકોમલસુરહિ વાય જિમ જિમ વાયતે,
માણુમહાધર માણુણિ ય તિમ તિમ નાયતે,
જિમ જિમ જલભરભરિય મેહ ગયણુગણિ મિલિયા,
તિમ તિમ કામી તણા નયણુ નીરિહિ ઝલહલિયા. ૮

ભાસ-મેહારવભરભિલટિ ય જિમ જિમ નાયધ મોર,
તિમ તિમ માણુણિ ખલભલધ સાહીતા જિમ ચોર. ૯

અધ સિંગારુ કરેધ વેસ મોટધ મનભિલટિ,
રધયરંગિ ખહુરગિ અગિ ચંદણુરસભિગટિ,
અંપથકેતકિભધકુસુમ સિરિ પુંપ ભરેધ,
અતિઆછઉ સુકમાલ ચીરુ પહિરણિ પહિરેધ. ૧૦

લહલહ લહલહ લહલહ એ ઉરિ મોતિયહારો,
રણુરણુ રણુરણુ રણુરણુ એ પગિ નેઉરસારો,
ઝગમગ ઝગમગ ઝગમગ એ કાનિહિ વરકુંડલ,
ઝલહલ ઝલહલ ઝલહલ એ આભરણુહં મંડલ. ૧૧

મયણુખગ્ગ જિમ લહલહંત જસુ વેણીહડો,
સરલઉ તરલઉ સામલઉ રોમાવલિહડો,
તુંગ ખયોહર ઉલ્લસધ સિંગારથવક્ષા,
કુસુમખાણિ નિય અમિયકુંભ કિર થાપણિ મુક્ષા. ૧૨

ભાસ-કાજલિ અજિવિ નયણુભુય સિરિ સંચઉ ફાડેધ,
ઘોરીયાવડિકાંચુલિય પુણુ ઉરમંડલિ તાડેધ. ૧૩

કમળુયલ જસુ લહલહંત કિર મયણુહિડોલા,
ચયલ ચપલ તરંગચંગ જસુ નયણુકયોલા,
સોહધ ભસુ કપોલપાલિ ભણુ ગાલિમસૂરા,
કેમલ વિમલ સુકહું ભસુ વાજધ સંખતુરા. ૧૪

લવણિમરસભરકૂવડિય જસુ નાહિ ય રેહઇ,
મયણરાય કિર વિજયખંભ જસુ ભરૂ સોહઇ,
જસુ નહપહવ કામદેવઅંકુસ જિમ રાજઇ,
રિમિજિમિ રિમિજિમિ,એ પાયકમલિ ઘાઘરિય મુવાજઇ. ૧૫

નવભેવનવિલસંતદેહ નવનેહગહિહી,
પરિમલલહરિહિ મયમયંત રમકેલિપહિહી,
અહરણિખ પરવાલખંડ વરચંપાવત્રી,
નયણસલૂણી ય હાવલાવળહુશુણસંપુત્રી. ૧૬

ભાસ-ઇય સિણુગાર કરેવિ વર જવ આવી મુણિ પાસિ,
જેએવા કઠિતિગિ મિલિય સુરકિન્નર આકાસિ. ૧૭

અહ નયણકડકખહં આહણુએ વાંકઉ જોવંતી,
હાવલાવ સિણુગાર ભંગિ નવનવિ ય કરંતિ,
તહ વિ ન ભીજઇ મુણિપવરો તવ વેસ જોલાવઇ,
તવણુતુલે તુહ દેહ નાહ મહ તણુ સંતાવઇ. ૧૮

ખારહવરિસહં તણુઉ નેહુ કિણિ કારણિ છંડિઉ,
એવહુ નિહુરપણુઉ કંઇ મૂંસિઉ તુમ્હિ મંડિઉ,
થૂલિભદ્ર પભણેઇ વેસ અહ ખેહુ ન કીજઇ,
લોહિહિ ઘડિયઉ હિયઉ મનજ તુહ વયણિ ન ભીજઇ. ૧૯

મહ વિલવંતિય ઉવરિ નાહ અણુરાગ ધરીજઇ,
એરીસુ પાવસુ કાલુ સયલુ મૂંસિઉ માણીજઇ,
મુણીવઇ જંપઇ વેસ સિદ્ધિરમણી પરિણેવા,
મણુ તીણુઉ સંજમસિરીહિસુ લોગ રમેવા. ૨૦

ભાસ-ભણઇ કૈાસ સાચઉ કિયઉ નવલઇ રાયઇ લોઉ,
મૂં મિલ્હિવિ સંજમસિરિહિ જઉ રાતઉ મુણિરાઉ. ૨૧

ઉવસમરસભરપૂરિયઉ રિસિરાઉ ભણેઇ,
ચિતામણિ પરિહરવિ કવણુ પત્યર ગિહ્ણેઇ,
તિમ સંજમસિરિ પરિવએવિ બહુધમ્મસમુજ્જલ,
આલિંગઇ તુહ કૈાસ કવણુ પસરંતમહાખલ. ૨૨

પહિલઉ હિવડા ઠેસ કહઇ બુબલુકલુ લીજઇ,
તયણંતરિ સજમસિરીહિ મુહ મુહિણુ રમીજઇ,
મુણિ બોલઇ જિ મઇ લિયઉ તં લિયઉ જ હોઇ,
કવણુ મુ અમઇઇ બુવણુતલે ને મહ મણુ મોહઇ. ૨૩

ભાસ-ઇણુપરિ ઠેમા અવગણિય થલિભદ્રમુણિરાઇ,
તસુ ધીરિમ અવધારિ કરિ અમકિય ચિત્તિ મુહાઇ. ૨૪
અઇમલવતુ મુ મોહરાઉ જિણિ નાણિ નિધાડિઉ,
જાણુખડગિણુ મયણુમુલડ સમરગણિ પાડિઉ,
કુસુમવુક્ટિ સુર કરઇ તુક્ટિ દુઉ જયજયકારો,
ધનુ ધનુ એદુ બુ થલિભદ્ર જિણિ છતઉ મારો. ૨૫

પડિબોહિવિ તહ ઠેસવેસ ચઠમાસિ અણંતરુ,
પાલિય લિગ્ગહ લલિય ચલિય શુર પાસિ મુણીસરુ,
દુહ્કદુહ્કરકારણુ તિ સૂરિહિ મુ પસસિઉ,
સખસમુજજલજનુ લસતુ સુરનગહ નમસિઉ. ૨૬

નંદઉ સો સિરિથલિભદ્ર ને બુગહ પહાણુ,
મલિયઉ જિણિ જગિ મલ્લસલ્લરધંવલ્લહમાણુ,
ખરતરગચ્છિ જિણુપદમસૂરિકિય કાણુ રમેવઉ,
ખેલા નાચઇ ચૈત્રમાસિ રગિહિ ગાવેવઉ. ૨૭

॥ મિરિથૂલિભદ્રકાણુ સમજુ ॥

[૨]

રાજશેખરસૂરિકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૦૫ આસપાસ)

- સિદ્ધિ જેહિ સધ વર વરિય તે તિત્યયર નમેવી,
કાગુળંધિ પહુનેમિનિલુગુણુ ગાએસઈ' ઠેવી. ૧
- અહ નવજીવણુ નેમિકુમરે જાદવકુલધવલો,
કાજલસામલ લલવલઈ સુલલિયસુહકમલો,
સમુદવિજયસિવદેવિપૃતુ સોહગસિંગારો,
જરાસિંધુલડભંગભીમુ ખલિ રૂવિ અખપારો. ૨
- ગહિરસદિ હરિસંખુ જેણુ પૂરિય ઉદંટો,
હરિ હરિ જિમ હિટોલિયઈ બ્રુયદંડપયંટો,
તેયપરિક્કમિ આગલઈ પુણિ નારિવિરત્તઈ,
સામિ સુલકખણુસામલઈ સિવસિરિઆણુરત્તઈ. ૩
- હરિહલહરસઈ' નેમિપહુ ખેલઈ માસ વસંતો,
હાવિ ભાવિ લિજ્જઈ નહી ય ભામિણિમાહિ ભમંતો. ૪
- અહ ખેલઈ ખટોખલિય નીરિ પુણુ મયણિ નમાવઈ,
હરિઅંતેઉરમાહિ રમઈ પુણિ નાહુ ન રાયઈ,
નયણુસલૂણુઈ લડસડંતુ જઈ તીરિહિ આરિઈ,
માઈ બાપિ બંધવિહિ' માંડ વીવાહ મનાવિઈ. ૫
- ધરિ ધરિ ઉત્સવ ગારવએ રાઉલ ગહગહએ,
તોરણુ વંદુરવાલ ઠલસ ધયવડ લહલહએ,
કન્હડિ માગિય ઉગ્ગસેણુધૂય રાજલ લાધા,
નેમિજિમાહીય, જાલ અદૃલવનેહનિજદા. ૬

રાધગજો સમ તિહુ ભુવણિ અવર ન અત્યંત નારે,
મોહણવિદિ નવલ્લીય ઉચ્ચનીય સંસારે. ૭

અહ સામલકોમલ કેશપાશ કિરિ મોરકલાઉ,
અદ્યંદ સમુ લાલુ મયલુ પોસઇ ભડવાઉ,
વંકુડિયાલીય ભુંહડિયહં ભરિ ભુવલુ ભમાડઇ,
લાડી લોચણલહકુડલઇ સુર સગાહ પાડઇ. ૮

/ કિરિ સિસિળિળ કપોલ કન્નહિઝોલ કુરંતા,
નાસા વંસા ગરુડચંચુ દાડિમફલ દંતા,
અહર પવાલ તિરેહ કંકુ રાજલસર રૂડઉ,
જાણુ વીણુ રણુરણુઇ જાણુ કેાઇલટહકકલઉ. ૯

સરલતરલ ભુવવલ્લરિય સિહણુ પીણુધણુતુંગ,
ઉદરદેસિ લંકાઉલી ચ સોહઇ તિવલતુરંશુ. ૧૦

અહ કોમલ વિમલ નિયંબળિબ કિરિ ગંગાપુલિણુ,
કરિકર ભરિ હરિણુ જંધ પલ્લવ કરચરણુ,
મલપતિ ચાલતિ વેલહીય હંચલા હરાવઇ,
સંજારાશુ અકાલિ જાણુ નહકિરણિ કરાવઇ. ૧૧

સહજિહિ લહહીય રાયમજે સુલખણુ સુકમાલા,
ધણુઉ ધણુરઉ ગહગહજે નવબુવ્વણુ ખાલા,
જંભરલોલી નેમિજિણુવીવાહ સુણુઇ,
નેહગહિહી ગોરડી હિયડઇ વિહસેઇ. ૧૨

સાવણુસુકિલછટ્ટિ દિણિ જાવીસમઉ જિણુદો,
ચલ્લઇ રાજલપરિણયણુ કામિણિનયણુનંદો. ૧૩

અહ સેયતુંગતરલતુરઇ રધરહિ ચડઇ કુમારો,
કન્નિહિ કુંડલ સીસિ મઉડ ગલિ નવસરહારો,
ચંદણિ ભિગટિ ચંદ્રવલકાપાડિ સિણુગારો,
કેવડિયાલઉ ખુંપુ ભરવિ વંકુડઉ અતિકારો. ૧૪

ધરહિ છત્તુ વિત્તુ ચમર ચાલહિ મૃગનયણી,
લણ ઉત્તારિહિ વરળહિણી હરિસુજ્જલવયણી,
ચહુપરિ બધંસધં દસારકોડિ બદવજૂપાલા,
હયગયરહપાયઘ્નચક્ષ્મીકિરિહિ ઝમાલા. ૧૫

મેંગલ ગાયહિ ગોરડીય ભટ્ટહ જયજયકારો,
ઉગ્ગસેણુધરખારિ વરો પહુતઉ નેમિકુમારો. ૧૬

અહ સહિય પયંપય હલ સહિ એ તુહ વણહઉ આવધં,
માલિઅટાલિહિ અડિઉ લોઉ મણુ નયણુ મુહાવધં,
ગઉખિ બધંટી રાયમએ નેમિનાહુ નિરખધં,
પસધંપમાણિહિ ચંચલિહિ લોઅણિહિ કડખધં. ૧૭

કિમ કિમ રાજલદેવિ તણુઉ સિણુગારુ ભણેવઉ,
ચંપધગોરી અધધોધ અંગિ ચંદનુલેવઉ,
પુંપુ ભરાવિઉ બધકુસમિ કસતૂરી સારી,
સીમંતધ સિદ્ધરદેહ મોતીસરિ મારિ. ૧૮

નવરંગી કુંકુમિ તિલય કિય રયણુતિલઉ તસુ બાલે,
મોતીકુંડલ કન્નિ થિય બિખોલિય કરબલે. ૧૯

અહ નિરતીય કજ્જલરેહ નયણિ મુહકમલિ તંખોલો,
નગોદરકંઠલઉ કંઠી અનુ હાર વિરોલો,
મરગદબદર કંચુયઉ કુંડકુંડલહ માલા,
કરિ કંકણ મણિવલયચૂડ ખલકાવધં ખાલા. ૨૦

રણુગુણુ એ રણુગુણુ એ રણુગુણુ એ કડિ ઘઘરિયાલિ,
રિમિઝિમિ રિમિઝિમિ રિમિઝિમિ એ પયનેઉરજુયલી,
નહિ આલત્તઉ વલવલઉ મેઅંચુયકિમિસિ,
અંખડિયાલી રાયમએ પ્રિઉ જોઅધં મનરસિ. ૨૧

વાડઉ ભરિઉ જીવડહં ટલવલંત કુરલંત,
અહૂકકોડિઝં ઉદ્ધસિય દેવધં રાજલકંતો. ૨૨

આહ પૂછઈ રાજલકંતુ કાંઈ પયુગંધણુ દીસઈ,
 સારહિ બોલઈ સામિસાલ તુહ ગોરવુ હુસ્યઈ,
 છવ મેલ્હાવઈ નેમિકુમરુ સરણાગઈ પાલઈ,
 ધિયુ સંસાર અસાર ઇસ્યઈ ઇમ લાણિ રહુ વાલઈ. ૨૩
 સમુદ્રિજય સિવદેવિ રામુ ઠેસવુ મન્નાવઈ,
 નઇપવાહ જિગ ગયઈ નેમિ લાવલમણુ ન ભાવઈ,
 ધરણિ ધસકકઈ પડઈ દેવિ રાજલ વિહલંધલ,
 રોઆઈ રિજજઈ વેસુ રૂવુ ણહુ મન્નઈ નિખેલુ. ૨૪
 ઉગસેણુધૂય ઇમ લાણુ ડૂપહિં દાઝઈ દેહો,
 કાં વિરતઈ કંત તુહં નયણિહિ લ ઇવિ નેહો. ૨૫
 આસા પૂરઈ ત્રિહુભુવણુ મૂ મ કરિ હયાસી,
 દય કરિ દય કરિ દેવ તુમ્હ હઈ આછઈ દાસી,
 સામિ ન પાલઈ પડિવન્નઈ તઈ કાસુ કહીજઈ,
 મયગણુ ઉવટ સંચરએ કિણિ કાનિ ગહીજઈ. ૨૬
 નેમિ ન મન્નઈ નેહુ દેઈ સંવચરદાણૂ,
 જિજલગિરિ સંજમ લિયઈ હુય ઠેવલનાણૂ,
 રાજલદેવિસઈ સિદ્ધિ ગયઈ સો દેહ શુણીજઈ,
 મલહારિહિ રાયસિહરસુરિકિઈ ક્ષાત્ર રમીજઈ. ૨૭

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ ક્ષાત્ર ॥

[૩]

દૃષ્ટુર્પીય જયસિંહસૂરિકૃત

પ્રથમ નેમિનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

પણુમિવિ જિણુ ચઢવીસ પદ, મુમરવિ સરસદ ચિત્તિ,
નેમિ જીણેસર કેવિ ગુણુ, ગાએસઢ વહુ ભત્તિ. ૧

ભદવકુલસિંગારુ પહુ નેમિકુમારો,
સમુદ્રવિજય નરહિ-પુતુ, સિવદેવિ-મદ્દારો,
સોહગમુ'દર તરુણદેહ, ગુણુગણુભંડારો,
સિવસિરિરત્તઢ ગણુદ ચિત્તિ સંસારુ અસારો. ૨

વનસદમંડન અહ પહુતુ, રિતુરાઢ વસંતુ,
ચંપક વેઢલ વઢલ કમલ, પરિમલુ વિલસંતો,
કેાઈલ કલિરપુ કરહિ, ભાણુ વાજઈ વર વીણુ,
મન્નાવદ પ્રિયપાય લગિ, તરુણી અહિ દીણુ. ૩

ભમઈ ભમર મધુપાનમત્ત ઝકારુ કરંતા,
રિતુરાયહ કિરિ ભટ્ટથટ્ટ વર કિત્તિ પઢંતા,
પસરિઢ પરિમલુ મલઈવાઈ, દસહિસિ પૂરંતો,
માણિણિ કામિણિ મનહ માહિ. તકખણિ ચૂરંતો. ૪

કામિય વર સહકાર સાપ, વંધંતિ હિઠોલા,
હિઠહિ પ્રિયતમ સરિસુ, સરિસુ ગાઈ ઇદોલા,
ભંભલભોલિય વાલ રંગિ નવ કાગુ રમંતે,
હુકિખય વિરહિણિ નયણુ નીરુ નીઝરણુ ઝરંતે. ૫

ભાસ-લહવિ વિસંતુ સહાઈયદ્ર, તરુણિય વહુ અવિલંવિ,
સચરાચરુ જગિ વસિ કિયઈ, મયણુ મુહકુ અવિલંગિ. ૬

સમુદવિજય ઉગ્ગસેણ ભુવણિ મંડપ વંધીજઈ,
દ્વારમઈપુરિ ઠામિ ઠામિ ઉચ્છવ મંડીજઈ,
સિવિદિવિ રાણિય ધારણિય ગોત્રિણિહિ કરાવઈ,
લાગ અચાર વિચાર સાર અતિ કાર કરાવઈ.

૧૪

અહ સિંગારઈ નેમિકુમરુ નિય કરિ સિવદેવી,
પહિરાવઈ દેવંશુ ચીરુ, અંદનિ અંચેઈ,
પુંપ ખણાલઈ સીસુ, મુકુટ રાપિઈ મણિસારો,
કંનિહિ કુંડલ અગમગંતિ ઉરિ મોતિય હારો.

૧૫

ભાસ-વીરવલઈ હથિહિ ઠવિય, અંશુલિ મુદા સંગો,
સુરતરુ મહિ કિરિ અવઈરિઈ, સામિઈ સામલઅંગો.

૧૬

સાવણ છઠિ સુકિલ દિમસુ, સિરિ છતુ વહંતો,
તુંગ તુરંગમ રહિ ચડેવિ રવિ જિમ દીપંતો,
બદવ કોડિ સહિતુ, નેમિ પરણેવા ચલ્લઈ,
રહ ગઈ હઈ પાઈછલારુ, મહિમંડલુ હલ્લઈ.

૧૭

અમર ચિંધ સિકિરિ ઝમાલુ, ગયણંગણુ છાયઈ,
સિવિદિવિ નંદણુ દંસણુત્યુ દસ દિસિ જણુ ધાયઈ,
લેરી ભુંગલ તિવિલ તાલ કંસાલા વાજઈ,
હરસિય નાચહિ બદવિણી, બદવ મનિ ગાજઈ.

૧૮

ન્હાઈય ધોઈય રાયમઈ, ધારણિ સિંગારઈ,
વાલિય બદર તણુઈ ચીરુ, આછઈ પહિરાવઈ,
ભરિયઈ કેતકિ પુંપુ સીસુ સીમંત સિંદુરુ,
ભાલ તિલઈ માણિછનિલઈ ધરિયઈ કિરિ સુરુ.

૧૯

અંજનિ અંજિય વેવિ નયણુ, પત્રવેલિ કપોલિ,
મોતીલગ તાડંક કન્નિ, મુખિ રંશુ તંગોલિ,
કંટુ નગોદરુ કુલ્લમાલ, ઉરિ નવસર હારો,
કરે ઠિય કંકણુ રચણુવલય, મુંદ્રડિય અપારો.

૨૦

ભાસ-તમુ કડિ કંચલુ ઘગ્ધરિય, ઝલુલુલુલુ વાજંતે,
ચરણિહિ નેઉર રુણુલુલુ, નહિ આલતઈ ઉજ્જંતિ. ૨૧

પેષવિ વરુ આવંતુ સહિય, રાજલ ઈમ જંપઈ,
લોયલુ ધુત તું કરિ ન દેવિ, વરુ આવઈ સંપઈ,
લાડિય લડહિય ગઉપિ ચડવિ, ખચ્ચકખુ અણુંગો,
જેવઈ પ્રિય સન્નચુ ચચુ, મનિ પાવઈ રંગો. ૨૨

જિમ જિમ લાડિય ચપલ નયણિ જેવઈ નિય નાહો,
તિમ તિમ રચુ ન માઈ અંગિ, મનિમાહિ ઉમાહો,
તકખણિ દાહિણુ નયણુ કુરિઉ, જાણિઉ કુરમાણિ,
પરિણઈ નેમિ ન ઇણિ સમણિ, ઈમ વોલઈ રાણી. ૨૩

તામ ખહૂતઈ નેમિનાહુ મંડપ હવારે,
દેવિનિ ધણુ કુરલત જીવ વાડા મજ્જારે,
બંધન કાળુ જીવ તણુઉ, સારહિ પુચ્છેઈ,
ગઉરઉ હુઈસઈ જાનિયહ, ઈમ સો પબણેઈ. ૨૪

ચિતઈ સામિઉ મનહ માહિ, ધિચુ ધિચુ સંસારો,
ધિચુ ધિચુ પાણિગહણુરંચુ, જીવહ સંધારો,
ધિચુ ધિચુ વધવનેહુ ઝેહુ, ધિચુ ધિચુ ગૃહવાસો,
ઝેહુ સયલુ પરમતિ અતિ ગલિકંઢલિ પાસો. ૨૫

ભાસ-ભાઉ ભાજિવિ જીવહ તણુઉ, નિય કરિ કરુણાસારો,
રહુ વાલવિ ધરિ સચરિઉ, સામિઉ નેમિકુમારો. ૨૬

અહ મજાવઈ પાણિગહણુ, બંધવ પ્રિય માય,
હયિ પાઈ લગ્ગેવિ દીણુ જોલઈ વિચ્છાય,
નીહુરુ ચિત્તુ કરેવિ, નેહુ ભંજવિ સન્નંગો,
નેમિ ન મજઈ ભવવિરતુ, મનિ સંજમરંગો. ૨૭

પ્રિયતમુ ગ્યઉ જાણેવિ દેવિ રાજલ સચિત,
છિન્નિ વહ્નિ જિમ ધરણિ પડઈ મુચ્છા સંપત્ત,
ત્રોડઈ નવસરુ હારે, કણુઈ કંઠણુ તહિ ફેાડઈ,
મોડઈ સયલાભરણુ, મયણુપીડિઉ તણુ મોડઈ. ૨૮

હારુ તાસુ પ્રાણપહારુ, સિંગારો અંગારો,
ભોગ કરઈ મણિ સોગ, સુખ દુઃખહ લંડારો,
વિલવઈ, ગોવઈ વિરહઝાલ, ભાગી મનિ આસ,
નેમિવિમુક્ષિય રાયમઈ, મેદહઈ નીસાસ. ૨૯

વોલઈ લાડી સામિસાલ, તુહ કવણુ વિચારો,
જીવહ દીધઉ અભયદાણુ, મહ પુણુ દુહભારો,
જામુ ન રૂપુ ન ગંધુ ન રસુ નહુ દેહુ ન ગેહો,
તુહ મણિ સિવસિરિ તેહ મગ્નિસુ કહિ કેઉ સનેહો. ૩૦

ભાસ-ઈમ વિલવંતિય રાયમઈ, નેમિનાહપરિચત્ત,
પરિચણુ કહ નવિ યૂગવઈ, વિરહાનલ સંતત્ત. ૩૧

દાણિ દલિદુ દલેવિ, લેવિ સંજમુ બરુ દુદ્ધરુ,
કેવલુ નાણુ લહેવિ સિદ્ધિ પત્તઉ નેમીસરુ,
ભવિય જિજ્ઞેસરભવણુ રંગિ રિતુરાઉ રમેવઉ,
કન્હરિસી જયસિંહસૂરિકૃત કાવ્ય કહેવઉ. ૩૨

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્ય અમાપ્તઃ ॥ ૭ ॥

[૪]

કૃષ્ણપીય જયસિદ્ધસ્રિકૃત

દ્વિતીય નેમિનાથ ફાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

- વાંઢિવિ સિવઢિવિ નંદતુ, ચંદતુ જિમ જગિ સારુ,
ગાઈસુ નેમિ કૃષાગરુ, સાગરુ શુણ્હં અપારુ. ૧
- સમુદ્રવિજય નૃપસંભવુ, હંભુ વિવન્નિજતુ ચિત્તિ,
નેમિ ન ચૌવનિ માચઈ, રાચઈ સાચઈ તત્તિ. ૨
- વિરહિણ્ણિજનમનિ ચૂર[ઈ], પૂરઈ મનમય ભાઉ,
તરુવર કુસુમિહિ સોહંઈ, મોહઈ જગિ રિતુરાઉ. ૩
- વનિ વનિ કુસુમિહિ વિહસઈ, વનસઈ ભૃંગ ભ્રમંતિ,
ચેપિવિ વિરહિણ્ણિ ચંપય, સંપય ઠંપ કરંતિ. ૪
- વેઉલુ નવકલીસંકુલુ, વકુલુ કુરઈ સચ્છંદુ,
સચકુરિ મહુપલ મુંદરુ, કુંદુ રચઈ આનંદુ. ૫
- ફલભરિ ભરિયં વિજઉરિય, મઉરિય વોરિય તુંગ,
મધુકરિ સેવિય કરુણિય, તરુણિય જિમ શુણ્ણ ચંગ. ૬
- વિહસિય નલિણ્ણિય સરવરિ, તરવરિ ભમરુ ન ભાઈ,
પાડલ પરિમંલુ સુવિમલુ, પુહવિહિ કહવિ ન માઈ. ૭
- કેતકિ કરઈ કટાલિય, પાલિય જિમ મનરંગ,
નારંજિ રંજિ તરંજિય, સંજિય બહુ નવ રંજિ. ૮
- મલયાનિલુ તહિ લહકઈ, વહકઈ પરિમલુ ભૂરિ,
કોઈલ મધુર સુ વાસઈ, વાસઈ પંથિય ફૂરિ. ૯
- ફિરિ ફિરિ વનિ વનિ મધુકરનિકર કરઈ અંકારુ,
જીતઉ જયુ કરિ અમરયુ, સમરસુ કિરિ જયકારુ. ૧૦

- અહુ હરિ હરિસિંહ નિય મણિ, રમણિય ષૂંદ સમેતુ,
 દેવયગિરિ સિરિ વર, સિરિનેમિ સહિતુ સંપત્તુ. ૧૧
- લાજ વિલોપિય ગોપિય, રોપિય દ્રઢ અનુરાગુ,
 રસ ભરિ પ્રિયતમુ રેલધ, વેલધ ખેલધ કાગુ. ૧૨
- દેધિવિ નેમિ સુ નિરુતઠ, વિરુતઠ ભવ સુહવાસિ,
 કાન્હડિ માંડ રમાંડિઠ, પાડિઠ ત્રીનધ પાસિ. ૧૩
- કવણિય અંદણિ અંચધ, ખંચધ અંચલિ અન્ન,
 કવણિય કુમુભિહિ મારધ, ધારધ કવણિય ધન. ૧૪
- કવણિય પરિમલઆલઠ, વાલઠ આણિવિ દેધ,
 કવણિય જાણિવિ અવસર, ચઠસર તાસુ ધરેધ. ૧૫
- પલણુધ ગોપિય દેવર, સેવ રચધ તુહ ઈંદ,
 ભાગિ સુભાગિહિ મુંદર, મંદિર તુહ શુણુષુંદ. ૧૬
- રૂપિહિ તુહ અતિ રૂડઠ, કૂડઠ પુણુ મનિ કાર્ધ,
 એક ન પરણિય તરુણિય, ઈમિધ યૌવનુ જાધ ૧૭
- દેવર અન્નિહ તુહુ ભેદિઠ, ખેદિઠ એતિય વાર,
 હવ પુણુ એક ન પરણિય, તરુણિય ત્રિભુવનસાર. ૧૮
- ગોપિય વોલુ ન છાડધ, માંડધ માનધ વોલુ,
 પહુતઠ હરિસિંહ હરિસિંહ નિય ધરિ, શુણિહિ અતોલુ. ૧૯
- વંધવ કાળિ સુ જાગધ, માગધ ઉગ્રસેણુધુઅ,
 ગોવિંદિ રાજલ પામિય, કામિય મણુહર રૂવ. ૨૦
- સોહધ સિર વરિ રાજલ, કાજલસામલ વેણુ,
 ભાલુ સુ મયણુ વરાસણુ, સાસણુ દીધઠ તીણુ. ૨૧
- વંકુડિ લમુહ લમાડધ, પાડધ સજજ સુદેવ,
 લોચણુ અંચલિ ચંચલધ, ત્રિભુવનુ મન્નધ સેવ. ૨૨
- શ્રવણુહિંડોલા રધવર, નરવર કિરિ નિરમોલ,
 સોહધ કંતિહિં સસહર, જસહર તાસુ કપોલ. ૨૩

- ઉત્તત મરલિય નાસિક, માસિક લઈ આમોદુ,
વિલસિર કતિહિં દતિહિં, નવકુંદ કલિય વિનોદુ. ૨૪
- બાણુઈ અહર પવાલઈ, આલઈ અમૃતહ તામુ,
કતુ સુ કોઈલ સમધુર, મધુર કરઈ જગુ દામુ. ૨૫
- તસુ ભુજ મરલિય તરલિય, પીન પયોધર તુંગ,
ઉચરિ લકાલિય વાલિય, લાલિય ત્રિવલિ તરંગ. ૨૬
- ગજપતિ કરવગ પીવર ઉગ્ય, હરિણી જંઘ,
કમલ સુકોમલ નવ દલ, પદતલ ગુણિહિ અલાંઘ. ૨૭
- મોહણુવલિ નવલિય, મોહઈ આ જગિ વાલ,
રૂપિ કલાગુણિ પ્રિય, દૂરિય દૂપણુબલ ૨૮
- વિહુ દિસિ મંડપ બાધિય, સાધિય ધયવડમાલ,
દ્વારવતી ઘણુ ઉચ્છવ, સુંદર વંદુરવાલ. ૨૯
- અહ વરિ બાદર પહિરિઈ, સુભન્દિ કેતક પુંપુ,
મસ્તકિ મુકુદુ રોપિઈ, ઓપિઈ નિરુપમ રૂપુ. ૩૦
- શ્રવણિહિ સસિરવિમ ડલ કુડલ, કઠિહિં હારે,
ભુજયુગિ રંગદ અગદ, અંશુલિ મુદિયભાર. ૩૧
- સહજિહિ રૂપિ ન દૂપણુ, ભૂપણુ ભાસુર અંશુ,
એકુ કિ ગોવિહુ ઇહુ તિ ચહુ કિ અહવ અનંશુ. ૩૨
- ચાલિઈ રહવરિ આરોહિ, સારહિ સહિતુ જિણિંદુ,
પૂટિહિ ચાલિય બાદવ, ભાદવ કિરિ ઘનવૃંદુ. ૩૩
- તરુણિય ચામર વીજઈ, દીજઈ સિર વરિ છત્ર,
લ્હણુ ઉતારઈ વહિણિય, રમણિય રૂપ વિચિત્ર. ૩૪
- ગોપિય ગીતુ તિ ગાયઈ, વાયઈ તૂરિય તૂર,
કંન્હકુ નિય મણિ હરિસિઈ, વરિસઈ કંચણુપૂર. ૩૫
- આવતુ રૂપિ વિમેપિઈ, દેવિઈ નેમિ તુરંતુ,
સહિયર રાજલ જપઈ, સંપઈ આવઈ કંતુ. ૩૬

સીસિહિ મોતિય ભલિય, વાલિય કંચણદેહ,
ભગટિ કીધી વયણિહિ, નયણિહિ કાજલરેહ. ૩૭

કન્નિહિ વેસિય કુંડલ, ચંચલ ભરિ વરિ હારુ,
કંઠિ નગોદરુ પરઠિ, કરિ ઠિઠ કંકણભારુ. ૩૮

કડિહિ પટોલિય પહિરિય, ગહિરિય ગુણગણિ વાલ,
અરણિહિ નેઉર રુણુરુણુ રુણુરુણુ કરધં વિસાલ. ૩૯

ગજપિહિ અડિય નિભાલિય, વાલિય નિય વર વાટ,
આવતુ પ્રિયતમુ દીઠિ, મીઠિ અનુ જન થાટ. ૪૦

રાજલ હરસિહિ ગહિલિય, વહિલિય નિય મણિ થાઇ,
પૂરિય પ્રેમતરંગિહિ, રંગિહિ અંગિ ન માઇ. ૪૧

ભણિ વિલકખણિ લકિખણિ, હકિખણુ અંશુ કુરંતુ,
રાજલ વોલઇ ઈણિ ન સમણિ ન પરિણઇ કંતુ. ૪૨

અહ વર મણિકરધોરણિ, તોરણિ નેમિ પહૂતુ,
વાધઉ વાડઇ પમુગણુ, સકરુણુ દીકું રુવંતુ. ૪૩

વંધણુકારણુ દારુણુ, ભણિઉ નિય વીવાહુ,
વંધ વિછોડિય ફેડિય, છવ તિ વલિઉ સુનાહુ. ૪૪

લાડિય દેપિનિ ગ્યઉ વરુ, અધિરુ સુ ચિત્ત મઝારિ,
નિવડિય ધરણિહિ ધસકિય, ન સકઇ દેહુ સ ધારિ. ૪૫

કેસકલાપુ, વિછોડઇ, ફેડઇ કંકણ ફાર,
રાજલ અંશુ સુ મોડઇ, ત્રોડઇ મોતિયહારુ. ૪૬

• નેવઇ પ્રિયતમુ વલતઉ, અલતઉ ફેડઇ હોઠિ,
વિરહિહિ વલિ વલિ વિદલિય, વિકલિય ન કરઇ ગોઠિ. ૪૭

કારણિ કિણિ હઉ મૂકિય, ચૂકિય તુહ ગૃહવાસ,
હઉ તઇ સામિય ગાજિય, ભાજિય મહ મન આસ. ૪૮

તાવઇ મહ તતુ અંદતુ, અંદ નવતુ હંદકંદ,
તુહ વિણુ હારુ કંઠારુ સુ, લોચ હુવઉ પુણુ મંદ. ૪૯

ઇણિ પરિ વિલવઇ રોવઇ, ગોવઇ વિરહહ ઝાલ,
 સહિયર સુવચનુ આપઇ, રાપઇ રાજલ વાલ. ૫૦
 અહ નિમિ બિણવરુ હરસિઉ, વરસિઉ દાણુ સુ દેઇ,
 બાઇ તિ રેવય અંબવણિ, મુલ મણિ સંજમુ લેઇ. ૫૧
 દેવલનાણિહિ વાણિહિ, છેદિઉ સંસય ઠંડુ,
 સીધઉ સિવપુરગામિઉ, સામિઉ નેમિ બિણિહુ. ૫૨
 દીધઉ ઠંડુમુનીસર, ગણુહર જયસિંહસૂરિ,
 કાગુ રે મુણુતહ ગુણુતહ, પાપુ પણાસઇ દૂરિ. ૫૩

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથસ્ય કાગુઃ સમાપ્તઃ ॥ ૭ ॥

[૫]

પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિકૃત

રાવણિ પાશ્વનાથ કાગુ

(સં. ૧૪૨૨ આસપાસ)

રાવણિ પહુ રલિયામણઉ, ગાઇસુ પાસ જિણિદો,
આસસેણુનરરાયકુલનહયલપૂનિમથંદો. ૧

અહ જમુણ ગંગનઈ અંતર, એ સ્વરલોચસહોઅરુ,
રાવણિ નામુ પસિહુ ગામુ, નરનારિ મણોહરુ,
દસસિરનંદણુ તણુઉ એહુ બાણિજ્યઉ નિવેસો,
પોસ જિણિદ પ્રભાવિ, પયહુ છઈ પુણ્યપ્રવેસો. ૨

તાલ વિસાલ રસાલ, સાલહિ તાલ તમાલ,
પારસપીપલ ઘણુ પલાસ, પુલંદૂઅ પ્રિયાલ, ૧૧
ઠરપટ ઠંચણુયાર, કઉઠ ઠરમદી વિંદ,
મહુય મણોહર મદયાર, માલહય મચકંદ. ૩

સીસમિ સરધૂઅ સરલ, સાગ સિભાલિ સલીસઈ,
વંસયાલિ વડિ વરુણ પમુહ વણસઈ જહિ દીસઈ,
બત્રિણુ જણુ ચાલંત, છાહ અતિ ઘણુ હરિસેઈ,
સૂઆ સાલહિ મોર સવહુ સુણિ મણિ વિહસેઈ. ૪

સરવર નિરમલ નીર ભરિય, હંસિહિ પરિવરિયા.
સાલિ સુગંધિય તણા ખેત્ર, પગિ પગિ અવયરિયા,
ધૂવડિ ધાવલિયાલડી એ ધસમસતી ચાલઈ,
લડસડંત લહકંત વેણિ, દૂધિહિ જિણુ ન્હાવઈ. ૫

ગાંમ ગમારિય ગોવલિણી, જહિ ગેલિ કરંતે,
સરલે તરલે લોચણુડે, હસિ હિયઉ હરંતે,
તિણિ પુરિ પાસહ વૉ ભુવણિ, ચાલઉ ઘહુ દિસિ નારે,
દ્રાગ છંદિ, અમ્હિ ખેલિસું, સારુ જુઈ હુ સંસારે. ૬

અહ દક્ષિણ વાઇ વાઉરા ઉરિતુ તણઉ પહૂતઉ,
દિસિ દિસિ હરસિ રમંત, લોઉ મનમથિ ગુણિ ગૂતઉ,
જાતી ચંપક વઉલ, વેલ પરમલ ઊછલિયા,
સેનગડી મચકુંદ કુંદ, સુંદર સવિ મિલિયા. ૭

આબુલા કાલ સુહાવણી ઝે, મંજરિ મહમહઝે,
પાડલ પુહવિ ન માઈ ગધુ, નારિંગિ મહગહઝે,
વીજઉરી ગહુ ભગિ ભરિય, નવકુમુમહ ભારે,
સરવર વિહસઈ વિઉલ, કમલ મહુઅર ઝંકારે. ૮

દમણુલો માતઉ વણુ મઝારિ, મરુઅઉ મણુ મોંહધ,
દાડિમ દીસઈ અતિ સુરંગ, કેસુઅડઉ મોહધ,
કોઇલ કલિરવુ આગલઉ, કિરિ અમિયહ ઊલકુ,
મયણુરાય ભાડિ પામિયઉ, તિહુયણુ ઊપરવકુ. ૯

ભાસ-ઈણિ સમઈ પ્રણુ પૂજિયઈ, દીજઈ નિરમલ દેહો,
રાવણિમ ડણુ પાસ જિણુ, પુહવિહિ સુરવરુ ઝેહુ. ૧૦

અહ નાગનાહકુમ ડલિહિ મડિઉ જિણુનાયકુ,
મેછમાણુનીદલણુ, સયલ પછિયકલદાયકુ,
સીહ જેમ એકલમલુ, વણુમાહિ વઈઠઉ,
વિધનગથંદવિઝારણુઉ, વિહુ નયણુ દીઠઉ. ૧૧

ચંદણુ કંકુમ ઘણુ કપૂર, કસથૂરિય લેવિણુ,
પૂજ ચચિસુ પહુ પાસનાહ, કરિ ન્હવણુ વિલેવિણુ,
આરતીય મગલ પઈય, વર ધૂવનિજેવો,
દોઈય ફલ નાલિયર વહુલ, જનમહ ફલ લેવો. ૧૨

તાં લગિ ચંચલ ચોર ચરડ પહિયહ કંપાયહિ,
તાં લગિ લોયહ રોગસોગસંચય સંતાવઈ,
તા લગિ ફૂં દરિદ દિયઈ દીણુતણુ, સામિઉ
જા લગિ રાવણુધણિઉ વીરુ દીસઈ સિવગામિઉ. ૧૩

[૫] પ્રસન્નચન્દ્રસૂરિયૃત રાવણિ પાર્શ્વનાથ કાશુ ૨૩

જઇ લ'લઇ માગ્યઉ જિણિંદ, કીમઇ સંસારે,
તા વીનત્તીય અમ્હ તણી, એક જિ અવધારે,
વરમાદેવી તણુઇ રાયહિવ સેવહ દેવ,
આપણુડા પયકમલ તણી, નિતુ દેને સેવ. ૧૪

ભાસ-ઇમ એલેવિણુ હરિસ ભરિ, પૂજિઉ પ્રભુમિઉ નાહો,
માગિઉ વંછિઉ આપણુઉ, પૂગઉ મનહ ભિમાહો. ૧૫

અહ રાવણુસામીય પાસનાહ જિણુ કાશુ પઠીજઇ,
નીમલ સાવય જનમ તણુઉ ઇમ કુતુ પામીજઇ,
વાદિય જયસિંહસૂરિ પટ્ટહ સિણુગારો,
પસનચ દ મુણી[રિ] ઇમ ભાવિ પલણુઇ ગણુહારો. ૧૬

॥ ઇતિ શ્રીરાવણિ પાર્શ્વનાથ કાશુઃ સમાપ્તઃ ॥ છ ॥

[૧]

અજ્ઞાત કવિકૃત

જંબુસ્વામી ફાગ

(સં. ૧૪૧૦)

- પૂંદિવિ વીર કૃપાનિધિ, સાનિધિ દાન અપાર,
 પામીય મુહુરુ આયમુ, ગાઇમુ જંબુકુમારુ. ૧
- મગધદેશમુખબૂપણુ, દૂપણુરહિત નિવાસુ,
 નયર રાજગૃહ રાજએ, ગાજએ જગિ જસવાસુ. ૨
- સોહઇ તહિ મુશુણાયર, સાયર ભરીય ગંભીરુ,
 રિસહદત વિવહારીયુ, ધારીય નિજ મનિ ધીરુ. ૩
- તાસ ઘરણી શુભધારણી, ધારણી નામ પ્રસિદ્ધ,
 અમીયવેલિ જિમ મંદિર, મુન્દરી સીલિ સમિદ્ધ. ૪
- જંબુકુમારુ તસુ નંદન, નંદન તરુ સમુ છાયુ,
 કાયકંતિ બહુ ભાસરુ, વાસરનઉ જિમ રાઉ. ૫
- નિરુવમ રૂનિ પુરંદરુ, મુંદર સોહગ સારુ,
 કદલિદલાવલિકેમલુ, નિમ્મલ જસ આધારુ. ૬
- સસિમંડલ ગંગાજલ ઉન્નજલ, શુણિ સંજુત,
 લાવનગિરિલીલાવન, ભેવનવય સપુત. ૭
- ધણિ અવસરિ ગહગહતઉ, પહુતઉ માસ વસંતુ,
 દશિણવાય વિકાસીય, વાસીય વનિ વિહરંતુ. ૮
- રમલિ દત્તહલ કલીઉ, મિલીઉ નિજ પરિવારિ,
 જંબુકુમારુ બહુ તરિવરિ, ગિરિવરિ ગિઉ વૈભારિ. ૯

- કામીય કેતિકિ પરિમલિ, રમલિ કરમ્મ બહુ ભાંગિ,
રમમ્મ રસાલિ તરુણીય, કરણીય નવનવ રંગિ. ૧૦
- પંચીયજનમનદમણુઉ, દમણુઉ દેખિ અનંગુ
રંગ ધરમ્મ મન ગરુઉ, મરુઉ પદ્મવ અંગુ. ૧૧
- કામિણિમન તણુ કંપક, અંપક વન બહકંતિ,
કામવિજયધજ જમણીય, કદલીય લહલહકંતિ. ૧૨ (-)
- પરિમલ કેલિઅ માતીય, જાતિય જિમ વિહસંતિ,
મહૂયર તિમ તિમ રુણુણુ, રુણુણુકાર કરંતિ. ૧૩
- વનિ સેવત્રીય વેઉલ, બેઉ લહમ્મ બહુમાન,
વઉલસિરિ વનિ બેલમ્મ, મેલ્લમ્મ માનિની માન. ૧૪
- વાલઉ સુરબિ સુઆલઉ, આલઉ મયણુ નરિદ્,
પાડલ પરિમલ વિકસીય, વિહસીય નય મુચકંદ. ૧૫
- જિમ જિમ દાડિમિ ખાચમ્મ, માચમ્મ તિમ રિતુરાઉ,
રાયણિ ડાલિ લહલહતીય, વહતીય ફલસમવાઉ. ૧૬
- ફલભરિ ભરિય ધીજઉરીય, મઉરીય મંજરી અંગ,
નારિંગી ફલ અતિ નમતીય, ગમતીય મનિહિ સુરંગ. ૧૭
- કુસુમ તણુમ્મ ભરિ સોહમ્મ, મોહમ્મ મન જાળીર,
કુવલયદલ બહુ વિકસમ્મ, નિવસમ્મ વનિ કણુપીર. ૧૮
- કમલ સરોવર વાસમ્મ, વાસમ્મ હંસ ગંભીરુ,
મયણુરાય પહરાઉત, રાઉત કિર અતિ ધીરુ. ૧૯
- ફલદલભારિ મનોહર, મોહ રચમ્મ સહકાર,
મંજરિ મઉર બહકમ્મ, ટહકમ્મ કોઈલિ સાર. ૨૦
- ઇણિ વનિ બેલીય વલિઉ, મિલીક સોહમસામિ,
અમીય સમાણીય વાણીય, નિસુણિય સુહપરિણામિ. ૨૧
- સપરિવાર ઘરિ આવમ્મ, ભાવમ્મ નાપિ સંસાર,
જણુણીય માંડ મનાવીય, તઉ વીવાહ કુમાર. ૨૨

ધરિ ધરિ ચૂડીય લહકઈ, ઝલકઈ તોરણ બારિ, રંગિ તરંગિ ગાયઈ, [વ્રીયઈ] હરખિ ન નારી.	૨૩
કન્યા અભિનવ જોવન, સોવનવન્ન સમાણા, માગીય રૂપિ તિલુતમ, ઉત્તમ વંસ પહાણા.	૨૪
આઠઈ દિસિ મનરંજન, અંજન ભૂમહીય નારિ, આઠઈ શુભસંપત્તીય ઉપન્નિ સંસારી.	૨૫
સિર વરિ વેણીય લહકઈ, ણહકઈ ચંપકમાલા, રતિપતિ ધણું સમાણુઉ, જણુઉ ભાલ વિસાલા.	૨૬
ભૂમહિયં રૂપ કુસુમસરિ, અવશરિ તોરણમાલ, ત્રિભુવન જય ઉદ્ધાસિહિ, લાસિહિ ક્રીય સમકાલ.	૨૭
લાડીય પંકચલોચણી, જોયણી જગમનમોહ, કમળભૂચલ રસલવણિમ, નિરુવમ સારણિ મોહ.	૨૮
ગરુડચંચુ સમ સરલઉ, તરલઉ નાસાવંચુ, અહરણિણ પરવાલિય, લાલીય રાગ વિસેચુ.	૨૯
વિમલ કપોલ તિ દીપઈ, છપઈ દિણ્યરકંતિ, દંતપંક્તિ દાડિમકલિ, મિલીય રહીય એકંતિ.	૩૦
કોઈલિ મોર મરાલીય રાખીય, વિનિજીય જોણ, કંઠુ તિરેહઉ છાજઈ, ગાજઈ કારણિ તેણ.	૩૧
અતિ સરલિય ભૂચળુચલીય, કુંચલીય કમલ સમાણ, પાણિજીયલ નહકિરણિહિ, અરુણિહિ રાગનિહાણ.	૩૨
મનમયિ ઠવીય પયોહર, મોહરસાવલિ તુંગ, લવણિમ ભરીય અંકુરીય, પૂરીય રાગિ નિતંજ.	૩૩
ત્રિભુવનમોહણી તિવલીય, ત્રિવલિ જિસી મૃગનાભી, કામકેલી પડ્ દોપલી, છલીય રસાલીય નાભી.	૩૪
કીરતિચંલ સમાણીય, આણીય ઉરુ સમાન, મયંજુરાય આરોપિય, લોપિય જગજણુમાન.	૩૫

- ચલણુ તિ કમલ હરાવઈ, નાવઈ કુણિ ઉપમાનિ,
કન્યાં.એઉ સ્લુણિય, કુણિય નવિ ગુણી માનિ. ૩૬
- હંસવસહગયગમણીય, રમણીય નયણુ મિલંતિ,
જ'બુકુમર નવરંગિહિ, અં [ગિ] હિ સિણુગારંતિ. ૩૭
- સિરિ ખૂંપ સિખરાઉલ, વાસ ઉચ એક ચારુ,
કુંડલ સુકુટ મનોહર, સોહ રચંતિ અપારુ. ૩૮
- અંગદ બાહુ ઝલકઈ, લહકઈ મોતીય હાર,
પહિરિય અંગ સુરંગીય, અંગીય જાહર સાર. ૩૯
- કુમર રથિહિ આરોહીય, સોહિય નવ સિણુગારિ,
કુતિગ અતિહિ ઉતાવલી, મિલીય સયલ પુરનારી. ૪૦
- ધણિ રૂવિહિ અવચરિયઉ, સહીય મહીય અમરિહ,
જ'બુકુમર વરં ચાલઈ, આલઈ મનિ આણુંદ. ૪૧
- મહુર ગુહિર સરિ ગોરીય, ઘોરીય ધવલ નિનાહ,
તૂર તિવલિ, જય બંદીય, જય જય મંગલ સાહ. ૪૨
- સિરહિ છત્ર ચામર ઢલઈ, મિલઈ તિ લોક અનેકિ,
બાહનડી લૂણુ ઉતારઈ, વારહ અસુહ વિવેકિ. ૪૩
- જ'બુકુમરુ ધણિ ઉંચવિ, સુચવિ આઠઈ નારિ,
સુજનિ માંડ પરણાવિહિ, આવિહિ નિય ઘરબારિ. ૪૪
- વાસલવનિ તિહં પઈઠઉ, બઈઠઉ ગઉખ મઝારિ,
આઠ નારી આગલ રહી, સહીય સહિત સિણુગારિ. ૪૫
- કેસર કુમકુંમ ભિગટિ, ઉલટિ કરિ સુવિસાલ,
સિરિ સંથઈ ઉઘોતીય, મોતીય તિલક ઝમાલ. ૪૬
- નયણિ તુલીય જમણાજલ, કાજલ સામલ રેહ,
કરઈ કડકળ તરંગિહિ, રંગિહિ સુરહ સિણેહ. ૪૭
- અગર કપુર કસ્તૂરીય, પૂરીય રહઈ કપોલિ,
નયણુકમલિ રા.નિરમલં, રમલિ રચી તંબોલિ. ૪૮

કાનિહિ કંતિહિ મંડલ, કુંડલ લલલલકંતિ,
નવ સિણ્ણગાર સહોદર, નગોદર ઝલઝલકંતિ. ૪૯

ઉચરિ કંચૂઉ તડછધ, લલકંધ નવસર હાર,
કણ્ણવવન કરિ ચૂડઉ, રૂડઉ તસ ઝલકાર. ૫૦

પહિરણિ ચીર^૧ પટ્ટલીય^૨ વઉલીય^૩ મૂલ વિચારિ,
ચૂનડલી નવરંગીય,^૪ ચંગીય^૫ ઉઢણિ સાર.^૬ ૫૧

ચરણિ પવર અંતેઉર, નેઉર રણ્ણજણકાર,^૭
અહિનવ^૮ અલતઉ નિરતઉ, ધરતઉ^૯ રંગ^{૧૦} અપાર.^{૧૧} ૫૨

ધણિ સણ્ણગારિ^{૧૨} ન રાયધ, સાયધ રસિ આણુરત્ત,^{૧૩}
નિસુણ્ણઉ^{૧૪} નારીકથાનક,^{૧૫} થાનક ચલધ ન ચિત્ત.^{૧૬} ૫૩

મૃગનયણી પ્રતિખોધધ, રોધધ નિજ મનિ કામ,
ચરકરાઉ અહ અહિનવુ,^{૧૭} પ્રભવુ પધઠઉ તામ. ૫૪

પાંચસધ^{૧૮} સિઉ^{૧૯} ખૂઝધ, સૂઝધ ચિર વયરાગી,^{૨૦}
નિય^{૨૧} માયપિય સિરસઉ,^{૨૨} સરસઉ સંજમ^{૨૩} માગિ.^{૨૪} ૫૫

કન્યા આઠધ આપણિ, પણિ પ્રભવઉ^{૨૫} પિય^{૨૬} સાથિ,
પામીય^{૨૭} ચરણ નિરોવમ,^{૨૮} સોહમગણ્ણહર હાથિ.^{૨૯} ૫૬

કલીય મહાળલ^{૩૦} કેવલુ,^{૩૧} કેવલ સિઅ^{૩૨} અલિરામિ,^{૩૩}
સિવમહિમા^{૩૪} મહમ્મહતઉ, પહૂતઉ^{૩૫} જંણુસામિ. ૫૭

૧ ચીર. ૨ પટ્ટોલિય. ૩ વઉલિય. ૪. નવરંગી. ૫ ચંગી.
૬ સાર. ૭ રણ્ણજણકાર. ૮ નહિનતિ. ૯ ઝરતઉ. ૧૦ અ ગિ.
૧૧ અપાર. ૧૨ સિંગાગિ. ૧૩ અણ્ણગુ. ૧૪ નિસુણ્ણિય. ૧૫ નારિ.
૧૬ ચિત્તુ ૧૭ અહિનિસિ. ૧૮ પંચસય. ૧૯ સેઉ. ૨૦ વધરાગિ.
૨૧ નિય. ૨૨ સગ્ગિસઉ. ૨૩ આ શબ્દ પાદાન્તર માટે સ્વીકારેલી
પ્રતમા નથી. ૨૪ માગિ. ૨૫ ઓ. ૨૬ કિઉ. ૨૭ પામિય.
૨૮ નિરોપમ. ૨૯ સાથિ. ૩૦. મહાવય. ૩૧ કેવલ. ૩૨ સિવ.
૩૩ અલિરામ. ૩૪ સિવિમહિમા. ૩૫ પહૂતઉ.

જિણુ^૧ જગમાહિ વિદીતઉ, છતઉ રતિ ભરતાર,^૨
 સોઇ^૩ નયણુ આણુદઉ,^૪ નંદઉ^૫ જ'બુકુમાર.^૬ ૫૮
 ફાગુ વસંતિ જિ ખેલઇ, ખેલઇ^૭ સુગુણુ નિધાન,^૮
 વિજયવંત^૯ તે છાજઇ,^{૧૦} રાજઇ તિલક સમાન.^{૧૧} ૫૯
 અઉદઉ તીસ^{૧૨} સંવચ્છરિ,^{૧૩} મુચ્છરિ^{૧૪} માનિ^{૧૫} વિમત્તુ,^{૧૬}
 જ'બુય ગુણુ અનુરાગહિ, ફાગિહિ^{૧૭} કહીય^{૧૮} ચરિતુ. ૬૦

૧૯ શ્રીજ'બુસ્વામીફાગ: સમાપ્ત: । ૫૦. સાધુરતનગણિના લિખિત: ।
 પરીક્ષા ૫૬મા પકનાર્થે । શુભં ભૂયાત ।

૧ જિણુ. ૨ ભરતાર. ૩ સોવન. ૪ અટાંદઉ. ૫ ટાદઉ. ૬ જ'બુ-
 કુમાર. ૭ વેલઇ. ૮ નિધાનુ. ૯ વિજયવંતિ. ૧૦ છાજઇ. ૧૧ સમાનુ.
 ૧૨ તાસ. ૧૩ સંજ્ઞસરિ. ૧૪ માય. ૧૫ આ ચબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી.
 ૧૬ વિમુક્ક. ૧૭ ફાગિહિ. ૧૮ કહિહિ. ૧૯ બીજી પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે
 પુષ્પિકા છે: 'ઇતિ જ'બુસ્વામિફાગ સમાપ્ત ॥ ૭ ॥'

છરાપદ્મી પાશ્વનાથ ફાગુ

(સં ૧૪૩૨)

- સમરવિ ત્રિભુવનમામણિ,^૧ કામણિ^૨ મિરસણુમારુ,^૩
 કવિયણુ વયણિ જ^૪ વરસઘં, સરસ^૫ અમિઉ^૬ અપારુ. ૧
- વિધનવિણાસણુ^૭ સાસણુ,^૮ સામિઉ^૯ પાસકુમારુ,
 ગાયવિ^{૧૦} સિરિછરાઉલિરાઉ લિઉ^{૧૧} ફલસારુ. ૨
- સિરિઅસસેણુ મહીપતિ, દીપતિ કુલઆધારુ,^{૧૨}
 જુવતિ સતી અભિરામા, વામાદેવિ મદ્દારુ.^{૧૩} ૩
- પાસકુમરુ તમુ જતક^{૧૪} પાતકહરુ^{૧૫} જગસામિ,
 સેવકદુરિતપથંકરુ.^{૧૬} સંકરુ^{૧૭} લીધઘં નામિ. ૪
- રમતલઘં જેણુ ભુજંગમુ,^{૧૮} જંગમુ^{૧૯} યોડિ-મઝારિ,
 જલણિ જલંતઉ રાપિઉ, દાપિઉ ફલુ^{૨૦} નવકારિ. ૫
- કમઠં કઠારુ પયોધરિ ધરિઉ જો નવકારિ,
 મુગતિરમણિમનરંજણુ, ભંજણુ ભાવઠિ ભારિ.^{૨૧} ૬
- છરાઉદીપ સતીસય,^{૨૨} દીસઘં તમુ અવતારુ,
 એકલમલિ જિણુ^{૨૩} સાદરિ, આદરિઉ^{૨૪} જગભારુ. ૭

૧ સામિણિ. ૨ કામિણિ. ૩ સિરિસિણુમાર. ૪ ભુ. ૫ સરસઘં.
 ૬ દાનિ. ૭ વિણાસણુ. ૮ સાસણુ. ૯ સામિય. ૧૦ ગાયવઉ.
 ૧૧ લિયઉ. ૧૨ આધાર. ૧૩ મદ્દાર. ૧૪ જતકુ. ૧૫ પાતકુહરુ.
 ૧૬ અપયંકર. ૧૭ સંકર. ૧૮ ભુજંગમ. ૧૯ જંગમ. ૨૦ ફલ.
 ૨૧ સારુ. ૨૨ સદીસઘં. ૨૩ જિણિ. ૨૪ આદરિયઉ.

ચઉરાસિય નરનાયક, પાયક લડ સપરાણુ,
 ચોર ચંરડ બહુ માનઈ, માનઈ^૧ સિરિ જસ^૨ આણુ. ૮
 જસુ ડરિ કરિ^૩ ઘરિ નિય^૪ પ્રિય, ત્રિય નિતુ જંપઈ ઈમ,
 દૂડઈ મનિ પાસહ તણી, ધણિય મ લાંધસિ^૫ સીમ. ૯
 ઘરણિ લણઈ-સુણિ ચોરલા,^૬ મોરલા^૭ વયણુ અયાણુ,^૮
 પાસ પહિય મ ન દૂકિસિ, ચૂંકિસિ તુ નિજ પ્રાણુ. ૧૦
 જમ^૯ પ્રભુપંથિ વહંતડા, કંથડા પાડસિ^{૧૦} વાટ,
 આપણુપઉં દુષિ પાડસિ,^{૧૧} પાડસિ^{૧૨} અમહ વય વાટ. ૧૧
 દેસિ વિદેસિ જયઉ^{૧૩} પ્રિય, પિઉસ મ^{૧૪} પાસહ દોસ,
 અમિહ રહિસિઉં ઇણિ દેસહિ, દેસિ મ પાછઈ દોસુ. ૧૨
 મૂરખ મન મ ન ઢાઢસિ, ઢાઢસિ તઉ ગઢ સાપુ,
 આગઈ ઇણિ પ્રભુલાંછણિ, લાંછણિઉં તૂં ગાપુ. ૧૩
 છરાઉલઉ ન કોપસિ, રોપસિ તઉ સિરિ ભાણુ,
 અવર નયર પણુ^{૧૫} પામિય, સામિય માનજિ ભાણુ. ૧૪
 ઇણિ અવસરિ કહિ કેવડુ,^{૧૬} એવડુ^{૧૭} ભસુ પ્રતાપુ,
 કલિનુગ રાજિ જિ ઘોરિય, ગોરિય લણઈ તિ ગાપુ. ૧૫
 જિણિ દિણિ દેવહ બેઈ ન, કોઈ ન પૂછમ સાર,
 તિણિ [દિણિ] જંભણુ પત્રિય, ભત્રિય^{૧૮} વર્ષ અઢાર. ૧૬
 ઇણિ મહિમાણુણિ રંજિય, અંજિય નધણુ વિચાલ,
 મુષિ તંગોલિ મુરંગિય, રંજિય અધર પ્રમાલ. ૧૭
 લડહિયતણિ લડસડવીય, ઘડવીય દાવ રંગાલ,
 નેહગહિહિય હિયડુલા, પ્રિયડુલા જંધડ ગાલ. ૧૮

૧ માણુઈ. ૨ જિમ. ૩ ઉત્તિ. ૪ નિત. ૫ લાંછણિ.
 મોરલા. ૭ ચોરલા. ૮ વયણુ. ૯ જસુ. ૧૦ પાડસિ. ૧૧ અમહ.
 ૧૨ પાડસિ. ૧૩ ગયુ. ૧૪ નિહિતે. ૧૫ ધણુ. ૧૬ એવડુ.
 ૧૭ અવડુ. ૧૮ ભત્રિય.

જઈ પ્રિય પ્રેમ અકારિમ, વારિ મ તકિ અરહ આણુ,
 પાસુ વંદાવિ કહી વરિ, અવરિ ન ભૂપણિ કાણુ. ૧૯

ઘરણિ વયણિ રોમંચિય, ચંચિય સવિ ભરતાર,
 સોવન અનઇ મુગંધહિ, ળંધહિ ઠહિ કિમ વાર. ૨૦

તકિખણુ^૧ ષંચિવિગાહણુ, વાહણુ વેગહિ જૂત,
 પાસ જિણેમર મુંદર,^૨ મંદિરિ^૩ ળારિ પહૂત. ૨૧

દરિસણિ^૪ સામિઉ મીઠઉ,^૫ દીઠઉ^૬ અમિય સમાણુ,
 પૂજમહિમ અતિ ઓપિય,^૭ રોપિય પુણ્યપ્રમાણિ.^૮ ૨૨

આવિય મેછિ અપંડિત, મંડિત નિજ નિજ વેસિ,^૯
 ચઉદિસિ^{૧૦} તણિય સુયાલિય, ળાલિય મંડપ દેસિ. ૨૩

જસુ મુળકમણુ^{૧૧} નિરૂપમ, રૂપમ^{૧૨} દિઉ સસિખિણિ,^{૧૩}
 સરલ તરલ જસુ^{૧૪} વીણિય, લીણિય રમઇ નિતાંગિ. ૨૪

ગૂજરડી^{૧૫} શુણુવંતિય, તંતિય સર અવતારિ,
 મધુર વયણુ^{૧૬} જવ બોલઇ, તોલઇ કુણુ સંસારિ. ૨૫

સરલિય અંગિ લતા જિમ, તાજિમ નમતીય વાંકિ,^{૧૭}
 સોરઠણી^{૧૮} મનિ^{૧૯} ગહલિય, કહલિય^{૨૦} માનિજ લાંકિ.^{૨૧} ૨૬

સામલડી^{૨૨} ધણુ મારુય,^{૨૩} વારુય^{૨૪} નયણુ તરંગિ,^{૨૫}
 હાવલાવ નવિ બાણુઇ, આણુઇ પુણિ મનુ^{૨૬} રંગિ. ૨૭

સિંધુય સહજિ સલાગિય, જાગિય લવણિમ ખાણિ,
 અંગિ અનોપમ ચોલિય,^{૨૭} ચોલિય વચન વિનાણિ. ૨૮

૧ તકિખણુ. ૨ મંદિર. ૩ મુંદર. ૪ દરસણિ. ૫ દીઠઉ. ૬
 મીઠઉ. ૭ ઉપિય. ૮ પ્રમાણુ. ૯ વેસ. ૧૦ ચિદુદિસિ. ૧૧ કમલ.
 ૧૨ ભૂપમ. ૧૩ ળિખ. ૧૪ જુસુ. ૧૫ ગૂજરડિય. ૧૬ વયણિ.
 ૧૭ વંકિ. ૧૮ સોરઠિણિય. ૧૯ ચતિ. ૨૦ કવલિય માન.
 ૨૧ લંકિ. ૨૨ સામલજીય. ૨૩ વારુય. ૨૪ મારુય. ૨૫ દુરંગિ.
 ૨૬ મનરંજિ. ૨૭ ચાલિય.

દીલિણિ^૧ અનુ નાગોરિય,^૨ ગઉરિય સોહગ પૂરિ,
જસુ વર વદનિ^૩ કલંકિઉ, પંકિઉ ચંદલ^૪ દ્વરિ. ૨૯

ચંચલ ચપલ સલૂણિય, બિણિય સહજિ ન^૫ રૂપિ,
વાણિવિલાસિ વિચક્ષણ, દિક્ષણડી^૬ રસકૂપિ. ૩૦

અઘસિ^૭ મલિય^૮ મહેલિય, ખેલિય નાયય^૯ રંગિ,
પાસકુમર^{૧૦} ગુણ ગાયહિ, માયહિ હરપિ ન અંગિ. ૩૧

ચરણ ચકોરિ^{૧૧} તિ અમકઇ, ઝમકઇ નેઉર નાહિ,
કલપલતા કરિ ઠેલઇ, રેલઇ કંકણસાહિ. ૩૨

નિરખઇ^{૧૨} કંઠિ સલૂણિય, કૂણિય આણુય^{૧૩} દ્રેહિ,
સુરવર સયલ વિય ભિય, થંભિય તિમ જણ હેઠિ. ૩૩

ઇણિ છલિ રતિ પલણઇ, વર ગરભુ^{૧૪} મ આણુસિ ચીતિ,
પાસભમણિ^{૧૫} જોય^{૧૬} લોપઇ,^{૧૭} કોપઇ^{૧૮} તૂ^{૧૯} સવિ રીતિ, ૩૪

તિણિ અભિમાનહિ ગતિપતિ,^{૨૦} રતિપતિ માસ વસંત,
પોલ ભણી અવતારિઉ, ભારિઉ કુસુમ^{૨૧} હસંત.^{૨૨} ૩૫

ગિરિવરિ ગરિવરિ, પુરિ પુરિ, વનિ વનિ પરમલ^{૨૩} સાર,
દીસઇ વિહસય^{૨૪} જણુસઇ,^{૨૫} વણુસઇ ભાર અઢાર. ૩૬

દક્ષિણુ^{૨૬} વાઉ મહીતલિ સીતલ લહકિઉ^{૨૭} જામ,
વિરહિ^{૨૮} નીસાસડ^{૨૯} કાલઉ, વાલઉ બહિકિઉ^{૩૦} તામ. ૩૭

સકલ કમલ વનિ મહકિય, ટહકિય કોયલ^{૩૧} જાણુ,
પંચિય મનિ દુષ ધરતિય, વરતિય મનમથ આણુ. ૩૮

૧. દીલણિ. ૨ નાગઉરિય. ૩ વદન. ૪ ચંદલઉ. ૫ નિરૂપિ.
૬ દક્ષિણુડી. ૭ અઘસિય. ૮ મિલિય ૯ નાયઇ. ૧૦ કુમર.
૧૧ ચકોર. ૧૨ નિરવમ. ૧૩ આણુઇ. ૧૪ ગગુ. ૧૫ બુવણિ,
૧૬ જઇ. ૧૭ દોપિય. ૧૮ લોપિય. ૧૯ તે ૨૦ ગિતુપતિ. ૨૧ કુસુમિ.
૨૨ હસંત. ૨૩ પગિમવ. ૨૪ વિસહઇ. ૨૫ જણુસય. ૨૬ દક્ષણુ.
૨૭ લહકઇ. ૨૮ વિરહ. ૨૯ નીસાસડે. ૩૦ બહકિય. ૩૧ કોઇલ.

વાજઈ ઝુણિ અલિ કેરિય, લેરિય પ્રથમારભિ,
 પાન વણઈ મિસિ ઊડિય, ગૂડિય કદલિય થભિ. ૩૯
 બહુકલિ નમઈ ધીનુઉરિય, મઉરિય અળ રસાલ,
 સહજિ સુભાગહિ^૧ રયડલા સૂયડલા ખેલય^૨ ડાલ. ૪૦
 મધુકર નાદિહિ જ પક ચ પક અતિ અભિગમ,^૩
 વનસિરિ દીપ^૪ ઊતારતિ આરતિયા મિરિ^૫ કામ. ૪૧
 વેઉલ પાડલ કરણિય, અરુણિય દાડિમ કૂલિ,^૬
 લીજઈ એક અ વાટડી, વાટડી છાડઈ ભૂલિ ૪૨
 પરિમલ દસ દિસિ^૭ વાસઈ, વાસઈ મારસ હંસ,
 ખેલઈ નારિ સરીસઈ,^૮ રીસઈ^૯ સઈ અવતસ. ૪૩
 પથિ જિ વહઈ અકારણ, દારણ તાહ જ બીર,
 હરપુ^{૧૦} કરઈ તીહ કેતક, જેતક સાધઈ વીર ૪૪
 પથિ કિ પથિય^{૧૧} સોણિય, સોણિય કુસુમ પલાસ,
 દેવવિ તરુણ પ્રવાસુય, હાસૂય છંડય આસ. ૪૫
 વણસઈ માહિ પસાયણિ, રાયણિ અનુ કણુયાર,
 અવર મનોહર ગરુચર તરુચર કલિય અપાર. ૪૬
 તિણિ પથિ ત્રિભુવન કપઈ, ચ પઈ રતિપતિ સીમ,
 મોર^{૧૨} મધુર સરિ આલવઈ, બાલવઈ વિરહિણિ^{૧૩} કીમ. ૪૭
 વિરહિણિ^{૧૪} એક લણુઈ, સહિ કહિ ઠિમ આવઈ નાહુ,^{૧૫}
 મહુ^{૧૬} તનિ સીતલુ^{૧૭} ચદન, ચદ ન દેડઈ દાહ. ૪૮
 એકિ^{૧૮} લણુઈ, કુલદેવતિ સેવતિ તૂ જગસામિ,^{૧૯}
 પ્રિય પરદેસિ પહુતઉ, ગૂતઉ કવણુ વિરામિ. * ૪૯

૧ સભાગિય ૨ ખેલઈ ૩ અભિમાન ૪ દીપ ૫ સગિ ૬ ફૂલ
 ૭ દિસિદિસિ ૮ સઈસગ ૯ મીસ ગયઈ ૧૦ હગય ૧૧ સોધિય
 ૧૨ મોર. ૧૩ વિગ્ધણિ ૧૪ વિગિદિણિ. ૧૫ નહિ ૧૬ મજા
 ૧૭ સીતલ ૧૮ એક ૧૯ જગિસામિ

* વિદ્યાસલાની પ્રતમા અર્ધો એક પન ખૂટતુ હોવાથી આ પછીનો
 કાવ્યાશ નથી

- ઇંછિ પરિ જગુ જગડતઉ કંતઉ રતિ વરનારિ,
 સહિઉ વસતિહિ ધાઇઉ, આઇઉ પાસહ બારિ. ૫૦
- દેખિઉ જાત્રણિ જોલિય, જોલિય મનિ નવકારિ,
 પાસભગતિ અધિકેરિય ફેરિય મનહ મગારિ. ૫૧
- અવસરુ નહી અમીણુઉ, હીણુઉ ચિંતય મારુ,
 ખુદિ વિમાસિય નાઠઉ, ઘાઠઉ રતિભરતારુ. ૫૨
- પ્રભુપગિ લાગી મનાવઇ, આવઇ માસ વસતુ,
 જય જય રવુ જગિ વાજિઉ, ગાજિઉ જિણુ જયવતુ. ૫૩
- જાત્રિય હરખિ અકૂરિય, પૂગિય સવિ મન આસ,
 પ્રભુદરિસણિ વલિ કામિઉ, પામિઉ નિજ નિજ વાસ. ૫૪
- સિરિજીરાઈલનાયક, દાયઠ ખુદિ અપાર,
 ઇંછિ પરિ પુરિ પુરિ ગાજઇ, છાજઇ તૂ અવતારુ. ૫૫
- થલણુપુરિ સેરીસઇ દીસઇ મહિમા સારુ,
 દલવદ્ધિય ડરહેડઉ, ફેડઉ દુરિતવિકારુ. ૫૬
- રાખિઉ જિણિ સપેસરિ અવસરિ સારગપાણિ,
 જરાસિંધુ બલિ ફીતઉ, છતઉ જાસુ પ્રમાણિ. ૫૭
- પદ્માસરજી ચિંતામણિ નવપદ્મ નવ પડુ,
 પાસ જિણિંદુ જયઉ જગિ, સોહગિ દાનિ અપડુ. ૫૮
- ચઉદ જત્રીસઇ સવતિ, સમતિ લે શુરુ પાસિ,
 જીરાઉલિપતિ ગાઇઉ, છાઇઉ જગ જસવાસિ. ૫૯
- પાસહ કાવ્ય સુ નદઉ, ચદઉ જા અભિરામુ,
 સોહઇ મેરુ મુનદઉ, નદઉ મુનિજન વામુ. ૬૦

[૮]

સમુદયરૂપ

નેમિનાથ કાગુ

(સં ૧૪૩૭ પહેલાં)

- ૧ અરે^૨ દ્વારવતી બદવ મિલિય, ૧૫ હુતુલ^૩ માસુ વસંતુ,^૪
 અરે^૫ આપુલી^૬ રલિયહિ^૭ અગિહ^૮ ખેલિસહ,^૯
 ગાધસહ^{૧૦} રાજલિ^{૧૧} કંતુ.^{૧૨} ૧
- અરે આહૂટ દેાડે^{૧૩} કુમરહ^{૧૪} મિલી,^{૧૫} સરિસા^{૧૬} દસય દસાર,
 અરે રેવધયા^{૧૭} ગિરિ સહસંગવણિ, જાત^{૧૮} ન લાગીય વાર. ૨
- અરે વર્તુ^{૧૯} રયહ^{૨૦} રલિયાવણુ^{૨૧} અનુ વિહસિય^{૨૨} વણુરાએ,^{૨૩}
 અરે વાહહ વેહહ^{૨૪} વિહહ,^{૨૫} સિરી કેતકી^{૨૬} તહિ^{૨૭} જાએ.^{૨૮} ૩
- અરે^{૨૯} પાહલ^{૩૦} અંપહ^{૩૧} પારતી, કંદૂ^{૩૨} અનુ^{૩૩} મયકંદૂ,^{૩૪}
 અરે^{૩૫} સેવત્રી^{૩૬} કરણિય^{૩૭} પૂંપુ^{૩૮} ભરિ,
 રમધ તે આખલા ગિદ્ધ.^{૩૯} ૪

૧ ગ્રામભા નીચેની પંક્તિઓ સંવત ૧૪૯૩ની પ્રતમાં વધારે છે :

સરસતિ સામણિ પણુમવિ, ગુરુ નમવિ, અંગિક દિયધ ધરેવિ,

કાગુ હંદિ સમુદય ભણુધ, નેમિયરિહિ નિમુણેવિ. ૧

- ૨ અં. ૩ પદ્મતલ. ૪ વસંતો ૫ આ શબ્દ સંવત ૧૪૯૩ની પ્રતમાં નથી. ૬ આપણી. ૭ રલી. ૮ અગ્રે. ૯ ખેલિયહિ. ૧૦ ગાધવો. ૧૧ રાજલ. ૧૨ કંતો. ૧૩ દેાડિ. ૧૪ કુમારા. ૧૫ મિલિયા. ૧૬ મિલિયવા. ૧૭ રેવધ. ૧૮ જાત. ૧૯ વન. ૨૦ રયહ. ૨૧ રલિયમણુ. ૨૨ વિહા. ૨૩ વણુરાય. ૨૪ વેહિ. ૨૫ વહિ. ૨૬ કેતુકી. ૨૭ કરણી. ૨૮ ભા. ૨૯ સંવત ૧૪૯૩ની પ્રતમાં નથી. ૩૦ પાહલિ. ૩૧ અંપકિ. ૩૨ કંદ. ૩૩ અનધ. ૩૪ મયકંદ. ૩૫ ખીછ પ્રતમાં નથી. ૩૬ સેવત્રી. ૩૭ કરણી. ૩૮ પુપ. ૩૯ વંદ.

૧૨ કોઠલિ^૧ સાહુ સોહાવણુ^૨ મોરિ^૩ મધુર વાસંતિ,
 ૧૩ ભમરા રણુઝણુ^૪ રણુ^૫ કર્મ, કિરિ કિન્નરિ^૬ ગાયંતિ. ૫
 ૧૪ હરિ હરિખિઉ^૭ મનિ આપણુ^૮, ૧૫ વાસુલડી^૯ વાજંતિ,^{૧૦}
 ૧૬ સિંગા^{૧૧} સખદહિ^{૧૨} ગોપિય સોલ સહસ^{૧૩} નાચંતિ. ૬
 ૧૭ કાન્હડુ^{૧૪} અન્નધ^{૧૫} નેમિ જિણુ,^{૧૬} ખટ્ટોખલિ મિલિ બધ,^{૧૭}
 ૧૮ સિંગીય^{૧૮} જલભરે છાંટિયધ,^{૧૯} ઝોસિય^{૨૦} રમલિ કરાધ.^{૨૧} ૭
 ૨૨ મધુસૂદનુ^{૨૨} જઉ^{૨૩} ધમ ભણુ^{૨૪},
 રુપિણિ^{૨૫} વયણુ^{૨૬} સુણેહુ,^{૨૭}
 ૨૮ નેમિકુમરુ^{૨૮} મુહુ^{૨૯} જાંધણુ^{૩૦} પાણિગહણુ^{૩૧} મનાવેહુ^{૩૨} ૮
 ૩૩ સીપ^{૩૩} દેવિણુ સારંગધરુ ગયઉ સો આગણુ^{૩૪} છાંડિ,^{૩૫}
 ૩૬ સોલ સહસ ગોપિય^{૩૬} મિલિ,^{૩૭}
 રહિયઓ^{૩૮} નેમિ જિણુ^{૩૯} માંડિ.^{૪૦} ૯
 ૪૧ સિવદિવિ^{૪૧} માંડિય ઇઉ^{૪૨} ભણુ^{૪૩},^{૪૪}

નેમિ ન^{૪૫} પૂરએ^{૪૬} આસ,

૪૭ તુહુ^{૪૭} પુણુ^{૪૮} એક ન પરિણુએ,^{૪૯} કાન્હડ સોલ સહસ. ૧૦

૧ દાયલ. ૨ સોહાવણુ. ૩ મોર. ૪ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૫ રુણિઝુણિ.
 ઝણિ. ૭ કિન્નર. ૮ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૯ હરખિઉ. ૧૦ આપણુ.
 ૧ વાસલડી. ૧૨ વાજંતિ. ૧૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૧૪ સંગીય.
 ૫ સદહિ. ૧૬ સહસ. ૧૭ કન્હડ. ૧૮ અન્નય. ૧૯ જિણુ.
 ૨૦ જાય. ૨૧ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૨ સંગીય. ૨૩ છાંટણા.
 ૪ ઇસીય. ૨૫ કરાધ. ૨૬ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૭ વૃધુસૂદન.
 ૮ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૨૮ જોલધ. ૩૦ રુપિણિ. ૩૧ વયણુ.
 ૨ સુણેજે. ૩૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૩૪ નેમિકુમર. ૩૫ મઝુ.
 ૬ જાંધણુ. ૩૭ પાણિગહણુ. ૩૮ મનાવેજે. ૩૯ અરુ. ૪૦ સીખ.
 ૧ આગલો. ૪૨ છાંડિ. ૪૩ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૪૪ ગોપી.
 ૫ મલિ. ૪૬ રહિયઉ. ૪૭ જિણુ. ૪૮ માંડિ. ૪૯ ખીજ પ્રતમાં
 થી. ૫૦ સિવદેવિ. ૫૧ ઇમ. ૫૨ ભણુ. ૫૩ ખીજ પ્રતમાં નથી.
 ૪ પૂરધ. ૫૫ ખીજ પ્રતમાં નથી. ૫૬ તધ. ૫૭ પુણિ. ૫૮ પરિણિય.

અરે બાણુમતી^૧ અનુ રુપિણિ,^૨ સત્યભામા^૩ પલણેઈ,
 અરે^૪ નીરસો^૫ નીકરો^૬ નિગિ જિણુ,^૭ પાણિઅહણુ^૮ ન કરેઈ. ૧૧
 અરે^૯ કુરુલ કેસ મૃગનયણિ^{૧૦} એ,^{૧૧} માગુ ભરવિ^{૧૨} સિદ્ધરા,^{૧૩}
 અરે^{૧૪} નયણુકટખે^{૧૫} આહણુઈ, મિલિ સવિ^{૧૬} સામલ ધીર. ૧૨
 અરે ઊરહિ ઊરહિ આહણુઈ, કે કેસે તાણુતિ,
 અરે^{૧૭} કાહઉ નેમિ નપુઅકો,^{૧૮} એક રમણિ ન કરંતિ. ૧૩
 અરે^{૧૯} સત્યભામા ઇમ બોલએ,^{૨૦} મોરિય^{૨૧} બહિનુ^{૨૨} કાહ,^{૨૩}
 અરે^{૨૪} રૂપિ રંભા સામી^{૨૫} તોલિયઈ,^{૨૬} અવર નહી અન નાહિ.^{૨૭} ૧૪
 અરે હંસગમણુ^{૨૮} મૃગલોચણી, અંદવયણુ^{૨૯} સજ^{૩૦} બાલ,
 અરે^{૩૧} પૂનહ^{૩૨} વિણુ^{૩૩} નહુ^{૩૪} પામિયઈ,^{૩૫} ઉગસેણી^{૩૬} સુકુમાલ. ૧૫
 અરે^{૩૭} સાવ સલખણુ^{૩૮} રાજલ, રૂપિ^{૩૯} નહી અનુ^{૪૦} નારિ,^{૪૧}
 અરે^{૪૨} કે^{૪૩} સાવત્રીય પ્રજ્ઞા, કે^{૪૪} ગવરી^{૪૫} તિવરારિ.^{૪૬} ૧૬
 અરે રૂપ બહુ^{૪૭} અન્નિહ વન્નિહ,^{૪૮} હાસઉ^{૪૯} કિસઉ^{૫૦} બહુત,^{૫૧}
 અરે^{૫૨} તોઈ^{૫૩} ન નેમિ જિણુ^{૫૪} ભેદિયઈ,^{૫૫}

સમુદ્ધવિજયકઉ પૃતુ.^{૫૬} ૧૭

૧ બાણુમતી. ૨ અનુરૂપિણિ. ૩ સત્યભામ. ૪ બીજી પ્રતમાં નથી.
 ૫ નીસણુ. ૬ નીકરુ. ૭ જિણુ. ૮ પાણિઅહણુ. ૯ બીજી પ્રતમાં
 નથી. ૧૦ મૃગલોચણી. ૧૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ માગુ ભરવિ.
 ૧૩ સિદ્ધર. ૧૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ કટખે. ૧૬ સિવિ. ૧૭ બીજી
 પ્રતમાં નથી. ૧૮ નીસતો. ૧૯ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૦ બોલઈ.
 ૨૧ મોરઈ. ૨૨ બહિન. ૨૩ કુમારિ. ૨૪ બીજી પ્રતમાં નથી.
 ૨૫ સમ. ૨૬ તોલએ. ૨૭ વર નારે. ૨૮ હંસગમણિ. ૨૯ અંદ-
 વયણિ. ૩૦ સસિ. ૩૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૩૨ પૂનહ. ૩૩ વિણુ.
 ૩૪ નવિ. ૩૫ પમાય. ૩૬ ઉગસેણી. આના પછી 'ધૂ' અક્ષર બીજી
 પ્રતમાં છે. ૩૭ બીજી પ્રતમાં નથી. ૩૮ સલખણુ. ૩૯ રૂપ.
 ૪૦ અનુ. ૪૧ નારે. ૪૨ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૩ કિ. ૪૪ કિ.
 ૪૫ ગવિરીય. ૪૬ તિવરારે. ૪૭ વહ. ૪૮ વરનીય. ૪૯ હોસ.
 ૫૦ કિસ. ૫૧ બહુતો. ૫૨ બીજી પ્રતમાં નથી. ૫૩ તોય. ૫૪ જિણુ.
 ૫૫ ભેદિયઈ. ૫૬ પૃતો.

અરે^૧ ગોપિય મિલિ બાહુ^૨ ધરધ, દેવર વયણુ^૩ સુણેહુ,^૪
 અરે^૫ રાજલ પરિણુ,^૬ પસાઉ કરિ, એહુ માનુ અમ્હ દેભી.^૭ ૧૮
 અરે આગ્રહુ^૮ કિયઉ ગોપિય, માનએ^૯ નેમિકુમારુ,^{૧૦}
 અરે^{૧૧} વદ્ધાવઉ^{૧૨} ગઉ વેણુલિ,^{૧૩} હરિખિઉ મનિ ગોવિંદુ. ૧૯
 અરે^{૧૪} માધવો મનિ હરસિયઉ^{૧૫} લણુધ, બાનત્ર વેણુ^{૧૬} ચલેહિ,^{૧૭}
 અરે^{૧૮} સિવદિવિ પ્રમુહ^{૧૯} દસ^{૨૦} માતુર,^{૨૧} અત્તિહિ મઉક બંધેહિ.^{૨૨} ૨૦
 અરે વાળિય ત્રાંબક ઢાકપૂક,^{૨૩} વલિયઉ નીસાણુ ઘાઉ,
 અરે^{૨૪} હય ગય રહુ વર મિલિય,^{૨૫} ચાલિઉ^{૨૬} બાદવરાઉ. ૨૧
 અરે^{૨૭} ધવલ મંગલ દિયધ^{૨૮} ગોપિય,^{૨૯} બંલી ય^{૩૦} જયજયકારુ,^{૩૧}
 અરે^{૩૨} વિપ્ર વેદ^{૩૩} ઊણિ^{૩૪} તહિ, અલ્લિઉ^{૩૫} નેમિકુમારુ. ૨૨
 અરે કે ઇહુ^{૩૬} ઇહુ^{૩૭} કે અંહુ^{૩૮} કે હરિહરુ અરુ બંલાણુ,^{૩૯}
 અરે^{૪૦} સવિહિ^{૪૧} રૂપ વિસેસઉ, સિવિદિવિ^{૪૨} તણુ^{૪૩} નંદાણુ,^{૪૪} ૨૩
 અરે^{૪૫} બલગવકળે^{૪૬} રાધમધ, જોયએ^{૪૭} પિઉ^{૪૮} આવંતુ,
 અરે^{૪૯} રહુવરિ અડિયઉ^{૫૦} નેમિ જિણુ,^{૫૧}
 તોરણિ^{૫૨} વેગ^{૫૩} પહૂત.^{૫૪} ૨૪

૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨ વિવાહ. ૩ વયણુ. ૪ સુણેજે. ૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૬ પરણિ. ૭ દેજે. ૮ આગ્રહ. ૯ મનાએ. ૧૦ નેમિ-જિણિહુ. ૧૧ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૨ વધાવઉ. ૧૩ વેગલધ. ૧૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૫ હરિખિઉ. ૧૬ વેગ. ૧૭ ચાલેઉ. ૧૮ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૯ મનિ. ૨૦ આણુદિય. ૨૧ માધધ; તેની પછીનો 'અત્તિહિ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૨ બાંધધ. ૨૩ ઢકણુક. ૨૪ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૫ મેલિય. ૨૬ ચાલિય. ૨૭ બીજી પ્રતમાં નથી. ૨૮ દિયધ. ૨૯ ગોપી. ૩૦ મંડિય. ૩૧ જયકારો. ૩૨ બીજી પ્રતમાં નથી. ૩૩ વિપ્રકરમ. ૩૪ આના પછી બીજી પ્રતમાં 'નેમિ' શબ્દ છે. ૩૫ ચાલિયઉ. ૩૬ કેહુધ. ૩૭ ઇંદ. ૩૮ અંદ. ૩૯ બંલાણુ. ૪૦ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૧ સવહી. ૪૨ સિવદિવિ. ૪૩ તણુઉ. ૪૪ નંદાણુ. ૪૫ બીજી પ્રતમાં નથી. ૪૬ બલનિ; તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'વેસધ' શબ્દ છે. ૪૭ જોવએ. ૪૮ પ્રિય. ૪૯ બીજી પ્રતમાં છે. ૫૦ ચડિઉ. ૫૧ જિણુ. ૫૨ તોરણુ. ૫૩ આરિ. ૫૪. ૫૫.

અરે કુરંગીએ^૧ દીઠઉ નયણુએ,^૨ કરુણુ^૩ પલાવ કરેઈ,
 અરે^૪ પાણિઅહણુ^૫ તુહ^૬ સામિયએ,^૭ તા^૮ જીવળાંધુ હોઈ. ૨૫
 અરે^૯ ધિગુ ધિગુ^{૧૦} ઇંચઉ^{૧૧} પરિણુવઉ,^{૧૨}
 જઈ^{૧૩} જીવહ સંહાર,^{૧૪}
 અરે^{૧૫} પશુય^{૧૬} મેલ્હઉ^{૧૭} રહુ^{૧૮} વાલિયઉ,^{૧૯}
 ચાલિયઉ^{૨૦} નેમિકુમાર.^{૨૧} ૨૬
 અરે સંવચ્છરે દાણુ^{૨૨} દિયઈ, સામિઉ સોહગ^{૨૩} સારુ,^{૨૪}
 અરે^{૨૫} જીજલિ^{૨૬} ગિરિવર^{૨૭} વેગિહિ ચડીઉ,^{૨૮}
 લીયઉ^{૨૯} સંજમ^{૩૦} ભારુ. ૨૭
 અરે^{૩૧} સમુધરુ^{૩૨} ભણુઈ, સોહાવણુઉ કાગુ જેલઉ સનિચાર,^{૩૩}
 અરે નિમિકુમરુ^{૩૪} મતુ^{૩૫} મેલ્હઉ^{૩૬} મુક્તિરમણિ^{૩૭} દાતારુ.^{૩૮} ૨૮

॥ શ્રીનેમિનાથ કાગુ સમાપ્ત:૩૯ ॥ ૭ ॥

૧ કુરંગીય. ૨ નયણુ. ૩ કરુણુ. ૪ બીજ પ્રતમાં નથી. ૫ પાણિ-
 અહણુ. ૬ તુહિ. ૭ સામીય. ૮ એઉ. ૯ બીજ પ્રતમાં નથી.
 ૧૦ ધિગુ. ૧૧ ઇંચ. ૧૨ પરિણુવઉ. ૧૩ જઈ. ૧૪ સિંહારો.
 ૧૫ બીજ પ્રતમાં નથી. ૧૬ પશુય. ૧૭ મેલ્હ. ૧૮ રહ. ૧૯ વાલિઉ.
 ૨૦ ચાલિયઉ. ૨૧ નેમિકુમારો. ૨૨ ઇંચ. ૨૩ સોહગ. ૨૪ સારો.
 ૨૫ બીજ પ્રતમાં નથી. ૨૬ રેવત. ૨૭ તેના પછીનો 'વેગિહિ' શબ્દ
 બીજ પ્રતમાં નથી. ૨૮ ચડિય. ૨૯ લીધઉ. ૩૦ સંજમ. ૩૧ બીજ
 પ્રતમાં નથી. ૩૨ સમુધર. ૩૩ સુવિચારુ. ૩૪ નિસિદ્ધિ. ૩૫ ન.
 ૩૬ તેના પછી બીજ પ્રતમાં 'નેમિ' શબ્દ મળે છે. ૩૭ મુક્તિ.
 ૩૮ દાતારો. ૩૯ નીચે પ્રમાણે બીજ પ્રતની પુષ્પિકા છે: 'ઇતિ શ્રીનેમિનાથ
 કાગુ સમાપ્ત:'.

[୯]

ଅଜ୍ଞାତ କବିକୃତ

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପାଂସ ପାଂଡବ ଝାଗ

(ଚିକିତ୍ସାମୋ ୪୮ଶ୍ଳୋକ)

ପଂଡୁନରେସର ନିୟନ୍ତ୍ରମରୁ ପରିଷ୍ଟାବିଧି ସାଧୁଂହ,
ଛାତିପ୍ରସ୍ତର ପୁରି ଆବିଧି, ସାଧି କରିବି ଗୋବିନ୍ଦ. ୧

ଅହେ ସାଧି କରିବି ଗୋବିନ୍ଦ, ଜାମ ପୁରିନାୟକ ଆବର୍ଣ୍ଣ,
ତତ୍ସାଧି ବିଂହୁ ରଞ୍ଜିତ ବାରି ଦୋଷ ପୁରି ସୋଧି କରାବର୍ଣ୍ଣ,
ତାହା ଗୋରୁ ଉଗ୍ରମଣ୍ଡଳ, ଶୁଦ୍ଧି ବିଷୟାବିଷ୍ଣୁ,
ମଂସ ମିଶିଛି କିରି ସୁରାବିଷାକ୍ତ ମହାବଳି ଅବତାରଣ. ୨

ଧରି ଧରି ମୋତି ଧରି ଧରି, ଗୁଣି ଗୁଣି ଗୁଣି ଗୁଣି,
ଧରି ଧରି ମଂଗଳ କଳସ କବି, ବର ବଂଶୁରବାଣୀ,
ଓଝାଝା ଧରି ଧରି, ପବନ ପଡ଼ିଲି ସୋଧି,
ନାୟକ କିରି ତିଳ ପୁତଳି, ଗୁଣିବନମନୁ ମୋହଣ. ୩

କାଳ-କାଳ ତି ନିରବନ ଶୁଦ୍ଧି ପଂସର୍ପିତ ରାଜକୁମାର,
ତହୁଣ୍ଡି ମାୟାବିଧି ରାଜି କାରାବିଧି ସିଂହାସନ. ୪

ଅହେ କାରାବିଧି ସିଂହାସନ, ସାର ସିରି ମଞ୍ଜୁ ଉପକ୍ରମ,
କ୍ରମକ୍ରମି ସେବକ ମୁଖର ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି,
କାନି ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି, ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି,
କଂକଟି ଧରି ଧରି ଧରି, ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି. ୫

ତିଳକିଲକି କି ଧରି ଧରି, ପଞ୍ଚସୁଧ ସାର,
କିଛି କିଛି ଧରି ଧରି, ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି,
ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି, ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି,
ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି, ଧରି ଧରି ଧରି ଧରି. ୬

- ભાસ-ધવલ ધયાંચિય કિંકિણીય રમિઝમિ સાર,
 હલહિ ચામર મણિદંડમય, પયડિય રુણુજુણકાર. ૭
- અહે પયડિય રુણુજુણકાર, સાર મણિનેકરયાલી,
 કસમસ કસમસ કસમસંત કડિ બદર ફાલી,
 ઝગમગ ઝગમગ ઝગમગંત ઉરિ ઉત્તિમ ચોલી,
 ઝલહલ ઝલહલ ઝલહલંત ઘટજોલી. ૮
- મૃગમદ મયવદ્ કુસુમભારુ, સિરિતિલઉ મુરંગો,
 નયણુહિ કાજલરેહ, વયણિ તંગોલ મુખંગો,
 કંચણ કુંડલ હારદોર, મણિમઉડ સિંગારી,
 પંચકુમર પૂઠહિ ગયાંદિ હૃવય ગયસારી. ૯
- ભાસ-સુહવ સુસર સુવાસણિય, મંગલ ધવલ દિયંતે,
 અહિણુવ પરિણિય વર વાહૂય, નિરુવમ ગુણુ ગાયંતે. ૧૦
- અહે નિરુવમ ગુણુ ગાયંતિ, સસુર ગાઈણુ ગહગહિયા,
 ભુંગલ લેરિ હંડુકે હંક, ત્રંગક ત્રહત્રહિયા,
 ગયવર રહવર તુરગ, સુહડ કોડિહિ પરિકલિયા,
 કુમર પહુત્તા પોલિ, બારિ જણે કવતિગિ મિલિયા. ૧૧
- પોલિ પગારિય વાસસિહરિ, ચડિ નયણુવિસાલી,
 પેવિ વહૂવર, કર જોડિ, હરસિ ધમ ગોહુધ ગાલી,
 ધન સુ કુંતિય માયડિય, જમુ ધસા કુમારા,
 ધનુ ધનુ હૃવય તઉં જિ પર, જમુ ધસા ભત્તારા. ૧૨
- ભાસ-જયજયકાર કરંતિ સુરગણુ ગધર્વ મંનરંગે,
 મંગલ ગોહુહિ ભટ્ટ તિહિ, પગિ પગિ નવ નવ ભંગે. ૧૩
- અહે પગિ પગિ નવ નવ ભંગિ, રંગિ નચ્યંતધ પાઉલિ,
 હાવભાવ સિંગાર સાર, નવ નદ્દ રસાઉલિ,
 જિમ જિમ નાચણિ તરલ રંગિ લોચણુ લહકાવધ,
 તિમ તિમ માણુસ કવણુ માત્ર, સુર સગહ આવધ. ૧૪

દાન દિય તઉ ભાગણુહ, નરનાહ બહૂતો,
 ઇસઇ મહોચ્છવિ પુરપ્રવેસિ, ઘરનારિ પહૂતો,
 કિરિ કુલનારિ તત્થ, કિયઉ કુલમંગલચારો,
 રાધેદુવારિ વધાવણુઉ, હૂય જય જયકારો. ૧૫

ભાસ-મોઠલિયા નરવર સયલ, નિયનયરિ નિવાસે,
 કાન્હડ પુણિ પરિવાર સઉ રાખિઉ આપુણુ પાસે. ૧૬

અહે ગખિઉ આપુણુ પાસિ, રાઇ જે જાદવવૃ દો,
 હસઇ રમઇ જણુલોગ સહૂ, સાહરિસાણુ દો,
 તઉ હતિયણાઉર સગ્ગ તુલ ઉચ્છવમઇ જાઇ,
 ઇણિ અવસરિ કિરિ ક્રોડ ધરિઉ આયઉ રતિરાઇ. ૧૭

તઉ તિહિ ભાસ વસ તિ, રાઇ આઇસિ પુરિલોયા,
 જાદવ પાંડવ કુમર સવે ખેલઇ સુખમોયા,
 ખેલઇ ખેલત રાયકુમર અ તેઉરિ જુતા,
 ગંગજવણિ નય અ તરાલિ, કુલગિરિ સંપતા. ૧૮

ભાસ-એકુ સુગિરિ રલિયાવણુઉ, અનય વસ ત પહૂતો,
 વનરાજી રાજી વણિ, પરિમણુ થિયઉ બહૂતો. ૧૯

અહે પરિમલ થિયઉ બહૂત, ફત રતિરાઉ પઠાવઉ,
 તઉ ગહગહતઉ સયલ લોઉ, તહિ ગિરિવણિ આવિઉ,
 કિવિ સુરતર, કિવિ વાસ, કેવિ સ દૂરઉ છાહઇ,
 કિવિ અંદન કમ્પૂર ગધિ દિસિમડલ માલહિ. ૨૦

કિવિ વીણહિ નવકુસુમ, કેવી ગુથહિ વગ્માલહિ,
 કિવિ દોલારસિ રમઇ, કેવિ વાયહિ વરતાલહિ,
 કિવિ નાયઇ મનરગિ, કેવિ ખેલઇ તિહિ કાગો,
 કિવિ વાયતિ વસંત નામિ પયડિય વર રાગો. ૨૧

ભાસ-કાન્હડ કુતિયપુત્રસઉ રમલિ કર તઉ રંગે,
 ધણુ વણુગણુ રલિયાવણુઉ, પહુતઉ ગિરિવરશૃંગે. ૨૨

અહિં પહુતઉ ગિરિવર સંગિ, ચંગિ તરુતલિ જાઇસેઈ,
 પાંડવ સહુય કિરિ સિખ જ ઠાન્હડ દેઈ,*
 ઇણિ અવસરિ આવિયઉ, ગયણિમારગિ રિખિરાઉ,
 નારદ સવિહા દિયઈ આસીસ, મનિ ધરિ બહુ ભાઉ. ૨૩
 જાદવ પાંડવ કુમર સવે તે શુણહિ સમિદ્ધા,
 ઉત્તિમ ધમ્મ પવિત્ત શુત્ત, ત્રિહુ ભુવણિ પ્રસિદ્ધા,
 રાજ કરંતઉ ધરહ જગત્ત, રિખિતીરથ વંદઉ,
 જસુ વિત્યારહુ, રિદ્ધિવૃદ્ધિ પાવઉ, ચિર નંદઉ. ૨૪

॥ ઇતિ શ્રીપુરુષોત્તમ પાંચ પાંડવ કાવ્ય સમાપ્તઃ ॥

* આ ચરણમાં અક્ષરો ખુટે છે.

[૧૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

ભરતેશ્વર ચક્રવર્તી કાગ

(વિક્રમનો ૫૬૨મો સંકેદ)

ભાસ-વંદવિ નાલિનરિંદયુય, રિસહેસર જિણ્યંદો,
ગાઇસુ માસ વસંત હુંડિ,^૧ ભરહેસર નરવિદો. ૧

સોવનવત્ર વિસાલ, સાલ અમરાવઇ તુલ્લા,
અચિછં^૨ અવજા નયરિ, સારિ સંસારિ અમુલ્લા,
લોગપુરંદર દેવ, સેવ મન્નાવય^૩ ભુયળલિ,
કરઇ રમજી તહિ ભરહરાઉ, રાઉતુ ઇશુ^૪ ભૂતલિ. ૨

વાણી બોલઇ મુહુર, વિમલ કિરિ ગંગા વાણી,
રાણી ચઉસઠિ સહસ, જસ^૫ રૂપહિ^૬ ઇદ્રાણી,
કંચણ કંકણ નાદ, છંદિ મોહંતી ખેચર,
ખિહું પાસે સુરસાલ બાલ ઢાલઇ જસુ આમર. ૩

હય ગય ચુલસી લકખ, જકખ ખેચર જસ કિંકર,
હાસ કાસ સંકાસ, જસ^૬ જસુ ગાઇ કિનર,
વારૂ ખેલી વેસ, બાલ પહિરવિ વર ચોલી,
જસુ આગઇ નાયતિ, રગિ બહું ભંગહિ^૭ લોલી. ૪

ભાસ-પૂરવ પુણ્યપ્રભાવિ સો રિસહેસર મલ્હારો,
માણઇ લોગ ક્ષણેગ પરિ, સર્ગિ જિમ સુરવારો. ૫
કંચણગોર સરીર, વીર સેવયજણમહિઓ,^૮

૧ હુંડિ. ૨ મન્નાવઇ. ૩ ઇ. ૪ જસુ. ૫ રૂપિ. ૬ જસુ.
૭ ભંગિહિ. ૮ સંહિહિ.

લાવનરસ વરસંત, કંત અંતેઉરસહિઓ,^૧
 આવિય^૨ માસ^૩ વસંતિ, સંતિ સો ચક્ર^૪ રિવાડી,^૫
 પેપય^૬ અંપય^૭ જંબુ, અંબુતર કૂલિય વાડી. ૬

વિહિસિય તિહિ મચકુંદ, કુંદ અરવિંદ અપાર,
 નિરમલ પરિમલ મહમહજો, સેવંત્રી સાર,
 કૂલિય સવિ વણુરાય, વાય વાયંતી^૮ લહકથ,
 અંપઉ અંપઈ અવર સીમ, નિય પરિમલ જહકથ.^૯ ૭

કેવઈ સેવઈ ભમર, દેવ દેવી જિમ રંગિ,
 વિમલ સરસ ફલ રંગિ,^{૧૦} અંગ લાગઈ નારિંગઈ,^{૧૧}
 અંચલ^{૧૨} પદ્મવહાથિ,^{૧૩} સાથિ કિર^{૧૪} આન સંચારઈ,
 કૌયલ^{૧૫} કામણિ, ભમરવાણિ સહકાર કૈરઈ.^{૧૬} ૮

ભાસ-રાતા કેસુય કૂલિય, સોહય^{૧૭} રતિ^{૧૮} પ્રિય સંગે,
 જાણે નવરંગ ઘાટડી,^{૧૯} જોડી^{૨૦} વનસિરિ અંગિ.^{૨૧} ૯

વેહલવેલિ અમૂલ કૂલરસ મેહહઈ મીઠઈ,
 કરણકાર^{૨૨} સવિકાર, કાસ મણુ કરઈ ન દીઠઈ,
 વાલઈ ગંધિ અપાર, સાર પુણિ વરણુ^{૨૩} કાલઈ,
 દાડિમ કૂલ સુરંગ, અંગ વિણુ ગંધ નિહાલઈ. ૧૦

પંજર^{૨૪} મંજરિ અંગિ લાંગિ^{૨૫} કૌયલ^{૨૬} વાસંતે,
 વહલસિરી સિરિગંધિ, અધિકય^{૨૭} ભમર ભમંતે,
 અરુણી કરુણી તરુણિયત્ત, તરુણી જિમ મોહઈ,
 સિંહુવાર^{૨૮} સિંહૂરપૂર, કિરિ વનસિરિ સોહઈ. ૧૧

૧ સહિહ. ૨ પહુતઈ. ૩ માસિ. ૪ ચક્ર. ૫ રધવાડી.
 ૬ પેપઈ. ૭ અંપઈ. ૮ વાયંત. ૯ જહકથ. ૧૦ રંગ. ૧૧ નારિંગિ.
 ૧૨ કૌમલ. ૧૩ હાર. ૧૪ કિરિ. ૧૫ દેઈલિ. ૧૬ કામઈ. ૧૭ સોહઈ
 ૧૮ રિત. ૧૯ ઘાટડિય. ૨૦ જીઠિય, ૨૧ અંગે. ૨૨ કરણિકાર.
 ૨૩ વરણિ. ૨૪ પિંજર. ૨૫ હુંગિ. ૨૬ કૌઈલિ. ૨૭ અધિકય.
 ૨૮ સિંહવાર.

કમલિણિ કામિણિ રાજહંસ, કામિય જિમ માણુધ,
નવપદ્મવ અસંગ સંગ, વિરહિણિ મણિ આણુધ,
કોમલ કૃપલ પહિયચિત્તિ, કરવાલ^૧ તમાલો,^૨

રાજધં સિરસિજ^૩ મયણુરાય, કિર ફલગવિસાલો.^૪ ૧૨

ભાસા^૫-એરસુ^૬ વનસિરિ અવયરિયઉ,^૭ રલિયામણુઉ વસંતો,

પેકખવિ^૮ વિલસધં ચક્રવચ,^૯ નવનવ પરિ પુનવંતો. ૧૩

આરામિય આરામિ, તામ સામિય યોલાવય,^{૧૦}

વિગલ કોમલ^{૧૧} કલિય ફૂલ અમૂલ અણાવધ,

કુસુમહાર^{૧૨} નિય કરિ, કંદેવિ રાણી પહિરાવય,^{૧૩}

રયણુ ઝમાલ વિસાલ, માલ સિરિ મુકુટ^{૧૪} ભરાવધ. ૧૪

ગંધસાર ધનસાર, સાર કેસરરસ ફેલવિ,^{૧૫}

કારધ અંગહિ^{૧૬} અંગુરાગ^{૧૭} કસથૂરી^{૧૮} ભેલવિ,

ભેવન લાવનુ^{૧૯} લલિયદેહ, કિરિ અમિય-કટોરી,

ગન્વાડય^{૨૦} મણિરંગિ^{૨૧} પ્રિય^{૨૨} ગીય^{૨૩} ગંધવ ગોરી. ૧૫

મગ્ગણુજણુ મુપહાણુ, દાણુ^{૨૪} આણુ^{૨૫} દિવારધ,

બાણુ રાઉ પંડિતહ^{૨૬} પાસિ કયવાર^{૨૭} કરાવધ,

ચંદનવાસ,^{૨૮} કપૂરપૂર સિદ્ધર ઉપેવધ,

પદમજિણેસરતાયપાયપંકજ સંસેવધ. ૧૬

ભામ^{૨૯}-ધણિ પરિ મુખમધ^{૩૦} નીગમધ,^{૩૧}

ઉચ્છવ સઉ^{૩૨} બહુ કાલે,^{૩૩}

સયલ નરેસર વંદિઉ,^{૩૪} ભરહેસર ભૂપાલે.^{૩૫} ૧૭

૧ કરિવાલ. ૨ તમાલ. ૩ સગસિજિ. ૪ વિસાલ. ૫ ભાસ. ૬ એરિસ. ૭ અવયરિય. ૮ પેખવિ. ૯ ચક્રવચ. ૧૦ યોલાવધ. ૧૧ સક્રમલ. ૧૨ ંહાર. ૧૩ પહિગવધ. ૧૪ મુકુટ. ૧૫ ભેલવિ. ૧૬ અંગિહિ. ૧૭ અંગરાગ. ૧૮ કસથૂરિય. ૧૯ લાવન. ૨૦ ગન્વાડય. ૨૧ મંનરંગિ. ૨૨ ગીય. ૨૩ પ્રિય. ૨૪ દાણુ. ૨૫ આણુદિ. ૨૬ પંડિતહ. ૨૭ કયવાર. ૨૮ ચંદન. ૨૯ શ્રી. નાદટાજની પ્રતિમા નથી. ૩૦ મુખમધ. ૩૧ નિયમમધ. ૩૨ ચં. ૩૩ કાલો. ૩૪ વંદિયઉ. ૩૫ ભૂપાલો.

- અવસરિ સો સવિસુદ્ધબુદ્ધિ^૧, જિલ્લુધમ્મ કરેઈ,
 અવસરિ ખડ્ડોખલિય^૨ મન્નિજ જલકેલિ રમેઈ,^૩
 અવસરિ પંચ પયાર લોગ લોગવઈ મણ્ણહર,
 અવસરિ સમરઈ ભાવિ દેવગુરુપાય તમોહર. ૧૮
- અન્નદિવસિ^૪ આયરિસમાહિ,^૫ નિય રૂવ જોવંતા,
 એક તાનિ મનિ જ્ઞાનિ^૬ ધ્યાનિ^૭ ભાવન ભાવંતા,
 રાજ કરંતા રિસહપુત્ર,^૮ કેવલ ભિપત્તા,
 સિદ્ધિવર્ધ વરમાલ, કંઠિ મેહ્હય^૯ સુપમત્તા. ૧૯
- જયજયકાર કરંતિ દેવદેવી જણસહિયા,
 મહિમંડલિ લરહેસકિત્તિ કેવઈ મહમહિયા,
 દેવ સુમંગલપુત્રકાગુ ગાયકિ લો ભવિયા,
 જિમ તુમ્હિ પામકિ રિદ્ધિવૃદ્ધિ મંગલચંકલિયા. ૨૦

॥ ઇતિ શ્રીભરથેશ્વર ચકવર્તિ કાગ: સમાપ્ત: ॥

૧ સુવિસુદ્ધ. ૨ પટ્ટોખલિય. ૩ કરેઈ. ૪ દિવિસિ. ૫ આદિરસ.
 ૬ જ્ઞાન. ૭ ધ્યાન. ૮ પૂત. ૯ મેહ્હય.

[૧૧]

સમરકૃત

નેમિનાથ કાગુ

(વિક્રમનો પંદરમો મેકો)

- અહે હરિણા હરિણા હગ્તઈ, કાઈ કીઉ પોકાર,
તોરણિ આવિઉ વલિ ગયઉ, નેમિ અડિઉ ગિરિનારિ. ૧
- અહે અંગ વિલૂરએ આપણઉ, હરિ હરિ નેમિકુમાર,
અહે કંઠણુ ફાડઈ રાયમઈ ત્રોડઈ નવસર હાર. ૨
- મિ રામાડિઉ પસૂયા તણઉ ફૂડ રચિઉ જગનાથ,
મઈ જાણિઉ નેમિ પરણિસઈ, અડિસઈ અગ્હારડઈ હાથિ. ૩
- આંગણિ ગાજિઉ જલહર, પરણત વૂઠઉ મેહ,
જઉ જાણુત નેમિ જાઈસઈ, ધાઈય વલગત છેહિ. ૪
- કુણુઈ નેમિ રાહાવિઉ, ફૂડીય મધલડી જાન,
છપ્પન કોઠિ માહિ મૂલગઉ, ફૂડઉ જલભદ્ર કાન્હ. ૫
- અંદા કહિ ન સ દેસડઉ, વીનતડી અવધારિ,
શુદ્ધિ પૂચ્છઉ યાદવ તણી, તૂ જાઈસિ ગિરિનારિ. ૬
- કોઇલ કરઈ ટહૂકડા જાઈડી અ જલા ડાલિ,
વિરહ સંભારિ મ પાપિણી, જા જઈ યાદવ વાલિ. ૭
- મેહ હકારઈ મોરડઉ, સરલઉ કરઈ પોકાર,
વસ્તિ કે સામિય સામલઉ, જે અડઈ ઉ ગિરિનારિ. ૮
- રેવયગિરિ કેરઉ ધણી, કરઉ અગ્હારડી સાર,
ગિરિસિરિ સામિ સમોસગિયા, જ્ઞાનિ ભરિઉ ભંડાર. ૯
- મુગતિરમણિ યાદવ વંરી, રાજલ હુઈ આગેવાણિ,
અહે કર જોડી સમર લણુઈ, નમો નમો નેમિકુમાર. ૧૦

॥ નેમિનાથ કાગુ ॥

[૧૨]

પદ્યકૃત

નેમિનાથ ક્ષત્રુ

(વિક્રમનો ૫૬૨મો મેકો)

- મિલિયાગિરિ નલિયામણુઉ, દક્ષિણ વાઈઉ વાઉ,
કામિણિ મન મોહામણુઉ, પહુતઉ ઋતુ તણુઉ રાઉ. ૧
- નિણિ વિહસઈ મવિ વિણસઈ, અલીઅલિ આલિ કરાય,
કોઈલ લવઈ ટહૂંકડે, મોરિય અંગવણાય. ૨
- કોઈળ જાળૂ અન લોંબુઈ, બીજુઉરી ગહુ જ ગિ,
કરણી કણુયર કરમદી, નારગી નવરગિ. ૩
- વાલઉ વેઉલ વઉલસિરિ, સોવનકેતકી જાઈ,
પાડલ પરિમલ મહમહઈ, વાઉ સુગધઉ વાઈ. ૪
- પીણુ પયોહર અપચર ગૂજર ધરતીય નારિ,
ક્ષાત્રુ ખેલઈ તે ફરિ ફરિ, નેમિનિણેસર ખારિ. ૫
- કડિહિ પટઉલી ગડમડઈ, ઉરિ એકાવલિ હારો,
કરિયલિ કંકણુ મણુમય, પય નેઉર ઝમકારો. ૬
- અહર તખોલરસિ રગિઉ, નયણે કન્નલરેહ,
આલ અધારીય કાચલી, કિગિ બનઈઉ મેહ. ૭
- ગોરી કઠિ નગોહર, બીજલ જિમ ઝળકતિ,
દતિપંકતિ હીરાઉલી દીપતિ સહણુ ન જાઈ. ૮
- સિરિ સોંદરીય મયથલઉ, લમરમાલા નિસી વીણિ,
ક્ષાત્રુ ખેલઈ મનરગિહિ હસગમણિ મૃગનયણિ ૯
- કાને કુંડલ, સિરિ ધડીઅ, અદણુદ કિય સિણુગાર,
મહુર સરે સિઉ ગાયવઉ, નેમિહિ જાલધૂયાર. ૧૦

અગર કપૂર કેરઉ [ઉ]રડઉ, સૂકડિ તણા સવિ બાર,
તિહા પ્રભુ બેસઈ નેમિ જિણુ, ઋતરાઉવીજણુહાર. ૧૧

મહિમાનિધિ મહિમાગુરુ, ગાઈવડે ગુણુહ લંડાર,
સિંધ સામલવન સો જયઉ, રાજદેવ ભરતાર. ૧૨

હ સ સરોવરિ જિમ મિત્યા, મહુયર જિમ વણુરાય,
પઉમ લણુઈ તિમ સામિયચલણે મુજલ મનુ બાઈ. ૧૩

દેવયગિરિ રુલિયામણુઉ, સોહએ સુરવર સાર,
ભવિયા ભાવિહિ પણુમઉ, જિમ પામડે ભવપાર. ૧૪

॥ ઇતિ શ્રીનેમિનાથ કાવ્ય ॥

[૧૩]

ગુણચંદમૂરિકૃત

વસંત કાગુ

(વિક્રમનો ૫૬૨મો મેકો)

- અહે કાગુણ કુલી જીળેરડી, પુહતણુ માસ વસંત,
વનિ વનિ તરૂં અરૂં કૂપણા, કેસૂક સમ અનંત. ૧
- કામિણિ કારણિ લમણુ, લમણુ માઝિમ રાતિ,
કાચી કલિય મ લોગવી, લોગવી નવ નવિ ભાતિ. આંચલી. ૨
- આપાં કુલી અતિ કૂચલી, પરિમલ રહિણુ ન જાઈ,
જાલિ યોવનિ પ્રીય ગયુ, તુ હજી હીયડિ ન માઈ. ૩
- અહે ખહિરણિ પીત પટોલડી, ઓઢણી નવરંગ ચીર,
વિરહુ તુગ્ધારી નાહલા નયણુ ન સૂકિ નીર. ૪
- ભરત ભરાવૂ કંચૂઉ, ગલિ એકાઉલિ હાર,
સહિજ સકોમલ આલતી, પાચે નેઉર ઝણુકાર. ૫
- જગી તરૂં અર પાંખડી, આંખડી કાજલિ રેહ,
જાલપણુનુ નેહંડુ, વાલંલ કાંઈ ભવેખિ. ૬
- કામિણિ હોઠઈ અમીય ઝરિ, ઢાડિમ હુલડા દત,
નયણિ ન દેખૂઉ નાહલુ મોરુ સલણુ કંત. ૭
- અહે સર વરિ સોહિ રાખડી, સહિયિ ઘાલી સીંદૂર,
આછી ભગટિ જે કરિ, ખીડલી માંહિ કપૂર. ૮
- અહે મચક દિહિ મન મોહીઉ, લહિકઈ લાઈ મ માસિ,
ચતુર સુરગી સંદરી, ગૂંજિર દેરી નારિ. ૯
- માઈ કરિ સવિ મરહઠી, સોરઠી અતિ સુખણી,
વસંત તણી રતિ જેલતી, પ્રીયપતિ કહિ સુખ માણિ. ૧૦

- મલીય સ તેવડતેવડી, સરોવર કેરી પાલિ,
પાલિ મેલ્લિ પટોલડી, ઝીલિ સરોવરમાહિ. ૧૧
- અહે ભીનુ કામિનિ કચૂડ, ભીનુ નવસર હાર,
ભીની કાજલિ રેખડી, ભીની કુસુમાંચી માલ. ૧૨
- સ્ત્રીપ ભરી ભરિ પાણીય, છાટિસિ વિના છોહ,
નાહ સિરીસી ગોરડી, હાખિ અતિ ઘણુ મોહ. ૧૩
- અહે હીરડા તઇ હરિ પૂજી, કિ જાશુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, મારી દીહ નિ રાતિ. ૧૪
- અહે નઇ હરિ મઇ આરાહીઉ, નવિ જાશુ સિવરાતિ,
ગોરી કંઠ ન ઊતરિ, માહરી ઉત્તમ જાતિ. ૧૫
- અહે વસ તહીડા તીહ અતિ કરિ, આણુંદ મુનિનિ પૂરિ,
મનરગિ એમ બોલિ, શ્રીગુણચંદ્રસૂરિ. ૧૬

॥ ધતિ કામ ॥

[૧૪]

ધનદેવગણિકૃત

સુરંગાભિધ નેમિ ક્ષગ

(સં. ૧૧૦૨)

નવાનતગુણાત્મક સુરનત સસારાનિસ્તારક,
વિશ્વાનદગિરાયક જિનપતિ શ્રીઆદિદેવ પ્રભું ।
સ્મૃત્યા શ્રીશ્ચુનદેવનાં જનનતા નિ શેરજાઙ્યાપહાં,
શ્રીનેમેતુલ કરોમિ સરુલં પાગ સુરંગાભિધં ॥

૧

૬૫

શ્રાદ્ધત કાવ્ય

દેવી દેવિ નવી કવીન્ધર તણી વાણી અમીસારણી,
વિદ્યાસાયરતારણી મઝ ઘણી હંસાસણી સામિણી,
થંદા દીપતિ છપતી સરસતી મધ વીનવી વીનતી,
ખેલું નેમિકુમારકેલિ નિરતી ક્ષગિધ કરી રંજતી.

૨

ગસક

સરસતિ સરસ તિ મુઝ મતિ દેવી અ, દેવીય તું જગિ સાર રે,
નીલ કમલદલસામલ જિનવર વરણું નેમિકુમાર રે. ૩
જમરંજણ સણિ મયણવિહંડણ, ગંડણ ગિરિ ગિરનાર રે,
સુરનર કિનરવર નિત વદિત, કામિત ફલ દાતાર રે. ૪

અદૈઉ

કામિત ફલ દાતાર, સામી નેમિકુમાર,
હાર મનોહરુ એ મુગતિરમણિવરુ એ. ૫
યાદવવંશશંગાર, ધાવનિવારણુહાર,
તારણ ત્રિભુવનુ એ, જનમનરંજનુ એ. ૬

૫

૬

કાગ

બોણીઈ જગિ સોરીપુર સુરપુર કિરિ અવતાર,
 જિણુહર મંદિર દીપઈ એ જીપઈ એ દિનિ દિનકાર. ૭
 નિશિ શશિહરકર સંહરઈ, હરઈ સવે અંધકાર,
 દંડ કલસ ધજ લહકઈ એ રણકઈ એ ઘંટ અપાર. ૮

કાવ્ય

દીસઈ એકિ કુમાર રૂપિ રુચડા સોભાગીઆ સુંદરા,
 સાલણા દોઈ તી સલક્ષણધરા લીલાં કરી આગલા,
 નારી જે નયયૌવના પદમિની જેસી હુઈ મોહિની,
 તે સોરીપુરમાહિ રાયકુમરી રંગિઈ રમઈ સુંદરી. ૯

રાસક

તીણુઈ નયરિ શ્રીય સમુદ્રવિજય નૃપ, નૃપતિનમિત નિત પાય રે, ૧૦
 નેજ તનુદીપતિ ધુતિપતિ જીપતિ, રતિપતિ કિરિ નવ કાય રે. ૧૦
 રાજ કરતિ સુરપતિ સમ દીસતિ, વસતિ વદનિ સરસતી રે, ૧૧
 સંમરથ શૂરશૈરોમણિ ભણીઈ, સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ રે ૧૧

અટૈક

સુણીઈ દહ દિસિ અંતિ, તસ મુખિ અરિ ન રહંતિ,
 ભૂઅળાલિ ગંજવઈ એ રણિ ભડ ભંજવઈ એ. ૧૨
 ગયમર ગાજઈ ગારિ, અંજનગિરિ અવતારિ,
 હયવર હીસતા એ, રથ ઘણુ દીસતા એ. ૧૩

કાગ

રાણી ય પાટિ શિવાદેવિ, દેવિ હરાવણુ રૂપિ,
 શીલવંતી ગુણવંતી ય યુવતી ય નહી અનુરૂપિ. ૧૪
 યાદવવંશશંગારણુ, તારણુ નેમિકુમાર,
 દેવવિભાણુ તે મૂંઢી ય કીઉ સા જિઅરિ અવતાર. ૧૫

સુખભરિ મોઘ હીટાલાટઈ ખાટઈ પડદી અ દેવિ,
ચઊદ સુપન મન સાખીઆં, પેખીઆં તીલુઈ જેવિ. ૧૬
તતક્ષણિ જાગી અ રંગીહિં, અંગિહિં અતિહિં આનંદ,
નવ માસ સાઢઆઠે દિનિ, રજનિ જનમિઉ જિણિદ. ૧૭

કાવ્ય

સામી નેમિકુમાર યાદવ જિમિઈ જાયઉ સ સોભાગીઉ,
આધી રાતિ પ્રભાતનઈ સમ હુઈ, ભૂમી સમી ઉદહસી.
તીલુઈ કાલિ અકાલિ વૃક્ષ સિઘલા કૂટ્યા ફલિયા પાલુયા,
વાયા શીત સમીર વીર કિરિ એ ઊગિઉ નવઉ માનવઉ. ૧૮

ગસક

વૈમાનિક સુરપતિ તારાપતિ, બ્યંતરપતિ ભુવણિદ રે,
સામી ય જનમ મહોત્સવ નવ પરિ કરિવા મિલ્યા સવિ ઇંદ રે. ૧૯
સુરગિરિ ઊપરિ ક્ષીરસાગર જલિ વિમલિ ભરી ય ભિંગાર રે,
સુરવર ન્હવણુ કરઈ મનરંગિહિં અંગિહિં નેમિકુમાર રે. ૨૦

અદેઉ

અંગિહિં નેમિકુમાર કરી ય જનમ આચાર,
પ્રભુ મુંકી કરીએ, આણુંદ મનિ ધરીએ. ૨૧
સહૂ પહુતઉ નિજ ઠામિ, હરપ સોરીપુર આમિ,
ધવલ મંગલ હુઈ એ, સવિ જન ગહિગહઈ એ. ૨૨

કાગ

તીલુઈ અવસરિ મથુરાપુરી, અવતરીંડ કંસારિ,
વસુદેવ-દેવકીસંભમ, નિરુપમ દેવ સુરારિ. ૨૩
તાસ બંધવ વડુ બલભદ્ર, મમુદ્ર સમાન ગંભીર,
અકલ અજેઅ નિરંજન, રંજન જગિ જેજી વીર. ૨૪

કાવ્યં

ગોવિંદિયં સવિ માલ સરીષ્ઠ ચાણુર તે ચૂરીઉ,
 બીજયં બંધવિ માલ મોષ્ટિક હણિઉ તઉ કંસ કોપિયં ચડિઉ,
 ‘સાહુ ગાલ ગોવાલ બેઉ બલીયા, બાંધઉ’ કહધ જેતલઇ,
 પાડિઉ વીણુ ધરેવિ કેશવિ તિહાં પૂરઉ કરિઉ તેતલઇ. ૨૫

ગસક

યાદવ સવિ મનિ કરઇ વિમાસણ, ‘રા મુણિસિયં જરાસંધ રે,
 આજ જમાઇ કંસ વિણાસિઉ, રહિગિઉ તઉ હુસિયં બંધ રે.’ ૨૬
 તતક્ષણિ સવિ યાદવ સોરઠ દિસિ વસિવા ગ્યા તસ રેસિયં રે,
 દારિકાપુરી ય ધનદિ નવ ગારી ય કરીય ઇંદ્ર આઝેસિયં રે. ૨૭

અંદૈઉ

કરી ય ઇંદ્ર આઝેસિયં ઇંદ્રપુરીનઇ વેસિ,
 યાદવ તિહાં રહ્યા એ, મનિ અતિ ગહિગહિયા એ. ૨૮
 રૂપિયં નેમિકુમાર દીસઇ દેવકુમાર,
 દિનિ દિનિ દીપતા એ રતિપતિ જીપતા એ. ૨૯

કાગ

સામીય વયણુ અનોપમ, ઝોપમ ચંદ ન હોઇ,
 ક્ષીણુ કલંકીય દીસઇ એ, દીસઇ એ તપઇ ન સોઇ. ૩૦
 ભમહડી બેજી રુદ્રીઆમણી, કમલિણી લોચનિ જીત,
 જીલડી જગ તણુઉ જીવન, સવિ જન ચોરઇ એ ચીંત. ૩૧

[કાવ્યં]

દંતા દાઠિમ બીજડાં, અધર બે નાચાં પ્રવાલાં નવાં,
 દીપઇ સુંજલ આંખડી કમલની જેસી હુઇ પાંખડી,
 નાસા સા ગુફ ચંચડી, ભમહડી દીસઇ બેજી વાંકુડી,
 બોલું કિં બહુના, કુમાર જમલું કાંઈ અ ઝોપઇ નહીં. ૩૨

રાસક

એક વાર નેમિકુમર રમંતા, પહુતા આઉધશાલઈ રે,
હરિ આઉધ હેલાં સવિ શરમઈ રમઈ, સારંગ ધનુ વાલઈ રે. ૩૩
પાંચયજ સાગી શંપ લીધુ, કીધઈ સહજ નિનાદ રે,
તીણઈ નાદઈ હરિ હઈઅડઈ ચમકિઉ લુકિઉ સયલ ઉનમાદ રે. ૩૪

અદૈઉ

લુકિઉ સયલ ઉનમાદ મુણી ય શંપનુ નાદ,
જલભદ્ર પ્રતિ કહિઉ, 'રાજ હિવઈ ગહો એ. ૩૫
જલિઉ નેમિકુમાર, રાજ હરેસિઈ સાર,'
જલભદ્ર મનિ હસઈ એ, હરિ નવિ વીસસઈ એ. ૩૬

ફાગ

હરિ જાણઈ 'જુજ મગ વાલુઓ, ટાલુઓ જોહ સંદેહ,'
નેમિઈ કમલ નાલની પરિ, કરિ ધરી વાલિઉ તેહ. ૩૭
વલતઉ ઓ નેમિકુમર કર સધર ન વલઈ મુરારિ,
તપ વિલપઉ ઝાંપઉ થઉ, રહિઉ આણી મનિ હારિ. ૩૮

કાવ્ય

તપ જોલઈ જલભદ્ર આગલિ જઈ 'એ રાજલક્ષ્મી ગઈ,
કીજઈ કાઈ ઉપાય, નાયક નવઉ હોસિઈ સહી, ચીંતવઉ,'
જાણી માધવ પેદ જાંધવ જાણઈ, 'તું કાં હીઈ આપણુઈ
હાર?' નેમિકુમાર નારિ ન વરઈ તે રાજ કેથઈ કરઈ?' ૩૯

રાસક

ઈણઈ વચનિ મનિ હરિ હરધીયલા, આઈલા વસંત ઋતુ કાલ રે,
વનિ વનિ મલયાનિલ પસરીયલઈ, કરિ લિઈ મયણુ કરવાલ રે. ૪૦
અઢાર ભાર વનસપતી ય મુરી ય, ગોરી ય ધરઈ આનંદ રે,
રણુજિણુઈ ભમર કુસમરસિ, રાતા માતા મયણુ ગઈદ રે. ૪૧

અદૈઉ

માતા મયણ ગયંદ, રણિ ચડિઉ મદન નરિંદ,
વિરહિઆં કમકમઈ એ નિસિ દિન નવિ ગમઈ એ. ૪૨

કોઅલિ કરઈ ટહૂકાર, રતિપતિ 'હલિ જયકાર,
વન સવિ ગહિગહ્યાં એ, પરિમલિ મહિમહ્યાં એ. ૪૩

કાગ

ખહિકઈ એ સોવન કેવડી, કેવડી સોઈ વનમાહિ,
પહુતી ય રતિ મધુ માધવી, માધવી ફાલ ન માઈ. ૪૪

અ'પકની દીસઈ એ કલી નીકલી પીલી ય અંગિ,
કિરિ એ રયણિ રણુદીવીય, નવીય કરીય અનંગિ. ૪૫

દીપઈ એ રાતા કણુયર દિણુયર કિરિ અવતાર,
પારધિ પાડલ પરિમલિ રમલિ કરઈ મધુકાર. ૪૬

ફોફલિ ફણુસ ખીજુરી ય, સુરીયડા સહકાર,
વૃક્ષ લિવંગ નારંગના અંગના નઈ સહકાર. ૪૭

[કાવ્ય].

દીસઈ ફેસૂઅ રૂઆડા કિરિ નવા આવ્યા સહી સૂઆડા,
સુરચા જે એ મયકંદ કંદ જમલા કામિઈ કરચા આમલા,
દેખી કેલિ ફેલી સવે મન રુલી, નારી રમંતી મિલી,
ફેલી ઢાડિમિ રાતડી, હુપિ ગમઈ પંથીયનઈ રાતડી. ૪૮

રાસક

નેમિકુમર તેડીનઈ શ્રીપતિ રમતિ રમઈ વનમાંહિ રે,
સોલ સહસ ગોપી રસિ રાતી રમતી તે તિહાં જાઈ રે. ૪૯

પદમિની નવયોવના નવરંગી અ, અંગિ સુરંગી ય નારિ રે,
રૂપિ અનોપમ જનમન મોહઈ, સોહઈ સયલ શંગારિ રે. ૫૦

અદૈઉ

સોહઈ સયલ શંગારિ, વેણિ ઉરગ અનુકારિ,
સિરિ વરિ રાવડી એ, રયણ હીરે જડી એ. ૫૧

સસિ રવિમંડલ માનિ, દીપદં કુંડલ કાનિ,
તિલક મનોહરૂં એ, કંઠિ નગોદરૂં એ.

૫૨

કામ

ઉરવરિ હાર એકાવલી, કાવલી કનકની હાથિ,
રચણ કંકણ ઘણું જલકઈ એ, પલકઈ એ મેપલા સાથિ. ૫૩

રમિઝિમિ રણકઈ નેડર, દેઉરસિઉ કરઈ આલિ,
નેમિકુમર નવિ લીજઈ એ, ઈજઈ એ તે સદૂ આલિ. ૫૪

મરકલડે મન મોહઈ એ, મોહઈ એ સુરનર ઈંદ,
લોચનિ ચિત ચમકાવઈ એ, વદનિ હરાવઈ એ ચંદ. ૫૫

વેધ વયણ સવિ મોલઈ એ, ડોલઈ એ સુચતુર નરિંદ,
'વેગિહિ પરણેલું માનિ ન,' માનિનિ લાણઈ જિહિંદ. ૫૬

કાવ્ય

પેલઈ માધવ માસ, માધવ તણી ગોપી મિલી વાઉલી,
લોપી લાજ સવે નવે રંસિ રમઈ કામી પ્રતિઈ ભૂલવઈ,
મોલઈ મોલ સકામ વામનયની, દૂતી જિસી કામની,
દેપી લોક કહઈ સહી અભિનવી એ દેવની મોહિની. ૫૭

રાસક

હાવિલાવિ નવિ લીજઈ એ સામી, કામી નહીં જિનરાય રે,
નેમિ અચલ ગોપી સવિ લાગી, લાગી રહી પ્રભુ પાયિ રે. ૫૮
નેમિકુમર હરિનું મન રાપધ, લાપાસમિતિઈ મોલઈ રે,
'નારી તે પરણું મહીઆલિ, જમલિ તુલઈ મઝ તોલઈ રે. ૫૯

અદૈઠ

જમલિ તલઈ મઝ તોલિ, હરિ હરપિઉ ધણઈ એલિ,
નેમિ વચન કહિઉં એ, ત્રિભુવન ગહિગહિજાં એ. ૬૦

યાદવ સવિ પલણ્વતિ, ઠન્યા ગહુ ગુણવતિ,
છછ રાજમતી એ, જસ મુળિ સરસતી એ. ૬૧

કાગ

રૂપિ હંરાવએ અમરી અ, કુમરી અ સા જગિ સાર,
માગીય યાદવરાજિ ઇંહિં, ઠાજિહિં નેમિકુમાર. ૬૨

લગન લેઈ સહૂ સામઈહઈ, જાન હુઈ જિનરાય,
ત્રિભુવન ચાલઈ એ મન રુલી, મિલીય યાદવ મુરરાય. ૬૩

ગઈઠઉ એ વર મુરવર રથિ, સારથિ માતુલિ હોઈ,
સામીય રૂપ અનોપમ એપમ નાવઈ કોઈ. ૬૪

ત્રિભુવનજનમનમોહન, હો મોહનવેલિ સમાન,
સિરવરિ પુંપ રથણ તણુ, રવિ તણુ હરઈ જે માણુ. ૬૫

કાવ્ય

જે વારુ ગજ ભદ્રજાતિક ભલા ગાજઈ મદિઈ આગલા,
ચાલંતા હિમવંત પર્વત જિસ્થા દીસઈ સવે ઉજલા,
હાંસઈ હયવર નીલડા હરીયડા ગંગાજલા સામલા,
તેહે યાદવ સંચરયા પરવરયા તેજ તુપારે ચડયા. ૬૬

રાસક

ચાલીય જાન યાદવ વર ઢેરી, લેરી દેવ વજાવઈ રે,
સિરિ વરિ છત્ર અમર સોહાવઈ, આવઈ દેવિ વધાવઈ રે. ૬૭
નેમિકુમર વર મુરવર સહિતા, પહુતા તોરણુ ગારિ રે,
ગઊપિ રહી રાજલિ વર નિરખી, હરખી સામનિ નારિ રે. ૬૮

અદેઉ

હરખી સામનિ નારિ, વર રહિઉ તોરણુ ગારિ,
વાડ પશુ ભરિયા એ, દીઠા તરવરિયા એ. ૬૯

પૂછિઉ સારથિ સામિ, ‘પશુ બાધા કુણુ કામિ?’
સારથિ ઇમ ભણુઈ એ, ‘કાજિ ગુરવ તણુઈ એ.’ ૭૦

કાચ

જાણીય જીવવધ જિતવરિ મદલરિ ધન્ડિ વર્ધરાગ,
'ધિગ પડઉ એહ સ સારનઈ, સાર નહીં જિહાં રાગ.' ૭૧

પિશૂ અ જ ધન પ્રભુ છોડીય મોડીય મયણુ મ્હાન,
જિતવર વલીઉ એ મેઠ્ઠીય, વેઠ્ઠીય જિલીય જાન. ૭૨

નિજ વર વલીઉ એ જાણીય, રાણીય રાજલદેવિ,
વિરહકરાલીય જાલીય ઠટ્ટીય ધગ્ધિ તીણુઈ એવિ. ૭૩

શીતલ પનિ અ દનિ કરી, કરીય સચેત સા નારિ,
દીન વચન મુ જિ જોલઈ એ, 'જોલ એક જિ અવધારિ. ૭૪

નાહ! સનેહ મું દાણિ ન, દાણિ ન રાણિ ન દેવ !
તુઝ વિષુ ક્ષણુ મઝ રાજન! રાજ ન ભાવઈ હેવ.' ૭૫

કાવ્ય

રાતી નેમિ જિણ્હિ અ દવદની રોઈ રડઈ કામિની,
ફોડઈ કંકણુ સાર હાર કુમરી ચુરઈ નવી નેઉરી,
ખીજઈ પેદિ કરી મહાદુખિ ભરી, ચોકિઈ હીઈ આદરી,
દાઝઈ અ ગિ અન ગદાહ ધરતી, જોલઈ એ રાજમતી. ૭૬

ગમક

વિરહવિધુરમતિ રાજમતિ વિલપતિ, જિનપતિ મુ કીય જાઈ રે,
તતક્ષણિ જિનવર દાનિહિ વગમઈ, વરસઈ ઇમ ગર્નીઈ રે. ૭૭

દાન દેઈ દીક્ષા પ્રભિ લીધી, કીધી અકહ કહાણી રે,
નવ ભવ નેહનિખધીય રાજમતી, રાજમતિ મનિહિ ન આણી રે. ૭૮

અદઉ

મનિ નવિ આણી નારિ, પહુતા ગિરિ ગિરનારિ,
હારિ મનાવીઉ એ, મોહ હરાવીઉ એ. ૭૯

દિન ચંચાવન માનિ, પ્રામિઈ કેવલજ્ઞાન,
મુરવર સવિ મિલી એ, ઉત્સવ કરઈ રુલી એ. ૮૦

કાગ .

જ્ઞાન ઊપન્નું જાણીય, રાણીય રાઈમઈ રંગિ,
ગિરિસિરિ સામીય નિરપીય, હરપીય સા નિજ અંગિ. ૮૧

પાએ લાગી પ્રભુ માગએ, માગ જે મુગતિનુ હોઈ,
સામીય અંધમિ આપઈ એ, આપઈ એ મારગ સોઈ. ૮૨

કાવ્ય

સામી કેવલકામિની કરિ ધરી, રાજમતી નાદરી,
સા સારી નિજ કાજ રાજકુમરી મુગતિઈ ગઈ સાદરી,
જે રેવઈ ગિરિરાય ઊપરિ ગમઈ, શ્રીનેગિ પાએ નમઈ,
તે પામઈ સુખસિદ્ધિ, રિદ્ધિહિં રમઈ, શ્રી શાશ્વતી લોગવઈ. ૮૩

સંસ્કૃત કાવ્યમય

एवं वासववृन्दवन्दितपदं श्रीनेमिनं स्वामिनं
यस्तौल्यदुसुतभावभावितमनाः श्रीरैवतस्थं जिनम् ।
सः श्रीशार्ङ्गपदं गताघत्रिपदं कैवल्यलीलाप्रदं
प्राप्नोत्युत्कटकर्ममर्ममथनं कल्याणलीलावनम् ॥ ८४

॥ ઇતિ શ્રીમુરંગાલિધે નેમિકાગઃ સંપૂર્ણઃ ।
સં. ૧૫૦૨ રવે કૃતે ધનદેવગણિકા ॥

[૧૫]

સ્તનમંડનગણિદૃત

નારીનિરાસ કાગ

(ચિકમના સોળમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)

‘સકલકમલાવેલોધામત્વદાયપદાંબુજ-
પ્રણતિનિરતઃ’^૧ શ્રીનેમીશઃ^૨ ! સ્મૃતશ્રુતદેવત. ।

પ્રથમરસજોછેલ્લેપપ્રદાંત્વરસાસ્પદં

રચયતિ યતિઃ પાગં નારીનિરાસ ઇતિ શ્રુતં ॥ ૧ ॥

રતિ પહુતી મધુ માધવી, સાધવી શમરસ પૂરિ;

જિમ જિમ^૪ મહમહથ મહીતલ, શીતલ સ્વજસ^૫ કપૂર.^૬ ૨

ન જિતો મધુમાધવર્તુના વિપયૈઃ પંચભિરંચિતેન યઃ ।

સ કરાંતિ દિશો યશોમરચ્છલસર્પદૂધનસારસૌરભાઃ ॥ ૩ ॥

તેહ તાથું^૭ કીભુંઅલિ,^૮ ભુંઅલિ^૯ પયકમલાહિ;^{૧૦}

પરિહરિહ જેહિ અ કાય^{૧૧} રે, કાયરે^{૧૨} વર વનિતાહિ.^{૧૩} ૪

રચયામિ^{૧૪} [ચારુ] ચિરાય ચારુતચ્ચરણાંભોરુહચંચરીકતાં ।

• કનકદ્રવસાંદ્રકાંતિપુ પ્રમદાંગેપુ રતિ^{૧૫} ન યે ગતાઃ ॥ ૫ ॥

૧ ‘શ્રીગોમદેવગુરુમ્બો નમઃ’ એ પંકિતથી શ્રી. શાહની વાચના શરૂ થાય છે. ૨ મૂળમાં ‘નિરતિઃ’ છે. ૩ મૂળમાં ‘શ્રીનેમેશ’ છે. ૪ શ્રી. શાહની વાચનામાં એક જ ‘જિમ’ છે. ૫ સ્વજસ. ૬ કપૂરિ. ૭ તાથું. ૮ કીભુંઅલી. ૯ ભુંઅલી. ૧૦ પયકમલાહિ. ૧૧ હિઅકાય. ૧૨ ‘કાયરે’ પછી આવતો ‘વર’ શબ્દ શ્રી. શાહની વાચનામાં નથી. ૧૩ વનિતાહિ. ૧૪ આની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં મળતો ‘ચારુ’ શબ્દ અહીં કો‘સમાં દર્શાવ્યો છે. ૧૫ ‘ન યે રતિ ગતાઃ’ એ પ્રમાણે શ્રી. શાહની વાચનામાં શબ્દોનો ક્રમ છે.

વેણિ ગમઇ નહીં^૧ આજ મું આ જમુનાજલ^૨ પૂર;
કાલિ અ^૩ નાગ નિરાગલુ, રાગલુ ડસઇ અતિ ફૂર. ૬

કુસુમાવલિ ફેનિલાવલામ્વરી કાલતનું કાલિદિજા ।
અજિનં જનમત્ર મારયત્યનુરાગઃ ફિલ કાલિયોરુગઃ^૪ ॥ ૭ ॥

મ^૫ કરસિ એકસિ રાપડી, રાપડી પેપણિ રંગ;
એ નિરયાપથદીપક, દીપક તું^૬ જિ પતંગ. ૮

સ્તિગ્ધશામલક્રાતિપુંજલનિમોઞ્જૃમાંજનભ્રાજિનં^૭
તેજઃપુંજવિરાજિન શશિમુર્ખાદીપ^૮ નૃણા દુર્ગતેઃ ।
માર્ગ^૯ દર્શયિતુ શિલામણિમિપાદ્ ધત્તે શિરઃશેષરે
મા ભૂતત્વ્ય વિલોકનાય રસિકૃત્તંગ^{૧૦} યત્પતગાયસે ॥ ૯ ॥

સિંદૂર દેપી સિરિ મું^{૧૧} ધરે તું^{૧૨} ધરે નયણ નિમેષ;
તરુણુ બારે પડી અંગ રે, લંગ રે બેકની રેપ. ૧૦

ત્વં સિંદૂરપરાગપૂરણધૃતારુણ્યાં તરુણ્યાઃ કચ-
શ્રેણ્યતઃ^{૧૩} સરણિ વિલોમ્ય મુકુલીકુર્ગામિનથ્ચક્રુપી ।
ઉલ્કાયાસ્તરુણેશ્ચરિષ્ટાપેશુના રેપાર્ધિરેવાતમ-
સ્તોમશ્યામતમે નિપત્ય ગગને વિસ્તારમામેદૃપી ॥ ૧૧ ॥

૧ નહી. ૨ જમનાંજલ. ૩ કાલિય. ૪ કલિદાસયોરુગઃ-શ્રી. શાહની વાચનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક આઠમો છે. ૫ શ્રી. શાહની વાચનામાં આ શ્લોકનો ક્રમાંક સાતમો છે. ૬ દીપકનું. ૭ મુદ્રદાસમલજુન્તલાવલિનિમોઞ્જૃમાંજનભ્રાજિનં. ૮ શશિમુર્ખાદીપ, તેની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં 'શિરઃશેષરમ્' એ શબ્દો છે. ૯ નવમા શ્લોકની ત્રીજી પંક્તિ, શ્રી. શાહની વાચનામાં આ પ્રમાણે છે :

‘ધત્તેડધઃ પથરલ્પિનદ્રવટનં રક્ષાતુર્દીપકં’

૦ રસિકો યા ત્વં. ૧૧ મું. ૧૨ તું. ૧૩ શ્રી. શાહની વાચનામાં અગિયારમા શ્લોકની બીજી પંક્તિ આ પ્રમાણે છે :

‘શ્રેણ્યન્તઃ સરણિ વિલોમ્ય સદમા સંચોચ્ય રવે રશૌ.’

કામિણિ વધરિણિ સી^૧ ગણિ^૨ સીંગણિ^૩ લમહિ^૪ જે બાણિ;
વિકટ કટાપિ^૫ શરાહલી, ^૬ રાહલી મૂંઠએ^૭ તાણિ. ૧૨

તરુણી ગણયંતુ^૮ વૈરણી કુટિલભૂનિમધન્વધારિણી ।

વિકટાક્ષકટાશ્વતોમરૈઃ કટેર વિવ્યતિ સા મટાનપિ ॥ ૧૩ ॥

નાકિ મ ખેડિસિ^૯ મનરથ, અનરથનુ^{૧૦} એ^{૧૦} મૂલ;

લમહિ^{૧૧} તિલક ત્રિણિ પાંખડી, આંપડી દેપિ ત્રિસલ. ૧૪

મધ્યપ્રાંશુસ્મરપરનરસ્તોમહદ્ભેદરક્તા-^{૧૨}

સક્તિવ્યક્તારુણતરાનિરઃ સર્પિલોહત્રિપત્રમ્ ।

માલોન્મોલદ્યુસુષાતિલકગ્યામલભ્ર્યુગત્રીઃ

સુધૂનાસા ન મયતિ કિમુદામકાગવિશૂલમ્^{૧૩} ॥ ૧૫ ॥

નિરમલ^{૧૪} નાસિકા માણિક, બાણિ કમલિ બિસ્થુ^{૧૫} વારિ;

તિણિ પરિ આશુ અવિગણી,^{૧૬} નિરગણી પરિહરિ^{૧૭} નારિ. ૧૬

સંપદધ્વમગળ્યપુણ્યકરણવ્યાપારપારંગતાઃ

કાન્તારક્તમર્મું ચ મુદ્ધત શિવદ્રઘ્નાધ્વગધ્વાંસિનમ્ ।

આયુઃ [પદ્મ] દલોદવિદુતરલં^{૧૮} યસ્માદિતિ સ્મારય-

ત્યસ્માકં ધૃતનક્રમૌક્તિકમિદં^{૧૯} વક્ત્રાંબુજં સુશ્રુવઃ ॥ ૧૭ ॥

તું^{૨૦} મનિ મ ધરસિ અધરમ, અધર મધુર મ વિભાસિ;

યુવતી^{૨૦} જંગમ વિસલય,^{૨૧} દિસલય તિણિ તેહ પાસિ. ૧૮

૧ સી. ૨ ગિણિ. ૩ સીગિણિ. ૪ લમહિ. ૫ કટાક્ષ. ૬ સિરાહલી. ૭ મૂંઠ; તેની પછી શ્રી. શાહની વાચનામાં, 'એ' મળે છે. ૮ ખેડસિ. ૯ અનરથનું. ૧૦ એહ. ૧૧ લમહિ. ૧૨ મધ્યપ્રાંશુ-સ્મરપરવશપ્રાણિહદ્ભેદરક્તા. ૧૩ કિમુદામકામત્રિમૂલમ્. ૧૪ નિર્મલ. ૧૫ અધિર ગણી. ૧૬ મ લજસિ. ૧૭ પદ્મગતોદવિદુતરલં. ૧૮ ધૃત-મૌક્તિકમિદં. ૧૯ શ્રી. શાહની વાચનામાં અટારમા શ્લોકની પ્રથમ પંક્તિ નીચે પ્રમાણે છે :

‘તું’ મનિ અધર મધરસિ, અધરમ અધર મ વિભાસિ. ’

૨૦ જુવતી. ૨૧ વિસલય.

युवतेरवरस्तया सुधामधुगे मुग्ध ! मुधाभ्यर्घ्यते ।

विषवहिरकारि येन सा^१ विधिना तत्र पुनः सपल्लवः ॥ १९ ॥

विडसित^२ पंकज^३ पांण्डी, आंण्डी छिपम टाडि;

ते विष सखिलि^४ तडावल्ली, आ वल्ली पांण्डि पाडि. २०

युवतिदृग्गुगलं तत्र पद्मलं तुलिनपालिपरिष्कृतपद्मम् ।

विषजलाकुलमस्ति हिनस्ति तद्^५ भयकटाक्षतद्गवटा^६ नरं ॥ २१ ॥

नरम नगरि भुण पोडि, कपोडि कपाट विचार;

नयेति नल्लभय कुंडल, कुंडल गगार न सार. २२

नरकपुरिपुरन्धराः गोपुरं यत्रगहनप्र^७

किल कलिनकपोलोद्घाटनादरुगाटं^८ ।

अपि च विचरदाचिःसंजुले वडिकुंड

किमु कामिचकुलानां कुंडले दाहहेतोः ॥ २३ ॥

डार गिसि^९ भुण^{१०} साभु^{११} डि वायुडि भुं^{१२} कुं^{१३};

तिष्ठि तीष्ठि^{१४} करी भाडिडी^{१५} गडिडी^{१६} अतुर अयूड. २४

विगलति^{१७} गलकाडे^{१८} वासुकिः सुन्दरीणां

गमितगरलशक्तिः क्षान्तिकेयसगात्मा ।

असिनमिपतईर्ध्यामुंकंकार एव

महिलित इति हेतोः स्थांजनस्तत्र सकः ॥ २५ ॥

नारि वयध नित कुंअली कुंअली भ सुति तुं वाडि;

कुमति करध^{१९} भुवडाधडि^{२०} डाधति भंन तु^{२१} वृति. २६

मा कर्णयोन्मीलदलीकमालां तं कोमलांगां कमलनानयाः

यदास्तिनोमंत्र इव श्रुता सा दत्ते सुगानामपि दृष्टेयुदिम् ॥ २७ ॥

१ सा यतो. २ दिभय ३ १५. ३ अयि. ४ वद. ५ माच्छा-

तरत्र[भर.] ६ यत्रगहनं प्रवेति. ७ विरक्तगणोद्घाटनादिति. ८ अमि-

सिद्ध. ९ भुजि. १० साभु. ११ नं^{१२} कुं; नेनी १३ नी. डाडनी वायनामां

'अ' भं. १४. १५ कुं. १६ ती कुं. १७ अ. १८ अ. १९ भुवडाधडि. २० तड.

'विगलित' ड. २१ गलकुंडे. २२ करध. २३ नवडाधडि. २४ तड.

સુર નર તિરિઅ^૧. પ્રજગતિ બજતિ મધ^૨ કિમ બાધ;
તિણિ ત્રિણિ જિત કલકંઠ^૩ રે,^૪ રેખા વ[અ]હું માધ. ૨૮

દિવિજમનુજતિર્યગામુકાઃ કામુકાઃ સ્યુઃ

કયમિવ મયિ સત્યામેષમાવેદનાય^૧ ।

કલયતિ^૨ કમલાક્ષી^૩ વેદિ રેલાલિસંહ્યાઃ

સ્વરજિતકલરૂઢીકણ્ઠર્પાઠપ્રતિષ્ઠા

॥ ૨૯ ॥

કાસિણુ કંચુક મિસિ^૬ આ ભણુ^૭ આભણુ^{૧૦} કુચ ગિરિશૃંગિ;

ભીતરિ કરિસિ એ કાદમ^{૧૧} કા દમ^{૧૨} ધરિસિ ન અંગિ. ૩૦

મૂપારત્નચરિણુરોચિરચિરદ્યુચારુ નારાંકુચ-

ક્ષમામૃત્યુભ્રમ્મેતદુન્નતમયં^{૧૩} નાં મેષકઃ કંચુકઃ ।

કર્તા પંકિલતામેદં કિલ મવત્યુદ્ગુણાશ્રંશિની^{૧૪}

તેનાશુ પ્રવિશત્યર્મિદ્રિયદમાવાસોદરં સાદરઃ

॥ ૩૧ ॥

આપણુપું જિણિ હાર તું, હાર તું જઈ નિરપેસિ;

માંડિ અ^{૧૫} પાસ પયોધર, યોધ રહ્યા તુજ રેસિ. ૩૨

વિપુલમૌક્તિકપદ્મતિપાશયોસ્તવ પયોધરયોઃ કિમુ યોધયોઃ ।

દ્વયમેદં તરુણિર્સ્વેનિરીક્ષણપ્રવળપુંધ્રણાય સમાંહતે ॥ ૩૩ ॥

નેત્રવલી^{૧૬} ત્રિવલી નર, લીન રહી^{૧૭} મન વાણિ;

ત્રિવિધ કપટ ભરી રેખ, વરેખ [વ]હઈ તિણિ^{૧૮} ત્રિણિ. ૩૪

ઈયમિદ^{૧૯} કળગર્તા^{૨૦} ગાઢગંભીરભાવા^{૨૧}

ત્રિચરણકવટાનામુલ્કટાનાં વધૂટી ।

इति विधिरकरोत् किं तामभिज्ञानहेतोः

गलितवलेतरंगव्याजमध्यत्रिरेषाम્^{૨૨}

॥ ૩૫ ॥

૧ તિરિ. ૨ મધ. ૩ કમલકંઠ. ૪ 'રે' પછી ઓ. શાહની વાચનામાં 'કંઠ' શબ્દ મળે છે. ૫ સત્યમિવમાવેદનાય. ૬ કયયતિ. ૭ કમલા. ૮ મિસિ. ૯ આભણુ. ૧૦ આભણુ. ૧૧ કાંદમ. ૧૨ કાં દમ. ૧૩ ક્ષમામૃત્યુભ્રમ્મેતદુન્નતમયં. ૧૪ મવત્યુદ્ગુણાશ્રંશિની. ૧૫ માંડિય. ૧૬ નેત્રવલી. ૧૭ રહી. ૧૮ તિણુ. ૧૯ ઇયમિદ. ૨૦ કળગર્તા. ૨૧ ગાઢગંભીરભાવાનુ. ૨૨ કલિતવલિતરંગવ્યાજમધ્યત્રિરેષામ્.

भयलु पारधि क२^१ लाकडि^२ सा कडि वंकिडि^३ जीलु;
 धंभ कि कडुधं लुवती वस,^४ लुव सवे दुधं भीलु.

३६

युवमृगमृगयोत्कनंगयष्टेस्तरुण्या^५

स्तनुदलनकलकप्रापकश्रेणिलंकः

पिशुनयति क्रिमेयं कामिनी^६ यो मनुष्यः

श्रयति स मयतीत्यं तंतुशंभाशकायः

॥ ३७ ॥

गिह जिसी आलु भ सुंदरि, तुं हरिसिखि निज नालि;
 भदन रडुधं दधीविम ही, विष धरुधं^७ तेड^८ गालि.

३८

नितंबिनि ! विलोपमा तनूनाभिरालवते^९

वतेयमधरोक्तदमिसधिगमीरिमा^{१०}

इमा^{११} भुवि भवी निभालयति भालपन्नध्रुते

तदीयविषमेषु दग्धिपभुजंगत पंचता^{१२}

॥ ३९ ॥

वधु विषवन शुभ लालु भ, तालु भ कुथ इव लुंभि^{१३};
 सेवि भ तेड तणी छांडडी, छांडडी डालि भ लुंभि^{१४}.

४०

शंके सुधु चकार तावकपुः किंपाकृष्टीरुहा-

कांणं काननमाकुलं कलयितुं वेधा कुलं कामिनाम्।

भ्रूवल्लीह सितप्रसूनसुरभिश्चामानिलोर्मिस्फुरद्^{१५}

दोःशाखाधरपल्लवादय इमे यत् ते ददत्सापदम्

॥ ४१ ॥

कुरलुध^{१६} कामिखि कंकलु कां कलु विलु जिभ रंक;

करि धरी लिधं रये सा किलि, साकिखि नरगि निसंक.

४२

१ पारि कडि. २ ला[क]डी. ३ डि. ४ वसि. ५ युवतिमृगमृग-

योत्कानङ्गायष्टेतरुण्या. ६ कामिनी. ७ विषध. ८ ओद. ९ नाभिरा-

लम्बिते. १० वतेयमधु[ध]रीकृतत्वदमिसंधिगमीरिमा. ११ श्री. शादनी

वायनाभा उट्मा श्लोकनी नीच पंडित नीये प्रभाषे छे :

‘इमा यदि भवि निभालयति कोऽपि तद् भस्मसात्.’

१२ दग्धिपभुजङ्गमाज्जायते. १३ लुंभि. १४ लुंभि. १५ सितप्रसूनवदन-

धासनिलोर्मिस्फुरद्. १६ कुरलुध.

દ્વારિ ક્ષુદ્રનૃગામજ્ઞાતિકળા રંગા ઈવૈનીદશા^૧

મુક્તા વાપ્તકળાઃ કુન્ત^૨ કરુણયંત્યુચ્ચકળાઃ^૩ વૈંકળાઃ^૪ ।

ધૃત્વા નઃ કરયોરશક્તિમિયં નૈવીદસૌહ્યારે^૫

મા કસ્મિન્ નરકે તદેકનયનાસક્તેઽતિર્માત્મા સલે ॥ ૪૩ ॥

વિપતરુ વિપમ તળાં ઘડી, તાંઘડી પરિહરિ^૫ બેઉ;

તું ન પીઅ^૬ પુણ થાન, કુથાનકુ જઉ^૭ તજઈ તેઉ. ૪૪

વિપતરુશ્વ જંઘાયુગ્મં ત્વચા ઘટિતં ઘટા-

મટતિ યુવતેઃ સત્કં તસ્માર્જહાતિ હિતસ્પૃહાઃ । ।

ત્યજત ચ તનો તસ્યાઃ કુસ્થાનકં તદનર્થકં

ન મ[વ]તિ તથા પેય ધન્યા યથા જનનીપયઃ ॥ ૪૫ ॥

અંગિ અગનિ સાચી રચી, રચી એ^૮ પરિ ગૂઢ;

તિમ દરિ જિમ આજિમ, દાજિ મ^{૧૦} તિહાં તું મૂઢ. ૪૬

કચસંચયધૂમધૂમરોઽરુણર્ચારા તરુણી ન પાવકઃ

અધિભૂમિચરિણ્યુરુણતારાહિતોઽપ્યેવ દહલ્લહો ! જનમ્ ॥ ૪૭ ॥

સાથ વચન ઊગાઢીઆ, કાઢિયાં^{૧૧} નિજ મુળ સીમ;

નેઉર મુણિ પગિ લાગલાં,^{૧૨} લાગ લાખ્યાં, લહઈ^{૧૩} ધીમ. ૪૮

સદ્ભૂતાનિ યચ્ચાસિ ચારુવદના સર્વાણિ નિર્વાસયા-

માસ સ્થાનનસીમતઃ કૃતમતિઃ સત્યેતરોદીરણે ।

રુચ્યપ્રાચ્યપદસ્પૃહાનુસ્તથા મંજીરમંજુસ્વર-

વ્યાજાત્ તાનિ લગંતિ સંતિ પદયોસ્તસ્યાઃ^{૧૪} પ્રશસ્યાનિ કિં ॥ ૪૯ ॥

જેહ^{૧૫} મનિ શમરસ મુંદરિ, મુંદરિ વસઈ અશતિ;

તે મઝ સીલમુદરિસણ,^{૧૬} દરિસણ દિઉ મુપ્રભાતિ. ૫૦

૧ ઈવૈનીદશી. ૨ કરુણયંત્યુચ્ચ[વ]લ્કળાઃ ૩ વૈંકળાઃ ૪ નૈવીદસૌહ્યારે.

૫ પરિહરિઉ. ૬ પીઅ. ૭ ભુત. ૮ તદ[ન]ર્થકં. ૯ ચીર ચીઅ. ૧૦ શ્રી.

શાહની વાચનામાં 'મ તું' તિહાં મૂઢ ' એવો પાડ મળે છે. ૧૧ કાઢીઆ.

૧૨ લાગલાં. ૧૩ લહઈ. ૧૪ સપ્તોસ્તરયાઃ; આ પદ પહેલાનો 'સંતિ'

શબ્દ શ્રી. શાહની વાચનામાં નથી. ૧૫ જેહ. ૧૬ સીલમુદરિસણ.

યેયાં ચેતઃસરાસિ તરણી નૈતિ^૧ પાનીયહારિ-
 પ્યેક્ષાઽપ્યંગીકૃતકુચઘટા શુદ્ધસિદ્ધાન્તનીરે ।
 તેયામાલોકનમનુદિનં સગલન્ મંગલાલી-
 લીલાગારં મમ દિનક્રોંકારકાલે કિલાસ્તુ

॥ ૧૧ ॥

પદ્મિની કુલ મધુરા જલિ, રાજલિ જિણી તણ ખેમિ;
 જગિ જયઉ નિત નિત^૨ મુરયણ, મુરયણમંડન નેમિ.

૫૨

લક્ષ્મીકેલિનિઝેતક્રાંતધિરુસદ્વચ્ચારાર્થિદસ્ફુરદ્^૩

યેણીકૈતવચંચરીકૃતરુણીક્ષમારક્ષાત્કારિણીમ્ ।

ભોજપ્રાગ્વ્યકુત્તેજ્યપલ્લભુયં રાજીમતીં પદ્મિનીં

હિત્વા રૈષતરાત્રમણ્ડનમમૂદ્ યઃ સોઽસ્તુ નેમિઃ ત્રિયે

॥ ૧૨ ॥

॥ इति नारीनिरास काग । आंतरसमयः^४ ॥

૧ મૂલમાં 'નૈત' છે. ૨ નિત. ૩ લક્ષ્મીકેલિનિઝેતક્રાંતધિરુસદ્વચ્ચારાર્થિદસ્ફુરદ્-
 રવિન્દસ્ફુરદ્. ૪ શ્રી. શાહેની વાચનાની પુષ્ટિ કરી નીચે આપેલ છે.

॥ इति श्रीमहातीर्थगिरिनारगिरिमण्डनश्रीनेमिनाथकागः समाप्तः
 पं. रत्नमण्डनगणिकृत. ॥

હેમરત્નસૂરિ કાગુ

(વિક્રમના સોળમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)

- અહે જુહારિયુ જગત્રય અધિપતિ મુનિપતિ સુમતિ જિણુંદ,
અહે ગાયસુ રગિ ધનાગમ આગમ ગચ્છ મુણિદ. ૧
- શ્રીહેમરત્નસૂરિ ભગતિહિ વિગતિહિ ગુણ વર્ણવેયુ,
શુરુ પદપ કજ મેવિય જીવિય સફલ કરેસુ ૨
- અહે જીણુંદ મયણ હરાવિયઉ, મહાવિઉ જેતમી વશ,
ભીમગ મુત સળિ સાભલિ, રાભલી ઉવરસરિ હસ ૩
- ળાલાપણિ જિણિ રાલિય ટાલિય મન સમારિ,
મૃગનયણી નહીં રૂડિય કૂડિય હૃદય મઝારિ ૪
- સારાસારિ વિચારી અ સારિ હિમ વસિ વાત.
જવ તવ તુલના માડએ, માડ મનાવઈ તાત ૫
- જનમનમોહનત્રાડિમા કારિમા કણ્ઠ સયોગ,
તૃધ્ણાદિક વધારઈ, ભારહિ ભવિ ભવિ ભોગ ૬
- ક્ષણિ ક્ષણિ મરણ સતાવઈ, આવઈ આરતિ ચિતિ,
નવ જોવણ વયરાગિય લાગિય તપ જપ જાતિ. ૭
- સિરિ અમરસિહસૂરિ પસાઈ જાઈ દુરિય સવિ દૂરિ,
મોહભુઅગમ ખીલએ, ઝીલએ સમરસ પૂરિ ૮
- સજમિ સિરિ નવતરુણિય પરિણિય પસુ ભર ભોગ,
આસવાદ લીઈ લીણા, રીણા કરઈ કરમયોગ ૯
- અનુકમિ ઝીક ઝમાલી ણાલી અટ પ્રકારિ,
સમતિ શુપતિસિઉ રસિ રમઈ, વિરમઈ નહિ કિણુ પારિ. ૧૦

- અહે પાવ સવે હવ નિઠઉ, દીઠઉ ગોયમ સામિ,
ભવિયણુ તગિહ આરાધઉ, વાધઉ શુભિ અભિરામ. ૧૧
- સુહગુરુ સહજ સલૂણઉ ઊણઉ નહિ સિદ્ધંતિ,
અંતર અરિયણુ ગંજએ, રંજએ મન એકંતિ. ૧૨
- અહે સંધ સમિદ્ધ હસમસિ ધત્રમસિ ચિહું દિસિ અંગ,
શુરુ વાંદિવા વર ભાવિઈ આવઈ અભિનવ રંગ. ૧૩
- અહે સહિયર ઝવિ સિણુગારિય નારી નવ નવ વેસિ,
પુહતી તેવડતેવડિ કેવડિ વંદન રેસિ. ૧૪
- પઉમણિ હવઈ જોતિય મોતિ ઉર વરિ હાર,
કાને ઝાલિ ઝખઈ, ચૂકઈ નહિ આચાર. ૧૫
- અંદન કુસુમ કપૂરિહિ સિન્દૂરિહિ સર વરિ સાર,
મૃગ નાભિજ ણાંધિઈ મહમહઈ, ગહગહઈ પુષ્પ સંભારિ. ૧૬
- રૂપિઈ કઉતિગ કરતિ અ ધરતિ અ રંભ તગતાશુ,
વેસંત ઋતુરાય જોલઈ, જોલિઈ ગાતી કાશુ, ૧૭
- સિરિ હેમરત્નસૂરિ યાપિય આપિય સળદ્રપ્રમાણુ,
સિરિ અમરરત્નસૂરિ ઝોપઈ, લોપઈ જે પંચળાણુ. ૧૮
- ઝલહલહિ સંપ્રતિ લહુઅડા રૂવડા અતિહિ સુભણુ,
મુણિવરુ તમિહ ખર ગોલઉ તોલઉ મેરુ સમાન. ૧૯
- અહે સાધુ સુમેરુ ગંભીરિમ ધીરિમ ચરિય સુઠામિ,
તે ધન જે નવિ ડોલઈ, જોલઈ શુરુશુણુગ્રામ. ૨૦
- અહે વિનય મેરુ અનુકૂલા ચૂલા ગરિમ નિવાસ,
....મમ.....લહર મણહર દેસણુ ભાસ. ૨૧
- ધણિ પરિ સુહગુરુ સેવઉ, કેવઉ નહીં ભવ વાસિ,
હલંભ નરભવ લાધઉ, સાધઉ સિદ્ધિ ઉદ્ધાસ. ૨૨

॥ ઇતિ શ્રીહેમરત્નસૂરિયુરુ કાવ્ય । વિદુષી
વિનયચૂલાગણિનિષંધેન કૃતમ્ ॥

[૧૭]

આગમસાળિશ્યકૃત

જિનહંસગુરુ નવરંગ કાગ

(વિક્રમના એાજમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)

- દેવ અવર જગિ નહીં સમડ, સીસ મુગટિ કૃણિ જાસ,
મજ મનમાહિ તે વીસમડ, તેવીસમડ જિન પાસ. ૧
- ગુરુ ગુણમણિ વયરાગર, રાગ રતીય નહીં લાગ,
તસુ રસ વસિ મન રુચિમિહ, રચિમિહ નવરંગ કાગ. ૨

રાસક

- જે અંચલિ ચડઈ સુખિઈ સુખાસનિ આસનિ વાઈસઈ જાણુ રે,
તે સવિ સિર વરિ ધરઈ વાદીસર, દીસ રચણિ જસુ આણુ રે. ૩
- શ્રીજિનહંસગુરુ ગણુહર નિરૂપમ, રૂપ મયણુ અવતાર રે,
વારતિ ભવભય આરતિ ભાર તિ, ભારતિ તણુહ ભાંડાર રે ૪

આંદોલા

- ભારતી તણુહ ભાંડાર, જિનશાસન આધાર,
સેવક સુખકરૂ એ, તેજિઈ દિનકરૂ એ. ૫
- શ્રીતપગચ્છ સિણુગાર, માયા મનિ ન લગાર,
શ્રીજિનહંસગુરુ એ, યુદ્ધિઈ સુરગુરુ એ. ૬

કાગ

- મનમથમથન એ જાણીય, આણીય મનિ અભિમાન,
રતિપતિ રનિ પ્રતિઈ ધોલએ, ધોલ એ કરી અપમાન. ૭
- મજસિહ કોઈ ન માંડએ, માંડએ છાંડએ કામ,
તાં કરઈ પુહુવિ અ ગાજ એ, ગાજએ જાં નવિ કામ. ૮

વાત મ ઘોલિસિ લામી, જા મીનતિ સિર નામિ,
 ઇમ ભણિઈ રતિ સુણિ સામી, પામીઈ સુખ એહ નામિ. ૯
 એહ સિઈ તુઝ કિસી અહનિસિ, અહનિસિ હિયઈ વિમાસિ,
 અજી પ્રિય ચેતિ ન ઇતર, તીતરની પરિઈ નાસિ. ૧૦

રાસઉ

તઉ રતિપતિ રતિમતિ અણુમાનતિ, માન તિહા દિઈ જાઈ રે,
 રિતુપતિ કરિ તૂં સખલ સેનાની સેનાનીય સજાઈ રે. ૧૧
 મુચકુંદ કુંદ કુસુમ કુસુમાયુધ, આયુધ આલસ છંડી રે,
 કેસર તે સર લેઈ ભડ શિલીમુહ, મિલી મુહવડિ રહઈ મંડી રે. ૧૨

આંદોલા

મિલી મુહવડિ રહઈ મંડિ, લામિની લમુહિ કોઈડિ,
 નયણુખાણાવલી એ, મેહહઈ જિતાવલી એ. ૧૩
 કરઈ પેપી નારંગ, અંગના અંગના રંગ,
 વાવિ ખડોખલી એ, ઝીલઈ મોકલી એ. ૧૪

કાગ

દીસએ રવિ જિસ્તુ રાપડી, રાપડી સોહએ સાર,
 કંઠિ ઠવઈ ટંકાવલિ, એકાવલિ વલી હાર. ૧૫
 જાલિ જલામલ નાગલા, નાગ લાગા છઈ ગાલિ,
 દેસિ હૂં આપમ તિહાં સીય ? હાંસીય છપએ ચાલિ. ૧૬
 લહકઈ જોઈ ગયગમણીય રમણીય રાસ રમતિ,
 જલિ જઈ કરિ કરી કમલિ, રમલિની ખંતિ પૂરંતિ. ૧૭
 ગંધ સુણિહિ કહિ કે વડા કેવડા મુણિ દલિ જાસ,
 ભમર ખઈસી તેવતેવડા કે વડા કરઈ વિલાસ. ૧૮

અથ વિરદિણીનાં વિરહવર્ણન

પૂનિમ રથણિ નિશાકર, સ્યા કરઈ વિરહિ સંતાપ ?
 મલયાનિલ માંમ માહરી માં હરી કરિ તૂં પાપ. ૧૯

ચંદ રે તૂં જગઈ મૂં કિમ ? મૂકિ મ કિરણ અબલુ,
રાહુ ઝસી નવિ મૂંકત, ચૂકત તુ ન હૂં પ્રાણુ. ૨૦

વલી કલી કદલી કરમદી, કેરમ દીજઈ કિરુ દોસ ?
ચંદન મઝ કાંઈ તાપવઈ ? આપ વઈર નથી રોસ. ૨૧

રતિપતિ નિત અતિ ચંપચો, ચંપચો રંગિ મ જોઈ,
કોઈલિ પંચમ જંપચો, જંપ ચોહતુ નવિ હોઈ. ૨૨

સસઉ

કુસુમિ વિકાસ દિસિઈ દિસિઈ મુહિકિયા, બહિકિયાં વન આરામ રે,
દીઠી પાડલ ધીજઈરી જઈ, ધીજઈ રીઝઈ તામ રે. ૨૩

ધમ કામ સમરિ યે સમરથ સમવડિ, મુહવડિ ચડી ગુરુરાય રે,
તતખિણિ જગગુરુ જગહ વદીતઉ, છતઉ રતિપતિ રાય રે. ૨૪

આદિલા

છતઉ રતિપતિ રાય, ભાગુ તમુ લડવાય,
પેધી પરાલવચો, દાસ થ્યુ આ ભવ ચો. ૨૫

શ્રીલક્ષ્મીસાગરસુરિ-સીસ, લખધિયં ગોયમ સરીસ,
ગુરિ જયશ્રી વરી ચો, જિમ હરિ શ્રી વરી ચો. ૨૬

દ્વાગ

ગાઈ જે નવરંગ દ્વાગ ચો, લાગચો નવિ પાપ લેવ,
સેવક સિવપુર માગ ચો, માગચો ભવિ ભવિ સેવ. ૨૭

॥ ધતિ સકલલટારકચેલિશિરોવત્સ પૂજ્યશ્રીનિનલ્લસગુરુભાનાં
નવરંગ દ્વાગઃ । શ્રીમતિ ગિરિપુરનગરે, સં૦ ઉર્ધ્વા ભાર્યા શ્રીકુન્દે
લણુનાય લિખિતઃ । આગમમાણિડયગણિના કૃતઃ ॥ શ્રી ॥

[૧૮]

અજ્ઞાત કવિકૃત

રાણપુરમંડન ચતુર્મુખ આદિનાથ ફાગ

(સં. ૧૫૫૭ પહેલાં)

જિણ ચતુર્મુખ.....

.....હંસલાગામણિ, સામણિ સરસતિ માય. ૧

ગાઇસુ દાયક સવિ સુખ, ચતુર્મુખ આદિ જિણુંદ,
જસ પયકમલ રમલિ કરઇં, લમર જમલિ જોગિંદ. ૨

દંડ કલસ ધજમંડિત, ખંડિત સિસિહરકંતિ,
જિહિ જિણમંદિર ઉપમ રૂપમ એ ઝલકંતિ. ૩

ધણિ કારણિ જણ રંજએ, ગંજએ દેસ અસેસ,
દેસ મેવાડ એ તાડએ, લણિ સગ્ગાનિવેસ. ૪

રાજ તિહાં પરિપાલએ, ટાલએ વયર વિવાદ,
હેલાં પરદલ નામએ, પામએ રણિ જયવાદ. ૫

અતિ દઢ રિપુગદભંજણ, કુંભકરણ ભૂપાલ,
અતિ બલ મયગલ અવિકલ, ચતુરંગ દલ ચચોસાલ. ૬

ધણ કણ કંચણ મણહર, રાણપુર નયર સુચંગ,
ગઢ જિમ વિધ મહાચલ, નિશ્ચલ તેણ અભંગ. ૭

જિણિ છતી અમરાવતી, નાસતી ગઈય આકાસિ,
લંકા શંકા કરતી અ, તરતીય રહીય જલવાસિ. ૮

રાસએ

તિણિ પુરિ ગહુ પરિ ધનપતિ નિવસઇ, વિલસઇં રદ્ધિઇં ઇંદ રે,
તીંહ ધુરિ સકલ લોક ઉપગારી, વ્યવહારી ધરણિદ રે. ૯

[કાગ]

પરિગરિ ણહુ પરિ ઠેરીય, ચોગીય લઘ જણુચીત,
પાસે આમરહારીય, મારીય વયણ હમ તિ. ૨૭

ભપરિ પાજલી ફરતીય, નિરતીય છત્રાકારિ,
નદીસર અ ૨૮

લિ કમલડા, જમલડા કહ કીજતિ,
ભપરિ થઈ નિહાલી અ, જાલીય ચિત્ત હરતિ. ૨૯

દિસિ રમણી આરીમીએ, ઠેમીમા એ હુતિ,
મેરુમેખલે ગહમ ડલ, મડવ અહર ફિરતિ. ૩૦

ત્રિણિ ત્રિણિ ચિહુ દિમિ દીપધ, છપધ ગારધ સગા,
મડપ જાંચપણિ ધણુધ, ગયણુગણિહિ વિલગ્ગ ૩૧

આસે તોરણ ધોરણી, ઠોરણી નાનાકારિ,
જાણે મડવ સયવર, સય વર ઈહ સિવનારિ ૩૨

ગમઓ

મડપિ પૂતલી અતિ ડઅડી, કુ અલડી જિચી રલ રે,
પાક ગતિધ પડિતપપુઉ ધરતી, કરતી નાટારલ રે. ૩૩

પહિરી અ પવન વર પહિરણિ, હરિણુનયણિ દીસતિ રે,
ખાધી મોરણધ વર મગ્તકિ, હસ્ત કરધ હસતિ રે. ૩૪

અંદોલા

ઇક જિગી સોવન કળ, લહિકધ વેણી લળ,
મયણુહ ધનુહડી એ, પણુચધ ફિર સહી એ, ૩૫

જલમણુચ લણુહાર, કઠિ નિગોદર હાર,
અપછર અવતગી એ, અછરાયણુ કગી એ. ૩૬

પાગલી એક અગ વાલી, નાચતી રસાલી રે,
દિધ ઇક તાલી રે, અધર જાચી પ્રવાલી રે. ૩૭

કરકમલિ એક વીણા ધારઇ, અતિ ગાઇં જિભારઇં રે,
કામિની અંગ ભારઇં રે, રૂપિઇં રંભ સંભારઇં રે. ૩૮

કાવ્ય

સોહંતી સુકુમાલ અંગ સદલી, ક્યાંહિ ન જે સાંભલી,
મૂકઇં તિકળ ખડગ, ગાણુ ધણુહી જેહવી રહી સાંમુહી,
રૂપિઇં રંભ તિલોત્તમા કરિ જિસી મેદહઇં હસી ઉર્વસી,
જોતાં મંડપિ પૂતલી નિર્મલી, પૂજઇં ભલેરી રહી. ૩૯

[કાગ]

ચિહુ પૂણે ચઉમુખ તણે અતિ ઘણે તોરણે [સા] ર,
જાયા જેમ મહાધર, મહાધર ગ્યારિ વિહાર. ૪૦

દો દો જિણુ મૂલનાયક, પાયકમલિ સેવંતિ,
દો દો ગાર સોહામણાં, ભામણાં નારિ કરંતિ. ૪૧

દો દો મંડપ નિરપીય, હરિપીય સખીય ભણંતિ,
એકિ ધરણીય તરણી, પીણુ પયોહર હુંતિ. ૪૨

અઠાતરસુ દેહરી એ, હરી લઇં મોડું ચીંત,
સિહરિ સોવન દંડ કલસ એ, વિલસએ ધજ લહકંતિ. ૪૩

ચિહુ દિસિતુ સંઘ આવએ જિલટિ, જિલટિયા અનંત રે,
પૂનિમ યાત્ર મનિ આણી, જાણી વિશેષ વસંત રે. ૪૪

આવઇં માસિ વસંતિ, વણસઇં સવિ વિહસંતિ,
તરુયર મંજરી એ, ભમરે પરવરી એ. ૪૫

કુંદ અનઇં મયકંદ, પરિમલ દઇં આણુંદ,
વલિલસિરી કૂલી એ, ભમર ભમઇં રહી એ. ૪૬

કાવ્ય

આવ્યુ એ રિતુ આજ, કાજ કરતી સવે ભાગિની,^૧
યાત્રા માસ વસંતની પદમિની આવી મિલઇં સામિની,

૧ આ ચરણમાં મૂલ પ્રતમાં અક્ષરો ખૂટે છે.

લીલઈ કેલિ ઘણી, ઘણી પ્રિય તણી કેડઈ લગી લાજતી,
દીસઈ તે રતિ માલહતી, મયણની પૂઠિઈ જિતી આવતી. ૪૭

[કાગ]

કેઈલિ કલિરવિ લાગીય, જાગીય રતિપતિ રાય,
મલયાયલ તણુ અતિ ઘણુ વાઈઓ દક્ષિણ વાઉ. ૪૮

જાણે અંદન તરુચર, વિગહર વમીઓ વાઉ,
તિણિ કારણિ વિસધારિય, નારિય જારિઈ કાય. ૪૯

પરિમલ જહકતી માલતી, માલહતી ભમરની શ્રેણિ,
પ્રીયડા શરણુ નિહાલઓ, વાલઓ રૂચડુ જેણિ. ૫૦

વિરહણી દેખી દમણુ, ણિમણુ કરઈ સંતાપ,
ફલિઓ રક્ત અશોક એ, રોકએ મયણપ્રતાપ. ૫૧

જિમ જિમ પસરઈ સાલ એ, માલહઈ તિમ તિમ કામ,
નિય પરિમલ શુણુ પાડલ, લાડ લહઈ અભિરામ. ૫૨

દેખી ફલ નારંગનાં, [રંગનાં] પૂર અડંતિ,
પેખી અંપક પરથિય, પંથિય પ્રાણુ પડંતિ. ૫૩

દીસઈ જસરી વાલીય, નાલીયરી ફલભારિ,
નમતી જિતી કિસોચરી, પીણુ પયોહરી નારિ. ૫૪

સખી એવ હસીય જાડીય, મૂં હીયડઈ પટદેઈ,
મરુણિ પરિમલ જહકતુ, લહિકતુ સોહ ધરેઈ. ૫૫

વિરહાં દેખી કિસુચ, અંસુચ વાહ વહંતિ,
ચીતવઈ કામિની રાતીય, તાતીય કાતી હુંતિ. ૫૬

ધકિ અતિ તીખી કેવડી, એવડી રહી નિરપંતિ,
તિકળ જાડગહ આગલિઈ, જામલિ કરિ પરપંતિ. ૫૭

કાવ્ય

હીંટાલે એક હીંચતી, નયણલે નેહે અગી સીંચતી,
ઝીલઈ એક પટોપલી, મન રૂલી પૂરઈ એકે મોઢલી,

નીચોઈ એક વેણીડી કરિ ધરી, નીચઈ જોઈ કરી,
મૂકિઈ સંકરિ જે દહી, મયણુ તે સીચઈ સહી એ રહી. ૫૮

[કાગ]

ચાપી દાડિમની કલી, નીકલી જાઈ તાપ,
કુંચલી કણુચર કંઠ એ, લંબજો મયણુહ ચાપ. ૫૯

અંબલા ડાલડી સૂચડહુ, રૂચડહુ જોલઈ જામ,
સુણી ઇમ જંપઈ વિરહણી, વિરહિણિ જોલિ મ તામ. ૬૦

ઇકિ ધાઈનઈ વિસમસિ, કિસિમસિ દ્રાપ લેઈતિ,
મિલી એક તેવડતેવડી, સેલડી વાડિ રમંતિ. ૬૧

સેવંત્રીય સુજંધીય, સોગધિય વિહસતિ,
વનિ વનિ જનમનહરણીય, કરણીય ફલ વિહસતિ. ૬૨

મસ્તકિ ઇક નવ યૌવન, સોવન જાઈ વહંતિ,
નવસતિ રતિપતિ રાઈણિ, રાઈણિ નામ કહંતિ. ૬૩

ઊજલી સદલી કદલીય, વિદલીય માણિની માણુ,
જાણે જયધજ લહલહી, ગહગહી મયણુની આણુ. ૬૪

કાવ્ય

ળીળુરી મઉરી ઘણી, ફલ તણે ભારે લચી એલચી,
દેખી ચારઉલી ફલી, ઇમ વલી પૂગી ઘણીઈ રલી,
મૂકઉ કેલિ વસંતની પ્રિય તુલ્સે, જોલઈ ઇસિઈ કામિની,
કીજઈ શ્રીજિનપૂજ ઊજમ ધરી, ભાગિઈ કરી સાંભરી. ૬૫

કાગ

ઇણિ પરિ શ્રીસંઘ ભાવિઆ, આવીયા ધરણુવિહારિ,
ફણિ ઉલ્લંઘી આવડી, પાવડી ચિહુ દિસિ બારિ. ૬૬

દેખી સામી સંમહુ, ચઉમુહ રૂપ ધરત,
સમવેસરણુ એ સાસય, સશય ચિત્ત કરંત. ૬૭

કણુચકલસ જલપૂર્યં એ, પૂર્યં મનનઈ રંગિ,
 રનાત્રમહોછવ મંડએ, છંડએ કસમલ અંગિ. ૬૮
 કુંકુમ કેસર ભાવન, ભાવનચંદન લેવિ,
 જિણુવર ચરચઈ આંગીય, વિરચઈ..... ૬૯
 ચંપક પાડલ વિચકિલ, પરિમલ શુ[ણ્ણ]હિ પ્રધાન,
 વણ્ણ લણ્ણીય ઘણી પરિ, કણુચર રહ્યં ગહુ માન. ૭૦
ભાવન કેવડી, કે વડી મનની આસ,
 ભવિયણુવર પૂજ્યં એ, પૂજ્યં વંછિત આસ. ૭૧
 આહ મંગલ આલેખઈ, લેખઈ તેહનઈ હંતિ,
 આગલિ ફલ જલ નેવ જ, નિર્મલ એક ઢોયંતિ. ૭૨
 વેણા વંસ વખવઈ એ, લાવઈ પંચમ રાગ,
 રંગ ભરિ ઇક ખેલઈ, ગેલિઈ જિણુવર કાગ. ૭૩

ભાષા

સામિ આગલિ નારિ નાચઈ, આણુંદિયં ઇકિ સાચઈ રે,
 ઊલટ અંગિ માચઈ રે, જનમિ જનમિ સેવા યાચઈ રે. ૭૪
 પાએ નેઉર રણુજણુકાવઈ, કંકણુ રણુકાવઈ રે,
 મેખલ પલકાવઈ રે, હાર લહિકાવઈ અતિ રૂચકુ રે. ૭૫
 સોવન થાલે ઇકિ ભરી આવઈ, મોતડે વધાવઈ રે,
 સામીના શુણુ ગાવઈ રે, સુલલિત સાદિ સોહાવઈ રે. ૭૬

કાગ

સામી સામહઉ નિહાલઈ એ, ઢાલઈ એ ચામર સાર,
 ભવીયણુ ધજ દઈ વિસ્તરિ, નિસ્તરસિયં સંસારિ. ૭૭
 એક આરતી ઊતારઈ એ, સાર[ઈ] એ મંગલદીપ,
 પભણુઈ પ્રભુ જ્યઉ તામ એ, જામ એ જંખૂદીપ. ૭૮
 ઇણિ પરિ કરઈ ઉછવ નવ, નવ નવ નિતુ નરનારિ,
 અહવિ દીઈ આસીસ એ, વીસ એ વિસા વિચારિ. ૭૯

[૧૮] અક્ષાત કવિકૃત રાણપુરમંડન ચતુર્થ અદિનાથ ફાગ ૮૫

જા' લગઈ ચંદ દિવાયર, સાયર જામ ઉદાર,
જણમણનયણઆણુંદઉ એ, નંદઉ ધરણવિહાર. ૮૦

॥ ઇતિ શ્રીરાણપુરમંડન ચતુર્થ શ્રીઆદિનાથ ફાગ સંપૂર્ણઃ ॥

શ્રીઃ । સંવત ૧૫૫૭ વર્ષે પોસ શુદ્ધિ ૧૩ શુક્રે શ્રીસૂર્યપુરે
શ્રીઅંબલગણે પં. વિનયહંસગણિના લિખિતં ॥ શ્રી ॥ શ્રીઓસવંશ-
શૃંગાર સાં.....* ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ યાદશં પુસ્તકં દષ્ટ, તાદશં
લિખિતં મયા, યદિ શુદ્ધમસુહં વા મમ દેષો ન દીયતે ॥ લેખક-
પાઠકયોઃ શુભં ભવતુ ॥ શ્રી ॥

* અહીં મૂલ પ્રતમાંના કેટલાક સંદેહો પાછળથી ધ્રેઈએ છેકી નાખ્યા છે.
પણ એમાંથી પ્રયત્ન કરતાં આટલું વાચી શકાય છે—“...આવિકા વીક્ર
પદનાર્થં લખિતં.” અર્થાત્ ઓસવાલ સાહે...ની (જેનું નામ વાંચી શકાતું
નથી) કોઈ સંબંધી આવિકા વીક્રના પદન માટે આ પ્રત લખાઈ છે.

[૧૯]

ચતુર્ભુજકૃત

ભ્રમરગીતા

(સં. ૧૫૭૧)

ભારતી^૧ પ્રારથી પ્રભુમુંય વણુંલું આ મદનસુરારિ,
દેવ દ્વારામતી જઈ રહિયા, વિરહ દૂરિ મજનારિ. ૧

ગોષકન્યા કરઈ વાતડી, રાતડી કિલ્લઈ ન વિહાઈ,
વાહલુ વિદેસિ જઈ રહિઉ,^૨ અહો મેહલ્યાં ગોક્લમાહિ. ૨

ભારથી પ્રારથી પાએ લાગું, સારદા સર્વદા સુમતિ માગું,
દાગ દાગુણિ ગાઉ કિષ્ણુ કેરા, ફલ જોઉ ફેકટ ટલઈ ફેરા. ૩

કંસ તણુઈ ધરિ કિષ્ણુ ચતુર્ભુજ ચાલણુહાર,
સણુસર સાંભલી શાંમાનઈ, રાંમાનઈ કરઈ વિચાર. ૪

સાંભલિઈ સુકૃત હુઈ સંચ, ગાતાં પાતક પુલઈ પંચ,
કિષ્ણુઈ કીધુ કંસસુ કટકળંધ, જોહવું જોઈ છઈ કયાનુ સંજંધ. ૫

અકૂર આબુ છઈ તેડવા, જોડવા દિઈ નહી દેવ,
મોકલાવીનઈ સાંઈ જો મિલ્યા, વિષ્ણુ વલ્યા તતપેવ. ૬

અકૂર આવિઉ છઈ તેડવાનિ, સારથી થિઉ રથ પેડવાનિ,
કિષ્ણુ ગિર્ધઠા મિલી મોકલાવી, તિણિ ઠારણિ તારણી તિહાં આવી. ૭

૧ હસ્તપ્રતમા પહેલી કડીમા 'ભારતી' શબ્દ પહેલાં 'દાગ,' ત્રીજી કડીમાં 'ભારથી' શબ્દ પહેલા 'દુહા' અને ચોથી કડીમા 'કંસ' શબ્દ પહેલા 'દાગ' એવા શબ્દો પાછળથી કોઈએ લખ્યા છે.

૨ 'માધવ મધુપરિ જઈ રહિયા (ઉલી ૨)' આ પ્રમાણે કોઈએ હાસિયામાં પાડાતર લખેલ છે.

બુધિ વિના બોલ ન ઉચરિ, સાંચરઈ શ્રીજગનાથ,

વિલવિલઘ દેવ દીકોડી રે, બેડીય હીઅડઈ હાથ. ૮

બુધિ વિના બોલી ન સકઈ રે બાલી, કરઈ પીંચાણું ગ્રી વનમાલી,
વાત વાંમા કરઈ આંસૂ ઢાલી, કિમ કરી રહીશઘ કહુ કિંખુ ટાલી. ૯

અકૂર કીધુ રે સારથી, રથિ ગિઈઠા રિણુછોડ,

સુંદર દીસિ સોહાંમણા, બલિલદ્ર બંધવ બેડ. ૧૦

કાંમિની કિંખુ પૂઠિ જ ધાઈ, ચીર છૂટિ છેહડા ઘસાઈ,
વિલવિલઘ વિરહણી સાહિ બાંહિ, વાલહા વિદેસિ કાં મૂંઝી બાઈ. ૧૧

અકૂર નહી એ કૂર, કાંમિનિ કહઈ પાપી કોય,

જીવ મિદ્યુ રે અદ્વાંરડા, હારડા સૂપિઈ સોય. ૧૨

અકૂર નહી એ કૂર પાપી, આબ્યુ અચિત્યુ શાંમા સંતાપી,
કિંખુ મ જાઉ અદ્વા કંઠ કાપી, વિલવિલઘ વિરહણી વિરહ વ્યાપી. ૧૩

કહઈ નવયોવન નારી રે, મારીનઈ રથ પેડિ,

જાવા દેસુ નહી તુદ્દાનિ, અદ્દાનઈ તાં સાથિ તેડિ. ૧૪

પાલવ પાથરી પાએ લાગિ, રહુ રહુજી રાજન માંન માગિ,
નીરનીઝરણુ ઝરિ બહુ નયણે, દીન વચન વદિઈ રે વયણે. ૧૫

નેહ ઉપાયુ તિ પહલું રે, વહલુ કરવા છેહ,

જલ વિના કિમ રહઈ માછલી, જીવ વિના તિમ દેહ. ૧૬

સ્વાંમીનઈ સમ દેઈ વારઈ, પ્રાંણુ અદ્દો છંડસુ પ્રેમ તાહરિ,
પૂર્વની પ્રીતિ તું સિંઈ ન સંભારઈ, વાટહા વિછોહ કરી કાં મારઈ ? ૧૭

શુભવંત હું અદ્દો ગોરડી, ત્રીકમ તોરડી દાસિ,

વિણિ અપરાધિ તિજી, વધૂ મેહલી મ જાઉ મધુમાસિ. ૧૮

રથિ-રાંમા મિલી અલિઝૂંળી, કાંમિની કિંખુનિ કરિ વિલંગિ,
પ્રીછવી પદમની લાજ લોપી, સૂધા સંકેત કરી વાલી ગોપી. ૧૯

ચડવંડીનિ રથ પેઝ્યા રે, તેડ્યા ગોપ આહીર,

વિરહણી વાટ નિહાલઈ રે, ઢાલિ નયણે નીર. ૨૦

સુંદરી કિષ્કુ જોઈ જતાં, ઈશ શૂં કીધું વિરી વિધાતા ?
ગદગદ કંઠ નિ જોઈ વાટિ, જોઈ રે દુષ્ટહીયાં ન કાટિ ! ૨૧

વાલિલ વુલાવી વહ્યાં, ગલી ગલી પડઈ રે શરીર,
પાછા પગ ચાલિ નહીં, વહિ વલી નયણે નીર. ૨૨

મૂનિ ગોકલિ જઈ શૂં કરીસિ ? કિષ્કુનાં કાંમ જોતાં મરીસિ,
મન મઠી મુંધિ મંદિગિ પુહતી, નગરની નારિ પૂરી પનોતી. ૨૩

સાચરિયા મુલત એકમના રે, ગ્યા વમુના તટિ સૂર,
તરુછાયા રયિ છોડયા રે, પ્રીત સારમ અકૂર. ૨૪

ઉદકમાંહિય શૂં અકૂર દેપિય, પાપિલિ જોઈ તુ નેહ જ પેપઈ,
જલ જોઈ પેપિ હંસા સરૂપ, રયિ રાંમ હસઈ ત્રિભુવનભૂપ. ૨૫

મથુરાં નયરિ નિવેશ, પ્રવેશ કરઈ કરુણાલ,
મારિ ઉપરી ચટપટ, ફૂલ પહિરાવા સવિ ગોવાલ. ૨૬

મસ્તકિ પુકના મુગટ રચીયા, કુળજઈ કિષ્કુનિ અંદન ચરમ્યાં,
નગરની નારિનઈ ધ્યાન લાશું,

તીજઈ વનિ કૃષ્ણજીઈ, કંસનું ધનુષ લાશું. ૨૭

ળીજઈ દીહાડિ બહૂ કોડ, માંમાનઈ મિલવાનું હેજ,
મેડી ચડી જોઈ જન જન, મદનમૂરતિ અતિ તેજ. ૨૮

કાંમિની કંદર્પરૂપ દેપિ, પૂરણ પ્રહ્લ યોગિઈ પેપિ,
મલે જાંણિઉં મેર ચાલી આવિઉં, કંસનઈ મનિ માહાકાલ ભાવિઉં, ૨૯

મારિઉં કુવલય ચાંપી રે, કાઢિઉં યાદવસલ સાલ,
સવિ કહઈ જોતાં ચંદારયા રે, માલાપાડઈ માલ. ૩૦

હરિ હેલા જૂટે ઝાલિઉં એ કંસ, પાડિઉં પૃથવીતલિ હણિઉં હંસ,
સુરનર [સર્વનાં] સારિયાં કાજ, આપિઉં ઉગ્રસેનનિ અચલિત રાજ. ૩૧

માયળાપ પાચે લાગા રે, લાગાં સંકટ કોડિ,
ગોકલિ ચલાવુ નંદ, ગોવ્યંદ નમિ કર જોડિ. ૩૨

નિર્દયા દુષ્ટ દાંનવ દોષી, કિષ્કિન્ધુ કુળજ સહિજ સંતોષી,
અકૂરનિ ઘરિ હરિ પધારયા, છપન કોડિ યાદવ વધારયા. ૩૩

મધુપરિ માધવ જઈ રહ્યા, ઉધવસુ દીધુ આલોચ,
વેગિ તુલ્લે જાઉ ગોકલિ, ગોપી કરસિ શોક. ૩૪

ગોપીનિ માહરું જ્ઞાન કહ્યો, સઘલા દિન દસપાંચ રહજ્યો,
નંદ-યસોદાનઇ કહ્યો સાંઈ, વાહલા ગોવાલીયા માહરિ પ્રાંણ પાંહિ. ૩૫

આલ્યા છિ સારથિ ઉધવ, માધવનઇ ઉપદેસિ,
સંધ્યા સમઇ ગોકલિ ગયા, નંદ મ દિરિ પરવેશ. ૩૬

યશોદા-નંદનિ પ્રણાંમ કીધા, આદરિ આશન-માંન દીધાં,
રાંમ નિ કિષ્કિન્ધુનિ પ્રણાંમ કરિયા, યશોદાનાં જલિ નેત્ર ભરિયા. ૩૭

ઉધવ તિહાં આરોગાવીયા, ભાવિ આદર કરી પ્રેમ,
કહિ યશોદા, કહીઇ મિલશઇ માધવ નઇ જલદેવ ? ૩૮

ઉધવ માધવ ગિઉ રે વાહી, કહિ તું અચિંત્યુ આબ્યોસ આંઈ ?
સાંભલિ વલતા સંદેસા કાહાબ્યા, રામ નિ કિષ્કિન્ધુ ગોકલિ નાબ્યા. ૩૯

કાંઈ કહુ ઉધવ વાતડી, રાતડી બિઠા નંદ,
કુશલિ કંસ સંધારિઉ રે, યાદવકુલિ આનંદ. ૪૦

નંદ-યશોદા વાત કરિ, નીરનીઝરણી નયણાં ઝરઇ,
પૂતના પયોધર પહિલી શોકી, શકટ તૃણામ્રત દલિઉ દોષી. ૪૧

ધેતુક વછક ઝક હણિઉ, અસુર અંધાસુર સોચ,
માહાગિરિ તોલિઉ ટિયાંગલી, ગોકલિ રાખ્યું તોચ. ૪૨

ભવલિ બાંધિ બિ વૃક્ષ પાડિયા, પ્રસન પ્રલંબ કેશી પછાજ્યા,
નીરમાહિ થિઉ નંદ શરણિ લીધુ, જલતુ દવ બિ વાર પીધુ. ૪૩

બ્યાલ તણઇ વિસિ ધારા રે, સંધ્યાંરયા સવિ ગોપ,
કાલીકલહુ કૃષ્ણ કરિઉ, ઇંદ્રમહોત્સવ લોપ. ૪૪

કેતલા કિષ્કિન્ધુના શુષ્ક સંભારું, મોકલ્યા તે અ બ્યાગ્ય અદ્વારું,
રાંમ નિ-કિષ્કિન્ધુની કરતાં વાત, શુષ્ક સંભારતાં થયુ પ્રભાત. ૪૫

- ગાઇ ગોપી ગમે ગમે, લોપી લજ્જા મનિ,
 ઘમ ઘમ ધૂમિ મહી સહી, ત્રહાંડિ લાગી ધ્વનિ. ૪૬
- કાંમિની યાંમિની જાતિ જાગી, ગીતની ધ્વનિ ત્રહાંડિ વાગી,
 યમ યતી હુઇ સર્વ સંગ લાગી, તિમ ગાઇ કિપ્પુ ગાઢી વિરાગી. ૪૭
- ઉધવ ગ્યા એકમના યમના સારવા પ્રાત,
 રથ દેપી રાંમા કરઇ, ટોલે મિલી કરઇ વાત. ૪૮
- સુનિ ગોઠલિ સું લેવા રે આબ્યુ, પિંધ ધુતે પહિલી વાર કાવિઉ,
 આપણી દેહ છિદમર સુકી, કરી 'કિપ્પુ કિપ્પુ' નિસ્વાસ મૂકી. ૪૯
- વાટપાડુ વલી આબ્યુ રે, કાબ્યુ તે પહિલી વાર,
 ગિઉ વયરી ગલાં વાઢી રે, કાલિજ કાઢી સાર. ૫૦
- આવતા ઉધવ દેવ દીઠા, જાણિઉ એ માધવ મનિ જઈઠા,
 પ્રેમ વાધ્યા, ધસી સોઇ સાક્ષી, ઉલખ્યા ઉધવ લાજ પ્રાંમી. ૫૧
- ટોલે મિલી રહી કાંમિની, સ્વામીની પૃછિ છિ વાત,
 ઉધવ લાગા ગોપી પાએ, પ્રદક્ષણા દેઈ સાત. ૫૨
- ઉધવનિ આસીસ દીધી, હરિશુભ માટિ માહાપૂજ દીધી,
 સુંદરી સર્વ વ્યાપાર છાંડી, પૂછવા કિપ્પુની વાત માંડી: ૫૩
- મથુરાં ચિકા તક્ષે આવીયા, લાવીયા કાંઈ સંદેસ ?
 : કાં ન પધ્યારયા શ્રીકિપ્પુજી ? હવિરહિયા સિંઈ લવલેશિ ? ૫૪
- ઉધવ ઉચરિ: સુભુ રે માત ! કુણુ લહિ કૃપ્પુના મનની વાત ?
 ઠહીં તું અચિત્તુ આબ્યુસ આંહી, તદ્દ શરપુ વાહલુ કોઇ નાહી. ૫૫
- હરિની પરિ અહો લાધી રે, જાંધી તિહાં હઠિ પ્રીતિ,
 નગરની નારિ ધૂતારી, રમતી હુસિ વિપરીત. ૫૬
- હરિ હવિ શૂં કરિ અહાં આવી ? નીરસ નારિ અમ્હો ઘઈ અલાવી,
 લમરની પરિ લલા લાવ જોયા, નવ રસ નગરની નારિ મોહિયા. ૫૭
- લક્ષ્મીાડી અહો ભૂર, ચતુર નગરની નારિ,
 નાથ ન જાંલુ રે વસિ કરી, ચરિહરી ગિઉ રે મુરારિ. ૫૮

તે ગાઇ, ગોકલ, તે આહીર, તેહ જ વૃંદાવન, યમનાં તીર,
ચાંદરણી રાતિ નઇ કહિ રે બાલી, સર્વ સૂનું એક કિષ્કુ ટાલી. ૫૯

ઉધવ, અરહો મંદલાગી રે, વયરાગી કહઇ નારિ,
તિણિ નરિહરિ ગ્યુ પરિહરી, કરી નિજ નેહ અપાર. ૬૦

નાંહનિ થકિ ઘણુ નેહ કીધુ, જાતઇ અહારંડુ જીવ લીધુ,
થોડિ કાજિ ઘણી પ્રીતિ માંડી, વહિહુ એ વયરી ગ્યુ છાંડી. ૬૧

ઉરિ દૂહંબ્યા હુપદાયક, વાયક સુણુ રે સહીય,
વીસારિઇ વેદન ટલિ, સંભારિ સુખ નહીય. ૬૨

સંભારીઇ નહી એ સહી શત્ર, આસ સું કીજિએ જગમિત્ર,
હરિના શુણુ હઇઅઇ દહિ, વાહલો વીસારતાં વીસરઇ નહી. ૬૩

પૂતના આવી'તી પરહણી, વિરહણી કરઇ વિચાર,
નાંહનિ થકિ માસી શ્રહી, એહનુ એહ રે આચાર. ૬૪

વિરહણીનુ વયરી સદાઇ, ઇમ બોલિઉં છઇ વેદપુરાંણુમાહિં,
સૂર્પનખા વિરપકીધી આગઇ, આંપણિ ઉગરયા તે આશ્ચર્ય લાગિ. ૬૫

અવશુણુ કાઠતાં અધક્ષણુ વિહરુ ન પડિ રે લગાર,
ગદગદ કંઠિ બોલાઇ, નયણે નીર ત્રિધાર. ૬૬

સૂની તનિ થઇ સર્વ સખી, અંદ્રાઉલી જાંણે ચિત્રાંભિ લિધી,
કિષ્કુસું થઇ તે લીન નારી, ઉધવિ જાંણિઉં મું ભગતિ અહારી. ૬૭

શુદ્ધમ, લતા, તૃણ, તરૂંઅર, હું હયો વૃંદાવનિ,
ગોપીના ચરણુની રેણિકા અડઇ ઇમ જાંણું મનિ. ૬૮

જાતિનઇ ભાતિનું કારણુ નહી, ભરૂઆડી શ્રી ઉદવસિ રહી,
ભગતિ નથી કહિ એહ પાસિ, અચિરત દેખી ઉધવ વિભાસઇ. ૬૯

સર્વ નિરંતર શરધુ રે, નિરધુ તુહો નિજ નાથ,
ઇણુ પરિ માધવ પ્રાંમસિઉં, ઉધવ કહિ જોડી હાથ. ૭૦

છઇ ઋદયકમલિ જમલિ મુરારી, અહતુહા અંતર લિઉં વિચારી,
વેદપુરાંણુ જોઉં રે કથી, કિષ્કુ વિના રજ માત્ર નથી. ૭૧

વેગલુ હુઇ તે ન વીસરઇ, જમલુ મનચિઉ ન જાય,
તે તુમ્હનિ સદા સાંભરિ, ભગતિનુ એહ ઉપાય. ૭૨

આલસિ અદ્ધારિ ભગતિ પાપઇ, અદ્ધનઇ કેા કિહી કૃષ્ણ દાપિ;
સાંન કહિઉ તદો તે ન લહીઇ, ભાંણીઇ હરિ ગદિ લાગી રહીઇ. ૭૩

ભાંણિઉ કમલબ્રમ ભૂલુ ભમર, ગોપી પાએ ગિઇઠ,
ચરણુ શુંબરવ ઠરતુ રે, માંનિની મધુકર દીઠ. ૭૪

કૃષ્ણનુ દૂત કેા કહઇ વિરાગી, મનાવઇ છઇ આપણે પાઇ લાગી,
રીઝવઇ છઇ શુભગ્યાંન કરી, એ ધૂરત કૃષ્ણનઇ વાંનિ વયરી. ૭૫

માટિ ચિકુ જલઇ મધુકર, ઠાકુર તાહરુ ધૂત,
નાયક પાયક લક્ષણુ દાયક હુઃખ બાહૂત. ૭૬

નગરની નારિ જે ઉગટ કરી, વસવા વઇકુઠિનામિ હરિ,
તજ સુધિ પરિભલ જે વિલગુ.

તે મલી અદ્ધ શરિર [ર]હિ રે અલગુ. ૭૭

કિષ્ણકથા કહી એટલી, આલી ગોપી ગેહિ,
આદરિ ઉધવ રાપીયા, દિન દસવીસ સનેહ. ૭૮

વનિ જઇ ઉધવ નિલમેવ, જોવા જિહાં કીડતા કિષ્ણદેવ,
રમતિનાં ઠાંમ જોવાલ દાપિ, જોઇ જોઇ ઉધવ આંસૂં નાપઇ. ૭૯

વૃંદાવનમાહિ આરતાં, અહાં અદો-હરિ ગાય,
આણુઇ કદગિ ચડીનિ ઝંપાવિઉ આ દ્રહમાહિ. ૮૦

નાગ તે નિર્દલિઉ આણિ ઠાંમિ, આંહાં પ્રલંબ પછાડિઉ રાંમિ,
આહાં આઘાસુર ઉણુ રે કાડિઉ, વછકુ મારતાં તે વિનડિઉ. ૮૧

રાસકીડા આહાં રમતાં રે, જિમતાં આંણુઇ ઠાંમિ,
આંહાં અદો હરિ લીધા રે, કીધા તેહ વિરાંમિ. ૮૨

ધેનુક ધરિ મારિઉ વિનડી, અહાં બકાસુરની કોટિ મરડી,
અશ્વ કેસી અહાં ઉણુ કાડિઉ, અહાં વૃણાવૃત તે પછાડિઉ. ૮૩

૧. મોર ચંદ્ર ચરમોર્ધના હાર પરોતાં કાન્હ;

૧૧. તે અદ્ધો બાંધતાં બહિરધિ, સરપા શોભતા માંન. ૮૪

નાચતી ગોપી અહાં કિષ્કુ ગાતાં, માદલ વંશ મહૂયરિ વાતા,
હરિની રમતિ તે હીઇ આવિ, અદ્ધનઇ વનળયરી રોઆવિ. ૮૫

૧૨. કાંહનક સારથી થઇ ગયુ, રહિઉ રે મથુરાં જઇ,
ક્યારિ સંભારિ રે અદ્ધનિ આવશઇ કહીઇ જઇ. ૮૬

ગોવાલીયા પ્રતિ ઉધવ બોલઇ, કિષ્કુનઇ નહી કો તુલ્ય તોલઇ,
એક દીહ ઉધવિ સીધ માગી, ગોપ-ગોપાંગના પાએ લાગી. ૮૭

ચતુર્ભુજ આહિ રે નાથનિ ગોપી કહાવઇ સંદેશ;
શા. અવશુષ્ણ અદ્ધો કીધા રે, લીધા તુલ્યે રે વિદેસ ? ૮૮

નાથનિ, અનેક નારી તદ્ધારિ, પ્રાણુજીવન તું એક અદ્ધારિ,
ઉલંભા ઉધવ હાથિ કહાવિ, આંપડીઇ અતિ ઘણુ આંસૂ આવઇ. ૮૯

અદ્ધનઇ કીધુ ઇમ છેહ જે, તે તદ્ધો કિહાં હસિ છૂટિ ?
સર્વ સ્તુતું ઠરિઉં, મન હરિઉં, હરિ હવિ ઇમ મ દ્ધૂટિ. ૯૦

સુંદર મુખ મનોહર હસતું, વીસરી ગિઉં જે મન વસતું,
અદ્ધો અભાગિણી નારી ગોપી, તું ત્યજ ગ્યુ ઇમ લાજ લોપી. ૯૧

અદ્ધ દુપણીનિ ભેવાનિ, એક વાર આવુ રે દયાલ,
થોડામાહિ ઘણું બાંધ્યો, કૃષ્ણ કઠિણ, અદ્ધ કાલ. ૯૨

વલતાં નહી આવીઇ ઇણીઇ કાંમિઇ નીમ શૂં લીધુ છિ કિષ્કુ-રાંમિ,
એક દીહ આવયો, પછિ રહયો, ઉધવ કિષ્કુનઇ ઇમ કહયો. ૯૩

ધન ધન ઉધવજી ! તદ્ધો માધવ મલસ્યુ રે આજ,
સાંઇ દેયો અદ્ધારું વતું, ઇમ કહિ લોપી લાજ. ૯૪

આલિઉ ઉધવ ગોપી રોઇ, વલી વલી કોટિ વાલીનિ ભેઇ,
હેલયાં જઇ હરિ જમલાં રહિયાં, સર્વ સમાચાર સંકેત કહિયા. ૯૫

ચતુરભુજ ચારાઇ પૂરીક, પછઇ જઇ ભુગતિ વાસ,
કિષ્કુ-ગોપી કુરવેત્રિ મિત્ર્યા, તિહાં મનિ પૂરી આસ. ૯૬

કહિ ચતુરભુજ કરબુગલ જોડી, જોલિઉ જાલાપણુ બુધિ થોડી,
સાંભલિયં ગાઇ જે નરનારી, સફલ ફેરે હુઇ તેહાં સંસારી. ૯૭

ફાગ

છિહુતરિ કીધુ છટવા લેટવા શ્રીભગવાંન,
કેહિ કન્યા પરણાવિય જે ફલ હુઇ સમાનિ. ૯૮

શ્લોક

અઠસકિ તીરથ અવધાંન, હેમતુલાપુરપ ભૂમિદાન,
ભાવિ ગાઇ જે નર તેહા તોલિ, લણુઇ ચતુભુજ વેદવ્યાસ બોલઇ. ૯૯

॥ ઇતિ ભમરગીતા ફાગ સમાપ્તા ॥ ઇતિ શ્રીકૃષ્ણગોપીવિરહ-
મેલાપદ્ધતિભમરગીતા સમાપ્તા ॥ શ્રી ॥ અવત ૧૧૨૨ વર્ષે દ્વિતીય આસાદ
ચુદિ ૧ ગુરવારે ચેલા રતના લિલિત. ॥

[૨૦]

અજ્ઞાત કવિકૃત

મોહિની કાગુ

(વિક્રમનો સોળમો શ્લોક)

- પૂરવ દક્ષિણ અંતરિ, અંપકનયર પ્રસિદ્ધ,
સુલલિતુ લોકે વિચક્ષણ, નિવસથ અતિહિ સમૃદ્ધ. ૧
- તીણિ અછં વણુબારડી, એક અપૂરવ નારિ,
નામિ સુણીજં મોહિણિ, અતિહિ ખરી સુવિચારિ. ૨
- તારણિ મદિ અતિ માતીય, મયણુનિહાણુ નિહાલિ,
સગુણુ સલ્લણિય સુણિજં, સહજિ સમાવિ છિનાલિ. ૩
- ચતુરિમ આલં અમકતિ, કામ તણી રસવેલિ,
રૂપિ સયલુ જગુ મોહં, મોહણિ મોહણવેલિ. ૪
- ભયડિહિ ભુયણુ ભમાડં, ભાભરભોલી તોડં,
નયણિ અમીસરુ વીધં, છટં તરણુ ન કોડં. ૫
- મોહિણિનં મુહિ ભુવલ, પૂરક ફુનિમચંદુ,
દાડિમ હૂલે હોઠડે, અમિડં કંડં રસવિંદુ. ૬
- સરલ તરલ અતિ કોમલ, એવંચ અંપકવાનિ,
દંતિ વધરાગરુ દીપં, કંદ રસાપં કાનિ. ૭
- હિયડં હસમસ કરતા, પ્રકટ વિદા થણુ વેલ,
સોવન કલસ કિ પુરિદા, કંદિ અનીરમુ લેલ. ૮
- કંઠલિએ લોકે વ્રહ્માન્દ, કંદિ દહકં વીણિ,
નાલિ મયણુરસ વાપિદ, દિવિએ ચીવલિ તીણિ.
- ભંધડી ફૂંકુમવાન્દ, દેલિ તણા દુઈ પાલ.
ભેનિ રે નવ રંગ દીપં, અતિહિ મુંદકં.

- કેમર કુંકુમવાનઉ, દરસણિ દ્વલભુ દેહુ,
પૂરવજનમચઈ સુકૃતિ, રે ભેટણ લાભઈ તેહુ. ૧૧
- હીંકતી હ સ હરાવઈ, નેઉર ઝમકઈ પાઈ,
આતિ સોહગ ગુણિ આગલી, ભુવણિ નિરુપમ તોઈ. ૧૨
- ઇમી છયલી વણુભરડી, નિવસઈ તીણુઈ દેસિ,
વાલ ભુ વણિનિહિ આલિયઉ, મૂકિય જોળનવેસિ. ૧૩
- ઇસઈ આતિ જોલાટિ, પહુતઉ રિતુ તણુઉ રાઉ,
પગિભલિ દિમિ સવિ પૃથિય, વાઈઉ દક્ષિણુ વાઉ. ૧૪
- પ્રેમુ વસ તસ્યઈ ધરતિય, વિહસિય સવિ વણુશૈઈ,
કુસુમ તણુઈ રસિ જીધસી, પરિમલુ કહણુ ન જાઈ. ૧૫
- કોઈલ કલિરવિ વાસઈ, મંજરિયા સહકાર,
કુસુમ તણુઈ રસિ લવધુલા ભમર કરઈ અણુકાર. ૧૬
- માનિનિ માનુ ગલી ગ્યઉ, કૂલિઉ દેપિ પલાસુ,
કમકમિયા મન કામિની, વિરહિણિ જોડિઉ હાસુ. ૧૭
- દમણઉ પરિભલિ બહકઈ, મરુઆઉ હુઆઉ અખાહુ,
વાલઉ વઉહુ નિહાલિઉ, વિરહિણિ હુઉ મનિ હાહુ. ૧૮
- વઉલ તણુઈ મહિ માતુલા, અલિનવ દીસઈ ભૂંગ,
હરપિ હયા સવિ હરુણુલા, કરઈ તિ હરિણિય સ ગ. ૧૯
- ત્રિભુવનનઉ જઉ વિરચઈ, મનમથુ મોહનવાણિ,
માનિનિ માનુ મુકાવિય, મુણિવર જીતલા પ્રાણિ. ૨૦
- માસુ વસતુ નિહાલિય, ચ પકનયરિ પ્રવેસિ,
મોહિણિ મનમથુ મોહિઉ, પહિલઉ વિરહ પ્રવેસિ. ૨૧
- વિરહિ હિયઉ આતિ પરજલઈ, કામુ લોપાવઈ લાજ,
સયરુ વાયઉ સણિ પરવસિ, કિસઉ નહી મુજુ કાજુ. ૨૨

- સહિય સમાધિય સવિ મિલી, કરઈ ભલી પરિ સાર,
વણુનરી પરવસિ ભઈ, વિરહિ વિષ્ણુ ભરતાર. ૨૩
- પૂજલ પાગ તલાસઈ, ણીજલ વીજઈ વાઉ,
આપલ આપઈ સીસુ રે, પ્રીતિ તણુઈ મનિ ભાઉ. ૨૪
- સાન્નિધિ સાકર સૂકડિ સરસઈ પાયઈ નીરુ,
વિરહાનહુ અતિ પરજલઈ, ભયઈ અચેતુ સરીરુ. ૨૫
- રંગિ સહી સહિયર રહી, હિયઈ રચઈ વિચારુ,
દેવ સંભોગિહિ મોહિણિ ભાગઈ મોહવિકારુ. ૨૬
- ઇસઈ વચનુ તવ વોલઈ, કામગહિલિય નારિ,
છયલુ છરાલઈ છાવઈ, છઈ કોઈ નયર મઝારિ ? ૨૭
- ચારઈ ચહુ દિસિ ચાહિસ્યઈ, આણુઈ વેગિહિ જારુ,
વિરહિ સરીરુ પ્રભલઈ, કાહુ કરઈ ભરતારુ. ૨૮
- એકુ અણાવિઈ જારુ રે, મોહિણિ હિયઈ વિચારિ,
સાગણુ વીજલુ તીકમુ, ચાહકસ્યઈ ચિયા ચારિ. ૨૯
- મોહિણિ રૂપુ નિહાલિય, ચ્યારઈ અમકયા વીર,
કરઈ અપાર વિભાસણુ, હિયઈ ધરઈ નવિ ધીર. ૩૦
- આપણુમાહિ વિરોધિયા, હિયઈ ધર રચઈ પ્રપંચુ,
વણુનરીય વિચક્ષણુ ઉલપિયઈ તિહ સંચુ. ૩૧
- વણુનરી ઇમ વોલઈ, કીજઈ કાંઈ વિવાહુ,
પહરિ પહરિ તુમિહ....., મનિ મન ધરહુ વિવાહુ. ૩૨
- પહિલઈ પહરિ પદાવઈ, સાગણુ તા ગુણુભાણુ,
વીજઈ વીકમુ ઇમ કહઈ, કરઈ અનેક વધાણુ. ૩૩
- ત્રીજઈ તીકમુ તંત્રઈ, જિમ સુખની વહુ, જાતિ,
ચઉયઈ ચાહક....., તિમઈ વિહાણી રાતિ. ૩૪
- ઇણિ પરિ....., ચઉરાસી પરવંધિ,
કામ તણુઈ મદિ માતિય, પાગ ચડાવઈ કંધિ. ૩૫

- કુહક કરઈ તહ નવનવા, હોઠ તણુઈ રસદ્રેઢિ,
આપડી.....મોહિણિ, જાગુ ધલાવઇ હેઢિ. ૩૬
- વિણુઈ કરઈ વણુજારડી, જિપરિ બઈઠીય પાટ,
ચારઈ મીત જિમાડઈ, સારિય એક જિ ત્રાટિ. ૩૭
- વણુજારી તિહ રાતીય, અવરુ ગમઈ નવિ કોઈ,
રાતિ દિવસિ... .., ત્રિપતિ ન માનઈ તોઈ. ૩૮
- સૂકડિ સયરિ લગાડઈ, આપઈ કૂલ તબોલુ,
ચુંબડિયા રસિ રંજવઇ, વોલઈ બહુવિધ ખોલ. ૩૯
- તીણિ સમઈ વણુજારડી, આંગણિ આવિઈ નાહુ,
તેહ તણુઈ મરુ સાલલી, કાંપિય વીર અવાહુ. ૪૦
- સાંગણુ સયરિ પ્રસીજઇ, તીકમુ થયઈ વિપરીતુ,
વીજલ વોલુ ન નીસરઈ, ચાહક થયઈ ચલચિતુ. ૪૧
- મીત તિહા સવિ ધીખઈ, કાંપઈ કાંઈ સરીરિ,
એ ઇસા જિતર દેઈવા, હઉ અછઉ બાવનવીરિ. ૪૨
- ચિતઈ ચિત્તિ વિચારિય, વણુજારી ગુણુજણિ,
ખુદિ તણુઈ પરપચિહિ, વચિઈ નાહુ વિનાણિ. ૪૩
- આંગણિ દેપિ ગુસાઇઉ, સાઇઉ દીધઉ આંગિ,
નયણુલે નીરુ ઝરતી, વોલઈ નવ નવ ભગિ. ૪૪
- સામિય જિમ તૂ આલિઉ, મૂ મૂકિઉ પરદેસિ,
ધાનુપાનુ મઇ નીમિઉ, પ્રાણુપ્રિયાર જ રેસિ. ૪૫
- જાં નિસિ સૂતિય દેવઉ, નીસર નીદ્ર મઝારિ,
ગોત્રજ સુમિણુઈ આવિયા, વોલિયા વોલ વિચારિ. ૪૬
- તોરઉ નાહુ મરસઈ, જીવિતુ અછઈ છ માસ,
હઉ તવ રોવણુ લાગિય, હિયકુલઉ ભયઉ નિરામુ. ૪૭
- મઈ વલી ગોત્રજ વીનવી, સામિણિ કરિ ન પસાઉ,
નાહુ હોઈ અજરામરુ, ચીતિવિ સોહ ઉપાઉ. ૪૮

- તથિય જોત્રજ વોલિઉ, મોહિણિ મનિ કરિ જાંતિ,
ચ્યારધ તરુણ વોલાવિય, વધસઉ તુમ્હિ એકંતિ. ૪૯
- પ્રીતિ લલી પરિ લોજનુ, કરિવઉ એક હિ થાલિ,
મધં તુઝ કારણિ કીધઉ, એ ઇસ્યઉ નાહુ નિહાલિ. ૫૦
- મોહિણિ વોલુ સુણી કરી, કોપુ ગ્યઉ મનિ દૂરિ,
ભરહં ચહુ વણિભરઉ, વીડઉ દેધં કપૂરિ. ૫૧
- ઇસ્યઉ સુણી મૂરપુ રહાઉ, હરપુ હુયઉ અપ્પારુ,
' મોહિણિનઇ સુહિ મોહિઉ, ગહગહિયઉ ભરતારુ. ૫૨
- એકિહિ ચિત્તિહિ સાંલલઇ, એ ઇસ્યઉ કાશુ રસાલુ,
રંજિ તે રંજવઇ કામિણી, નીપજઇ છયલુ છિનાલુ. ૫૩

॥ મોહિણી કાવ્યઃ સમાપ્તઃ ॥ ૭ ॥

[૨૧]

અજ્ઞાત કવિદ્વૃત

કામીજનવિશ્રામ તરંગ ગીત

(વિક્રમનો સોળમો શ્લોક)

- દેશુષ્ણિ ફૂલી^૧ જીજીરડી^૨ તુ નવરંગ^૩
પહુતલ^૪ માસ વસંત તુ.^૫ ૧
- વનિ વનિ તરંગર^૬ કૂંપડ્યા^૭ તુ નવરંગ
પરિમલ કહણુક^૮ ન જાઈ તુ. ૨
- મિલીય છછ^૯ તેવડતેવડી^{૧૦} તુ નવરંગ
સરોવર ફેરી^{૧૧} પાલિ તુ. ૩
- મધુરછ^{૧૨} સાદછ^{૧૩} પાપિણી તુ નવરંગ
કોઈલિ^{૧૪} વાસઈ અકાલિ તુ. ૪
- પાડલ પરિમલ પસરીક^{૧૫} તુ નવરંગ
લમરા^{૧૬} રમઈ વસંત તુ. ૫
- વહલસિરી^{૧૭} વન સીયલું^{૧૮} તુ નવરંગ
કેસૂ^{૧૯} કુસુમ અનંત તુ. ૬
- કરણી કારણિ લમરલક^{૨૦} તુ લમસિ^{૨૧}
મ^{૨૨} માઝિમ રાતિ તુ. ૭

૧ આ શબ્દ પછી 'ય' છે. ૨ જીજીરડી. ૩ સ્વ. મોહનલાલ દલીયંદની નકલમાં આ સ્થળે દરેક પંક્તિમાં 'લ૦' લખેલો છે. ૪ પહુત. ૫ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં 'તુ' નથી. ૬ તરંગર. ૭ ફૂલીયા. ૮ 'પુહલિ અનંત તુ' એવા શબ્દ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં છે. ૯ સ. ૧૦ તીવડી. ૧૧ ફોરી. ૧૨ મધુરછ. ૧૩ સાદિ. ૧૪ 'વાસઈ કોઈલિ કાલિ તુ' એ પ્રમાણે પંક્તિના ઉત્તરાર્ધ છે. ૧૫ પસરિ. ૧૬ લમરલા. ૧૭ વહલસિરી. ૧૮ સિયલું. ૧૯ કેસૂ અ. ૨૦ લમરલ. ૨૧ લમઈ. ૨૨ સુ.

- કાચી કુલી^૧ ન^૨ ઊગરધ તુ નવરંગ
લોગવિ^૩ નવનવી રાતિ^૪ તુ. ૮
- ચાંપા કુલી અતિ કૂંચલી^૫ તુ નવરંગ
પરિમલ પૂર^૬ અપાર તુ. ૯
- ખાલધ યૌવનિ^૭ પ્રિય^૮ ગયુ તુ નવરંગ
તે^૯ દુખ હીમ^{૧૦} ન માધ તુ. ૧૦
- પહિરણિ પીત^{૧૧} પટલડી^{૧૨} તુ નવરંગ
ઝોઢણી^{૧૩} ચાદર^{૧૪} ચીર તુ. ૧૧
- વિહરણિ^{૧૫} તુલારઉ વાલહુ તુ નવરંગ
નયણે ન સૂકધ નીર તુ. ૧૨
- ભરત^{૧૬} ભરાવિસ^{૧૭} કાંચલી^{૧૮} તુ નવરંગ
ગલધ^{૧૯} એકાઉલિ^{૨૦} હાર તુ. ૧૩
- સહજિ^{૨૧} સકોમલ ચાલતી^{૨૨} તુ
નવરંગ નેઉર રણુઝણુકાર^{૨૩} તુ. ૧૪
- જિસી^{૨૪} રતૂફલ^{૨૫} ખાંખડી તુ નવરંગ
આંખડી^{૨૬} સૂ કાજલરેહ^{૨૭} તુ. ૧૫
- ખાલાપણુનઉ^{૨૮} નેહડઉ તુ નવરંગ
વાલિભ^{૨૯} કાંધ ઉવિપિ^{૩૦} તુ. ૧૬

૧ કલી. ૨ નવિ. ૩ લોગવધ. ૪ ભાતિ. ૫ કુંચલી. ૬ 'રઘુ
ન બાધ તુ' એવા શબ્દ પંક્તિના ઉત્તરાર્થમાં છે. ૭ યુવનિ. ૮ પ્રી.
૯ મનિ. ૧૦ હીવધ. ૧૧ વીર. ૧૨ પટલડી. ૧૩ પહિરણિ.
૧૪ અદર. ૧૫ આ પંક્તિ સ્વ. મોહનલાલ દલીયદ દેસાઈની નકલમાં નથી.
૧૬ ભરત. ૧૭ ભરાભરિ. ૧૮ કાંચુડે. ૧૯ ગલિ. ૨૦ એકાવલિ.
૨૧ સહજિ. ૨૨ વાલતી. ૨૩ રમઝમકાર. ૨૪ જિસિ. ૨૫ કૂપલ.
૨૬ આંખડી; શબ્દ પંક્તિનો 'સૂ' સ્વ. દેસાઈની નકલમાં નથી.
૨૭ કાજલરેખ. ૨૮ ખાલાપણુ. ૨૯ વાલંભ. ૩૦ ઉવેખ.

- કામિણિ^૧ હોઠિ^૨ અમી ઝરંધ તુ
નવરંગ દાડિમ ફૂલી^૩ દાંત તુ. ૧૭
- નયણે^૪ ન દેખૂ^૫ નાહલઉ^૬ તુ નવરંગ^૭
મોરા^૮ સલ્લુખા કંત તુ.^૯ ૧૮
- મસ્તકિ^{૧૦} સોહધ રાખડી^{૧૧} તુ નવરંગ
સમથઈ^{૧૨} ઘાલિ સિંદૂર^{૧૩} તુ. ૧૯
- આચ્છી^{૧૪} ભિગટિ જે કરઈ^{૧૫} તુ નવરંગ
ખીડલીમાહિ^{૧૬} કપૂર તુ. ૨૦
- મચકોડે^{૧૭} મન મોહીઉ તુ નવરંગ
લહકઈ^{૧૮} લાખ^{૧૯} મ મારિ^{૨૦} તુ. ૨૧
- અતુર સનાગર ગોરડી તુ નવરંગ
ગૂજરિ^{૨૧} કેરી^{૨૨} નારિ તુ. ૨૨
- માધ^{૨૩} સિર ભરી મરહડી તુ નવરંગ
સોરહડીય સુભણુ તુ. ૨૩
- મનમથ મૂરતિ આવીઉ તુ નવરંગ
ગોરડી પલં વિલાહિ તુ. ૨૪
- નવયૌવનભરિ ગોરડી તુ નવરંગ
દીહ દોહેલા નાઈ તુ. ૨૫

૧ કામલ. ૨ હોઠે. ૩ ફૂલા. ૪ નયણિ. ૫ દેખઈ. ૬ નાહલ. ૭ અહી 'તુ' પછી દરેક પંક્તિમાં આવે છે તેવો 'ભ૦' સ્વ. મો. દ. દેસાઈની નકલમાં લખેલ નથી; પણ 'નવરંગ' પહેલાનો 'તુ' મુખ્ય પ્રતમાં નથી તે ત્યાં છે. ૮ મરંચ. ૯ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ 'તુ' નથી. ૧૦ સિર વગિ. ૧૧ રાખડી. ૧૨ સમથઈ. ૧૩ સિંદૂર. ૧૪ આછી. ૧૫ કપૂર. ૧૬ ખીડી. ૧૭ મચકોડઈ. ૧૮ લહિકઓ. ૧૯ લાખિ. ૨૦ મારિ. ૨૧ ગૂજર. ૨૨ કેરીય. ૨૩. ૨૩, ૨૪ અને ૨૫ આ મુખ્ય પાઠની પણ પંક્તિઓ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં નથી.

- તરૂંયરિ^૧ બાંધિઉ^૨ હીંદોલડઉ^૩ તુ નવરંગ
 વૃંદાવનહું^૪ મઝારિ તુ. ૨૬
- પાલવ^૫ મૂંકિ^૬ પટઉલડી^૭ તુ નવરંગ
 ઝીલિ^૮ સરોવરમાહિ તુ. ૨૭
- ગલધ^૯ ભીંજધ ગોરી કાંચક તુ નવરંગ
 અનધ ઝોકાઉલિ હાર તુ. ૨૮
- સીંગી^{૧૦} જલિ ભરિ પાણિધ^{૧૧} તુ નવરંગ
 છાંટધ^{૧૨} બાલી વેસ તુ. ૨૯
- વૃંદાવનિ ગોરી મિલી^{૧૩} તુ નવરંગ^{૧૪}
 હીયડધ^{૧૫} હરપ ધરેવિ તુ. ૩૦

॥ ધતિ શૃંગારભાવેન કામીજનવિશ્રામતરંગ ગીત સંપૂર્ણ ૧૧ ॥

૧ તરૂંયર. ૨ ડાલિ. ૩ હીંડોલુધ. ૪ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં આ પ્રમાણે શબ્દો છે: 'ગિરિ કુંદર વનમાહિ.' ૫ પાલિ હિ. ૬ માહિ. ૭ પટુલલી. ૮ ઝીલઇ. ૯ સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંક્તિના શબ્દોનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે: 'ભીંનુ ગોરી જલિ કાચૂકિ તુ ભન ભીંનુ નવસર હાર તુ.' તે પંક્તિ પછી સ્વ. દેસાઈની નકલમાં આ પંક્તિ વધારે મળે છે: 'ભીની દુજલરેખડી તુ ભન ભીંનુ કુસુમહં ભાર તુ.' ૧૦ સીચ. ૧૧ પાણો અ. ૧૨ પંક્તિનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'છાંટધ માહોમાહિ તુ.' ૧૩ રસધ. ૧૪ 'નવરંગ'ને જગલે 'લમન' લખેલું છે. ૧૫ પંક્તિનો ઉત્તરાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'સહુધ પાડીઉ મોહિ તુ.' ૧૬ સ્વ. દેસાઈની નકલની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે: 'ધતિ નવરંગ સમાપ્ત.' તેમની નકલમાં આ કૃતિનું શીર્ષક 'નવરંગ' છે.

[૨૨]

અજ્ઞાત કવિદ્રુત

ચુપઈ ફાગુ

(ચિત્રમનો મોળમો સૈફો)

આવિઉ વસંત કિ મુણિ રે સહી,
 આંખાડાલિ કોઇલિ ગહિગહી,
 કસિમ ખરીમલ રહિણુ બાઈ,
 વનિ વનિ વનિ વહિચુ[તી] વણરાઉ[ઈ]. ૧

વસંત માસ રતિ આયુ રે, વાયુ મલયાનીલ રે,
 ભમર ગૂનરવ કરઈ મંજરી, કોઇલિ સરલઈ સાદિ રે. દ્રૂપદ ૨

ભમરા રણઝણકારિ ભમઈ, ફલિ ભરિ કરણી ભારઈ નમઈ,
 વનમાહિ વિહિચુ વેલઈ અનંત, ગોરી રમઈ હીંડોલા વસંત. ૩

આસો [સા] વિસ કરઈ બહૂ પંપિ, તરુઅર તણી ન જાંણું સંધિ,
 કઇલિ ડોડા દિસઈ નવા, વનમાહિ દ્રાવ તણા માંડવા. ૪

ફેફલ નાલીધરી અયોડિ, ફણિસિ તણિ વનિ દીસઈ કોડિ,
 સોવન કેતકી ફિરતી તીરે, પાકાં આલૂં નઈ જંવીર. ૫

કેલિ પજૂરી નઈ નારિગિ, આંખા જાંખૂ નઈ ભારિગિ,
 ખાડલ સેવંત્રી મૂચકંદ, રમઈ પ્રંદાવન ગોપી ગોબ્યંદ. ૬

ધામણુ ધૂંસર સીસવિ સાગ, ધાવ ધાઉડી નઈ દીસઈ માગ,
 મહૂ ગલઈ તે મોડામોડિ, કીંગ લીંગ કરપટની કોડિ. ૭

કુઠિ કરમદી નિઈ આંગિલી, બહુલા તરુઅર છાયા ભલી,
 પહઈ તે પોપટ વનમાહિ સૂઆ, વસંત માસિ ફૂલ્યા ફેસૂઆ. ૮

દાડિમિ ણીજઈરી લીજૂઈ, મધૂર પરિમલ ફૂલી જૂહી,
 સદા ફફલ વાંચે મન ઉલ્હસઈ, વાઈ તરુઅર ભઈ ધસઈ. ૯

- દમણ મરુઉ નઈ બાળચી, ફલિ ભરિ તરૂંઝર આબ્યા લચી,
 મોર સુ સરસઉ સરસી ઢેલિ, વડઈ પલંદી નાગરવેલિ. ૧૦
- આંબણ બોરિ અનઈ ઝીઝણી, વડિવાણલિ ત્યાંહાં ઝૂંળી ઘણી,
 પાકાં રાંધણુઈ દીસઈ ઘણાં, ફિરણુ પ્રગટઈ સુરિજ તણાં. ૧૧
- સરલિ સમીરણુ વાયઈ વાઝ, પાડલ ફૂલ પિરઈ જલમાહિ,
 તીરઈ તીરઈ સારંગ ફિરઈ, સરોવર પાણી ઇંહ કાંઠરઈ. ૧૨
- આદિ અનોપમ ભણિ રેહયા, ઠરલઈ સારસ જલિ પંખીઆ,
 પાણી ઉપરિ પદ્મિની તરઈ, રાજહંઝ જલિ કીડા કરઈ. ૧૩
- કુલી આવઈ કાટા પ્રદેસ, સોલ અઢારી ચડતી વેસિ,
 પંનરપિ શુભ પ્રકાસી કહઈ, એકિ ઝીલઈ એકિ પાલઈ રહઈ. ૧૪
- તેહનૂં રૂપ સિહિણૂં જાઈ, સોઈ ઝીલઈ તે પાંણીમાંહિ,
 અધર ભરઈ યોવનમદ પૂરિ, રૂપઈ રથ રહાવઈ સૂર. ૧૫
- અંદવદની તે સિવિ સહિ લાલઈ, રમઈ રંગ રસિ અળલા બાલિ,
 તડકસ કંચૂ ઉર વરિ હાર, રેણિ રંગિ રીઝવઈ ભરતાર. ૧૬
- પદ્મિની કમલ કરઈ વિકાસ, નવયોવન ઝી કરઈ વિલાસ,
 મિલીય સિવે બાલી લહૂંઅડી, પ્રીય વિણુ ન રહઈ એકઈ ઘડી. ૧૭
- કરઈ શંગાર સાર ગલઈ હાર, અરણે નેઅરના ઝમકાર,
 ચિત્રાલંકિઈ તિ કુચ કઠોર, પડંતી રસીઆં ચિત્ત ચકોર. ૧૮
- મૃગનયણી કુંભરા રસિ ઝિરઈ, ડસણુ વધરાગર ઉપમ કરઈ,
 અંદ્રવદની અતિ કરઈ સુરંગ, પ્રતિ ભરતારનઈ આલઈ અંગ. ૧૯
- કણુઈઅર કાંબ જિંસી ફૂંઅલી, ત્રસરી આટિ પેટિઈ વલી,
 આછાં આંખર ફૂંફૂં વાંનિ, ઝળકઈ આલિ કેા સીસે કાંનિ. ૨૦
- તેહની ઉપમ કહીઈ કિસી, જાંણે સ્વર્ગ તણી અર્વાસી,
 મેઘવની પહિરઈ કાંચલી, નિરપઈ નારિ તે પાછી વલી. ૨૧
- પિહિરણુ નવરંગ અનોપમ ચીર, ગોરી ચાંપાવંન સરીર,
 તપત કંચૂ કસણુ કસમસઈ, યુગમ પયોધર ભારિઈ લસઈ. ૨૨

- કટિતટિ વિલસઈ વેણીદંડ, તોડઈ કુસલ તે ભૂઅંગ,
સર વરિ કેસ વડ્યાં વાંકડી, વેણીદંડ જડિત રાપડી. ૨૩
- સોવન તરૂકાં સોહિ કાંનિ, એકિ ગોરી એક લીનઈ વાંનિ,
મૃગમદિ ટીલી નિલવટિ આધિ, સરવરઈ બહિકઈ સાપ જ બાંધિ. ૨૪
- ગયગમની તે લીલવિલાસ, પપિ બાઈ મુપિ બિહિકઈ સાસ,
હસણુ અમૃકઈ કરિ મુપિ વયણિ, વનિ હરાવઈ કરંગી નયણિ. ૨૫
- જંઘ યશાઉ કદલીથંભ, રૂપઈ જમલિ ન દીસિ રંભ,
મદનમેપલી હીરે જડી, નહરિ જિસ્યા સતકમલપાંપડી. ૨૬
- ગલઈ નગોહર નઈ જૂમણું, ઘણુ શણુગાર હવ કેહુ લાણું,
હાથિ હાથુલિ કરિ મૂંઝડી, માણિક મોતી હારે જડી. ૨૭
- અણુવટઈ પગિ નેઉર અમકાર, નયણે કરઈ અનેરા માર,
અંપકકલી પૂંપ સિરિ ભરઈ, આછી રેપ કાજલની કરઈ. ૨૮
- અધર અમૃતરસ અચરઈ સુરંગ, પ્રેમ કાજિ રસિ ભરીઆં કંભ,
તરલ સકોમલ કુંઅલી બાલિ, રતિપતિ રમીઈ શ્રીગોપાલ. ૨૯
- કટિ કુંઅલી અતિ આવઈ લાંકિ, ભમઈ જિસી કરિ ધનુષ અનંગ,
પદ્મિની વાસ સાસ અતિ નિર્મલી, નયણુ જિસ્યાં રાતું ફલ કમલ. ૩૦
- કંકણુ ચૂંઠિ અનઈ આભરણુ, હારે તેજિ તપઈ રવિકિરણુ,
કેતક સરીસી રમલિ કરંત, ગોરી ગાઈ રાગ વસંત. ૩૧
૧. નલવટિ કરઈ સરિ સીંદૂર, ભિગટિ કેસર નઈ કપૂર,
કરંણી વેલિ અંબોડા ભરઈ, ભમર ગૂંબારવ શરવર કરઈ. ૩૨
- ચેત પટુલી કસમસ કરઈ, હંસ હરાબ્યા નવ માહિ ફરિ,
અશોક પદ્મવ કરઈ કામિનિ, માંન ન મેદિહુ તે માનિની. ૩૩
- મધર વાણિ બોલિ ભીંભલી, કરઈ વિલાસ તે પ્રેમઆકુલી,
લાયા બોલ તે બોલઈ વયણે, રતિપતિ રમીઈ પૂંનમરયણિ. ૩૪
- શરપંડાં સિવિ પહરઈ ચીર, ભર સરોવર વનમાહિ નીર,
કાજલિ કરલ કશિમ શિરિ ભરઈ, ગોરી મિલી છાંટણા કરઈ. ૩૫

- સાંકલી સોમન [શ્વેત]^૧ પટુલી, હીચઈ સુંદરિ તે અતિ ભલી,
અતિહિ સલક્ષણ પ્રેમની પ્રીયા, પંચીભૂલા પ થી હુઆ. ૩૬
- વેણા યંત્ર કરઈ આલિવિણિ, કરઈ ગાનિ તે સવિ સુરરમણી,
મૃદંગ સરમંડલ વાજંત, ભરહુ ભાવં કરી રમઈ વસંત. ૩૭
- પદ્મિની હસ્તિની ચિત્રણિ નારી, લીલાવંતી રમઈ મુરારિ,
સોલ સહસ વનઈ મિલી આનંદ, રાશ ભાસિ ગાઈ ગોવ્યંદ. ૩૮
- મિલીઆનીલ ઘણું વાયઈ વાઉ, રતિપતિ પહુતુ વસંતરાઉ,
ચંદનવનિ ણિહિકઈ સિહિકાર, સોહઈ ભ્રમર તણા ઝમકાર. ૩૯
- કુરણી વેલ અનઈ મુચકંદ, પાડલ રસ પીઈ મુચકંદ,
કૈંઈલિ પંચમ શર આલવઈ, વસંત તણા ગણ કવીઆ કવઈ. ૪૦
- કેસૂ કસ (?) મેલયુ ઊદ્ધાસ, પાંણી પાડલ કરઈ વિલાસ,
વિરહણી ચિત્ત ચમકુ થાઈ, અઢાર ભાર વહિસિ વણુરાય. ૪૧
- પદ્મિની કમલ કરઈ વિકાસ, નવયોવન ત્રી કરઈ વિલાસ,
મિલિ સિવે છાવી લહૂઅડી, પ્રિય વિણુ ન રહઈ એકઈ ઘડી. ૪૨
- કવિ કહઈ રતિપતિ તણુ વિચાર, આંછાં અંબર પહિરણિ સાર,
ખાવનિચંદન સિર લાઈઈ, હીડોલાટ પાટ પુલીઈ. ૪૩
- અની ઊંન્હાલઈ મં વિલસીઈ, નવયોવન ગલિ લાઈઈ,
મુધરુ વાઉ રાતિ આંદ્રિણી, કરઈ વિલાસ કરઈ પ્રિય તણી. ૪૪
- ત્યંપક વેલ તણી પાંપડી, પાંન અડાગર સોહઈ વાંકડી,
સોમન કેતકી ગંધ અપાર, કંઠંઠ કંદલઈ કરણીના હાર. ૪૫,
- સાંભલિ પુરુષ તણુ સિણુગાર, આછાં અંબર પિહિરણિ સાર,
ખાહિ ખિહિરપા રૂડા લેઠ, ડાવા જિમણા પહિયાં વેઠ. ૪૬
- ભઈરવ સાનળાફ પિહિરણુઈ, દાડિમહૂલા તે ઊઠણુઈ,
ખંધાલગ પહિરઈ ગહૂમૂલિ, અંગોડે ચાંપાનાં ફૂલ. ૪૭

૧. ખૂટતો શબ્દ શ્વેત હોવા ભ્રેષ્ઠ એ એ સંભાવનાથી તે શબ્દ ઉમેર્યો છે.
જુઓ કડી ૩૩.

કાંને કુંડલ આછા જૂલિ, પાગિ વાંણુહી તે જાદૂમૂલિ,
કસણુ ઝખૂકઈ દાડિમકલી, નિરખઈ નાહ તે પાછા વલી. ૪૮

નવ નવ ભાતિ પટુલી નવી, પેપિ ભાવિ તે ભૂતિ હોલવી,
લલત ગર્ભેસર લક્ષણુવંત, મધ માધવ રમિ વસંત. ૪૯

ચૈત્રિ સપી કૌરણુ ઘણું વાયું, ચેઠિ માસિ પગ મેદહણુ ન જાઈ,
કોકોલા બિણિ કૌરણુ આંધિ, હવઈ આવી વરસાલા સાંધિ. ૫૦

આસાઠ માસિ અંજર ઝિરમરઈ, બાપઈડઉ પ્રિય^૧ પ્રિય કરઈ,
સુધિ સોગઠે રંગીઈ સારિ, જુ પણિ તુસઈ દેવ સુરારિ. ૫૧

શ્રાવણુ પિહરણુ યાદર ચીર, પરણાલિઈ વહઈ અરઘલ નીર,
અઈરિ સીંદ્રરી કાંચલી કસઈ, નરપઈ નારિ તે મરકલઈ હસઈ. ૫૨

ભરતારિઈ સૂં ભાદ્રવઈ માસિ, હીડોલાટઈ કરઈ વિલાસ,
નસિ અંધારી વિજલિ પવઈ, ગમે ગમે દાદર ડાંલવઈ. ૫૩

સુદી સુરંગ તે આસો માસિ, અંજર ડંજરીઉ આકાસિ,
થયી શુરિ નઈ વર માગીઈ, સહી સહી પ્રિય ગલઈ લાગીઈ. ૫૪

સીઆલા ધરિ કાતી માસિ, કામિનિ મનિ હવં પૂગી આસ,
કડાં સરીસી ઉર[ડ]ઈ^૨ પાટ, હસતાં લીઈ હીડોલાટ. ૫૫

માગસરે મન કરિ કુંમાહ, લાડગહેલી લહૂઆ નાહ,
ફિઈ સુ નાગર અતિહિ સુન્નંણુ, સપી એકનૂં ધણુ તિજુઈ પ્રાણિ. ૫૬

પ્રિય તણા ગણુ પોસિ માસિ, સેજઈ પછડી વાલંલ પાસિ,
મેહિલી લાજ અંગ આપીઈ, પ્રીય તણા રસ દ્રામ પામીઈ. ૫૭

માહા માસિ સી નાંહડી, પ્રિય નાંહડ [ન રહઈ]^૩ એકઈ ઘડી,
વિષય વેધ રૂસ કરઈ સુ પ્રાણુ, તેહનઈ તૂઠા સારંગપાણિ. ૫૮

૧. પ્રતમા 'પ્રીય' એની બેઝણી છે તે લલિયાની જૂલ હોવાનો સંભવ છે તેથી જ્યાં જ્યાં 'પ્રીય' શબ્દ છે ત્યાં ત્યાં 'પ્રિય' એવો સુધારો કર્યો છે.

૨. અહીં 'ઉગડઈ' શબ્દમાધી પડી ગયેલો 'ડ' મોટા કૌંસમાં મૂક્યો છે.

૩. અર્થ અને છંદ તટતા હોઈ, કોઈ શબ્દ પડી ગયેલા જણાય છે; પડી ગયેલા શબ્દ 'ન રહઈ' હોવા બેઠાં, એની સંભાવનાથી તે મોટા કૌંસમાં મૂક્યા છે.

કાગણુ માસિ ફલી વણુ વેલિ, બાણુ રામતિ હવઈ પરી મેહહઈ,
 મધ માધવ રિતિ કાંમનિ કંત, રતિપતિ રમીઈ રાઉ વસંત. ૫૯
 રત્ન અમૂલિક સરવ રિધડી, બાણુ કિરિ ત્રિશ્વામિત્ર ઘડી,
 મદનમેપલા લીણુ રહઈ, ધીણુ જિપમ ઢેહી કહઈ. ૬૦

॥ યતિ સુપદ સમાપ્તાનિ ॥ શ્રી ॥

[૨૩]

અજ્ઞાત કવિદ્વૃત

ફાગુ

(વિક્રમનો શ્રોળમો સ્તોત્ર)

ચાંદ્રિણી રાતિ સોધ સીયલી રે, સીઅલુ માધવ માસ,
અસ તક્ષ [ના]રી^૧ નાહવિ[નિ] નાહુલા રે, સીયલા ચંદનરેખ રે. ૧

સીયલુ વાઉ વારાય પહુતુ, ગોરી રતિ રતુ રે,
કોયલ કોરલે અંગવને, મોરડલા મંત વાસ. ૨

હસિત માહારી (૧) હવિ નાહલા આ રે, ગય સીઆલુ હવિ ગોરઠી,
હઈડ જૂર મ જૂરિઈ રિ, હેસાંતરિ પ્રી વસિ રે. ૩

વંનિ વંનિ તરુઅર ફૂલીઆ રે, મુરીઅડા મયકંદ,
મંદા[વન] વંનિ રસ પીઈ રે, સી ય.....*
+.....ફૂલીઆ કમદા રે, વાર લાગી નઈલે નિરખંતા રે. ૪

હેસૂયાં કસમ લિ +.....મં મધર મહૂ છોડિ,
મોડ મ મૂકેસિ આપાલુ રે, ફૂઅલી કરણી ન ફૂલીઈ રે. ૫

પીય +.....લ ન હોઈ, જોઈ પાડલ જમરુ રસ પીઈ રે,
ગુલસરી ગંધ સીઅલુ રે, પારધ ગંધિ વિહીણુ [રે]. ૬

[ઈ]ણી પરિ પ્રીહ રીઅવુ રે, વેલિ વિહાણિડિ વિહસીઉ રે,
પરિમલ^૨ ગંધ ન બદઈ, નાહા હઈડા ફૂતુ ન વીસિરિ. ૭

૧ ' નારી ' શબ્દમાંથી ' ના ' પડી ગયો હોવાથી તેને મોટા કો'સમાં મૂક્યો છે.

૨ પ્રતમા ' પરીમલ ' છે.

* અહીં મૂલ પ્રતમાં અક્ષરો કપાઈ ગયા છે.

- દમણા દરીસણ તાહિરુ રે, હવ કંમ મિલીધ નાહા,
માહા માસિ આલિ નીગમુ રે, મરુઉ મનિ કંમ વીસારિ રે. ૮
- જેણિ હમઅરૂ ટાઢૂ થાઇ, કંથ સ દેસા સાઈ મોકલિ રે,
ચંપલા તરુઅર કૂલીઆ રે, કૂલીઆ કમદા રે. ૯
- સાર કરેજે પ્રીઅડા માહુઈરી રે, વાંમ લોચન અંગ ફરકીઉ રે,
સાલલિ સપી મજ ગૂજ, મજ વાલંભ આંચુ દૂકડુ રે. ૧૦
- કાંચૂઆ કસણુ વિત્રૂટીઆ રે, આંચુ મૂ ભરતાર,
હાર હમડા હૂતુ હરશીઉ રે, વાલંભ હમડૂ તાહિરુ રે. ૧૧
- હવિ મરુ...વા પી મેહેલિ, વેલિ ચાડિ જમં માંડવઈ રે, ૧૨
ફ્રાશુણુ રતિ વસંત ઘેલીય'રે, હમડિ હરખ મનમાં નાહ. ૧૨
- મર્મોરથ સાઆ પરીઆ રે, અતેથી '....ણી
૮ ૫૫૭/૨

સમાપ્ત પદ

॥ ઇતિ કાવ્ય સમાપ્ત ॥ ૭ ॥ શ્રી રામાય નમઃ ।

શ્રી ગોવંદાય નમઃ ॥ શ્રી । ૭ ॥

[૨૪]

અજ્ઞાત કવિકૃત

વાહણનુ કાગ

(સં. ૧૫૮૭)

કાગ દાલ

અહે સરસતિ સાંભણિ વીનવૂં, માશું એક પસાય,
કાયા પ્રવહણુ પૂરીયાં, મન સૂકાણા વાય. ૧

શ્રીજિનશાસનિ ગાઇસિઉં, લાલઇં સુખ અપાર. શ્રીજિન. આંકણી,
અહે તપ કૃઓ નિરતુ કરે, દયા તિ દસ્તૂરહ જાંણિ. શ્રીજિન. ૨

અહે સીયલઇં તે સદ પૂરીઓ, લાવ લાંડારી યાપિ,
ધરમ ધ્યાનં બેહૂ આવલાં, બેઠય વેલા તું વાહિ. શ્રીજિન. ૩

અહે ક્રોધ માન માયા જલ વહઇં, ઉપશમ દલૂયાં મેદિહ,
સંવર સમાઇયુ રાખજે, જાણઇં વિવેક વિચાર. શ્રીજિન. ૪

અહે દાનઇં દુરગતિ નાસસિઇં, નાલિ તિ જસ લડવાઉં,
જીખજે વયરી વાંકડા, આઠે કર્મ કઠોર. શ્રીજિન. ૫

અહે પાંચઇં ઇંદ્રી પાંજરી, ચઝ્યા તિહાં બેઇં વાટ,
વાટઇં લોભ પૂતારડઉં, તે બેઇં કરે રહઠાંમ. શ્રીજિન. ૬

અહે બાર દેવલોક બારાં લલાં, નગર છઇં નવ ઐવેક,
મુગતિશિલા પાટણુ લલું, તિહાં છઇં વિનુ રે વિવેક. શ્રીજિન. ૭

અહે ચિહું ગતિ ચ્યારઇં વાવટા, વાઇં રાતિ નઇં દીસ,
પાંચવિમાન જેમ રયરિ, જીવ તૂં રહઇં તિહાં બેઇં. શ્રીજિન. ૮

અહે ન્યાંઇં નાંગર મૂકજે, વસ્ત વિચારી પુરિ,
બાર વ્રત કિરીયાણાં લલાં, સૂધી લઇ રે સુજાંણુ. શ્રીજિન. ૯

દેવતત્વ શુરુતત્વ એ, ધર્મનું ધણી તું હોઈ,
આગમસિદ્ધાંત જિહાં અછઈ, બાણઈ વિવેકવિચાર. શ્રીજિન. ૧૦

અહો સંવત પનર સત્યાસીઈ, આઘાઠ શુદ્ધિ રવિવાર,
*..... શ્રીજિન. ૧૧

એહ કાગ જે ગાઈસિઈ, તેહ ઘરિ મંગલ ચ્યાર,
શ્રીજિનશાસનિ ગાઈસિઈ લાભઈ સુખ અપાર. ૧૨

॥ ઇતિ કામ વાંઘણુ અમાપ્ત ॥ સૂરેતિ મંદિરે રવિરાત્રી લિખિત' ।
શુદ્ધાવિકા વાળી પઠનાથ' ॥ શુભ' ભવતુ ॥

[૨૫]

અજ્ઞાત કવિકૃત

નેમિનાથ કાગ

(અનુમાને વિક્રમનો એળગો સૈદો)

રાગ કાગ

- અહે તોરણિ વાલિભ આવીઉ, યાદવકુલ ઠેરુ ચંદ,
પસૂઆ દેખી રથ વાલીઉ, તિહિ વસિ હૂં ઉચ્છંદ. ૧
- નિશિ અંધારી એકલી, મધુર મ વાસિસિ મોર,
વિરહ સંતાપિ પાપીઉ, વાલિભ હંધં કઠોર. ૨
- ધુરિ આસઢં ઊનચુ, ગોરીના ગુણુ નેહ,
ગાઢં ગાજિ મ પાપીઆ, છાનુ વરિસ ન મેહ. ૩
- શ્રાવણુ વરસં સરવડે, મેહ ન પંડં ધાર,
મનમથિ મોરૂ મન વ્યાપીઉં, પ્રીઅડુ ન કરં સાર. ૪
- ભાદ્રવડા ભરિ ઊલટં, સરોવર લહિરડે ભંધ,
કાયાસરોવર અહા તણું, વિણુ સામી સીદાંધ. ૫
- રાજહંસ પરણતિ રૂઅડુ કિમં ન આવં હેઠિ,
માંનસરોવર પરિહરી, છીલર ઊપરિ દ્રેઠિ, ૬
- આસો આશા લૂધડી, હું મેલી ઈણિ કંતિ,
મધુકર માલતી પરિહરી, પારધિ પુઠિ ભમંતિ. ૭
- જિમ જિમ સહીઅર સાસરં ભતી દેપું માંધ,
તિમ તિમ મોરું મન આવડં, કિમં ન થાહરિ યાંધ. ૮
- કાતી માસ મેલાવડુ, નેમિ ન કીધઉ આજ,
છપત કૈાડિ યાદવધણી, હું મેલ્હી કુણુ કાજિ ? ૯

- માગશરીએ સજન મેલાવીઈ, એહ સલ્લણઉ નાહ,
જાણીઈ તીણુઈ પાલવિઉ, બલતા દવ કેરુ દાહ. ૧૦
- હંસ જાણી મઈ હેલવિઉ, સર બગલાનુ દીધ,
અંબ જાણી મઈ સેવીઉ, ફેલ ધંતૂરા દીધ. ૧૧
- પોસ મલઈ સુ મનવંછિત હોઈ, પલણુઈ રાણી રાઈમઈ,
.....નેમિ ન મેલઈ કોઈ. * ૧૨
- કરંડી કીધઉ, મઈ વહિઉ વારૂ વિસહર જાણિ,
દ્રિષ્ટિ વંચી મુજ ડસી ગયુ, દેવત રાણોરાણિ. ૧૩
- માહ માસિ વાઈ ટાઢડી, ગાઢડી લાગઈ ભૂધ,
નેહ જ સાલઈ હઈઅડલઈ, નેમિ ન જાણુઈ દૂધ. ૧૪
- હરણી હેજઈ પરિભમઈ, પાપ લિધી સવિ વાર,
હરણુ હઈઈ કઠોરડુ, વરતે આંક મદાર (?). ૧૫
- કુશુણિ ફાગ ન મું ગમઈ, દમઈ તિ મદન સરીર,
કામણગારુ કંતડુ ગમઈ તે સાથલ ધીર. ૧૬
- કરહુ સહિજિ કુબધીઉ, મુહ વાહિ કરીરિ,
ગલી દ્રાપ જુ પરિહરી, કંટકિ લાઈ સરીરિ. ૧૭
- ચૈત્રિ ન ચેતઈ કંતડુ, સવિ ફલી વણુરાઈ,
પાડલ પરિભલ બહિકતુ, મૂરપ મેલી જાઈ. ૧૮
- કહીએ ઇસ્વર કૂડીઉ, ગંગ વહઈ સિરિ કીધ,
તિહિ પાઈ તું આગલુ, કર અધિકેરુ દાહ. ૧૯
- બારહ માસમાહિ મૂલિયુ, જેઠ વડેરુ હોઈ,
પલણુઈ રાણી રાઈમઈ, નેમિ ન મેલઈ કોઈ. ૨૦
- કૃષ્ણ જાણુઈ, સુણિ રાઈમઈ, મિલસિ તોરુ સ્વામિ,
અપલવંતર પ્રીતડી, સિદ્ધપુરિ હૂઉ ઠાણુ. ૨૧

- જાણઉં યાદવ કૂડીઉં, હૂં આગઈ મનમાંહિ,
સોલ સહ[સ] ગોપીધણી, મૂરખ તેડી મ વાહિ. ૨૨
- તપ જપ સંચમ આદરી, કીધઉં નિર્મલ કાષ,
નેમિ પહિલી રાધમઈ, ઇમ જઈહી શિવપુરી જાઈ. ૨૩

॥ ઇતિ શ્રીનેત્રિનાથ કાવ્ય સમાપ્ત ॥ ૭૧ ॥ ૭૧ ॥

[૨૬]

જયવંતસૂરિકૃત

સ્થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ

(સં. ૧૬૧૪ આસપાસ)

કાગની ઢાલ*

સરસતિ^૧ સામિનિ^૨ મનિ^૩ ધરી, સમરી પ્રેમવિલાસ,
થૂલિભદ્ર કેશા^૪ ગાયસિઉ,^૫ જિમ મનિ^૬ પુહચઈ આસ. ૧
ઝતુ^૭ વસંત નવયૌવનિ^૮ યૌવનિ^૯ તરુણી વેશ,^{૧૦}
પાપી વિરહ સંતાપઈ^{૧૧} તાપઈ^{૧૨} પિઉ^{૧૩} પરદેશ.^{૧૪} ૨

કાવ્ય^{૧૫}

ઝતુ^{૧૬} વસંત વનિ આવ્યુ^{૧૭} ગહગહી,
પ્રેમકુંપલ^{૧૮} કુસુમાવલિ મહમહી,^{૧૯}
મલયા વાય^{૨૦} મનોહર વાઈ,^{૨૧}
પ્રિઉનઈ^{૨૨} ભીડી મલઉ^{૨૩} ઇમ થાઈ. ૩

આલિ^{૨૪}

વનસપતી^{૨૫} સવિ મોહરી^{૨૬} રે, પસરી મયણુની આણ,
વિરહીનઈ^{૨૭} કહંઉ કહંઉ^{૨૮} કરઈ^{૨૯} દોયલિ^{૩૦} મૂંકઈ^{૩૧} બાણ. ૪

* ' કાગની ઢાલ ' એ શબ્દો ખલાતની પ્રતમા નથી.

૧ સરસિતિ. ૨ માતા. ૩ મન. ૪ કેશા. ૫ ગાયસ્યું. ૬ સવિ.
૭ ગિતુ. ૮ નવજેવનિ. ૯ જેવનિ. ૧૦ વેસ. ૧૧ સંતાપએ.
૧૨ તાપએ. ૧૩ પીઉ. ૧૪ પરિદેસિ. ૧૫ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં
' દૂહા ' છે. ૧૬ ગિતિ. ૧૭ ખલાતની પ્રતમાં ' આવ્યુ વંનિ ' એ પ્રમાણે
શબ્દો છે. ૧૮ પરિમવંઈ. ૧૯ મદિમહી. ૨૦ વાયુ. ૨૧ વાય.
૨૨ પીઉનઈ. ૨૩ મિવૂં. ૨૪ કાગ. ૨૫ મુરી. ૨૬ વિરહીનિ.
૨૭ કહું કહું. ૨૮ કરી. ૨૯ દોયલિ. ૩૦ મેદલઈ.

તરુઅરવેલિ આલિંગન દેખિય^૧ સીલ^૨ સલાય,
ભરયૌવન પ્રિય^૩ વેગલુ,^૪ પિણુ ન વિસારિઓ^૫ જાઇ.^૬ ૫

[કાવ્ય^૭]

પ્રિયડઉ^૮ ટલવલઇ પ્રદેશથી,^૯
રડઇ ગોરી મંદિરમાંહિથી,^{૧૦}
ખાહુ^{૧૧} શુભળી^{૧૨} હંતુ રતિરાજ,^{૧૩}
રડઇ રડઇ^{૧૪} પસરી^{૧૫} ધરી લાજ.^{૧૬} ૬

આલિ

વહી રે^{૧૭} કુંપલડીય^{૧૮} વેલડી, વલી વલી જિગઇ અંદ,
પણિ ન વલે^{૧૯} ગયુ યૌવન,^{૨૦} પ્રેમલતાનું કંદ. ૭
સૂકઇ સરોવર જલ વિના,^{૨૧} હંસા કિસ્મી રે^{૨૨} ઠરેસિ,
જસ ધરિ ગમતીય ગોરડી, તસ કિમ ગમઇ રે^{૨૩} વિદેશ.^{૨૪} ૮

[કાવ્ય^{૨૫}]

પિણિ^{૨૬} અંગણિ પિણિ જિભી^{૨૭} ઓરડઇ,^{૨૮}
પ્રિઉડા^{૨૯} વિના^{૩૦} ગોરી ઓ રડઇ,^{૩૧}
જૂરતાં^{૩૨} જાઇ^{૩૩} દિન રાતડી, આંખિ હૂઇ જિભગરઇ રાતડી. ૯

૧ દેખી. ૨ માણુ. ૩ પીઉ. ૪ વેગલઇ. ૫ વીસારુ. ૬ જાઇ.
૭ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દ નથી; પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે.
૮ પીઉકુ. ૯ પરદેશથી. ૧૦ મંદિરમાંહિથી. ૧૧ ખાહુ. ૧૨ ગોઝિખી.
૧૩ રિતુરાંજ. ૧૪ ખંભાતની પ્રતમાં 'રડઇ' એક વખત જ આપેલો છે.
૧૫ પસરઇ. ૧૬ લાજ. ૧૭ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૮ કુંપલડી.
૧૯ બલાઇ. ૨૦ યૌ[વ]ન. ૨૧ વિણુ. ૨૨ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં
નથી. ૨૩ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૨૪ વદેસિ. ૨૫ ખંભાતની
પ્રતમાં નથી; પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૨૬ પિણુય પિણુ. ૨૭ આ
શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૨૮ ઉરડઇ. ૨૯ પ્રીઉડી. ૩૦ વિણુ.
૩૧ ઉરડઇ. ૩૨ જૂરતા. ૩૩ જાઇ.

ચાલિ^૧

રે સાજન^૨ જે તિઇ^૩ કરિઉ^૪ તે મિઇ^૫ કહિઉ^૬ રે ન જઇ.

વઇરીડા વેધ વિલાઇનઇ^૭ ઇમ કાં અલગુ^૮ થાય. ^{૧૦}

વીજ પડઓ^{૧૧} તે ઊપરિ^{૧૨} જે કરી છાંડઇ^{૧૩} નેહ,

વિરહિઇ^{૧૪} બાહ્યાં માણસ સ્યું કરઇ વરસી મેહ. ^{૧૧}

કાવ્ય^{૧૫}

પ્રિહિઇ^{૧૬} સખિ^{૧૭} કામણ કીધું, પાપીઇ^{૧૮} ચિત ચોરી લીધું, ^{૧૯}

લોકલાજ^{૨૦} તિજનઇ^{૨૧} માય, ^{૨૨} પ્રિહ^{૨૩} કેડિઇ^{૨૪} લમું ઇમ થાય. ^{૨૫} ^{૧૨}

ચાલિ^{૨૬}

લીલા ગતિઇ^{૨૭} જે આલઇ, ^{૨૮} બોલઇ ^{૨૯} સુલલિત વાણિ,

નયન^{૩૦} સોભાગી પાતલો^{૩૧} મોહન લંક સુભણ. ^{૧૩}

તે સાજન^{૩૨} કિમ વીસરઇ જસ ગુણ વસિયા^{૩૩} ચિતિ,

ઊધમાંહિ^{૩૪} જી^{૩૫} વીસરઇ^{૩૬} સુંદર્યામાંહિ^{૩૭} દીસ'તિ. ^{૩૮} ^{૧૪}

કાવ્ય^{૩૯}

કઠિન કંત કરિ આલિ જગાવઇ, ^{૪૦}

ઘડી ઘડી મુઝ^{૪૧} સુહણુ^{૪૨} આવઇ, ^{૪૩}

જખ^{૪૪} જોગ તખ^{૪૫} જઇ નાસી, પાપીડા^{૪૬} મુઝ ઘાલિ મ ફાંસી. ^{૧૫}

૧ ખંભાતની પ્રતમા આ શબ્દ નથી. ૨ સજ્જન. ૩ તઈ જે. ૪ કર્યું. ૫ મઇ. ૬ કહું, ૭ લાઇનઇ. ૮ કા. ૯ અલગો. ૧૦ થાઇ. ૧૧ પડઓ. ૧૨ ઉપરિ. ૧૩ છાંડિ. ૧૪ વિરહઇ. ૧૫ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૬ પ્રીહિડિ. ૧૭ સખી. ૧૮ પાપિઇ. ૧૯ લીધું. ૨૦ લોકલજ્જ. ૨૧ મેંચી તિ. ૨૨ માઇ. ૨૩ પ્રીહ. ૨૪ કેડિ. ૨૫ થાઇ. ૨૬ ફગ. ૨૭ ગતિ. ૨૮ ચાવએ. ૨૯ બોલએ. ૩૦ નયણુ. ૩૧ પાતલા. ૩૨ સજ્જન. ૩૩ વસીઆ. ૩૪ ઊધમાંહિ. ૩૫ જઇ. ૩૬ વીસરિ. ૩૭ સુંદર્યામાંહિ. ૩૮ દેખ'તિ. ૩૯ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૪૦ જગાવિ. ૪૧ આની પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'સુઝ' શબ્દ આપેલો છે. ૪૨ સુંદણિ. ૪૩ આવિ. ૪૪ જખ. ૪૫ તવ. ૪૬ પાપીઆ.

ચાલિ^૧

પાપી રે ધૂતારાં^૨ મુહણકાં^૩ મુઝ રચુ^૪ હાથું છોડિ,
કરમ વિછોહ જગાવીનઇ^૫ સૂતાં મૂંકઇ^૬ જોડિ. ૧૬

રે સાજન તુઝ મન તણી, પુહચસિઇ^૭ સઘલી^૮ રુહાડિ,
પણિ નવિ મોરા મન તણા^૯ જાણો^{૧૦} તુમહો^{૧૧} રે પેલાડિ. ૧૭

કાવ્ય^{૧૨}

સણિ^{૧૩} કાથુણ માસ સોભાગી, મલઇ^{૧૪} સાજન^{૧૫} જેણિ સરાગી,
વરસઇ^{૧૬} મેહ નઇ^{૧૭} મેલાવુ^{૧૮} હોઇ^{૧૯}

વેલિ^{૨૦} દોઇલિ આતક મોહઇ^{૨૧} ૧૮

ચાલિ^{૨૨}

રે સાજન જળ મુઝ^{૨૩} તુઝ સંગમ હતો રે અપાર,
તવ^{૨૪} મુઝ આલા લુંગટે^{૨૫} પિણુ તુ હુતુ^{૨૬} પરવાર. ૧૯

રોહણઓ^{૨૭} રૂપ^{૨૮} મનાવણો^{૨૯} ઇમ કરતાં^{૩૦} દિન જંત,^{૩૧}
વીવાહ વીતઓ^{૩૨} માંડવે^{૩૩} તિમ હૂં^{૩૪} સૂની કંત. ૨૦

કાવ્ય^{૩૫}

તેહ જ મંદિર તેહ જ સેરી,
નવિ ગમઇ^{૩૬} સખી^{૩૭} જોજી^{૩૮} ફેરી,

ઓહહાબ્યા^{૩૯} વિણુ જાઇ^{૪૦} વણુભરા^{૪૧}

ગયા ચોરી ચિત^{૪૨} લૂટારા.^{૪૩} ૨૧

૧ કાવ્ય. ૨ ધૂતારા. ૩ મુહણલા. ૪ મુંહ. ૫ જગાવી. ૬ મેલિ. ૭ પુહચિઇ. ૮ સઘલી. ૯ નયણની. ૧૦ જાણુઈ. ૧૧ તમે. ૧૨ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૧૩ સખી. ૧૪ મિલિઇ. ૧૫ સાજણુ. ૧૬ વરસમઇ. ૧૭ દિલિ. ૧૮ મેલાવો. ૧૯ હોઇ. ૨૦ વેલિ. ૨૧ જોઇ. ૨૨ કાગ. ૨૩ અહ. ૨૪ તણ. ૨૫ લંબણુઇ. ૨૬ હતો. ૨૭ મેહ. ૨૮ રૂપણું. ૨૯ મનામણુઈ. ૩૦ કરતા. ૩૧ જંતિ. ૩૨ વીનઇ. ૩૩ માંડવિ. ૩૪ હવિ તિમ... ૩૫ પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૩૬ ગમિ. ૩૭ સપિ. ૩૮ જોયું. ૩૯ જિયથ્યા. ૪૦ જનિ. ૪૧ વિણુજગ. ૪૨ ચીન. ૪૩ પોટારા.

ચાલિ^૧

સખિ^૨ મુઝ ન ગમઇ અંદન, અંદ ન કરઇ^૩ રે^૪ સંતોસ,
કેલિ મ વીજસ^૫ હી સહી,^૬ સહી ન સમઇ^૭ અમ^૮ દોસ. ૨૨

જેણિ^૯ કીધું^{૧૦} મુઝ^{૧૧} કામણુ તે મુઝ^{૧૨} મેલિ ન આજ,
આરતિ^{૧૩} હુઇ^{૧૪} ઊતાવલી, જુ^{૧૫} મુઝ જીવિઇ^{૧૬} કાજ. ૨૩

કાવ્ય^{૧૭}

વસંત દેખી મોરું મન ગહખરઇ,
પાપિણી કોઇલડી^{૧૮} કોહઉ કોહઉ^{૧૯} કરઇ,
તેહનઇ^{૨૦} સખી^{૨૧} લવતી^{૨૨} વારઉ,^{૨૩}
વિરહિઇ^{૨૪} માહરાનઇ^{૨૫} મ મારઉ.^{૨૬} ૨૪

ચાલિ^{૨૭}

પરદેશીસ્થુ^{૨૮} પ્રીતડી હઇડા^{૨૯} મંડઇ^{૩૦} કાય,^{૩૧}
વધરિડઓ^{૩૨} વેધ^{૩૩} પુણીનઇ^{૩૪} વેધ વિલાઈ જઇ. ૨૫

આજ ઘાલી ગલિ બાંહડી^{૩૫}

પરમઇ^{૩૬} પિયારઇ^{૩૭} દેશિ,^{૩૮}

જિમ^{૩૯} રાંનિ રૂંપ જ એકલાં^{૪૦}

હઇડા^{૪૧} કિસ્મું રે કરેશિ.^{૪૨} ૨૬

૧ કાગ. ૨ સખિ. ૩ કગિ. ૪ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમા નથી.
૫ મ વીજસિ. ૬ હે સહી. ૭ ગમઇ. ૮ ધમ. ૯ જેણુઇ. ૧૦ કીધૂ.
૧૧ આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમા નથી. ૧૨ મઝ ૧૩ આરત્યા. ૧૪ આ
શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમા 'રે' મળે છે. ૧૫ જો. ૧૬ જીવઇ. ૧૭ પ્રા.
વિ. મં.ની પ્રતમા 'દૂહા' છે. ૧૮ કોઇલ ૧૯ કહુ. ૨૦ એહનઇ.
૨૧ સખી. ૨૨ લવંતી. ૨૩ વારઇ. ૨૪ વિરહ. ૨૫ માર્યાનઇ.
૨૬ મારઇ. ૨૭ કાગ. ૨૮ હિયડલા. ૨૯ મંડી. ૩૦ કાઇ. ૩૧ વધ-
રીડા. ૩૨ વધર. ૩૩ પૂણીનઇ. ૩૪ બાહડી. ૩૫ પરિમ. ૩૬ પીયારિ.
૩૭ દેસિ. ૩૮ ખંભાતની પ્રતમા 'રાંનિ રૂંપ જિમ' એ ક્રમમા શબ્દો છે.
૩૯ એકલું. ૪૦ હઇડલા ૪૧ કરેસિ.

કાવ્ય^૧સજનીઆં^૨ વુલાવી^૩ હૂં વલી,ગુણ સંભારી^૪ હૂઈ^૫ અતિ આકુલી,^૬આંગણુઈ^૭ આવ્યા મેહ ભારે,^૮ ગહનરી રહી પોલિ દુઆરે.^૯ ૨૭આલિ^{૧૦}ઝોસીમુ^{૧૧} અતિ દુપ ધરઈ^{૧૨} તાલોવીલી^{૧૩} થાય,^{૧૪}ઝોસીમુ^{૧૫} અતિ^{૧૬} તાપવ્યુ,^{૧૭} તડકડતાં નિશિ^{૧૮} ભય.^{૧૯} ૨૮કહિનઈ^{૨૦} સખી^{૨૧} એ સેજડી મે^{૨૨} જડી સજન^{૨૩} વિછોહ,^{૨૪}કઈ^{૨૫} અગનિ^{૨૬} કઈ^{૨૭} કાંટડઈ^{૨૮} ટૂર^{૨૯} કહયાં^{૩૦} કઈ લોહ.^{૩૧} ૨૯કાવ્ય^{૩૨}મુઝ શરીર^{૩૩} સખિ^{૩૪} ચીરઈ ચીર, લોહ સંકલ સમાન ઝંજીર,રથણિ^{૩૫} જોવનિમાંજરિ^{૩૬} મહિમહી,^{૩૭}નીસાએ કરી કાયા મિઈ^{૩૮} દહી. ૩૦આલિ^{૩૯}હૂં^{૪૦} સિઈ ન સરજી પંપિણિ, જિમ લમતી પ્રીઉ પાસિ,

હૂં સિઈ ન સરજી ચંદન, કરતી પ્રિયતનુ વાસ. ૩૧

૧ પ્રા. વિ મંની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૨ સખજનિઆ. ૩ વહલાવી.
 ૪ સમરેવિ. ૫ હૂઈ. ૬ આકુલી ૭ આપડી. ૮ ભારઈ. ૯ દુઆરિ.
 ૧૦ કાગ. ૧૧ ઊસીમુ. ૧૨ કગિ. ૧૩ તાલોવેલી. ૧૪ થીઈ
 ૧૫ ઊસીમુ. ૧૬ જિમ ૧૭ તાપવિઈ. ૧૮ નિસિ. ૧૯ ભય.
 ૨૦ કહિન. ૨૧ સખી. ૨૨ સિ. ૨૩ સજન ૨૪ વિછોડિ. ૨૫ કિ.
 ૨૬ અગનિઈ. ૨૭ કઈ. ૨૮ પોટડઈ. ૨૯ કઈ. ૩૦ કહિઅયિ.
 ૩૧ લોહિ. ૩૨ પ્રા. વિ મ.ની પ્રતમાં 'દૂહા' છે. ૩૩ સરીર. ૩૪ સખિ.
 ૩૫ રથણી. ૩૬ માજગિયોવન. ૩૭ મહમહી. ૩૮ મઈ. ૩૯ કાવ્ય.
 ૪૦ અહીંથી શરૂ થતી ૨૧મી કડીની પ્રથમ બે પંક્તિ ખલાતની પ્રતમાં છેડી
 નાખેલી છે પણ તે નીચે પ્રમાણે પાચી સકાય છે :

“ હૂ સિ ન સરજી પંપિણી, જે લમતી પ્રીઉ પાસિ,
 હૂ ન મિ સરજી ચંદન, કરતી પિહિતન વાસ.”

[૨૧] જયવંતસૂરિકૃત સ્થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ ૧૨૩

હું સિ ન સરજી કૂલડાં, લેતી આલિંગન^૧ બાણ,
મુહિ^૨ સુરંગ^૩ જ શોભતાં,^૪ હું સિઈ^૫ ન સરજી પાન. ૭૨

[કાવ્ય]^૬

દેહ પંડુર^૭ લઈ^૮ વિયોગિઈ,^૯
વધિ^{૧૦} કહઈ એહનઈ^{૧૧} પિંડરોગ,^{૧૨}
તુઝ વિયોગિ જે વેદન મઈ^{૧૩} સહી,
સજનીયા^{૧૪} તે કુણ સકઈ કહી. ૭૩

ચાલિ^{૧૫}

સજન^{૧૬} હવા રે^{૧૭} દેસાહરિ^{૧૮} સંદેસે^{૧૯} વ્યવહાર,^{૨૦}
આહાર^{૨૧} જુહાર^{૨૨} હર^{૨૩} મન તણો,
કાગલ^{૨૪} બાંધિઉ^{૨૫} બારિ.^{૨૬} ૭૪

વિરહ^{૨૭} ઓ તાં મિલવા તણો,
કિમ જીવીઈ^{૨૮} રે^{૨૯} સંદેસિ,^{૩૦}
ડીલ ઉપરિ દુપ આંગમી વાહલા^{૩૧} તુઝ^{૩૨} મિલેસિ. ૭૫

દહા

કેસૂડાં પંથિ પાલવે,^{૩૩} સૂડાં દિઉ^{૩૪} તુઝ લાપ,
એક વાર મુઝ મેલિ ન સજન પસારી પાંપ. ૭૬

૧ આલિંગણ. ૨ વધનિ. ૩ સરંગી. ૪ શોભતી. ૫ સિ.
૬ ખંભાતની પ્રતમાં આ શબ્દો નથી; પ્રા. વિ. મં.ની પ્રતમાં 'દૂદા' છે.
૭ પાંડર. ૮ યઈ. ૯ વિયોગિ. ૧૦ વેધ. ૧૧ એહનિ. ૧૨ પંડરોગઈ.
૧૩ મિ. ૧૪ સજનીયા; આ શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ
મળે છે: 'તુ' તે કહસિ સહી'. ૧૫ કાગ. ૧૬ સઘનીયાં. ૧૭ 'હવા રે'
આ શબ્દો ખંભાતની પ્રતમાં નથી. ૧૮ દેસાવરી. ૧૯ સંદેસિ.
૨૦ વિવહાર. ૨૧ આહર. ૨૨ જાહર. ૨૩ 'હ' ખંભાતની પ્રતમાં
નથી. ૨૪ કાગલિ. ૨૫ બાંધી. ૨૬ હારિ. ૨૭ 'વિરહ ઓ તાં મિલવા
તણો' એ શબ્દોને સ્થાને ખંભાતની પ્રતમાં નીચેના શબ્દ છે: 'દેવદુ રે
મિલવા આલગજુ'. ૨૮ જીવિઈ. ૨૯ 'રે' ખંભાતની પ્રતમાં નથી.
૩૦ સંવેસિ. ૩૧ વાહલા. ૩૨ તુઝનઈ. ૩૩ પાલવ્યાં. ૩૪ ઘા.

વધરીડા^૧ વયર વહધ^૨ ઘણુ,^૩ વિસમી વાટ વિદેશ,^૪
 વિસમુ^૫ વાલિલ^૬ વેધડુ, ઇમ દિન જાઈ આદેશ.^૭ ૩૭
 વાઈ^૮ વિણુ નવિ વેદન ન વરી વારો વારિ,
 વ્યસનીનઈ^૯ વ્યાખ્યુ^{૧૦} વેધડો, વાહડા વિણુ ન રહાઈ. ૩૮
 ઝૂરિ ઝૂરિ^{૧૧} પંજર થઈ, સાજન તાહરઈ^{૧૨} કાજિ,
 નીંદ^{૧૩} ન સમરૂં, વીંઝડી^{૧૪} ન કરઈ^{૧૫} મોરી^{૧૬} સાર. ૩૯
 ભૂપ તરસ^{૧૭} મુખ^{૧૮} નીંદડી,^{૧૯}
 દેહ તણી સાન^{૨૦} વાન,^{૨૧}
 છવ સાપિઈ^{૨૨} મઈ^{૨૩} તુઝ દેહ,^{૨૪}
 થોડઈ ઘણુ^{૨૫} સ્યુ^{૨૬} જાણિ. ૪૦
 એ મુઝ પરિ મઈ^{૨૭} તુઝ કહી,
 હવઈ^{૨૮} મુઝ કરિ ન સંભાલ,
 મલિ^{૨૯} કઈ જિતર આપિનઈ^{૩૦} આલા લુંગઝો^{૩૧} ટાલિ. ૪૧
 દોશ્યા^{૩૨} વેધ વલૂધડી એમ^{૩૩} ઓલંભા^{૩૪} દેધ,
 એહવઈ^{૩૫} શુરુ આદેશઈ યલિભદ્ર મુનિ આવેઈ. ૪૨
 કંત દેખી દોશ્યા^{૩૬} કૂળડી^{૩૭} હમડા^{૩૮} કમલ વિકાસ,^{૩૯}
 જિમ વનરાઈ^{૪૦} માધવઝો^{૪૧} પામી અધિક ઉદ્દાસ. ૪૩

૧ વધરી. ૨ વહિ. ૩ ઘણું. ૪ વિદેશ. ૫ આ શબ્દ પછી
 ખંભાતની પ્રતમાં 'રે' મળે છે. ૬ વા'લાંતું. ૭ અદેસિ. ૮ આ
 આખી લીટી ખંભાતની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે છે: 'વધરી નાવધ વેદન, વારધ
 વારોવાર.' ૯ વિસની; તેની પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'રે' મળે છે.
 ૧૦ વ્યાપો. ૧૧ ઝૂરી ઝૂરી. ૧૨ તાહરિ. ૧૩ નિસદિન. ૧૪ વીંઝડી;
 આ શબ્દ પછી ખંભાતની પ્રતમાં 'તુ' શબ્દ મળે છે. ૧૫ કરિ. ૧૬ મુઝ.
 ૧૭ તરસુ. ૧૮ મુખ. ૧૯ નીંદડી. ૨૦ સાંન. ૨૧ વાંન. ૨૨ સાધિ.
 ૨૩ મિ. ૨૪ દીયાં. ૨૫ ઘણું. ૨૬ અસ. ૨૭ મિ. ૨૮ હવિ.
 ૨૯ મિલિ. ૩૦ આપિન. ૩૧ લુંધુ. ૩૨ દોશ્યા. ૩૩ ઇમ. ૩૪ ઉલંભા.
 ૩૫ એહવિ. ૩૬ દોસિ. ૩૭ કૂપધી. ૩૮ હેડા.
 ૩૯ વિકાસ. ૪૦ વણુરાઈ. ૪૧ માધવિ.

[૨૬] જયવંતસૂરિૃત સ્થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ કાગ ૧૨૫

થૂલિભદ્ર કેશ્યા^૧ કેરડો^૨ ગાયુ પ્રેમવિલાસ,
કાગ ગાઇ^૩ સવિ ગોરડી જળ^૪ આવઇ મધુમાસ. ૪૪

દિન દિન સજન મેલાવડો^૫ એ ગણતાં^૬ સુખ^૭ હોઇ,
જયવંતસૂરિ વર વાણી રે^૮ સવે^૯ સોહામણી હોઇ. ૪૫

॥ ઇતિ શ્રીપ્રેમવિલાસ સ્કુરમાન^૧ કાગ: સંપૂર્ણેતિ ભદ્ર^૨.
શ્રીસ્તુ લેખકપાઠકચો: ૧૦ ॥ ૭ ॥

૧ કેશ્યા. ૨ કેરડુ. ૩ થેલિ. ૪ જળ. ૫ મેલાવડુ. ૬ ગાતાં.
૭ સુખ. ૮ 'રે' શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાં મળતો નથી. ૯ સવિ.
૧૦ ખંભાતની પ્રતમાં નીચે પ્રમાણે પુષ્પિકા છે.

॥ ઇતિ થૂલિભદ્ર-કેશા પ્રેમવિલાસ: । કાગળધેન ॥

[૨૭]

ક્રમલશેખરકૃત

ધર્મમૂર્તિગુરુ કાગ

(વિક્રમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાર્ધ)

શ્રી શ્રીયંભણ પાસ, નમઈ સુરાસુર ભાસ,
અહનિશિ ભાવસિંહ એ, હરપદ ગાઈશું એ. ૧
કર જોડી વંદેવિ, કરિસિંહ કવિત સંધેવિ,
ભિલટ અતિ કરી એ, સરસતિ મનિ ધરી એ. ૨
નયર ત્રંખાવતી સાર, અમરાવદં અવતાર,
વિવહારી વસઈ એ, ધરમઈ ઉદ્દસઈ એ. ૩

કાગ

ઉદ્દસઈ શ્રીમાલી વલી પૂરવરિપિની વાટ,
હંસરાજ ધરિ ધરણી તુરણી ઝોઢણિ ઘાટ. ૪
હાંસલદે સુત ભાઈ, પાઈ પુણ્ય અસેસ,
નામ દીઉ ધર્મદાસહ, તાસહ કરંય વસેસ. ૫
લખ્યણ ગત્રીસઈ પૂરઉ, સૂરઉ ધર્મહ રાગ,
શ્રીજિન નાણીય વાણીય ભણીય ધરિઉ વધરાગ. ૬
સંજમનઉ જંગ મંડીઉ, છંડીઉ ધરનઉ ભાર,
શ્રીગુણિધાનસુરિ દીધી લીધી દિખ્યા સાર. ૭

આદેઉ

લીધી દિખ્યા સાર, સયલ જીવઆધાર,
સૂત્ર સયલ ભણુઈ એ, ભવિયણ તે સુણુઈ એ. ૮
ગુરિ દેખ્યુ વિદ્યાવંત, ધ્યાનિ જોયુ એકંતિ,
લાભ દીઠઉ ઘણુ એ, સંઘ તુમહે સુણુઈ એ. ૯

સુણુઉં સંઘ સુભણુક નાણુક એ વીતયત્ર,
પાટઈ થાપઉ મન રલી, સવિ કહઈ એ ધન ધન.

૧૦

ઉદયકરણ એણુદઈ વંદઈ ગુરુના પ્રાય,
અહમદનયરઈ, ઇણિ પરિ ઉચ્છવ હરખ મુમાઈ:

૧૧

તાલ-દમામા વાજઈ, વાજઈ તિવલનિનાઈ,
રણતૂર નફેરી લેરીય સંખ સુહામણુકિ, સાદ.

૧૨

ધૂધર વાજઈ ધમધમ માદલ દોંદોંકાર,
પંચશબદ ધરિ વાજઈ, ગાજઈ ગયણ અપાર.

૧૩

આદૈઉ

ઇણિ પરિ ઉચ્છવકાર, વિત વાવરિઉ અપાર,
પાટિ ળઈસારીયા એ, ઉચ્છવ કારીયા એ.

૧૪

માણિક મોતી સાર, રૂપ ચોવનલંકાર,
પરિશ્રદ પરિહરી એ, ક્રિયા અતિ આવરી એ.

૧૫

કાગ

આદરી ક્રિયા જિણિ અતિ ઘણિ મઈ સુણી દેસવિદેસિ,
પંચ મહામત પાલઈ ટાલઈ સયલ કિલેસ.

૧૬

ષટ્તવિધ જીવહ રાખઈ, દાષઈ જિનવરવાણિ,
સાત લય નિવારીઈ, વારીય મદ અઠ જાણિ.

૧૭

નવવિધ સીલ સદા ધરઈ, કરઈ ચતિ દસવિધિ ધર્મ,
એકાદસ પ્રતિમા કહઈ, લહઈ તે સૂત્રહ મર્મ.

૧૮

સિપૂપ્રતિમા બાર એ, સારએ આપણુક કાજ,
તેર કાઠીયા નિવારીય, કારીય ધર્મહ કાજ.

૧૯

આદૈઉ

ગુણ છત્રીસ સંપન, ધર્મભૂતિસૂરિ ધન,
વંદું ઉલટ કરી એ, વિધિસૂં અણુસરીએ.

૨૦

ગુણનિધાનસુરિ પાટિ, સોહઈ મુનિવર થાટિ,
ગુરૂતણુ આગરૂ ઝે, ધિમા અતિ સાગરૂ ઝે. ૨૧

કાગ

ધિમાસાગર ગુર વંદુ, ન દઉ જાં સસિલાંણુ,
અંબણુપુરિ ગુર ગાઈઈ, પાઈઈ શિવપુર ઠાંણુ. ૨૨

શ્રીકમલચેખર કહઈ વ દીઈ, વંદીઈ ગુરના પાય,
જે નરનારી ગાવઈ, પાવઈ સુખ સયાઈ. ૨૩

॥ ઇતિ ગુરુકાગ સમાપ્ત ॥

[૨૮]

માલદેવકૃત

સ્થૂલિભદ્ર કાગ

(ચિકમના સત્તરમા શતકનો પૂર્વાધ)

પાસ જિણુંદ જુહારીધં, સમરૂં^૧ આરદ માયા રે,
ગાઉં^૨ કાગ^૩ સોહામણુ,^૪ થૂલિભદ્ર મુનિરાયા રે. ૧

લાલ મોહન મેરે જીઉં^૫ વસઇ, થૂલિભદ્ર પીઉં^૬ પાયા રે,
તન^૭ મન ઉછા અતિ કરં, બહુત દિન પ્રીઉ પાયા રે. આંચલી

પાડલપુર^૮ ફલીઆમણુ, નંદ કરિ તિહાં રામે રે,
લોક^૯ પ્રજા સવ્વ મુપઇ વસિ, સારિ સહૂનાં કાળે રે;
લાલ મોહન મેરે જીઉ વસઇ. ૨

આરિ બુદ્ધિ-શુભે^{૧૦} હીપતુ, મહિતુ^{૧૧} તસ^{૧૨} સકડાલો^{૧૩} રે,
તાસુ નારિ લિખમી^{૧૪} જિસી, દોઇ^{૧૫}
કુલ કીઉ જ્યકારો^{૧૬} રે. લાલ૦ ૩

થૂલિભદ્ર શરીઉ^{૧૭} દોઉ પુત્ર દોજી^{૧૮} તિણિ બયા રે,
બાણુ^{૧૯} કિ દોજી^{૨૦} દેવતા મુપ લોગનકુ^{૨૧} આયા રે. લાલ૦ ૪

૧ સમરૂંદ. ૨ ગાવડ. ૩ કાગ. ૪ મુહામણુડ. ૫ જી. ૬ પી. ૭ આ આખી પંક્તિ શ્રી. દેસાઈની સંવત વગની પ્રતમા નીચે પ્રમાણે છે :
'તનુ મનુ નિઉછાવરિ કરૂં, બહુત દિન ન તે આયા રે'. ૮ પાડલપુર.
૯ આ પંક્તિ સંવત વગની પ્રતમા આ પ્રમાણે છે : 'લોક પ્રજા સવ્વ મુપિ,
બસિ, સારઇ સજ્જન કાળે રે'. ૧૦ શુ. ૧૧ મંત્રી. ૧૨ તસ.
૧૩ સમકાલો રે. ૧૪ લખિમી. ૧૫ દો. ૧૬ ઉજિયાલો. ૧૭ સિરિયા.
૧૮ લતા. ૧૯ મનુ. ૨૦ દોઉ. ૨૧ લોગનકુડ.
૧૭

કોશ્યા^૧ વેશ્યાકથ રહિ, શૂલિભદ્ર મુખ વાસ્યા રે,
 બાર વરસ લગઈ^૨ ભોગવઈ, પૂરી મવિ^૩ મન^૪ આસ્યા^૫ રે. લાલ૦ ૫
 તિહાં^૬ એક જાંલણુ^૭ ગુણી, વરુચિ પંડિત આયા રે,
 કીરતિ રાજા નંદકી, કરિ સદા મનિ ભાયા રે. લાલ૦ ૬
 મંત્રી^૮ કીઉ^૯ મંત્રી તવ, જેટી સાત મુળના રે,
 રાજસભામાહિ પકિડિ^{૧૦} વરુચિ કીઉ^{૧૧} અભિમાના રે. લાલ૦ ૭
 વરુચિ પંડિત તુ^{૧૨} પીછઈ, ગગકુ^{૧૩} જસ^{૧૪} ગાવઈ રે,
 યંત્ર^{૧૫} કરી^{૧૬} કલ કોથલી, દ્રવ્ય ભરી સો પાવિ^{૧૭} રે. લાલ૦ ૮
 નંદ ભૂપ સકડાલ^{૧૮} શું, ગંગા તટિ મિત્રી આયા રે,
 મંત્રી દ્વલ વાર તિહાં^{૧૯} જાંલણુ મામ^{૨૦} ગમાયા રે. લાલ૦ ૯
 વરુચિ પંડિત^{૨૧} કોપીઉ^{૨૨} મંત્ર કોઉ^{૨૩} આલોચઈ રે,
 મંત્રી મુશુ^{૨૪} વયર^{૨૫} કીઉ^{૨૬}

અહિનિસિ મનહિ^{૨૭} સોચિ^{૨૮} રે. લાલ૦ ૧૦

પગ શું^{૨૯} ધૂલિ ઉછાલીઈ,^{૩૦} સર^{૩૧} જીપરિ આઈ લાગઈ રે,
 ઇશુ^{૩૨} ચાનિ^{૩૩} જીજી^{૩૪} આપણઈ,^{૩૫}

પંડિત કાહે ન જાગઈ રે. લાલ૦ ૧૧

વરુચિ માડી લેપસાલા,^{૩૬} પંડિત છાત્ર પઠાવિ^{૩૭} રે,
 છીલર જલ^{૩૮} ચૂં^{૩૯} હંસલુ,^{૪૦} કારણિ કિઉંહૂં આવિ રે. લાલ૦ ૧૨

૧ સંવન વગની પ્રતમા આ પંક્તિ નીચે પ્રમાણે છે : 'કોસા વેશ્યા કથ
 ગદઈ, શૂલિભદ્ર મુખ વાસો રે'. ૨ લગ. ૩ સગ. ૪ મનિ. ૫ આસા.
 ૬ તહા. ૭ જાંલ. ૮ મંત્રુ. ૯ કિયઉ. ૧૦ અંડીયઉ ૧૧ કુઉ
 ૧૨ તઉ. ૧૩ કઉ. ૧૪ જમુ ૧૫ જન. ૧૬ કમ્પ. ૧૭ પાવઈ.
 ૧૮ સગડાલમ્પઈ. ૧૯ તહાં ૨૦ માન. ૨૧ પંડિતુ. ૨૨ કોપીયઉ.
 ૨૩ કોજી. ૨૪ મોરવઈ. ૨૫ વયર. ૨૬ કિયઉ. ૨૭ મનમહિ.
 ૨૮ સોચઈ. ૨૯ પગમ્પઈ. ૩૦ ઉછાલિયઈ. ૩૧ સિરિ. ૩૨ અઈસ.
 ૩૩ જાનિ ૩૪ વિચ ૩૫ આપને. ૩૬ ચટઆલા. ૩૭ પદાવઈ.
 ૩૮ જલિ. ૩૯ જિઉ. ૪૦ હંસવઉ.

શરીયા^૧ કંઈ^૨ વીહવા^૩ સમઈ,^૪ આમર છત્ર સમારયા^૫ રે,
 પંડિત^૬ અવસર^૭ પાઈઉ,^૮ વરરુચિ વઈર^૯ ચીતારચુ^{૧૦} રે. લાલ૦ ૧૩
 એક કીઉ તિણિ દ્વહરુ, સવિ બાલકકું સીધાવઈ રે,
 આચર ચુહટિ સવિ ગલી, રાજલોકકું સુણાવઈ રે. લાલ૦ ૧૪
 મૂરખ^{૧૧} લોક^{૧૨} ન જાણીઈ,^{૧૩} ચૂ^{૧૪} સકડાલ^{૧૫} કરેસી રે,
 નંદરાય મારી કરી,^{૧૬} શરીઉ^{૧૭} રાજ ઠવેસી^{૧૮} રે. લાલ૦ ૧૫
 નંદરાય^{૧૯} કુણઈ સોઈ સુણ્યુ, કોપ ધરિઉ તિણિ ચિંતા રે,
 મંત્રી ચિત્તિ વિચારિઉ,^{૨૦} રાજ કિસકા^{૨૧} મિત્તા રે. લાલ૦ ૧૬
 વેશ કુનારિ જૂઆરીઈ, દુરજન^{૨૨} અતિહિ^{૨૩} વિગોવઈ રે,
 અગનિ સાપ રાજ યોગી,^{૨૪} કબહૂં મીત^{૨૫} ન હોવઈ રે. લાલ૦ ૧૭
 કુલ રાખણકું^{૨૬} આપણું,^{૨૭} મંત્રી મંત્ર ઉપાયો રે,
 શરીઈ^{૨૮} મંત્રી મારીઉ, રાજસલા જવ^{૨૯} આયો રે. લાલ૦ ૧૮
 સો કંચણ^{૩૦} કયા પહિરીઈ, જી કાનહું^{૩૧} તું^{૩૨} તોરઈ^{૩૩} રે,
 મંત્રી સોઈ જાણીઈ,^{૩૪} જી રાજા કિહું^{૩૫} લોડિ રે. લાલ૦ ૧૯
 શરીયા^{૩૬} કેરે બોલ સુણી, બોલિ રાજ નંદો રે,
 તું મેરિ^{૩૭} મંત્રીસર, કરિ^{૩૮} મનમાંહિ આણુંદો રે. લાલ૦ ૨૦

૧ સિરિયા. ૨ કે. ૩ વીવા. ૪ સવઈ. ૫ સવાયા. ૬ પંડિતિ.
 ૭ અવસર. ૮ પાઈવઉ ૯ વઈરુ. ૧૦ ચીતાર્યા. ૧૧ મૂરખુ.
 ૧૨ લોક. ૧૩ જાનઈ. ૧૪ જ. ૧૫ સગડાલ. ૧૬ કરું મારસી.
 ૧૭ સિરિયઉ. ૧૮ ધરેસી. ૧૯ આ આખી પંક્તિ સંવત વગરની
 પ્રતમાં આ પ્રમાણે છે: 'નંદરાય કુનિ સો સુન્યઉ, કોપ ધર્મઉ તિનિ ચિંતા
 રે'. ૨૦ વિચારયઉ. ૨૧ કિસકે. ૨૨ દુરજનુ. ૨૩ અંતિ.
 ૨૪ જોગી. ૨૫ મિત્તિ. ૨૬ રાખનકહું. ૨૭ આપનઉ. ૨૮ સિરિએ.
 ૨૯ જા. ૩૦ કંચન. ૩૧ કાનહું. ૩૨ કઉ. ૩૩ તોડઈ.
 ૩૪ જાણીયઈ. ૩૫ કહું. ૩૬ આ પંક્તિ, સંવત વગરની; પ્રતમાં આ
 પ્રમાણે છે: 'સિરિયાકે એ બોલ સુને, બોલઈ રાજ નંદો રે'. ૩૭ મેરે.
 ૩૮ કરે.

શ્રીભદ્ર સુણી^૧ ચીંતવઇ, એ^૨ સંસાર અસારો રે,
માતપિતાકુ^૩ કાઠૂ નહીં, નહીં દોઝ પરિવારો રે. લાલ૦ ૨૧

શ્રીભદ્ર દીખ્યા લેઇ, શ્રીસંભૂતિ મુસીસ રે,
શુરુ શું^૪ શંયમ^૫ પાલીઉ,^૬ વહઇ^૭ રે સો નિસદીસ રે. લાલ૦ ૨૨

સરીઉ^૮ કોશ્યાકે ઘરે, વચિ વચિ^૯ આવઇ જાવઇ રે,
મારણ વરુચિકે^{૧૦} તાઇ,^{૧૧} કોઝ મંત્ર^{૧૨} ઊપાવઇ રે. લાલ૦ ૨૩

બહિનર^{૧૩} કોશ્યા વેશ્યાકી, તાસ્યુ^{૧૪} વરુચિ રાતુ^{૧૫} રે,
ત્યજ આચાર સુ આપણુ,^{૧૬}

રહઇ સદા મનિ માતુ^{૧૭} રે. લાલ૦ ૨૪

જઇ પરમેસ્વર^{૧૮} રૂસીઇ, નાઝ ધાલિ કૂટિ^{૧૯} રે,
કિ વેસ્મા-ધરિ મોકલઇ, કિ^{૨૦} ખેલાવઇ જૂઇ રે. લાલ૦ ૨૫

બુદિ કોઇ^{૨૧} એહવી કીઇ, નંદ કોપ્યુ સો હકારિઉ રે,
સલામાહિ^{૨૨} તન મદ વશુ, વરુચિ પંડિત મારિઉ રે. લાલ૦ ૨૬

શ્રીસંભૂતિવિજય આગઇ, તીનિ^{૨૩} યતી યૂં લાસઇ રે,
સીહ સાપ કૂઆનિ પાસઇ, ઠામિ રહઇ^{૨૪} સુમાસઇ રે. લાલ૦ ૨૭

૧ સુનિ. ૨ આ અર્ધો પંક્તિ સંવન વગની પ્રતમા આ પ્રમાણે છે : ' ઇહુ સાપર સંસાર '. ૩ સંવન વગરની પ્રતમા આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે : ' માતપિતાકે કાઠૂકે નાદિ નકે પરિવારો રે '. ૪ અર્ધ. ૫ સંજમુ. ૬ પાલતઠિ. ૭ ' વિહરમ મો નિસિદીસા રે ' એવો પાક સંવન વગની પ્રતમા છે. ૮ સિરિયઇ. ૯ બિચિ બિચિ. ૧૦ કી. ૧૧ તાઇ. ૧૨ મંત્રુ. ૧૩ બહિનરિ. ૧૪ તસ્યુ. ૧૫ રાતઠિ. ૧૬ આપનઉ. ૧૭ મદુમાતઠિ. ૧૮ પરમેસર. ૧૯ કૂઅઇ. ૨૦ કઇ. ૨૧ સિરિએ; તે પછીનો ' એહવી ' એ સખ્દ શ્રી. દેખાઇએ પાકાતમા નોધ્યો નથી. ૨૨ આ પંક્તિ સંવન વગરની પ્રતમા આ પ્રમાણે છે : ' સુદ કાર્યઉ, તન મન વશુ '. ૨૩ સંવત વગરની પ્રતમા આ પંક્તિનો પાક આ પ્રમાણે છે : ' તિનિ જતી ઇમ લાસઇ '. ૨૪ રહાદિ.

સહિ ગુરુ-વચન^૧ લહી તે ત્રિષ્ટિ,^૨ પુહતા આપણુ^૩ ઠામિ^૪ રે,
 ચૂલભદ્ર મનિ^૫ ચીંતવધ,^૬ ગુરુ ચરણે^૭ સીસ નામિ^૮ રે. લાલ૦ ૨૮
 વચન તુહાર^૯ જઈ લહું,^{૧૦} કૌશા ઘરિ વરસાડુ રે,
 ચ્યારિ માસ લગઈ^{૧૧} તિહા^{૧૨} રહું,^{૧૩}

ચીલ મહાનત પાલું રે. લાલ૦ ૨૯

ગુરુ આજ્ઞા પામી કરી, ચૂલભદ્ર વિકસંતા^{૧૪} રે.
 કૌશ્યા દેવી ચીંતવધ, મુઝ ઘરિ આયઉ કંતા રે. લાલ૦ ૩૦
 ચિત્રસાલી તુલ્ય ધહાં રહું,^{૧૫} તન^{૧૬} ધન^{૧૭} ચોહ તુહારા^{૧૮} રે,
 બાર વરસકું નેહલુ,^{૧૯} પ્રીતિ^{૨૦} તદ્દા ચીતિ^{૨૧} ચીતાર^{૨૨} રે

લાલ૦ ૩૧

પાવસ આવી જીનયુ, ઝિરિમરિ^{૨૩} વરસિ મેહો રે,
 તે^{૨૪} માહિ^{૨૫} ચમકિ^{૨૬} બીજૂરી, જાગઈ દેપિ સનેહો રે. લાલ૦ ૩૨
 પ્રીતિ પ્રીતિ^{૨૭} આતક જોલતાં,^{૨૮} મોર ઝ કાર સુનાયો^{૨૯} રે,
 કહું કહું^{૩૦} ત્રિષ્ટિ કોકિલા, જોલઈ શબ્દ મુહાવઈ^{૩૧} રે. લાલ૦ ૩૩
 ધનકારી^{૩૨} ઘટા અંબર^{૩૩} છાયુ, વરસે રસ ધન ગાજિ રે,
 સાંઝ સમઈ કૌશા વેશ્યા, સવિ^{૩૪} શણગાર તે સાજિ રે. લાલ૦ ૩૪
 રૂપ દેપિ સળ કૌશ્યાકુ,^{૩૫} જાનુ કી અપચર લાજિ રે,
 સરગિ લોકિ છાની રહી, રતિ ઉપમા તમુ^{૩૬} જાજઈ^{૩૭} રે. લાલ૦ ૩૫

૧ મુગુરુ-વચન. ૨ તીન્યહિ. ૩ આપન. ૪ કામઈ. ૫ મુનિ.
 ૬ કર જોડે. ૭ ગુરુ ચરણહિ ૮ નામઈ. ૯ તુહાર. ૧૦ લહઈ.
 ૧૧ લગુ. ૧૨ તદા. ૧૩ નહઈ. ૧૪ નિહરંતા ૧૫ આ શબ્દ શ્રી.
 દેનાઈની પ્રતમા નધી. ૧૬ તનુ. ૧૭ ધનુ. ૧૮ તુહારહિ. ૧૯ નેહરકિ.
 ૨૦ પ્રીતિ. ૨૧ ચિત્ત. ૨૨ ચિતારહિ. ૨૩ ત્રિમિતિમિ. ૨૪ તા.
 ૨૫ મહિ. ૨૬ ચમકઈ. ૨૭ પિતિ પિતિ. ૨૮ જોલતઈ. ૨૯ નુનાયો.
 ૩૦ કહું કહું. ૩૧ નુનાયો. ૩૨ કાની ૩૩ અંબર. ૩૪ આ અર્ધો
 પંક્તિનુ પાણાન્તર શ્રી. દેસાઈએ નીચે પ્રમાણે નોંધ્યું છે : 'તનિ ચિત્તર સળ
 સાજે રે'. ૩૫ કૌશ્યાકુ. ૩૬ તિનુ. ૩૭ જાજિ.

કેશ સ્યામ અતિ સોહતા, ગૂંથે ફૂલ અપારા રે,
 સ્યામ રચણમાહિ^૧ અમકતા, ચોતિ^૨ સહિત તનુ^૩ તારિ^૪ રે.

લાલ૦ ૩૬

નિલવટિ સોભા દેવતાં, આઠમિ-સસિ યાણે^૫ દીપધ રે,
 સુપ પૂનિમકુ ચંદ્રમા, હિ કલંક નુ છીપધ રે. લાલ૦ ૩૭

ખેડૂ^૬ અધર અમૃત ભરે, પ્રીતિ રગ તનુ^૭ રાતુ^૮ રે,
 દાડિમ^૯ શરિયા દાંતલા, દેવી ચિત્તિ સુહાવધ રે. લાલ૦ ૩૮

વિકસિત કમલનયન વર્નિ, કામળાણુ અનિયા^{૧૦} રે,
 પાંચધ ભમુહ^{૧૧} કમાન શું,^{૧૨} કામી મૃગ-મન મારિ^{૧૩} રે. લાલ૦ ૩૯

કાનહિ^{૧૪} કુંડલ ધારતી, જાનુ મદન કી જાલી રે,
 સ્યામ^{૧૫} ભુયંગી^{૧૬} ધૂં^{૧૭} વેણી, ચૌવન^{૧૮} ધન રખવાલી રે.

લાલ૦ ૪૦

દોહી^{૧૯} કુચ ઊપરિ કુંચકી,^{૨૦} જાનુ કી^{૨૧} ઉઠંભા દીઆ રે,
 થંભ દોહી ઉચે વનધં,^{૨૨} વાસ મદન તિહાં^{૨૩} લીઉ^{૨૪} રે. લાલ૦ ૪૧

કુચ ઊપરિ નવસર વણ્યુ,^{૨૫} મોતીહાર સોહાવધ રે,
 પરણત^{૨૬} તિ જન^{૨૭} ઊતરતી, ગંગ-નદી-જલ આવધ રે. લાલ૦ ૪૨

રોમાવલિ રેપા વણી,^{૨૮} જાનુ કી દીસિ થંભો રે,
 કુચભારિ નમસધં કવધ યાણિ,^{૨૯} કિ દીઉ ઉઠંભો^{૩૦} રે, લાલ૦ ૪૩

૧ રજનિમહિ. ૨ જોતિ. ૩ જનુ. ૪ તારી. ૫ જાણે; ખીણું
 પાદાન્તર: 'જનુ'. ૬ ખિમ. ૭ જનુ. ૮ રાતે. ૯ શ્રી. દેસાઈએ
 નોંધેલું આ પંક્તિનું પાદાન્તર આ પ્રમાણે છે: 'દાડિમ ખીજ દશન ખને,
 દેખત ચિત્તિ સુહાનું રે'. ૧૦ અણિયા. ૧૧ ભવાંહ. ૧૨ સ્યું.
 ૧૩ મારે. ૧૪ કાનહિ. ૧૫ સ્યામ. ૧૬ ભુજંગી. ૧૭ જિઉ.
 ૧૮ જોયન. ૧૯ દો. ૨૦ કચુકી. ૨૧ કિ; આ શબ્દ પછી 'તંબૂ
 દીયો રે' એવા શબ્દ 'ઉઠંભા દીઆ રે' ને બદલે મળે છે. ૨૨ ખને.
 ૨૩ તહં. ૨૪ લીઓ; ખીજો પાક: 'લીયો;' ૨૫ બન્યો. ૨૬ પરવત.
 ૨૭ જનુ. ૨૮ ખની. ૨૯ જાણિ. ૩૦ ઉઠંભો.

નાભિ ગંભીર સોભાવણી,^૧ જાનુ કી^૨ મદન-સરોવર રે,
કામીજન તૃસના મિટિ, દેષિત^૩ રૂપ મનોહર રે. લાલ૦ ૪૪

કટિ-તટિ છતુ મૃગરાજા, જાનુ લીઉ^૪ વનિ^૫ વાગો રે,
રંભ-ચંભ જસી વણી, ઉર-યુગલ^૬ પ્રકાગો^૭ રે. લાલ૦ ૪૫

કમલ-ચરણકી સોભા તિ, જાઈ છપિઉ^૮ મિર^૯ મોહી^{૧૦} રે,
રગત^{૧૧} સદોમલ^{૧૨} દેખી કિ, માનુ હમ હિ ઠો નાહિ રે. લાલ૦ ૪૬

દોશ્યા કર ગ્રહી આરમી, મૃગમદ તિલક વણાવઈ^{૧૩} રે,
હાથે સાંકલી^{૧૪} એ જાનુ, કામિ કઈ^{૧૫} આણુ મનાવઈ રે.

લાલ૦ ૪૭

નયનિહિ^{૧૬} કલ્જલ મારીઉ, યાને અંધેરુ [ઉ]જયાલો રે,
ચિત્ત^{૧૭} પરાંઈ^{૧૮} જો દુપ દેવઈ,^{૧૯}

તિન્હ મુપ દીજિ^{૨૦} કાલો રે. લાલ૦ ૪૮

સરિ^{૨૧} ઉઠી^{૨૨} તિણિ^{૨૩} ચૂનરી, કામધજા જનુ^{૨૪} લહકઈ રે,
ચૂઆ અંદન કરતુરી, અતિ સુવાસ મહમહકિ^{૨૫} રે. લાલ૦ ૪૯

મલપતિ ગજ-ગતિ-ગામિની, હંસ તણી પરિ આલઈ રે,
અવતરી યાણે^{૨૬} પદમની, મુર નરપતિ મનિ ટાલિ રે. લાલ૦ ૫૦

અણુણિ અણુણિ^{૨૭} કટિ-મેવલા, ચરણિ^{૨૮} નેઉર^{૨૯} માજિ રે,
મદનરાય કે ઉવારણુઈ,^{૩૦} જાણુ દમામાં વાજિ રે, લાલ૦ ૫૧

૧ મુંદાવની. ૨ કિ. ૩ દેખન. ૪ લીઓ. ૫ વન. ૬ જિર-યુગલ. ૭ મુપ્રકાગો. ૮ ઓપિઉ. ૯ સર. ૧૦ માદિ. ૧૧ મદન. ૧૨ મુદ્રમય. ૧૩ વણાવઈ. ૧૪ માગ[કિ]ના. ૧૫ કામકી. ૧૬ શ્રી. દેસાઈએ નોંધ્યા પાદ-નરમા આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે: 'નયનિહિ કલ્જલ સારીયો, જનુ અંધેરુ ઉજિયાલો.' ૧૭ ચિત્તિ. ૧૮ પગએ. ૧૯ દેઈ. ૨૦ ધાને. ૨૧ મિનિ. ૨૨ ઉઠી. ૨૩ નિનિ. ૨૪ જમ. ૨૫ મદ-મહકે. ૨૬ જનુ; ખીને પાઠ: 'જણે.' ૨૭ મુપ્રકાગો. ૨૮ ચરણિ. ૨૯ નેવર. ૩૦ જાણે.

નવ સત સાજે કામિની, થલિભદ્ર પાસિ^૧ આવધ રે,
 સધી મંગ મલી^૨ કૌશ્યા, પ્રીયશું પ્રીતિ જગાવધ રે. લાલ૦ ૫૨
 નયન^૩ કામ રસ^૪ લાવતી, બોલિ^૫ બોલ રગાલા રે,
 કાહે ન બોલુ^૬ પ્રીય ! મોશું,^૭ તુલે તુ^૮ દીનદયાલા રે. લાલ૦ ૫૩
 ઉહ^૯ સનેહ બારહ^{૧૦} વગ્ગી,^{૧૧} કાહે ન ચિત્તિ^{૧૨} વિચારુ,^{૧૩} રે,
 થલિભદ્ર પ્રીઅ^{૧૪} ! મોશું, તુહિ ક ગન ધાગ રે. લાલ૦ ૫૪
 એક અંગકથ નેહરધ, કછૂ^{૧૫} ન હોવધ ગો રે,
 દીવા કે ચિત્તિમાહે^{૧૬} નહીં, જલિ જલિ મરિ પતંગો રે. લાલ૦ ૫૫
 રે મન ! પ્રીતિ ન કીજી, કીજી એકંગી કાહો^{૧૭} રે,
 પાણીકે^{૧૮} મનહીં નહીં, મીન મરિ પણિ માહિઉ^{૧૯} રે. લાલ૦ ૫૬
 એક અંગકુ નેહરુ, મૂરપિ મધુકગિ કીનુ રે,
 કેતકીકે મનહીં નહીં, ભમર મરિ રસ-લીલુ રે. લાલ૦ ૫૭
 પ્રીતિ એકંગી જધ કીજિ, તુ મળ કિછૂ ન લૂહીધ^{૨૦} રે,
 હોઅ^{૨૧} અકોર દોષત રહ્ય, આંહુ સુચિર નગ્દાર્ધ^{૨૨} રે. લાલ૦ ૫૮
 સૂર કમલકો મોસહી, કમલ સગ-મુપ જોવિ રે,
 એક અંગકથ નેહરધ, રગ કિછૂ નહીં હોવધ રે. લાલ૦ ૫૯
 નેહ એકંગ ન કીજી, જિઉ આતક ધન-નીરો રે,
 સારગ પીઉ પીઉ મુપિ બોલિ, મેહ ન બનધ પીરો રે. લાલ૦ ૬૦
 ચિત્તિ વિકાર દેવાવતી, હાવલાવ મુપિ બોલધ રે,
 નયણકી સાણુ સવિ બાણુતી, ઘૂઘટકે પટ ઉલિ^{૨૩} રે. લાલ૦ ૬૧

૧ અહિ ૨ મિલિ ૩ નવ. ૪ નવગ્સ. ૫ બોલે ૬ બોલહ.
 ૭ મોરયું. ૮ તો. ૯ ઉહ. ૧૦ બાર. ૧૧ વગ્સકો. ૧૨ ચિતે.
 ૧૩ ચિતારો ૧૪ શ્રી. દેસાઈએ નોંધેલા પાદાન્તગ્મા 'પ્રીઅ' પછી
 'તુગ્દ' સગ્ગ આપેલો છે. ૧૫ કળ ૧૬ ચિત્તહીં. ૧૭ કાહે
 ૧૮ પાનીકે ૧૯ માહે. ૨૦ લૂહીધ; ખીજે પાદ 'હોધ'. ૨૧ ઉહ
 ૨૨ ગ્દોધ ૨૩ આધિ.

વીણા^૧ પંગ^૨ વળવતી, કોશ્યા રંગિ^૩ રાગિ રે,
 તાલ મૃદંગ તિહાં વાજિ, નૃત્ય કરિ મન સાગિ રે. લાલ૦ ૬૨
 રાગ છત્તીસ અલાવતી,^૪ સિંગારી પદ ગાવિ^૫ રે,
 સુસટ્ટિ ગુણ જાણુછ કલા સવિ સંગીત સુણાવછ રે. લાલ૦ ૬૩
 ગીત નૃત્ય જાહ^૬ તિણિ કીની,^૭ કોશ્યા મનિ પછતાવિ રે,
 શ્રીલિલદ્ર ડોલિ નહીં, ધર્મધ્યાનિ લઈ^૮ લાઈ રે. લાલ૦ ૬૪
 કોશ્યા તુ ઇમ જોણતી, ધન ધન તું મુનિરાયા રે,
 નારી સંગ ન જુડરિડિ,^૯ વંદુ તેરે પાયા રે. લાલ૦ ૬૫
 નારી કુણ^{૧૦} ન પંડીઆ, ભોજ મુજ દસ-સીસો રે,
 જે નારી વસિ નવિ પડ્યા, નિત^{૧૧} હું નામું સીસો રે. લાલ૦ ૬૬
 કાન્હ પડયુ^{૧૨} વસિ^{૧૩} કામકઈ, કામ^{૧૪} વિગોયુ^{૧૫} ઇસો^{૧૬} રે,
 પારબતી^{૧૭} આગલિ નામ્યુ, ભરતકલા નિસિદ્દીસો રે. લાલ૦ ૬૭
 મુરપતિ કામિ વિટંળીઉ, આઈ આહિદ્યા રામઈ રે,
 વિશ્વામિત્ર પારાસર^{૧૮} તાપસ^{૧૯} પડીઆ કામઈ રે. લાલ૦ ૬૮ .
 નંદિયેણ મુનિ તે નમ્યુ,^{૨૦} કામિહિ આર્દ્ર કુમારો રે,
 જિણિ^{૨૧} રહનેમિ ડોલઈડિ,^{૨૨} જોલો કામવિકારો રે. લાલ૦ ૬૯
 કામ મુલટ જિણિ જીતીડિ,^{૨૩} તે ધન ધન વપાણું રે,
 જે નર કામ ન વસિ કીડિ,^{૨૪} શ્રીલિલદ્ર સો જાણો રે. લાલ૦ ૭૦
 મન વચન કાયા ભાવશું, શ્રીલિલદ્ર ગુન ગાવિ રે,
 ચરમ વિઘાત જે કો કીડિ^{૨૫} સા અપરાધ ધમાવઈ રે. લાલ૦ ૭૧

૧ વીણ. ૨ ઇપંગ. ૩ રંગહિ. ૪ આલાવતી. ૫ ગાવિ. ૬ વદુ
 તે. ૭ કીને. ૮ લીડિ. ૯ ભેતર્યો. ૧૦ કો. ૧૧ તિન્દ. ૧૨ પર્યો.
 ૧૩ વશ. ૧૪ કામે. ૧૫ વિગોયો. ૧૬ ઇશા. ૧૭ પારવતી.
 ૧૮ પારાસર. ૧૯ ટારે. ૨૦ ખડકર્યો. ૨૧ જિનિ. ૨૨ કુપાઇયો.
 ૨૩ જીતીઓ. ૨૪ કીઓ. ૨૫ કીઓ.

શ્રલિલદ્ર મુનિ ઉપદેસ્યુ, દેસ વિગતિ તિષ્ઠિ લીલ્લી રે,
જિન લિપમીકે નદના, વેશ્યા શ્રાવિકા કીની રે. લાલ૦ ૭૨

ચુમાસું પૂરુ કરી, બાઈ સચુરુ પદ વદિ રે,
હુ પ્કર હુ પ્કર તવ કીઉ,^૧ માઘા સાઘા જિઠિ આણુ દિ રે. લાલ૦ ૭૩

ત્રિહુ^૨ માધુ મગ્છુ કીનુ, તે ત્રણિહુ મતિ મૂઠા રે,
સીહુ શુક્રા જી મનિ ગહિઉ^૩ કોધ ધનિ ચિત્તિ દૂડા રે. લાલ૦ ૭૪

તિનઇ મુનિ સહિચુરુ પૂછીઉ, જઇ તુલ્ય આયમ પાઉ રે,
કેશા વેશ્યાકઇ ધરે, હુ ચુમાસુ ઠાવું રે. લાલ૦ ૭૫

શ્રુતજ્ઞાની શુરુ ઇમ કહિ શ્રલિલદ્ર સમ હોવઇ રે,
મે કેશાકે ધનિ રહઇ, જી નિજ સીલ ન યોવઇ રે. લાલ૦ ૭૬

મે મુનિ ગજપતિ વગ્જતા, કેશાકિ ધરિ પાસઇ ઁ,
કરુ પરીક્ષા એહરી, વેશ્યા ચિત્તિ વિમાસઇ રે. લાલ૦ ૭૭

કનિ શણુગાર સંધ્યા સમઇ, જી મુનિ પાસઇ આઇ રે,
દેપત હા ચિત્ત લાઇઉ,^૪ મુદ્ધિ ગ્હી નહીં કાઇ રે. લાલ૦ ૭૮

કેશા કહિ ન માનીઇ, ધન વિણુ ઇહા કોઇ રે,
ધરમલાલ કહીઇ નાહીં, અરથ લાલ ઇહાં હોઇ ઁ. લાલ૦ ૭૯

ચુમાસઇ વિપયા વગ્મઇ, દેમ ગયુ નેપાલિ ઁ,
રતનકબલ આણુ તિષ્ઠિ, કેશા ચીપલિ ઘાલિ ઁ. લાલ૦ ૮૦

શીલ રતન કબલ યોયુ, તિ મતિમૂઠ અચાણા રે,
હોડ ન કીજિ પારકી, શ્રલિલદ્ર શુ માના રે. લાલ૦ ૮૧

આટિ તરતિ દેપતિ, કાગ રતન કહું ધાયા રે,
હોડ પરાઇ બે કરિ, તલિ શર જીપરિ પાયા રે. લાલ૦ ૮૨

મીપ દેઇ પ્રતિજ્ઞાન્યુ, સો મુનિવઇ શુરુ પાસઇ રે,
આલોઆણુ તપૂ તિલિ લીઉ, ગહિઉ સચુ તુસિ પાસઇ રે. લાલ૦ ૮૩

એક દિવસ કૌશા ધરે, રાજ-સારથી આયુ રે, આખ ઊતારઉ ખાણુ શુ, શુણુ આપણુ દિપાડયુ રે	લાલ૦ ૮૪
કૌશા માન ઊતારતી, સૂઈ ઊપરિ નાચિ રે, ખોલિ ખોલ સુલામિની, કવણ કલા ઇન રાચિ રે.	લાલ૦ ૮૫
કલા વડી ^૧ થૂલિભદ્રકી, જિનિ નિજ સીલ ન પડિઉ રે, નારી સગતિમાહિ વસ્યુ, ભૂમ કલિ જમુ મહિઉ રે	લાલ૦ ૮૬
અગનિ જિહા નેડી ખલઈ, ઘૃત તિહાકું દીજિ રે, એહુક ઘન વૂઠઉ કિણિ, થૂલિભદ્ર વિનુ કીજિ રે.	લાલ૦ ૮૭
ઇશુ વચન ઠહિ સારથી, ચિત્તિ વિરાગી કીઉ રે, થૂલિભદ્ર શુણુ ચીતવતુ વધરાગઇ આગિ લીનુ રે	લાલ૦ ૮૮
ખાર વરસ કુશમિ સમઈ, સવિ મિલી સઘ વિમાસઇ રે, સુખ નિરવાહ આજીવિકા, ગયા સમુદ્રતટ પાસઇ રે	લાલ૦ ૮૯
જુ સુભક્ષ હૂઉ તવઇ, સઘ પાટલપૂરિ આવઇ રે, અ ગ ઇગ્યારહ મેલીઆ, કહી કહી તઇ પાયા રે.	લાલ૦ ૯૦
થૂલિભદ્ર દેવઇ કઇ સવિ મિલી સઘ વિમાસઇ રે, પૂરવ પઠિવા મોકલિઉ, ભદ્રબાહુ શુર પાસઇ રે	લાલ૦ ૯૧
હસ પૂરવ શ્રુત જુ થુપ્યા, સાત ખહિનિ આજુ દે રે, દીપ લેઇ ^૨ તે વહિરતા ભદ્રબાહુ શુર વદિ રે	લાલ૦ ૯૨
થૂલિભદ્ર મનિ ચીતવી, સિંહડપ ધરી ખિઠઉ રે, શુરવચનિ જાઇ વદીઉ, એહુ અચિતમ દીઠઉ રે	લાલ૦ ૯૩
જકખા ખહિનિ મહાસતી, ખોલિ ખોલ સુહાતા રે, થૂલિભદ્ર શુ સવિ કહી, શયમકી ^૩ નિજ વાતા રે.	લાલ૦ ૯૪
સરીઆકી સવિ વાતડી, લાઇ પ્રતિ મુણાવઇ રે, મહાવિદેહિ વદીઉ, સીમ ધર જિનરાઇ રે	લાલ૦ ૯૫

સીમંધર સઘં મુષિ કહિઉં, દોપ નહીં તુઝ લગારો રે,
 ધરમબુદ્ધિ તઘં ક્રીઉં, શરીઆકું ઉપગારો રે. લાલ૦ ૯૬
 ઇમ કહિ સાત મહાસતી, વાચિ ગઈ નિજ ઠામિ રે,
 થૂલિભદ્ર મુનિ વાચના, ગુરુ પાસઘં નહીં પામઈ રે. લાલ૦ ૯૭
 થૂલિભદ્ર ચરણિહિ લાગુ, નિજ અપરાધ પમાવઈ રે,
 વીનતી કરવા ગુરુ આગઈ, સ ઘ મિલી સવિ આવઈ રે. લાલ૦ ૯૮
 સંઘ વચનતઘં સૂત્રથી, પૂરવ ચ્યારિ પઢાયા રે,
 ચઊદ પૂરવધર^૧ વિહરતા, થૂલિભદ્ર ગુરુરાયા રે. લાલ૦ ૯૯
 ભવિક લોક પ્રતિજોધતા, મહીમંડલિ ઉપગારી રે,
 શીલશરોમણિ ગુણનિહુ, પંચ મહાવ્રતધારી રે. લાલ૦ ૧૦૦
 અવર મુનીશ્વર વનિ વસઈ, સીલ મહાવ્રત પાલઈ રે,
 થૂલિભદ્ર ઠેશા ઘરે, સાધ્યુ^૨ મદન વદીતુ રે. લાલ૦ ૧૦૧
 વેગે^૩ ત્યજિ જઉ ઉપઈ ચતી, તુ હોવઈ વ્રતચારી રે,
 થૂલિભદ્ર રહિઉં સીલ ગું, નિતુ ષટ્સ આહારી રે. લાલ૦ ૧૦૨
 નેમિનાથ પરવત લીઈ,^૪ કામ મુલટ ચેણિ જીતુ રે,
 થૂલિભદ્ર ઠેશા^૫ ઘરે, સાધ્યુ^૬ મદન વદીતુ રે. લાલ૦ ૧૦૩
 થૂલિભદ્રકું જસ રહિઉં, ચુરાસી ચુવીસી રે,
 સીલ ઇમ જી પાલીઈ, તુ ઉપમા પાઈસી રે. લાલ૦ ૧૦૪
 બ્રહ્મચર્ય^૭ પાલઈ, જિ કે, તે વ્રત ચ્યારિ આરાધઈ રે,
 નરય-તરી^૮ ના હુઃખ લહિ,^૯ નરસુર સુપસિવ^{૧૦} સાધઈ રે. લાલ૦ ૧૦૫

૧ પૂર્વ. ૨ 'સાધ્યુ મદન વદીતુ રે' ને જદલે 'વસિ વિપયગ્સ ટાલઈ રે' એવો પાડ શ્રી. દેસાઈની વાચનામાં મળે છે. ૩ વેગિ. ૪ ઉદે. ૫ વેર્યા. ૬ ૧૦૩મી કડીમાં 'સાધ્યુ મદન વદીતુ રે' એ શબ્દોને જદલે 'વસિ વિપયગ્સ ટાલઈ રે' એવા શબ્દો મુખ્ય પ્રતના ૩-A પાનના નીચતા ભાગે, જમણી બાલુના લાસિયામાં લખેલા છે. ૭ પાલઈ. ૮ તિરી. ૯ 'ના હુખ લહિ' ને જદલે શ્રી. દેસાઈની પ્રતમાં, 'દુઃખ ના લહે' એવો પાડ મળે છે. ૧૦ 'શિવ સુખ' એવા શબ્દો શ્રી. દેસાઈની પ્રતમાં છે.

ધર^૧ અડોલ તુહી રહ્ય, જ્ય નિશ્ચલ હુઈ થંભો રે,
 ધરમ મહિલકુ બાણીઈ, સીલ સખલ ઉઠંભો રે. લાલ૦ ૧૦૬
 માલદેવ મુનિ વીનવઈ, નારી સંગતિ ટાલુ રે,
 થૂલિભદ્ર મુનિની પરિ, સીલ મહાન્નત પાલુ રે. લાલ૦ ૧૦૭

॥ ઇતિ થૂલિભદ્રો કાગઃ ॥ સંવત્ ૧૩૫૦ વર્ષે કાદગુન વદિ ૧૪
 રવો ગણિશ્રી વિદ્યાગુંદરશબ્દ રંગગુંદરલિખિતાઃ ॥

[૨૯]

વાચક કનકસોમકૃત

મંગલકલશ ફાગ

(સં. ૧૧૪૬)

દાસ ફાગ

- સાસણુદેવી^૧ સામિણી એ, મુઝ સાંનિધિ^૨ કીજઈ,
પુણ્ય તણા ફલ ગાઈયઈ^૩ એ, સુણતાં મન^૪ રીજઈ. ૧
- મંગલકલસ તણુઉ પ્રળંધ, કરિવા મુઝ રાગ,
શાંતિનાથ જિનચરિત્ર^૫ થકી બિધરિસ્યું^૬ ફાગ. ૨
- ઉજ્જયણી^૭ નગરી વિસાલ, ઇણિ લરતિ પુરાણી,^૮
વધરસિહ તિહાં^૯ ભૂપતી એ, સોમચંદ્રા રાણી.^{૧૦} ૩
- સેઠિ તિહાં^{૧૧} ધનદત્ત વસઈ, શ્રાવકગુણુગુણુતઉ,
ધમ્મત્થી^{૧૨} સુવિનીત, શીલગુણુગણુહિ^{૧૩} પવિતઉ. ૪
- દયાદાંનસનમાનભલી,^{૧૪} સ્વલભામા નારી,
રૂપવતી ગુણવતી સતી, પિયપેમપિયારી.^{૧૫} ૫
- પિણિ તેહનઈ સંતાંન નહી, વડ એવડ^{૧૬} પોડ,^{૧૭}
સેઠિ દેષિ ચિંતા કરઈ એ, મનમહિ^{૧૮} મુખમોડ.^{૧૯} ૬

૧ સાસણુદેવી. ૨ સાનિધિ. ૩ ગાઈયઈ. ૪ મન. ૫ જિન-
ચરિત. ૬ મુખ્ય પ્રતમાં 'બિધરિ' શબ્દ છે; પણ છંદ અને ભાષાની શુદ્ધિની
દૃષ્ટિએ ખીજ પ્રતમાં 'બિધરિસ્યું' પાડ અહીં સ્વીકાર્યો છે. ૭ ઉજ્જયણી.
૮ પુરાણી. ૯ આ શબ્દ મુખ્ય પ્રતમાં નથી પણ તે ખીજ પ્રતમાં લખેલો
છે; તે યોગ્ય રીતે વપરાયેલો હોઈ અહીં સ્વીકાર્યો છે. ૧૦ રાણી. ૧૧ તહાં.
૧૨ ધમ્મત્થી. ૧૩ સીલગુણુગણુહિ. ૧૪ દયાદાંનસનમાનભલી. ૧૫ પિય-
પ્રેમપિયારી. ૧૬ આ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમાં મુખ્ય પ્રતમાં, 'વડ પોડ' એટલા
શબ્દો છે. બ્યારે ખીજ પ્રતમાં 'વડ એવડ પોડિ' એવા શબ્દો છે: 'વડ એવડ'
એ ઉચિત પાડ હોઈ, એ શબ્દ મુખ્ય પ્રતના પાડ તરીકે છે. ૧૭ પોડિ.
૧૮ મનમાહિ. ૧૯ મુખમોડિ.

પરમેસરિ^૧ ધન રૂપ દીયઉ, પણિ^૨ સુત નવિ દીનઉ,
તિણિ સુત વિણિ^૩ ગૃહવાસ, જિસઉ મુખ નયણવિહીણઉ. ૭
નાચિ નાચિ જિમ મોર ચલણ દેવિનધ^૪ રોવધ,
ધણિ પરિ સેઠિ હિયધ^૫ વિચારી^૬ નારીમુખ જોવધ. ૮

સુણિ સુણિ નંદન એ દાવ

પ્રીયમુખ દેવી અણમણઉ, રમણી કહિ^૭ ભરતાર,
હુષકારણ તુગ્ધનધ કિઉ,^૮ તે સુઝ કહઉ એ^૯ વિચાર. ૯

સુણિ સુણિ પ્રીતમ વાલડા, એ^{૧૦} સંસારિ^{૧૧} અસારિ,
નરભવિ^{૧૨} જિનધમ દોહિલઉ, લાધઉ જનમ મ હારિ. સુ૦ ૧૦

સેઠિ કહધ, નારી ! સુણઉ, તુગ્ધનધ નહીય સંતાન,
ધમ ચીતવતાં^{૧૩} અહિનિમિધ^{૧૪} મુઝચિતિ^{૧૫} વસધ ન આન. સુ૦ ૧૧

સતિભામા રમણી કહધ, પુન્યધ^{૧૬} વહિત હોધ,
ધન મંતાન સમાધિ સુ,^{૧૭} મુષ વિલસધ સળ કોધ. સુ૦ ૧૨

તિહિ જ^{૧૮} પુન્ય^{૧૯} કરઉ તુગ્ધે, દેવ સુચરુપદસેવ,
ઘઉ તુમિહ^{૨૦} દાન^{૨૧} સુપાત્રનધ, આરાધઉ જિનદેવ. સુ૦ ૧૩

ધમ કરતા^{૨૨} જગ^{૨૩} સુત હુવધ, તઉ અતિ ભલઉ વિચારિ,^{૨૪}
નહીતરિ પરલોક^{૨૫} સાધિવા,^{૨૬} કરિ^{૨૭} ઉદ્યમ ભરતાર. સુ૦ ૧૪

હરપિત સેઠિ કહધ ઇસઉ, મનભાવત ઉપદેસ,
તે^{૨૮} સુઝનધ હિત ચીતવધ,^{૨૯} નારિ ભડી મતિ દેમિ. સુ૦ ૧૫

૧ પરમેસર. ૨ પિણિ. ૩ વિણિ. ૪ દેવીનધ. ૫ હીવધ.
૬ વિચારિ. ૭ કહધ. ૮ કિસઉ. ૯ બીજ પ્રતમા 'એ' શબ્દ નથી.
૧૦ ઇણિ. ૧૧ મઆન. ૧૨ નન્ભવ. ૧૩ ચીતવતા. ૧૪ અદિ-
નિસધ. ૧૫ ચિત. ૧૬ પુન્યધ. ૧૭ સ્યુ. ૧૮ તેહિ. ૧૯ પુણ્ય.
૨૦ તુગ્ધે. ૨૧ દાન. ૨૨ કરના. ૨૩ જધ. ૨૪ વિચાર. ૨૫ પર-
લોક. ૨૬ સાધિવઉ. ૨૭ કર. ૨૮ તધ. ૨૯ ચીનત્રી

જિનવર પ્રતિમા પૂજિવા, વનમાલીનઇ હકારિ,
 પુષ્ક લણી ધન ઘઇ ઘણઉ,^૧ આંપણ બઇ સવાર.^૨ સુ૦ ૧૬
 પૂજિય જિનપ્રતિમા ઘરઇ^૩ દેવહરઇ જિનરાઇ,
 મેવ કરી નિજ લગતિસ્યુ^૪ પ્રણમઇ સુહચુરુપાય.^૫ સુ૦ ૧૭

દાલ જિનપજનાનિ તુ કચ ધણિ પર^૬

સુણિ વપાણ સુમાધુનઉ,^૭ પચપાણ કરિ^૮ સુઅતિથિનઇ,
 પ્રતિલાલ લયઇ ધનલાભનઉ, હુઇ કાલિ આવશ્યક^૯ કરઇ. ૧૮

..... નિતુ સાહમ્મીવચ્છલ^{૧૦} કરઇ,
 ઇણિ પરઇ શામનદેવિ^{૧૧} ત્રી, પુત્રનઉ તે વર વરઇ. ૧૯

ધનદત્ત હરપિત મન^{૧૨} ચયઉ, ધરમ તણઇ પરભાવિ,
 સોવન કલસ સુપનઇ લહઉ, નારિ કહઇ નિસિ આવિ. ૨૦

પિય કન્હઇ આવી સુપન કહતી, ઉપરિ પુત્રરતન ધર્મ^{૧૩} ઉ,
 નવ^{૧૪} માસિ^{૧૫} અધિક^{૧૬} પુત્ર^{૧૭} જયઉ,
 નામ^{૧૮} મંગલકલસ કરચઉ.^{૧૯} ૨૧

અંદ્રમાની પરિ કલા ગ્રહતઉ, આઠ વરય થયા જિસઇ,
 દિન પ્રતઇ તાત ! કિહાં^{૨૦} સિધારક^{૨૧} ? સુણઉ પુત્ર ! કહઇ તિસઇ. ૨૨

હાલ

વચ્છ ! અમહે આરામના, પુષ્ક^{૨૨} લેવા કાજિ,
 દિન પ્રતિ દેહરાસરિ જઇ પૂજઉ^{૨૩} શ્રીજિનરાજ. ૨૩

૧ ઘણઉ. ૨ સવાગિ. ૩ ઘગઇ. ૪ મુખ્ય પ્રતમા 'લતિસ્યુ' શબ્દ છે; તે અશુદ્ધ હોવાથી ખીજી પ્રતમા 'લગતિસ્યુ' એ શબ્દ મુખ્ય પાઠ તરીકે લીધો છે. ૫ સહચુરુપાય ૬ પગિ. ૭ સુસાધુનઉ. ૮ કરીય ૯ આવશ્યક ૧૦ સાહલીવચ્છલ. ૧૧ શામનદેવ. ૧૨ મનિ ૧૩ ધનિઉ. ૧૪ નવિ. ૧૫ માસ. ૧૬ અધિકિ; આ શબ્દ પછી ખીજી પ્રતમા 'સુ' લખેલું છે. ૧૭ પતુ. ૧૮ નામ ૧૯ કરિઉ. ૨૦ કિહા. ૨૧ સિધારિઉ. ૨૨ પુહપ. ૨૩ પજઉ.

* આ કહીતું પ્રથમ ચરણ મૂલ્ય પ્રતિમા નથી

હૂં પિણિ^૧ આવિસુ સાથિ તુમ્હ, ભેગેવા આરામ,
ગયઉ સાથિ આરામિ કંઈ,^૨ દીધાં ફલ અલિરામ.

૨૪

ચલિપદ

ફલ લેઈ ઢાયા જિણુહરઈ, ફલઆચાર લઘુવય પણિ^૩ કરઈ,
બીજઈ દિનિ^૪ કહઈ, હૂં આણિસ્યું,
તુમ્હે^૫ રહઉ બધા ધ્યાનસ્યઉ.^૬

૨૫

અતિ આગ્રહિ^૭ માન્યઉ^૮ તસુ વચન,^૯

દિન પ્રતિ આણુઈ કુમર તે સમ,^{૧૦}

ધમ્મોબ્યાસ^{૧૧} કરઈ ધણિ પરિઈ,^{૧૨}

અથઉ પૃતાંત^{૧૩} તિણુઈ^{૧૪} અન્નસરઈ.^{૧૫}

૨૬

ભરતક્ષેત્રિ અંપામહાપુરી, અમરાપુરી જાણે^{૧૬} અવતરી,
સુરસુંદર નામઈ^{૧૭} ભૂપાલ, શુણાવલી રાણી^{૧૮} સુસિદ્ધા.^{૧૯}

૨૭

કલ્પલતા દીઠી સુખનમઈ,^{૨૦} રાઈ^{૨૧} વિચાર પ્રીયક મન જમઈ,
સુતાજનમ હોરયઈ^{૨૨} મુખ^{૨૩} ઘરઈ,

દેવત મુખ નયણિ કૃષ્ણ કંઠ.^{૨૪}

૨૮

અતુકમિ જાઈ શુણસુંદરી, દીયક નામ ત્રેલોક્યસુંદરી,^{૨૫}
લવણિમ રૂપ તણી ઉવરી, ભેવનઈ^{૨૬} અપકર^{૨૭} અવતરી,^{૨૮}
મૃગલોચણ મુખ અંદ સમાન,^{૨૯} નામ પ્રીત દેહિદા વાણિ,^{૩૦}
ઉત્તમલ હસન, અધર અતિ રંગ,

જનન વદનુ દન ગ્રીન ઉત્તમ. ૩૦

૧ પણ. ૩ કષ. ૩ પણિ. ૪ નિ. ૫ તુદે. ૬ અન્નસરઈ.
૭ આમર. ૮ માન્યઉ. ૯ વચન. ૧૦ સમ. ૧૧ ધમ્મોબ્યાસ.
૧૨ પઠ. ૧૩ પૃતાંત. ૧૪ કંઠ. ૧૫ અન્નસરઈ. ૧૬ અવતરી.
૧૭ નામઈ. ૧૮ ગંણી. ૧૯ સુસિદ્ધા. ૨૦ સુખનમઈ. ૨૧ રાઈ.
૨૨ હોરયઈ. ૨૩ ઉમ. ૨૪ કૃષ્ણકંઠ. ૨૫ ત્રેલોક્યસુંદરી. ૨૬ ભેવનઈ. ૨૭ અપકર. ૨૮ અવતરી.
૨૯ સમાન. ૩૦ વાણિ.

કેહરિલંક હંસગાગિની, મોલ ગંગાર^૧ ધરધ^૨ કાગિની,
નરપતિ દેધિ ચિંતવધ ઇસઉ, પુન્ય જોગિ ત્રિય મિલિસ્યધ કિસઉ? ૩૧

રાણી ! સુણઉ, કુમરી કેહનધ, તુઝે કહઉ આપઉ^૩ તેહનધ,^૪
શવિતવ્ય હૂંતી^૫ વણહી,^૬ પઠેસધ એ દેસ્યાં નહી. ૩૨

આપણા મંત્રિપુત્ર તેહનધ, પરણાવઉ કુમરી એહનધ,
સુણુદિ^૭ મંત્રિનધ^૮ બોલાવીયઉ,^૯ હુગપિત ગયધરધ આવીયઉ. ૩૩

મંત્રી^{૧૦} ! સુણિ, તાહરા પુત્રનધ, મધ^{૧૧} ભેટી દીધી ઇકમનધ,
મુહતઉ કહધ, સુણઉ નરરાય ! એહ વાતહ મનાવધ દાય. ૩૪

સિરધધ કુલિ રાજસુત લણી, પરણાવીયધ કુવરિ આપણિ,^{૧૨}
રાજા કહધ, મધ દીધી સહી, ભેરી મઉ^{૧૩} સ બોલિવઉ નહી. ૩૫

મુહતઉ ધરિ આવી ચીંતવધ, કિસી વિમાસણ^{૧૪} ધ્રીજધ હિવધ ?
કુષ્ઠરોગદૂષિત મમ પુત્ર, કિમ પગણાવઉ^{૧૫} એહ અનુત. ૩૬

રાજાનઉ આગ્રહ એતલઉ, આગઉ નહી પાછધ વાઘલઉ,
આણીજધ^{૧૬} જઉ^{૧૭} કુવરી^{૧૮} ધરધ,

તઉ લપમી આવધ બહુ પરધ. ૩૭

દાલ ધન ધન તે જગિ અણીયધ^{૧૯}

મનિ^{૨૦} ચીંતયનધ^{૨૧} ઇણિ^{૨૨} પરધ, મંત્રી લાઘઉ એક ઉપાય,
કુલદેવી આરાધિમું, મનવ છિત^{૨૩} કરિસ્યધ આય.

સુણુધિ ભણી મુઝ બિપનીજી,^{૨૪}

ઇણિ બુદ્ધધ^{૨૫} હો થાસ્યધ^{૨૬} આણુંદ. સુઝ આં. ૩૮

૧ ગિંગાર. ૨ ધીયધ. ૩ આપઉ. ૪ તેહનધ. ૫ હૂંતી
૬ વાલહી ૭ સુણુધિ. ૮ મંત્રનધ ૯ બોલાવીયઉ. ૧૦ મંત્રિ.
૧૧ મધ ૧૨ આપણી ૧૩ નું ૧૪ વિમાસણ ૧૫ પરણાવઉ
૧૬ આણીજધ ૧૭ જધ ૧૮ કુમરી ૧૯ અણીયધ, આ શબ્દ પછી
બીજી પ્રતમા 'એ દાલ' એવા શબ્દ લખેલા છે. ૨૦ મન. ૨૧ ચીંતવધ.
૨૨ ઇણ. ૨૩ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમા 'હો તે' એ શબ્દ લખેલા છે
૨૪ બિપની રે. ૨૫ બુદ્ધિ ૨૬ થાસ્યધ.

વિધિ આરાધી દેવતા, તે પરષિ^૧ આવી પાસિ,
કિણ્ણિ કાજધ^૨ સમરી તુમ્હે ?

તે કહિજ્યો હો જિમ આણુ^૩ રાસિ. સુ૦ ૩૯

તું સમરથ જાણુધ^૪ સહુ અમહ પુત્રનઉ જે રોગ,
તિમ કરઉ આણી^૫ કૃપા,

જિમ યાચધ એ^૬ સુત નીરોગ. સુ૦ ૪૦

કહધ દેવત,^૭ મંત્રી ! સુણઉ, નવિ કરમ^૮ છૂટધ કોઇ,
કોટિ ઉપાય કરઉ ઘણા,

વિણુ ભોગવ્યા^૯ હો તે^{૧૦} અંત ન હોઇ. સુ૦ ૪૧

મંત્રિ કહધ, દેવી ! સુણઉ, રૂપવંત આણુઉ^{૧૧} કોઇ,

તે^{૧૨} વિહાઇ^{૧૩} કુંવરી, હું આપિસુ^{૧૪} હો નિજ પુત્રનઇ જોઇ. સુ૦ ૪૨

આણિસુ^{૧૫} હું પરદેસથી, પુર પોલિનઇ^{૧૬} જુ હવારિ,

બાલિનઇ^{૧૭} લેઇ કરી, તુમ્હિ^{૧૮} કરિજ્યો હો કામ વિચારિ. સુ૦ ૪૩

મંત્રીસર હરપિત થયઉ, વીવાહ કરિવા કાજિ,

હયપાલનઇ સંદેસ કહિ, રખવાલઉ હો રાખ્યઉ મંત્રિરાજ. સુ૦ ૪૪

રાગ મલ્હાર

ઉજ્જયણી નયરી^{૧૯} જિહાં^{૨૦} છ, કુલદેવતિ તિહાં બઇ,

મંગલકલશ^{૨૧} જિણિ મારગઇ^{૨૨} છ, તિણિ તે સખદ કહાઇ. ૪૫

ધન ધન^{૨૩} ત્રિલોક્યસુંદરી^{૨૪} છ, જહનઇ^{૨૫} એહવઉ છ ભરતાર,

ભાકઇ^{૨૬} પરણેસ્યઇ બાઈ^{૨૭} છ, અંપાનગરિ મઝારિ. ધન ધન૦ ૪૬

૧ પરત પિ. ૨ કાજધ. ૩ આણુ. ૪ જાણુધ. ૫ આણી.
૬ 'એ' બીજી પ્રતમા નથી. ૭ દેવતિ. ૮ કર્મણી. ૯ ભોગવ્યાં.
૧૦ તિણિ. ૧૧ આણુઉ. ૧૨ તેહનઇ. ૧૩ વિવાહી. ૧૪ આપિસ.
૧૫ આણિસ. ૧૬ પોલનઇ. ૧૭ બાલકનઇ. ૧૮ તુમ્હે. ૧૯ નગરી.
૨૦ જહાં. ૨૧ મંગલકલસ. ૨૨ મારગઇ. ૨૩ મુખ્ય પ્રતમા 'ધન ધન
ધન' એ પાડને બદલે બીજી પ્રતમાં લખેલો 'ધન ધન' એ પાડ મુખ્ય પ્રતમાં
સ્ત્રીકાવ્યો છે. ૨૪ ત્રિલોક્યસુંદરી. ૨૫ જેહનઇ. ૨૬ ભાઈ. ૨૭ જઈ.

વાણિ^૧ મુણી સંસઘ^૨ ધરધં છ, કહિમુ પિતાનધં વાત,
 બીજધં દિનિ^૩ વલિ ઇમ મુણ્યઉ^૪ આજ જણાઇમુ તાત. ધન૦ ૪૭
 ઇમ ચીતવતા^૫ કુમરનધં છ,^૬ વાઉલિ તાણી બધં,
 ઊપાડી આણ્યઉ^૭ તિહાં છ,^૮ અંપાનયરી^૯ ઠાઇ. ધન૦ ૪૮
 પથિ ભયતૃપિત સરોવરધં, કરિ^{૧૦} અમૃતજલપાન,^{૧૧}
 નગરી પરિસરિ^{૧૨} તે ગયઉ છ,^{૧૩} સંધ્યાસમય નિદાનિ.^{૧૪} ધન૦ ૪૯
 સંકેતી નર લે ગયા^{૧૫} છ, સુહતા મંદિર વાડિ,
 ન્હવણુ વસન લોજન કરચઉ^{૧૬} છ, વેસાસ્યઉ મન માડિ. ધન૦ ૫૦
 કિણિ કારણિ મુજનધં સદા છ,^{૧૭} ભગતિ કરેઉ^{૧૮} ધરિ ભાઉ,
 પરદેસીનધં^{૧૯} કુણુ કરધં છ^{૨૦} ? અમ્હનધં તે સમજાઉ. ધન૦ ૫૧
 કુણુ નયરી કુણુ દેસ એ છ,^{૨૧} કુણુ રાજા કુણુ તુમ્હં ?
 કામ^{૨૨} કિસઉ તુમ્હારધં કહઉ છ ? તે સમજાવઉ અમ્હ. ધન૦ ૫૨
 મત્રી કહઇ, અંપાપુરી છ,^{૨૩} અંગદેસ અભિરામ,
 સુરસુંદર નરપતિ ઇહાં છ^{૨૪} મત્રી મુખુદિ^{૨૫} મુજ નામ.^{૨૬} ધન૦ ૫૩
 રાજસુતા અતિ સુંદરી છ,^{૨૭} માહરા^{૨૮} સુતનધં કાજિ દીધી,
 તે સુત કાઠીયઉ છ,^{૨૯} કિમ પરિણાવું^{૩૦} આજ ? ધન૦ ૫૪

૧ વાણિ. ૨ સંસઘ. ૩ દિન. ૪ સુણિઉ છ. ૫ ચીતવતા.
 ૬ બીજ પ્રતમા 'છ' નથી. ૭ આણિઉ. ૮ બીજ પ્રતમા 'છ'
 નથી. ૯ અંપાનયરી. ૧૦ કરિય. ૧૧ અમૃતજલપાન. ૧૨ પરિસરિ.
 ૧૩ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૪ નિદાનિ. ૧૫ ગયઉ; તેની પછીનો
 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૬ કરી; તેના પછીનો 'છ' બીજ પ્રતમા
 નથી. ૧૭ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૮ કરધ. ૧૯ પરદેસીનધ
 ૨૦ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૧ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૨ કામ;
 બીજ પ્રતમા આ પંક્તિનો પૂર્વાર્ધ આ પ્રમાણે છે: 'કાજ તુમ્હારધ કહઉ
 કિસઉ'; મુખ્ય પ્રતનો 'છ' નથી. ૨૩ આ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી.
 ૨૪ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૫ મુખુદિ. ૨૬ નામ. ૨૭ 'છ' બીજ
 પ્રતમા નથી. ૨૮ માહન. ૨૯ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૩૦ પરણાવું.

તે પરણી મુઝ પુત્રનઈ છ, દેઈ તુમ્હ ધરિ જાઉ,
 ઇણિ અરથઈ આણયઉ^૧ તુનઈ^૨ છ,^૩ કુલદેવી લહિ દાઉ. ધન૦ ૫૫
 મંગલ કહઇ, કિહાં^૪ હંસિણી છ,^૫ સંગ જિસઉ કિહ^૬ કાગ ?
 તિમ રોગી સુત કોઢીયઉ^૭ છ,^૮ રૂપવતી નહી લાગ. ધન૦ ૫૬
 એહ અઠારિજ નહીં^૯ કરૂં છ,^{૧૦} એ કુકર્મ ચંડાલ,
 મંત્રી કહઇ, તુઝ મારિયુ^{૧૧} છ, કાઢી પડગ કરાલ. ધન૦ ૫૭
 સાહસ ધરિ મંગલ લણઇ^{૧૨} છ, મરિવઉ છઇ ઇક વાર,
 એહુ^{૧૩} કર્મ કરિસ્યું નહી છ,^{૧૪} લહિ શ્રાવક અવતાર. ધન૦ ૫૮
 વિચિ પરાધાન^{૧૫} પુરુષ^{૧૬} પડ્યા છ,^{૧૭} મંગલનઈ સમઝાઇ,
 વણિગબુદ્ધિ^{૧૮} નિજ કૈલવી છ,^{૧૯}

પહિલઉ ભાડઉ^{૨૦} લ્યાઇ. ધન૦ ૫૯

રાજા જે ઘઇ દાઇજઉ છ,^{૨૧} તે મુઝ મંત્રીસ,
 પરણી અમ્હારી રાખિજો છ,^{૨૨}

હમ તુમ્હ વિચિ જગદીસ. ધન૦ ૬૦

ઉત્તમણી પુહ્યાવિજો છ,^{૨૩} વિત્તમુ^{૨૪} અમ્હ ઘઉ^{૨૫} બોલ,
 મુહત^{૨૬} માન્યઉ^{૨૭} વચન તે છ,^{૨૮}

રંગ રલી ચિત પોલિ. ધન૦ ૬૧

૧ આણિઉ. ૨ તુનઈ ૩ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૪ કિહ. ૫ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૬ કિહા. ૭ કોઢીયઉ. ૮ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૯ નહી. ૧૦ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૧ મારિસ્યું; પછીનો મુખ્ય પ્રતનો 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૨ કહઇ; પછીનો 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૩ એહુ ૧૪ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૫ પરાધાન. ૧૬ પુરુષ. ૧૭ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૧૮ વણિક-બુદ્ધિ. ૧૯ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૦ ભાડા. ૨૧ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૨ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૩ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી. ૨૪ વિત્તમું. ૨૫ નઈ. ૨૬ મુહત. ૨૭ માન્યઉ. ૨૮ 'છ' બીજ પ્રતમા નથી.

દાસ બેલાલા

જ્ઞાન કરાવીય રંગ, કુમરનંધ ધરિ ^૧ ઉચ્છરંગંધ,	
કીધલા વિવિધ શૃંગાર, વસ્ત્રાભરણ પ્રકાર.	ધન૦ ૬૨
ગજવરપંધિ ^૨ આરોહ્ય, રૂપંધ ^૩ [જ]નમન ચોહ્ય,	
જાણે ^૪ કામકુમાર, ^૫ સુંદરી ભેગ ભરતા[૨].	ધન૦ ૬૩
રાત અધિક આણુંદ, બોલાવ્યા ^૬ નરવૃંદ,	
ગાવંધ ^૭ મંગલ ગીત, ^૮ સધવ વધૂ ^૯ કુલ રીત. ^{૧૦}	ધન૦ ૬૪
ચારે મંગલ ^{૧૧} મંડી, કૃપણ કુરીત ^{૧૨} તે છંડી.	
હીધા વસ્ત્ર અનેક, આભરણાદિ ^{૧૩} વિવેક.	ધન૦ ૬૫
ચાલ ત્રંબાલૂકચોલા, ^{૧૪} મણિમાણિક રથ ઘોડા, ^{૧૫}	
કુમરીનંધ હથ લેવંધ, પ્રીતંધ નરપતિ દેવંધ.	ધન૦ ૬૬
અન્ધ પંચ તિલિ હીધા, હથ મુકલાવા ^{૧૬} કીધા,	
વાજિત્ર વાજિ ^{૧૭} તે તૂરિ, દાન ^{૧૮} હીયા જન ભૂરિ.	૬૭
મંગલ વહૂ ^{૧૯} લે આવ્યઉ, ઘરમાહિ ^{૨૦} પૂધિ ^{૨૧} વધાવ્યઉ,	
મંગલ સુંદરીય ^{૨૨} બેવિ, મુલિહર ^{૨૩} આવ્યા હેવિ. ^{૨૪}	૬૮
મુહતઉ ભાવ જણાવંધ, મંગલ બાહિર ^{૨૫} આવંધ,	
ભેરિ ^{૨૬} ન કાલ્યઉ એ જાવંધ, રાજનૈ ^{૨૭} મનિ ^{૨૮} ભાવંધ.	૬૯
ચલચિત નિજ પતિ પેપી, ^{૨૯} કારણ કહણ વિશેષંધ,	
પતિનઉ પાસ ન છંડંધ, કુમરી દષ્ટિ પંડંધ.	૭૦

૧ ધરિ. ૨ ગાજવરપંધ. ૩ રૂપંધ. ૪ જાણે. ૫ કામકુમાર.
 ૬ વોલાવ્યા. ૭ ગાવંધ. ૮ ગીત. ૯ અધૂ. ૧૦ રીત. ૧૧ મંગલ.
 ૧૨ કુરીત. ૧૩ આભરણાદિ. ૧૪ કચોલો. ૧૫ ઘોલો. ૧૬ આ
 શબ્દ પછી ખીછ પ્રતમાં 'એ' લખેલો છે. ૧૭ વાજ. ૧૮ દાન. ૧૯ વહૂ.
 ૨૦ ઘરમાહ. ૨૧ પૂ. ૨૨ સુંદરી. ૨૩ સુણહર. ૨૪ એહેવિ.
 ૨૫ બાહરિ. ૨૬ ભેર. ૨૭ રાજનંધ. ૨૮ મન. ૨૯ પેપિ.

દેહચિતા મિસિ ઊઘ્યઉ, સુંદરી ન મેલ્લઇ તે^૧ પૂઠઉ,
રાગ ધરી નવિ બોલઇ,^૨ સૂનઇ ચિતિ^૩ ઘરિ ડોલઇ. ૭૧

કહઉ કુમર ! કોઈ^૪ બાધઇ ? કુધા^૫ દીપઇ વિણ બાધઇ,
રચતા^૬ મોદકે અણાવઇ, સ્વામી ! દ્યઉ તુમ્હ ભાવઇ. ૭૨

મંગલ લાવ જણાવઇ, એતઉ મોદક ભાવઇ,
ઉજ્જયણી જલ પાવઇ, તઉ હમ પરઉ^૭ સુહાવઇ. ૭૩

અમકી ચિત્તિ કુમારી, અઘટત વાત વિચારી.^૮
માતાનઉ ઘર હોસ્યઇ, અવંતી નામ તે^૯ લેસ્યઇ. ૭૪

દીધાં^{૧૦} પંચ તંબોલ, સંધ્યાકાલ અબોલ,^{૧૧}
નિકસ્યઉ^{૧૨} તે મિસિ^{૧૩} લેઇ, આવિ સુ સહિય વલેઇ. ૭૫

મંદિર થકીય^{૧૪} નીકલિયઉ,^{૧૫} જાઇ સાયનઇ મિલીયઉ,
દીધી વસ્તુ સંભાલી, હય રથ સોવનથાલી. ૭૬

મુહતઉ^{૧૬} તે મુકલાવ્યઉ, ઉજ્જયણી^{૧૭} પથિ આવ્યઉ,
પૂછી નિશ્ચય^{૧૮} કીધઉ, જે દીધઉ તેઇ^{૧૯} લીધઉ. ૭૭

દાવ તૂં વડઉ લેસાલીયઉ એ દાલ^{૨૦}

માતાપિતા મંગલ તણા એ, બટુ વિધિ^{૨૧} કરીય તે સોગ,
તે દુકખરહિત થયા એ, મંગલ તણઇ^{૨૨} સંભોગ.^{૨૩} ૭૮

નિજ કુસલિ^{૨૪} ઘરિ આવીયા એ, પૂરણ^{૨૫} પુન્યસંયોગિ.^{૨૬}
મંગલકલશ^{૨૭} આવીયા એ, રથ ઊપરિ ચઢ્યઉ ઘર ભણી એ. ૭૯

૧ એ. ૨ વોલઇ. ૩ ચિત. ૪ કોઈ ૫ કુધા. ૬ રચિતા.
૭ પઠઉ. ૮ અવિચારી ૯ નગ ૧૦ દીધા. ૧૧ અવોવ.
૧૨ નિકસિયઉ. ૧૩ મિસિ. ૧૪ થકી ૧૫ નીકલીયઉ. ૧૬ મુહતઇ.
૧૭ ઉજ્જયણી. ૧૮ નિશ્ચય. ૧૯ તે. ૨૦ 'દાવ' શબ્દ ખીણ
પ્રતમાં નથી. ૨૧ વિધ ૨૨ તણઇ. ૨૩ સંયોગ. ૨૪ કુસલ.
૨૫ પૂરવ. ૨૬ સંયોગ. ૨૭ મંગલકલસ.

આવતઉં દેખીયઉ માત, પિણિ ઉલ્લખ્યઉ^૧ તિણિ નહી એ,
મારગ નહી ઇહાં જાત, નિજ કુસલિ ધરિ આવીયા એ. ૮૦

તઉ પિણિ પોલિ માહે ગયઉ એ, માય કહ્યું મેઠિનં ળાઇ,
તે મેઠિ સાગરઉં થયઉ એ, દેપિ મુત ઉલ્લખ્યઉ^૨ તાઇ. ૮૧

આલગી પોલઇ લિયઉ^૩ એ માતપિતા ધરિ રાગ,
મનિ^૪ આણુંદ અતિ થયઉ એ, ધન ધન પુત્ર મોભાગ. નિં ૮૨

હરિપિત માય^૫ પૂછઇ ઇસઉ એ, ઢેહા રઘઉ^૬ કિણુ વિરતંત ?
એ રિદ્ધિ કિહા લહી એ, અચરિજ^૭ એ મહંત. નિં ૮૩

વાત માંડીનઇ સવિ દહી એ, અહો અહો પુત્રનઉ ભાગ,
હિવ અન્ધ^૮ બાધ્યા^૯ તિહાં એ,^{૧૦} જિહા ઢેહનઉ નહી લાગ. નિં ૮૪

સર્વ કલા ભણિરયું અગ્હે એ પાઠકનઇ ધરિ જાઇ,
નિત^{૧૧} ચઢત શુભુત રહઇ એ, કરત અભ્યાસ ખુદિ^{૧૨} યાઇ. નિં ૮૫

પાછલી^{૧૩} વાતે કહિયઇ^{૧૪} હિવઇ એ, મંભલિજયો ચિત લાઇ,
તિણિ મત્રિ કિમું કીયઉ એ, પુત્રનઇ લીયઉ જોલાઇ. નિં ૮૬

દાવ સાધુ ન વસીયઇ

મંત્રીપુત્ર તિહાં ગયઉ, સેજ આરુઢઉ^{૧૫} જાંમ,
દેખ્યઉ તે નર કોઢીયઉ, મનમાનિ^{૧૬} સ કી તામો રે,^{૧૭}
કર્મદસા^{૧૮} ફલી ધિગ્ ધિગ્ કર્મ^{૧૯} અકામો રે.

કર્મદસા ફલી. આં.^{૨૦} ૮૭

૧ ઉલ્લખિઉં ૨ ઉલ્લખિઉ. ૩ લીયઉ. ૪ મન. ૫ માઇ. ૬ ગણિઉ
૭ આ ૫ કિતનો ઉત્તગર્ધ મુખ્ય પ્રતમા અશુદ્ધ રીતે આ પ્રમાણે છે: 'અચરિ
જ એ હંત', આના અદલે બીજી પ્રતનો પાઠ 'અચરિજ એ મહંત' મુખ્ય
પાઠ તરીકે સ્વીકાર્યો છે ૮ અસ્વ ૯ બાધ્યા. ૧૦ જ ૧૧ નિત
૧૨ ખુદિ ૧૩ પાછલી ૧૪ કહીયઇ. ૧૫ સિઆરુઢઉ ૧૬ મનમાલિ
૧૭ તામો ૧૮ કર્મદસા. ૧૯ કર્મ. ૨૦ 'કર્મદસા ફલી આ'
આ શબ્દો બીજી પ્રતમા નથી

કરકરસણુ કરિવા લણી^૧ ઉઘત હૂવઉ^૨ જામ,
કુમરી^૩ બાહિર નીકલી,^૪ દાસી પૂછઇ તામો રે. ૬૦ ૮૮

કહિ સધિ ! તુ^૫ કાઇ^૬ દૂમણી^૭ સુણિ સધિ ! ગયઉ ભરતાર,
કામરૂપ મનમોહન,^૮ તજિ સુઝતઇ નિરધારો રે. ૬૦ ૮૯

કહિ^૯ હિવણુઇ કોઇ કોઢીયઉ^{૧૦} આબ્યઉ સુઝ આવાસિ,
તે પરિ^{૧૧} જાણી^{૧૨} પરિકરી,^{૧૩} આવી છું તુમ્હ પાસો^{૧૪} રે. ૬૦ ૯૦

દાસીમાંહે^{૧૫} સુઇ રહી, રાતિ વિહાણી તામ,^{૧૬}
પીહરિ પહુતી મુંદરી, મુહતઉ^{૧૭} જાણ્યઉ^{૧૮} અકામો રે. ૬૦ ૯૧

હુણુધી રાજા કહઇ,^{૧૯} બઇઠઉ કરિ સુખ સામ,^{૨૦}
પૂછઇ રાઇ^{૨૧} વિષવાદસ્યઉ,^{૨૨}

તુમ્હ મનિ હરખનઇ હામો^{૨૩} રે. ૬૦ ૯૨

કર્મ તણી ગતિ સ્થુ^{૨૪} કહૂં ?^{૨૫} કહિવા જોગ ન રાજ,
કુમર જે દેખ્યઉ^{૨૬} તે તિસઉ,^{૨૭}

પિણિ તે થયઉ^{૨૮} કાજો^{૨૯} રે. ૬૦ ૯૩

કુમરીનઇ સંયોગથી, કોઢી થયઉ^{૩૦} કુમાર,
હા હા રવ ભૂપતિ કરઇ, હૂયઉ કુણુ રતન વિણાસો^{૩૧} રે. ૬૦ ૯૪

૧ 'લણી' પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨ હૂવઉ. ૩ કુવરી.
૪ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૫ તૂં. ૬ કાંઇ. ૭ આ શબ્દ
પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મનમોહન; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' છે. ૯ બીજી પ્રતમાં 'કહિ' શબ્દ નથી. ૧૦ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૧ પર. ૧૨ જાણી. ૧૩ આની પછી બીજી પ્રતમાં
'રે' લખેલો છે. ૧૪ પાસિ. ૧૫ દાસીમાંહે. ૧૬ તાંમ. ૧૭ મુહતઇ.
૧૮ જાણ્યઉ. ૧૯ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ રયામ.
૨૧ રાઉ. ૨૨ વિષવાદસ્યઉ; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે.
૨૩ હામિ. ૨૪ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ દેખિઉ.
૨૬ તુમ્હે; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૭ આની પછી બીજી
પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૮ અકાજ. ૨૯ થયાઉ. ૩૦ વિગાર.

નિશ્ચય^૧ નય જિનવર કહાઉ^૨ સુખ હુપ કરમ ન ઠોઈ,
 યિણિ વ્યવહાર^૩ નયઈ કરી,^૪ દેયિ^૫ સુતાનઈ હોઈ રે. કં ૯૫
 જઈ મઈ હૂંત^૬ નહી સુતા,^૭ તઉ કિંગ હૂંત વિકાર ?
 દોષ નહી સ્વામી ! તુઝાં,^૮

યયઉ ગુણકરમહ^૯ માહારો^{૧૦} રે. કં ૯૬

ઇમ^{૧૧} પ્રપથ કરિ તે ગયઉ, મુદરિ^{૧૨} ચલ્લઉ રે^{૧૩} કલંક,
 ઇષ્ટ અનિષ્ટ થઈ સુતા,^{૧૪} રાજાનઈ મનિ^{૧૫} સંઠો રે. કં ૯૭
 નવિ ખોલાવઈ, કુમરીનઈ,^{૧૬} નવિ જોવઈ ધરિ રાગ,
 એકઈ^{૧૭} પૂણુઈ^{૧૮} પડિ રહી,^{૧૯} માતાનઈ ગૃહ ભાગો રે. કં ૯૮
 ચીંતવતી મનમઈ ઇસઉ, પૂરવ ભવ દુઃકર્મ^{૨૦}
 જે મુઝ પતિ છાંડી^{૨૧} ગયઉ,^{૨૨} ઉદય થયઉ તે અધર્મો^{૨૩} રે. કં ૯૯
 કુલ^{૨૪} કલંક પામ્યઉ ઇમઈ, કિસઉ કરું, કિહાં^{૨૫} જાઉ^{૨૬} ?
 વ્યસન પડી, કરમઈ નડી, દેવ વિડંબી^{૨૭} સાઉ^{૨૮} રે. કં ૧૦૦
 ઇમ ચીંતવતાં સંભરયઉ,^{૨૯} પતિ ઉજ્જેણી^{૩૦} વચન,
 સહી તિહાં^{૩૧} પહુતઉ હુસ્મઉ,^{૩૨} કુમરી બુદ્ધિ ઉપત્તો^{૩૩} રે. કં ૧૦૧
 કણિ^{૩૪} ઉપાધ^{૩૫} તિહાં જઈ, ઉલ્લસિ નિજ ભતાર,^{૩૬}
 એ કલંક જિતારિમું,^{૩૭} જિમ જાણુઈ સંમારો રે. કં ૧૦૨

૧ નિશ્ચય. ૨ આ શબ્દ પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૩ વ્યવહાર. ૪ આની પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૫ દોષ. ૬ હૂંત. ૭ આ શબ્દ પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ આની પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૯ કુણુ-કરમહ ૧૦ મારો. ૧૧ એ. ૧૨ મુદર. ૧૩ 'રે' ખીજી પ્રતમાં નથી. ૧૪ આ શબ્દ પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૫ મન. ૧૬ કુમરનઈ; આની પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૭ એકઈ. ૧૮ પૂણુઈ. ૧૯ આ શબ્દ પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ દુઃકર્મ. ૨૧ છાંડી. ૨૨ 'ચયઉ' પછી ખીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૩ ધર્મો. ૨૪ કુણુ. ૨૫ કલ. ૨૬ જાઉ. ૨૭ વિડંબી. ૨૮ માઉ. ૨૯ સાલર્થઉ. ૩૦ ઉજ્જેણિ. ૩૧ તહાં. ૩૨ હુસ્મઈ. ૩૩ ઉપન. ૩૪ કણિ. ૩૫ ઉપાઈ. ૩૬ ભતાર. ૩૭ જિતારિમું.

એક વાર માતા મુંનઈ,^૧ જઈ બોલાવઈ^૨ તાત,
કનિ^૩ દેનઈ^૪ સાંભલઈ,^૫ માહરા^૬ મનની વાતો રે. કં ૧૦૩

માતા દેપિ નિરાદર,^૭ મામઉ^૮ સીહ સામંત,
તેહનઈ પિણિ વીનતિ^૯ કરી,^{૧૦} તે કહિ,
હોઈ નિચંતો રે. કં ૧૦૪

રાજાનઈ તિણિ વીનવ્યહ,^{૧૧} છોડ ઇમ સીદાઈ,
દાન માન^{૧૨} દૂરઈ રહઈ,^{૧૩}
વચનઈ^{૧૪} સ્વામિ બોલાયહ^{૧૫} રે. કં ૧૦૫

એક રૂપી સુણિ પરિહરી, કુમરી વિણ^{૧૬} આપ ધાર,^{૧૭}
આજ માહરઈ આગ્રહઈ,^{૧૮} બોલાવહ ઇક વારો રે. કં ૧૦૬

દ્વંદ્વ

બોલાવી આવી કુમરિ, કરિ પ્રણામ, સુણિ તાત,
પુરુષ વેષ ઘઉં મુઝ તુઝે, પછઈ જણાઈસુ વાત. ૧૦૭

વેષ કીયહ તિણિ પુરુષનહ,^{૧૯} ઘઉં મુઝ સિંઘ^{૨૦} સંઘાતિ.
ઉજ્જેણી^{૨૧} નગરી [ભ]ણી લેજહ મુઝનહ^{૨૨} તાત. ૧૦૮

તિમ કરિજે^{૨૩} જિમ વંસનઈ,^{૨૪} રતી ન લાગઈ ધોકિ,
મુંદરી ચલીય^{૨૫} પ્રયાણ કરિ, કરિ પ્રણામ કર જોડિ. ૧૦૯

૧ મુંનઈ. ૨ બોલાવઈ. ૩ કાંન. ૪ દેનઈ. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૬ માહરા. ૭ નિરાદર; આની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૮ મામા. ૯ વીનતી. ૧૦ પછી 'રે' લખેલો છે. ૧૧ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૨ માંન. ૧૩ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૧૪ વચનઈ. ૧૫ બોલાવોઈ. ૧૬ વિણ. ૧૭ 'આપ ધાર'ને બદલે બીજી પ્રતમાં 'આધાર' છે. ૧૮ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' લખેલો છે. ૧૯ તેની પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૦ સિંહ. ૨૧. ઉજ્જેણી. ૨૨ મુઝનઈ. ૨૩ કરજે. ૨૪ પછી બીજી પ્રતમાં 'રે' છે. ૨૫ ચલી.

ઢાન^૧ સળ મેન લિય સાથિ

ત્રૈલોક્યમુદરિ^૨ સિંહ સામતઇ^૩ પરિવરી એ,
સુધિ અપઠ પ્રયાણ દેતા, આલતા^૪ પહુતા^૫ ઉન્નમણીપુરી,^૬ એ ૧૧૦
વધરસિંહ સુધિ રાય આયઉ, સનમુખ ચ પાપતિનદન મુણી એ,
જુગતિ લગતિ કિં આણી^૭

નિજ મદિર લલઇ લોજન દેઈ ગુણ યુણી એ ૧૧૧

કુણ કામઇ ઇણિ નયરિ^૮ આવ્યા, તે ઠહઉ,
નગર કુતૂહલ દેપિવા એ,
સિપ્રાનઇ ઉપકઠિ મહલઇ^૯ તે રદાઉ,^{૧૦}
જેવઇ તુગમ એહવા એ ૧૧૨

તેહિ જ^{૧૧} તુરગમ દેપિ આપણ ઉલખ્યા,
અર લેજપા, પૂંઈ^{૧૨} ગયા એ,
ગૃહપતિ નામ^{૧૩} મુઠામ,^{૧૪} સગલી^{૧૫} સુધિ લહી,
સુણી કુમર હરપિત થયા એ ૧૧૩

સિંહ બોલાવ્યઉ^{૧૬} મામ,^{૧૭} માહરઉ પતિ
ઇહા ઝલાચાર્ય પાસઇ પઠઇ એ,
તેહનઇ^{૧૮} ઇહા નિમત્રિ છાત્ર સહિત,
હિત તુમ્હે જઇ^{૧૯} આણઉ^{૨૦} અઠઇ એ ૧૧૪

આવ્યઉ^{૨૧} દેપિ ભરતાર, અતિ આણુદ કરી
આસન લોજન ઉપચર્યઉ એ,
છાત્ર થકી સુવિશેષ^{૨૨} વસ્ત્ર અનોપમ,
મગલઇ રાગઇ વચ્ચઉ એ, ૧૧૫

૧ ઢાલની પકિત બીજી પ્રતમા આ પ્રમાણે છે ' ગઉરી રાગે, સખલ સેન
લિય સાથ ' ૨ ત્રૈલોક્યમુદરી ૩ સામતઇ ૪ આલતા ૫ પહુતી
૬ ઉન્નમણીપુરી ૭ આણુ ૮ નગરિ ૯ મહલઇ ૧૦ ગહિઉ
૧૧ 'જ' બીજી પ્રતમા નથી ૧૨ પૂંઈ ૧૩ નામ ૧૪ મુઠામ
૧૫ સગલી ૧૬ બોલીવઉ ૧૭ મામ ૧૮ તેહનઉ ૧૯ જઈ
૨૦ આણુ ૨૧ આવિઉ ૨૨ સુવિશેષ

પાઠક ! કહાવઉ વાત ઇણ^૧ ચટડાં કન્હા,^૨
 ચટડાં^૩ બોલ્યા કુમરનઇ એ,
 કથા કહેસ્યઇ એહ, જે તુમ્હનઇ
 અતિ રાગદષ્ટિ સૂધઇ મનઇ એ.^૪ ૧૧૬

મંગલ કહઇ કુમાર, કહઉ^૫ કથાનિક,^૬
 આપણુ વીતઉ,^૭ તુમ્હ મુણઉ એ,
 એ તેહિ જ^૮ નારિ ભાડઇ પરણીય,
 પુરુષવેવ કારણુ કુણઇ એ ? ૧૧૭

એહવઉ નિશ્ચય જાણિ વાત કહી તિમ
 જિમ પરણી છંડી ગયઉ એ,
 માહરી છઇ તિહાં^૯ માગિ^{૧૦} ચંપાનયરીય,^{૧૧}
 એ અચરિજ મુઝનઇ થયઉ એ. ૧૧૮

જા રે જૂઠી વાત, ઝાલઉ એહનઇ,
 અમ્હરઇ ધરિ એ કિહાં રહાઉ^{૧૨} એ ?
 પુરુષે ઝાલયઉ^{૧૩} જામ, નાઠા છાત્ર તે
 ધન સેઠિનઇ જાઈ કહઉ^{૧૪} એ. ૧૧૯

ચઉપઇ
 મંગલકલશ^{૧૫} માંહિ^{૧૬} આવીયઉ,^{૧૭} ઉચઇ^{૧૮}
 આસણિ^{૧૯} જાઇસાણીયઉ,^{૨૦}
 સિંહ ! મુણઉ, મઇ પરિછાણીયઉ,^{૨૧}
 પરણયઉ પતિ મુઝ મનિ માનીયઉ.^{૨૨} ૧૨૦

૧ ઇણ. ૨ કન્હઇ. ૩ ચટડા. ૪ 'એ' બીજી પ્રતમાં નથી.
 ૫ કહ. ૬ કથાનક. ૭ વીતતી. ૮ આની પછી બીજી પ્રતમાં 'નિજ'
 શબ્દ છે. ૯ તિહ. ૧૦ માગિ. ૧૧ ચંપાનગરીયઇ. ૧૨ રહ્યો.
 ૧૩ ઝાલ્યો. ૧૪ કહઉ. ૧૫ મંગલકલસ. ૧૬ માંહિ. ૧૭ આંણીઉ.
 ૧૮ ઉચઇ. ૧૯ આસણુઇ. ૨૦ વઇસાણીયઉ. ૨૧ પરિઆણીયઉ.
 ૨૨ માનીયઉ.

સુણુઉ સિંહ ! જઈ સંસઉ^૧ હોઈ, થાલ કચોલા જાઈ જોઈ,
જોઈનઈ ઘરિ પહુચઉ સહુ કોઈ,

ધનદત્તઈ^૨ આણ્યા સળ ટોઈ. ૧૨૧

તે ધનદત્ત ચિન સકાઈ જાઈ,^૩ પરમેસર ! રૂય થાઈ,
સિહઈ^૪ કહી વાત સમજાઉ,^૫

જેટી ગઢૂ^૬ હોઈ ઘરિ^૭ લ્યાઉ.^૮ ૧૨૨

સિંહ કુમરિ પાસિ^૯ આવીયઉ, સ્ત્રીના લેખ લેઈ^{૧૦} ધાવીયઉ,
પુરુષલેખ^{૧૧} તે દૂરઈ કરી, આવી પતિ પાસઈ^{૧૨} સુંદરી. ૧૨૩

પઈસારઈ નિજ ઘરિ આવીયા, જાણે અભિનવ પરણાવીયા,
નગરઈ^{૧૩} રાય^{૧૪} તે જોલાવીયા,

સુણી દેવિ અચરિજ લાવીયા. ૧૨૪

મંગલકલસ ઘરિ કરઈ વિલાસ, ત્રિલોકસુંદરી^{૧૫} પૂજી આસ,
સિંહ લેઈ કુમરના વેસ, અંપાયઈ વીનવ્યઉ નરેસ. ૧૨૫

વલી સિંહ લેજયઉ તેડિવા,^{૧૬} મંગલનઈ સ મઉ મેડિવા,
મંગલ સુંદરી આવ્યા પાસિ, રાજા હિયઈ ધરીય^{૧૭} ઉદ્દાસ. ૧૨૬

લલઈ લલઈ^{૧૮} સુંદરિની બુદ્ધિ, દેવઉ મુહતા તણી કુબુદ્ધિ,^{૧૯}
વિના દોષ પુત્રી દૂહવી, મિટયઉ કલંક, રિધિ^{૨૦} પામી નવી. ૧૨૭

કુબુદ્ધિનઈ કાઢ્યઉ મારિવા, મંગલ આવ્યઉ^{૨૧} જિગારિવા,
મુહતાનઈ^{૨૨} ઘઉં^{૨૩} જીવિયદાન,^{૨૪}

રાજન ! આપઉ અમહનઈ માન.^{૨૫} ૧૨૮

૧ સસો. ૨ ધનદત્તઈ ૩ જાણુઈ. ૪ સિંધ. ૫ સમજાઈ.
૬ વફ. ૭ ધર. ૮ લ્યાઈ. ૯ પાસઈ. ૧૦ લે. ૧૧ પુરુષલેખ.
૧૨ પાસઈ. ૧૩ નગર ૧૪ ગઈ. ૧૫ ત્રિલોકસુંદરી. ૧૬ તેડવા.
૧૭ ધરી; 'ગજા ધરી હિયઈ ઉદાસિ' એ પ્રમાણે બીજી પ્રતમા આ
પદ્ધિનો ઉત્તગર્થ છે. ૧૮ લલઈ લલઈ. ૧૯ કુબુદ્ધિ. ૨૦ રિદ્ધિ.
૨૧ આનીઉ. ૨૨ મુહતાનઈ. ૨૩ દીઉ. ૨૪ જીવિયદાન. ૨૫ માન.

રાજા માન્યઉ, નિજ કરિ પુત્ર, મૂલ પિતા બોલાવ્યઉ અત્ર,
મંગલનંધ^૧ દીધઉ નિજ રાજ, પુણ્યપસાય^૨ સીધા જા^૩ કાજ. ૧૨૯

ઢાલ આઢીયાની^૪

યથોલદ્ર ગુરુ આવીયા, ગાઈયા મિલિ નરનારિ,
સુરસુંદર નરપતિ ગણપતિ,^૫ પદવંદન કારિ.^૬ ૧૩૦

જેસણ સુણિ પ્રતિપૂધલા^૭ લીધલા ચારિત સાર,
ભવિક જીવ નિસ્તારિવા, કરિવા,^૮ ઉગ્ર વિહાર. ૧૩૧

સીમાલા ભૂપાલ ન માનઈ મંગલ આણ,^૯
વણિકપુત્ર^{૧૦} એ સ્થુ^{૧૧} કરિસ્યઈ સંઘામ અખણ ? ૧૩૨

ઉદાલીનઈ રાજ હેરિસ્યું^{૧૨} ઇણિ અભિમાન,^{૧૩}
ચતુરંગ સેન લેઈ^{૧૪} ચલ્યઉ^{૧૫} મંગલકલસ પ્રધાન.^{૧૬} ૧૩૩

પુણ્ય^{૧૭} પસાયઈ તે અરિ ભાગા લાગા પાઈ,
જિનવર પ્રતિમા પૂજિ^{૧૮} કરઈ તે નિજ ઘરિ આઈ. ૧૩૪

જિનપ્રસાદ અનેક કરાવઈ આવઈ લોગ,
જૈનધર્મ^{૧૯} ઇમ સાચવઈ સાચવઈ રાગ સંયોગ. ૧૩૫

અન્ય^{૨૦} દિવસિ ઉદ્યાનઈ આંબ્યા જઈસિંધસૂરિ,^{૨૧}
વંદન ચાલ્યઉ^{૨૨} સુમંગલ, મંગલ વાજઈ^{૨૩} તૂર.^{૨૪} ૧૩૬

ગુરુજી ! અમ્હુ મનિ સંસય, એહ વિટંબન^{૨૫} દેધિ,
ભાડઈ પરણી આણી, દૂધણ લહીય વિશેષિ. ૧૩૭

૧ મંગલનંધ. ૨ પુન્યપસાયઈ. ૩ 'જા' બીજી પ્રતમાં નથી.
૪ બીજી પ્રતમાં 'ઢાલ કાગની' લખેલી છે. ૫ આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં
'એ' શબ્દ લખેલો છે. ૬ કાર. ૭ પ્રતિપૂધલા. ૮ કારિવા. ૯ આણ.
૧૦ વણિકપુત્ર. ૧૧ હેરિસ્યું. ૧૨ અભિમાન. ૧૩ લેઈ. ૧૪ ચલ્યઉ.
૧૫ પ્રધાન. ૧૬ પુન્ય. ૧૭ પૂજ. ૧૮ જૈનધર્મ. ૧૯ અન્ય.
૨૦ જઈસિંધસૂરી. ૨૧ ચાલ્ય. ૨૨ વાજત. ૨૩ તૂરિ. ૨૪ વિટંબન.

એ કુણુ કર્મ અમ્હારઉં? પૂરણ^૧ ભવવૃત્તંત,
 ન્યાનિ^૨ કરી સખ^૩ જાણુઉં^૪ વપાણુઉં^૫ મનિ^૬ પંતિ. ૧૩૮
 સરિ કહઇ, સંભાલીયઇ,^૭ રાજન! આપણે^૮ કર્મ,
 ઉદયાગત ભોગવીયઇ, જોગવીયઇ જિનધર્મ.^૯ ૧૩૯

ઢાલ જાણુડાની

ઇણિ ભરતિ સુખેત્રઇ, પિતિપ્રતિષ્ઠ વરઠામિ,
 ધન ધનઉં^{૧૦} અમૃદ્ધઉ, સોમચંદ્ર ઇણિ^{૧૧} નામિ. ૧૪૦
 શ્રીદેવી તેહનઇ નારી અતિ અભિરામ,
 પ્રીતઇ^{૧૨} સંતોષઇ જાણે રતિ નઇ કામ. ૧૪૧
 સોમચંદ્ર પ્રકૃતિ શુણુ માનનીક જસ ઠામિ,
 પતિ રમણિ સંજોગઇ સરિષઇ સરિષઉ પામિ. ૧૪૨
 જિનદેવ સુશ્રાવક તિહકણિ^{૧૪} વસમાન,^{૧૫}
 તિણુ^{૧૬} માહોમાહે મૈત્રી ભાવપ્રધાન. ૧૪૩
 જિનદેવ દેસંતરિ ધનઇ^{૧૮} કારજિ^{૧૯} ચલંત,^{૨૦}
 નિજ મિત્ર બોલાવી બઇઠા મિલિ એકંત.^{૨૧} ૧૪૪
 ભાઈ! સુઝ એ ધન સહસ માન^{૨૨} દીનાર,
 પરચેજ્યો સાતે ક્ષેત્રે કરીય વિચાર. ૧૪૫
 સામગ્રી મેરી સાચવિજ્યો ધરિ રાગ,
 ઇમ સીય દેઈનઇ કુસલ ચલે નિજ માગ. ૧૪૬
 સોમચંદ્ર હિવઇ ધન વરચઇ આપણુ મેલિ,
 અનુમોદઇ ઘરણી ધરમ લણી કરિ કેલિ. ૧૪૭

૧ પૂર. ૨ ન્યાન. ૩ સખ. ૪ જાણુઉં. ૫ વપાણુઉં. ૬ મન.
 ૭ સંભાલીયઇ. ૮ આપણુ. ૯ જિનધર્મ. ૧૦ ધન. ૧૧ ઇણુ.
 ૧૨ પ્રીતઇ. ૧૩ કામ. ૧૪ તિહિકણિ. ૧૫ વસઇ સમાન.
 ૧૬ તિણિ. ૧૭ ભાવપ્રધાન. ૧૮ ધનનઇ. ૧૯ કારજિ. ૨૦ ચલંતઇ.
 ૨૧ એકંતઇ. ૨૨ માન.

તિણિ પુરિ એહની અધિ બદ્રા નામધ ^૧ બાણિ, ^૨	
દેવદત્ત તણી જે નારીમું પદિચાણિ. ^૩	૧૪૮
પરચ્છ મેરઉ પતિ ધરમારચિ ^૪ ધન ^૫ દોડિ,	
સંબલિ શ્રીદેવી બાવધ ^૬ મુદ્ધ મચકોડિ.	૧૪૯
તેરી સંગતિ એ દોડી ^૭ કિમ પરચેસ્યધ ^૮ ?	
દોઢટણી દોઢધ કાઈ તું ગરળ કરેસ્યધ ^૯ ?	૧૫૦
તિણિ વચનિ ઠોરધ ગુપ વિલપઉ અતિ દીધઉ,	
વલિ દાસ ઠરીનધ મિચ્છા દુષ્કડ ^{૧૦} લીધઉ. ^{૧૧}	૧૫૧
તે સોમચંદ્રનધ શ્રીદેવી સંધાતિ, ^{૧૨}	
શાવકના મત હ્યધ માધુ મંગલિ મનિ બાત. ^{૧૩}	૧૫૨
તિ ^{૧૪} યયા સમાધધ, ચવિનધ સુરા ^{૧૫} સોધર્મિ, ^{૧૬}	
સ્થિતિ પંચ પદ્યોપમ, આયુ ભોગવી કમ્ભ. ^{૧૭}	૧૫૩
સોમચંદ્રના ^{૧૮} આતમ હૂઆ તુમ્હે ભૂપાલ,	
શ્રીદેવી મુંદરિ યઈ નારિ તે બાત. ^{૧૯}	૧૫૪
પરદ્રવ્યધ જે તુમ્હ દીધઉ પુન્ય રમાલ,	
તિણિ બાડધ પચળી વડી મિલી તતકાલ.	૧૫૫
દાસધ શ્રીદેવી બદ્રાનધ દીધઉ આલ,	
દંણિ બાવિ ^{૨૦} તિણિ પામ્યઉ એલ કલંક ઠરાલ.	૧૫૬
ઇમ ગુણીય વિરત્તઉ મંગલકલમ નરિંદ,	
મુંદરિના મુતનધ દીધઉ રાજ આજુંદ.	૧૫૭
રાજ રાણીમું ^{૨૧} બાવધ ^{૨૨} મદ્યશુર પામિ,	
લીધઉ ચારિતમત પાલધ ધરીય ઉદ્દાચ.	૧૫૮

૧ નામધ. ૨ બાણિ. ૩ પદિચાણ. ૪ ધરમારચ. ૫ ધનની.
 ૬ દોડી. ૭ દુષ્કડ. ૮ દોષડ. ૯ મધાનધ. ૧૦ બાત. ૧૧ તે.
 ૧૨ હરિ. ૧૩ મૌલમ્ભ. ૧૪ પર્વ. ૧૫ સોમચંદ્રન. ૧૬ વા. ૧૭
 ૧૮ બ. ૧૯ મુંદરિ. ૨૦ બાવ. ૨૧ બાવ.

ક્રમિ રાયરિસી તે લણુધ સકલ સિદ્ધંત,	
શુરુ આચારિજ્ઞપદિ ^૧ થાખ્યઉ, જાણિ ^૨ મહંત.	૧૫૯
ત્રિલોક્યસુંદરી ^૩ થઈ પવિત્તણુ નારિ,	
પાલી ચરિત ^૪ વર અણુસણુ કરિ ઉચ્ચાર.	૧૬૦
પંચમ સુરલોકધં ^૫ પહુતા ^૬ કરિ ધ્યાન, ^૭	
પામી નરભવ વલિ પદ લહિસ્યઈ નિરવાણિ. ^૮	૧૬૧
ઈમ જાણી ^૯ પૂજા જિનપ્રતિમાની કીજઈ,	
માનવભવ પામી ^{૧૦} પુણ્ય ^{૧૧} તણા ફલ લીજઈ.	૧૬૨
સંવત ^{૧૨} સોલહસઈ જીપરિ શુણુપંચાસિ,	
એ કીધઉ મંગલકલસ ચરિત્ર વિલાસિ. ^{૧૩}	૧૬૩

દ્વલ

અધિકઉ જીણુઉ જે કહાઉ મિચ્છા દુષ્કંડ તાસ,	
મૂલતાણુ ^{૧૪} માંહિ ^{૧૫} એ કીધઉ મગસિર સુદિ ઉદ્ધાસ.	૧૬૪
શ્રી[જિ]નિચંદ્રસૂરિંદ ^{૧૬} શુરુ વર્તમાન ^{૧૭} ગણુધાર,	
સુવિહિત મુનિચૂડામણી જીગપ્રધાન ^{૧૮} અવતાર. ^{૧૯}	૧૬૫
ખરતરગચ્છિ ^{૨૦} મુહાગનિધિ અમરમાણિકગુરુસીસ, ^{૨૧}	
કનકસોમ વાચક કહુઈ મંગલચરિત જગીસ.	૧૬૬

॥ ઇતિ મંગલકલસ કાગ સમાપ્તઃ ॥૨૨

૧ પદ. ૨ જાણિ. ૩ ત્રલોક્યસુંદરી. ૪ ચારિત. ૫ સુરલોકધ. ૬ પહુતા; તેના પહેલાં બીજી પ્રતમાં 'શુરુ' શબ્દ છે. ૭ ધ્યાન. ૮ નિરવાણુ. ૯ જાણી. ૧૦ પામી. ૧૧ પુણ્ય. ૧૨ સંવત. ૧૩ વિલાસઈ. ૧૪ મૂલતાણુ. ૧૫ માંહિ. ૧૬ જિનચંદ્રસૂરિંદ. ૧૭ વર્તમાન. ૧૮ જગપ્રધાન. ૧૯ અવતારિ. ૨૦ ખરતરગચ્છ. ૨૧ અમરમાણિકગુરુસીસ. ૨૨ બીજી પ્રતની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે: 'ઇતિ મંગલકલસ કાગ સમાપ્ત' ॥ શ્રી ॥ છ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥'

[૩૦]

કલ્યાણકૃત

વાસુપૂજ્ય મનોરમ ક્ષાગ

(સં. ૧૧૯૧)

સરસ્વતીં નમસ્કૃત્ય પ્રણમ્ય સદ્ગુરુત્તપિ ।
વક્ષ્યે મનોરમં ફાગં વાસુપૂજ્યજિનસ્ય ચ ॥

ઢાલ ૧ પ્રથમ, અઢીઆ

- પણુમીય જિન અઉવીસ, પાચ નમાડીય સીસ,
વાસપૂજ્ય જિન તણુઉ એ, ક્ષાગ રલીઆમણુઉ એ. ૧
- ક્ષાગુ તે ક્ષાગુણુ માસિ, લોક તે રમઇ ઉહલાસિ,
રામતિ નવનવી એ, કિમ જાઇ વણુવી એ. ૨
- ખાંધઇ ઠરમની કોડિ, ન સકઇ કાંઈ વછોડિ,
તે રામતિ કિસી એ, રાગ મતિ જસ વસી એ. ૩
- ધિન ધિન શ્રીવાસપૂજ્ય, ક્ષાગ રમતઇથી જૂજ્ય,
સંજિમ આદરઇ એ, શિવરમણી વરઇ એ. ૪
- ત્રિણુ ભવની સુણુઉ વાત, તીરથપતિ થયા વિખ્યાત,
સહૂ કો સાંભલઉ એ, મૂકી આમલઉ એ. ૫

ત્રોટક

- આમલઉ મૂંકી ભવીઅણુ ભાવિઇ, વાસપૂજ્યનઉ ક્ષાગ જે ગાવઇ,
તસ ઘરિ લીલા લખિમી આવઇ, અજરામર પદ નિશ્ચઇ પાવઇ. ૬
- ક્ષાગ ક્ષાગ પણુ સરિયા નહી, છાસિ ધોલી નઇ દૂધ ધોલું સહી,
જેવડઉ અંતર મેરુ સિરશવઇ, તિમ જિનગુણુ અવર કથા કબ્યઇ. ૭

લાલ ખીજ, સરસતિ અમૃત એ દેથી, રાગ દેઘરુ વસંત

પૂરવ ભવિઈ પુષ્કરાન્ન માહઈ,
પૂરવ મહા વિદેહ ઠહાઈ,
ધરમપેત્ર સુહાય.

૮

મંગલાવતી વિજય લલ દીપઈ,
રતનપુર અમરાપુર જીપઈ,
મુક્તિક સોહિ સીપઈ.

૯

તિહાં પદ્મોતર નામિ રાય,
શત્રુવર્ગ નમાડિયા પાય,
દિન દિન ઓચ્છવ થાય.

૧૦

એક દિન રાય સલામાં ગિસિઈ,
અંગદ બાંહેઈ દેવી મન વિહસઈ,
ભુજબલ નિજ પરસંસઈ.

૧૧

ભુજ પ્રમાણિ મઈ સાંધ્યા દેસ,
ભુજ પ્રમાણિ મુઝ લચ્છી અસેસ,
ભુજબલ ન ધરઈ પેસ.

૧૨

ભુજ પ્રમાણિ મુઝ સહૂ કેા લાણુઈ,
ભુજ પ્રમાણિ મુઝ સહૂ વધાણિ,
માનઈ રાંણેા રાંણિ.

૧૩

તવ સહૂ કેા કહઈ હા જી હા જી,
ગોટ કહઈ ઉલસીનઈ ભાજી,
પણુ ન કહઈ કો ના જી.

૧૪

વિમલગોધ મંગ્રી તવ ગોલઈ,
નિનધરમવાસિત મતિ નવ ડોલઈ,
સુણિ પદ્મોત્તરરાય.

૧૫

પુણ્ય ઊત્તમ કુલિ અવતાર,
પુણ્ય લલિતી નઈ વ્યાપાર,
પુણ્ય હુઈ વ્યવહાર.

૧૬

પુણ્ય રામા રંભ સમાનિ,
પુણ્ય વિલસિ નવઈ નિધાન,
પુણ્ય સંપન્નઈ ન્યાન

૧૭

પુણ્ય ઘરિ બાંધવની ભેડિ,
પુણ્ય દીસઈ કાંઈ નહી પોડિ,
પુણ્ય સંપદ કેડિ.

૧૮

પુણ્ય વિદ્યાનુ નહી પાર,
પુણ્ય બુધિ તણુઈ ભંડાર,
પુણ્ય શુભ દાતાર.

૧૯

પુણ્ય તનુ હુઈ નીરોગ,
પુણ્ય હુઈ વછિત ભોગ,
પુણ્ય બેટા ચોગ.

૨૦

પુણ્ય માનઈ મોટા રાય,
પુણ્ય લાગઈ શત્રુ પાય,
પુણ્ય વછિત થાઈ.

૨૧

ગજરથ ઘોડા પાયક બહૂ અ,
પુણ્ય ઉલગ સારઈ સહૂ અ,
ભુજબલ પુણ્ય કહૂ અ.

૨૨

પુણ્ય પુણ્યાઠઈ હવઈ બેહ,
વિસ્તર કયા સુણાવઈ તેહ,
સંજેખઈ તેહ.

૨૩

દાલ ત્રીજી રામક, સીતિ ગ્યુ ક્વેવ વગ નાણી એ દેશી
પદ્મપુરં પદ્મઈ કરી ચોલિત, ચોલિત તપન નરનાથ રે,
સેઠ ધનાવઈ રાય આખ્યઈ હાથી એરાવણ સાથ રે.

૨૪

અરધ રાજ્ય રાજા દીર્ઘ તેહનઈ, હસ્તીથી દેસ સાધ રે,
દિન દિન હસ્તીથી અ તપનનઈ, યસ પ્રતાપ તે વાધઈ રે. ૨૫
એક દિન વારણુ શ્લોક લિપીનઈ, નરપતિનઈ સમઝાવઈ રે,

શ્લોક . અવજ્ઞાતત્રયીતત્ત્વો, મિથ્યાસત્ત્વોહસિત્તમુજઃ ।

હા મૂઢા શત્રુપોષેણ મિત્રપોષેણ દૂમ્યતિ ॥

જવ અર્થે ન યુઝઈ તવ આણુંદયંદ, શુરુનઈરાય તેડાવઈ રે. ૨૬
તત્ત્વ પ્રીત્તીનઈ રાય દીક્ષા લેવાનઈ જવ જાવઈ રે,
કહિ કલસો કરીવર જસુ ઢાસુ ઢાલઈ, રાજધણી તે ધાવઈ રે. ૨૭
શણુગારિઉ સામ જ જવ લમતું, વન લણી તે આલિઉ રે,
સૂતા નરનઈ પુણ્યપ્રભાવિ, કલસો માથઈ ઢાલિઉ રે. ૨૮
સહૂ પ્રણમઈ ધનઉ નવિ માનઈ, હસ્તી તેહનઈ પાસિ રે,
પુણ્યઈ પુણ્યાઢરાય એ જાણુ, વાણી હવી આકાશિઈ રે. ૨૯

ત્રોટક

વાણી મુણી તવ ઝગડઉ ભાગઉ,
શેઠ ધનાવઉ આવી પાએ લાગઉ. ૩૦
દૂડુંઉ પાગલઉ પણ પુણ્યઈ આગલઉ,
ભાવિઈ કરઉ ભવીક પુણ્ય ઉતાલઉ. ૩૧

ઢાલ યુથી, કાગ

આહે પુણ્યાઢરાય નામ થાપીય, આપી માગત ઢાન,
ઉચ્છવમુચ્છવ શુભ પરિ, નગરિ પિસારિ પ્રધાન. ૩૨
દેસ પ્રદેસઈ યસ લણુઈ, સહુ સુણુઈ પુણ્યાઢરાય,
વિરુઆ વઈરી વાંકડા, આંકડા તિ જિ લાગા પાય. ૩૩
એક દિન તપન સમોસરિયા, ઉત્તરિયા વન ઉઘાંન,
ત્રિણુ ન્યાનઈ કરી દીપતા, છપતા મોહ અજ્ઞાન. ૩૪
રાજા વંદણુ જાવઈ એ, આવઈ જિહાં શુરુરાય,
વિનય સંપૂરણુ સાચવી, રાજવી પ્રણમી પાય. ૩૫

- તિહાં કલ્પિ ગજરાય આવઈ એ, વંદઈ શુરુપાય,
સલા સહુ કેા કૌતક, ઉચ્છક જોવા થાય. ૩૬
- નરભવ જાણુઈ દોહલુ, ન સોહિલુ વારંવાર,
ઇમ જાણી ચિત્ત આણી અ, પ્રાણી ધરમ કરઉ સાર. ૩૭
- દેસન અંતિ પૂછી એ, સ્યઉ છઈ પૂરવ ભવ મૂઝ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાચઈ એ, તાચિઈ સુણિ કહૂં તુંઝ. ૩૮
- પૂરવિઈ લધિમીપુર વર, સુરપુર સમ તે હોઈ,
વાંમણુ રામ સંગ્રામ એ, નામિ ત્રિણુ મિત્ર હોઈ. ૩૯
- ત્રિણુ તે પિત્રીપુતા એ, રમતાં વનમાં જાય,
વામણુઉ મુનીવર દેખી અ, હરપીય લાણુ પાય. ૪૦
- સાધુના નેત્રથી પાણી અ, જાણી અ લાગૂં પૂઠિ,
ઉચ્છ જોઈ નિરપઈ એ, પરપઈ ઉભઉ ભૂઠિ. ૪૧
- રધિવર નેત્રઈ કાંટડઉ વાકડઉ દેમ કઢાઈ,
હૂ વામણુ, જતી ઉભુઉ થોભ વિણુ કિમ ચઢાઈ? ૪૨
- રામ કહઈ મુઝ ઉપરિ, શુભ પરિ ચઢિનઈ ભાય,
સંગ્રામ સાહઈ જાહિઈ એ, કંટક તવ ઉદરાય. ૪૩
- મુનીપરસેવાગંધથી વાંમણુઈ દીઉ રે સકોચ,
પુણ્ય પાપ ફલ સાચઈ એ, જાધિઉ હવિ સિઉ સોચ? ૪૪
- સાધુજી નિરહી નિરહંકારી અ, સારી કરી અ પ્રણાંમ,
વારવાર આનંદી અ વંદી અ જાવઈ ઠામિ. ૪૫
- વામણુઉ જાતિમદિ ઇમ કર્મ, અમ્હ શિરિ પિત્રી જાતિ,
તે વિણુ કંટઉ ન કાઢઈ એ, ઇમ ચઢિઉ વદિ ઉનમાદિ. ૪૬
- રામ કહઈ હૂં પશૂ થયુ, ફલ ભયું એ મુઝ સાર,
સંગ્રામ કહઈ ફલ હારિઉ, વારઉ એ વચન વિચાર. ૪૭
- સંગ્રામ જીવ હૂં તપનુ, ઉપનઉ હસ્તી ગંમ,
વામણુ જાતિમદિ રાજન, ભાજન સુણિ થયું તાંમ. ૪૮

દાસ પાંચમી, અઢીઆ

- નયરી યવંતી હોઇ, રાય સખાહૂ જોઇ,
છત્રધર તેહ તણુઈ એ, નામિ કિંતર લણુઈ એ. ૪૯
- તસ ઘરિ હરણી નારિ, લપિમી શપન ઉદાર,
જાતિમદ જીપનુ એ, શ્રીદત્ત સંપતુ એ. ૫૦
- રૂપઈ દેવકુમાર, દેવત જન સુપકાર,
રાજલપિણુ ધરઈ એ, સહુ ઠેા ઉચરઈ એ. ૫૧
- જાણી રાય વાત, કરવા તેહની ઘાત,
ઘાયક મૂઢીઆ એ, તે પછઈ ભૂંકીઆ એ. ૫૨
- નાહસઈ શ્રીદત્ત તાંમ, સાત દિન થાઈ જાંમ,
અણે વનિ આવીઈ એ અજ્ઞાત ફલ પાવીઈ એ. ૫૩
- સૂતઈ સહીકહ તાણિ, શરીર સંકોચ તે જાંણિ,
હાથીઈ રાજ્ય દીઈ એ, લોકિ જય કીઈ એ. ૫૪
- અવધ્યન્યાની ગજરાજ, તુઝનઈ આપ્યું રાજ,
રાજન સાંભલઈ એ, સાંહમી એ ભલઈ એ. ૫૫
- પુણ્ય પાપ ફલ દોઈ, સાથઈ આવ્યાં સોઈ,
લોગવઈ નિજ કીઈ એ, ન્યાનધ એ લહિઈ એ. ૫૬
- દીધ્યા દીઈ ગુરુતાય, માગઈ પુણ્યાદરાય,
ગુરુ ધમ કહઈ, સહી એ, ચારિત્ર તુઝ નહી એ. ૫૭
- તુહા સંકોચ શરીર, દીધ્યા કિમ દેહ વીર,
વિહારો કિમ કરઈ એ પગ વિણુ કિમ કરઈ એ. ૫૮
- ક્રિયાકલાપ ન થાઈ, કર વિણુ કસિઈ કરાય,
રથ નહી ચક્ર વિના એ, પ્રીતિ જસી બિમના એ. ૫૯
- સંતોષ વિણુ નહી સુખ, જેહવું લોજન લૂખ,
લૂણુ વિણુ રસવતી એ, ક્રિયા તસિઈ જિતી એ. ૬૦

સરવવરતિ ન દેવાય, દેસવરતિ લીઉ ભાય,
મુગતિ જસિઉ સહી એ, આ ભવિ કેવલ લહી એ. ૬૧

હરખુ પુણ્યાઢરાય, લાગુ ગુરુનઈ પાય,
શ્રાવક મત ઉચ્ચરઈ એ, પાપ પરાંહ કરિ એ. ૬૨

ખીન બહુ લીધ દીપ વહઇ તે ગુરુની સીપ,
વિહારકેમ ગુરુ કરઈ એ, પુરિ પુરિ સંચરઈ એ. ૬૩

ઢાલ છડી, ઇમ પૂન એ દેસી

પુણ્યાઢરાય ઘરિ આવીઉ, વરતાવિ અમારિ રે,
પુણ્યા કરણી સમાચરઈ, મુખ વિલસિ સંસારિ રે. પુણ્યા૦ ૬૪

સાધામક ગજ લેપવી, બંધન કીધાં ફરિ રે,
આધોરણ ઉતારીઆ, વહઇ ગજ લજ્યા ભૂરિ રે. પુણ્યા૦ ૬૫

નીચી દ્રષ્ટિ સંચરઈ, ન ખીધ અલગણ નીર રે,
દાસૂ આહાર.તે ગજ કરઈ, મમતા તિજિ સિરીર રે. પુણ્યા૦ ૬૬

અતુપરવી ગજ સાચવઈ, ચઉવીહાર પચ્ચખાણુ રે,
ચેત્યપરવાડિ કરઈ પરગડી, સાચઈ સંઘ જાણુ રે. પુણ્યા૦ ૬૭

એક દિન ગજનઈ આકરઉ તાવ તે ચઢીઉ જાંમ રે,
નૃપ તેડાવઈ વેધનઈ, કરવા ઝોપધ કાંમ રે. પુણ્યા૦ ૬૮

લપી જણાવઈ હાથીઉ, હવઇ થોડું છિ આય રે,
અણસણ લેવૂ મિ સહી, ખીજુ નહી ઊપાય રે. પુણ્યા૦ ૬૯

પુર ગાહિર અણસણ કરઈ, ઉછવ બહુલા થાય રે,
રાજા આવઈ વંદવા, લયિ આવઈ લયિ જાઈ રે. પુણ્યા૦ ૭૦

લયિ ચઉરાસી જીવનઈ, પમાવઈ ગજરાય રે,
અરિહંતધ્યાન રદઈ ધરઈ, લાગઈ સહુ કેા પાય રે. પુણ્યા૦ ૭૧

ગુણ ધ્યાનઈ મુખર થયુ, સોહમકલપ મઝારિ રે,
રાજા બહુ રુદન કરઈ, ગજના ગુણ સંભારિ રે. પુણ્યા૦ ૭૨

ગજ વિણ મુઝ નવિ આવડઈ, ધર્મબાંધવ ગજરાય રે,
 ગજની ગોઠિ વિના સહી, દિન તે દોહિણુ જાય રે. પુણ્યાં ૭૩
 વારી રાપઈ રાયનઈ, મંત્રીશર તે જામ રે,
 રાતઈ સુરવર આવીઉ, અમૃતફલ લેઈ તાંમ રે. પુણ્યાં ૭૪
 ગજરૂપિ દેવી કરી, જૂપતિ હરય ન માય રે,
 ફલ તું પાએ રાજા, કાયા નીરોગ થાય રે. પુણ્યાં ૭૫
 એ શૂભાવ હજી નવિ ગયુ, સુણિ બાંધવ દયાંત રે,
 હંસ કેસવ દોઈ બંધુનઉ, રચણીભોજ્ય વૃતાંત રે. પુણ્યાં ૭૬

ઠાલ સાતમી, ગગ સારિંગ મહલાર

એક દિન સુલદ્રા કંતની રે એ દેસી

કુંડનપુર સુરપુર સમૂં રે, વસઈ યશોધર સેઠ,
 રંભા રમણી તેહનઈ રે, રૂપવંત માંહિ બેઠ. ૭૭

રે પ્રાણી રાત્રીભોજન વારિ, ભારે દૂધણુ એ નિરધાર,
 પંચ મહુવય છૂં સાર, ભાસઈ આગમમાં ગણધાર.

રે પ્રાણીં આંકણી. ૭૮

પુત્ર દોઈ સુહામણા રે, હંસ કેસવ ઇતિ નામ,
 એ દિન વનમાંહિ ગયા રે, વંદઈ ધર્મધોષ તામ. રે પ્રાણીં ૭૯

દેશનામાં સાધુજી કહઈ રે, રાત્રીભોજન પાપ.
 રાતિ રાંધી રાત્રીજી ન્યમઈ રે, ભવિભવિ તસ સંતાપ. રે પ્રાણીં ૮૦

ગતિ રાંધી દીશઈ જિમઈ રે, તે કરઈ પાપનું પોષ,
 દિવમિ રાંધી રાતિ જિમિ રે, તેહનઈ ગિરુકે દોષ. રે પ્રાણીં ૮૧

દિવશઈ નીપાઈ દીશઈ વાવરઈ રે, ટાલઈ ઘડી દોઈ દોય,
 સારવતાં સુણ તે પામશઈ રે, ઇહ લોકિઈ પરલોય. રે પ્રાણીં ૮૨

સાધુ સુખઈ નિયમ ઉચરઈ રે, હંસ કેસવ દોઈ ભાય,
 રાત્રીભોજન નવિ કરં રે, જિહાં શકિત અદ્ધ કાય. રે પ્રાણીં ૮૩

આહા સુહં દેવાણ્યપિયા રે વંદી ધરિ તે જાય,
 વ્યાલૂ માગે દીહ છતાં રે, નાપઈ તેહની માય. રે પ્રાણી૦ ૮૪
 ચાલિ કુલિ નહી આપણું રે, હઠિ ચઢિઉં તસ તાય,
 લોજન કુમરનિ નવિ દીધ રે, દિવસ પાંચ ઇંમ જાય. રે પ્રાણી૦ ૮૫
 છઠ્ઠ ઘરત કુટુંબ મિલી રે, ભાવઈ સુણઉં કુમાર,
 કથપથ સી, રાતિ જિમઈ રે, કાં કરઉં નવુ આચાર. રે પ્રાણી૦ ૮૬
 હા જણી હંસઈ તદા રે, કેસવ કહેઈ સુણુ વાત,
 રાત્રિલોજન [ન]વિ કરુ રે, જો થાઈ દેહપાત. રે પ્રાણી૦ ૮૭
 માય તાય કુટુંબ સહુ રે, દૂહવાણું અપાર,
 કુમર તિહાંથી નીસરિઉં રે, ધિન કેસવ કુમાર. રે પ્રાણી૦ ૮૮
 પદમ કપિ ઇણું સમિ રે, ભાવઈ ઇંદ્ર સુભણુ,
 અહો દંડતા કેશવ તણી રે, કેતું કરુ વધાણુ. રે પ્રાણી૦ ૮૯
 ચાર પ્રકારના દેવતા રે, ચાલવી ન સકઈ કોઈ,
 સભા સહુ હા છ કરઈ રે, પરસંસઈ સહુ લોચ. રે પ્રાણી૦ ૯૦
 વન્દી નામઈ એક દેવતા રે, ધરતુ મનિ સંદેહ,
 માનવ લોકિઈ આવીઉં રે, પરીક્ષા કારણિ તેહ. રે પ્રાણી૦ ૯૧

હાલ આકમી, ગગ રામેરી

ભૂષિઉં તે તરસિઉં દિન સાતમઈ, મધ્યરાતિ જઈ બંમ રે,
 દેવલ એક તે પેષીઉં, જહુ મનુષ્યનુ વિશ્રાંમ રે. ૯૨
 તેજપુજ વિરાજિત, દીપઈ તે આકઝમાલ રે,
 મુખભક્ષકા નઈ રસવતી, જિમઈ તે જાલ ગોપાલ રે. ૯૩
 તેહમાં જે મહર્ષિકા, તેમ પાંચિ જિભા જોય રે,
 એહવઈ કેસવ આવીઉં, જહુ માંનિ તેડી સોય રે. ૯૪
 ભુવનમાહઈ જઈ કહિ, ભક્ષઈ આન્યા પૂજ્ય સુપાત્ર રે,
 લોજન કરઉં આશા ફલી, અદ્ધ અછઈ જક્ષની બાત રે. ૯૫

ચાર ચાંમ દવસઈ મત કરીઈ, રાતિ તે કરી આહાર રે,
જક્ષરાજ તુસઈ સર્વદા, એ અછંત અહા આચાર રે. ૯૬

કેશવ કહઈ સુણુ બાંધવા, રાતિ જિમિ નહી ધર્મ રે,
માર્ક્કંડપુરાણિ ઈમ કહિઉં, નિશિ લોજનઈ બહુ કર્મ રે. ૯૭

રજનીઈ જલ રુધિર સરિયું, માંસ સમૂં અજ તે જોય રે,
વિષુધ જન કિમ વાવરઈ, જિહાં પાપ એવદૂં હોઈ રે. ૯૮

પિપીલિકાથી બુધિ નાસઈ, ચૂકાથી જ જલોદર થાઈ રે,
વિમન ચાઈ મક્ષકાથી, કેલીઈ કોઠ કહાય રે. ૯૯

કંટકિઈ તાલૂ વીધીઈ, સ્વરભંગ વાલધી હોય રે,
ઈત્યાદિ બહુ યુક્તિ દાખી, હરાબ્યા તે સોય રે. ૧૦૦

યતઃ, અસ્તં ગતે દિવાનાયે આપો રુધિરમુચ્યતે ।

અન્નં માંસસમં પ્રોક્તં માર્કંડેયમહર્ષિણા ॥ ૧૦૧

મેધાં પિપીલિકા હંતિ ચૂકા કુર્યાત્ જલોદરં ।

કુરુતે મક્ષિકા વાન્તિ કુમ્ભોગં ચ કૂલકઃ ॥ ૧૦૨

કંટકો દારુપંડં ચ વિતનોતિ ગલબ્યથા ।

વ્યંજનાતર્નિપતિતસ્તાલું વિષ્યતિ વૃધિરુ ॥ ૧૦૩

વિલગનથ ગલે વાલઃ સ્વરભંગાય જાયતે ।

હત્યાદયો દૃષ્ટિદોષાઃ સર્વેષાં નિશિ મોજતે ॥ ૧૦૪

મોગરિ લેઈ જક્ષ ભાષઈ, અહા નંદઈ મૂઠ ગમાર રે,

લોજન નહી કરઈ કહણુ એહનઈ શુર હણૂ તુઝ નિરધાર રે. ૧૦૫

કિકરઈ ખાંદઈ અણાવીઆ, ધર્મદોષ જે અણગાર રે,

શુર કહઈ અગ્રહ મારઈ સહી, વચ્ચ કરઉ રાતિ આહાર રે. ૧૦૬

શુર ઠારણિ મત લોપીઈ, એ કહિઉં છિ આચાર રે,

કુંઅર ચિતઈ નહી તે સદ્શુર, જે દોષ દાપઈ લગાર રે. ૧૦૭

પછઈ મોગરી લેઈ શુર હણૂઈ, વડી વદઈ એહવી વાણિ રે,

શુર છત્રાદૂં, રધિ આપૂ, જઉં વચન કરઈ પ્રમાણુ રે. ૧૦૮

- જીવતિવ્ય રધિ જડ તું દીધ, તું દુષી ન કો સંસારિ રે,
પછઇ કોપીડ કહઇ તુંજ મારું, ઘણું કરી કુમાર રે. ૧૦૯
- કેસવ કહઇ સુણિ દેવતા, મરવું અછઇ એક વાર રે,
નિયમ ન જાણું માહરડે, પ્રતિભંગિ હું વાર વાર રે. ૧૧૦
- માયા સંહરઇ રક્ષીઆતી થઇ, સૂઆરિ વારુ ઠારિ રે,
દિવસ વિકુરવી કહઇ, ઉઠુ લોજન કરડે કુમાર રે. ૧૧૧
- નિશા લપિણ કુમર જાણઇ, નયનઇ તે નીહનઉ બ્યાપ રે,
માયા મ કરડે દેવજી, રજની જિમઇ જાહુ પાપ રે. ૧૧૨
- અમર તવ પ્રગટ થઇ, કરઇ કુમુદવૃષ્ટિ ઉદાર રે,
ઇંદ્રઇ પ્રસન્નચિત્ત જેહવઉ, તેહવુ ધિન કુમાર રે. ૧૧૩
- તાહરા પગનઇ ધોઅણઇ, સરવ રોગ જાગઇ દ્રરિ રે,
વર દીડે પ્રભાતિ રાજ હોસઇ, મૂઝી ગયુ આનંદપૂર રે. ૧૧૪
- સાકેતપુર નઇ રાય ધનંજય, પ્રભાતિ દેવઇ આશિ રે,
વનમાંહિ વંદિ સાધુ કેગવ, ગિહુ રાજ પાશિ રે. ૧૧૫
- રાય જંપઇ શુર પ્રતિ, પ્રભુ! ચિંતા હૂંતી એક રે,
પુત્ર તિના રાજ્ય તે વેળુ દીધ, કિમ દીધ્યા લેજા છેક રે? ૧૧૬
- આજ રાતિ દેવ આવી, કહી ગયુ એહવી વાત રે,
કેસવનઇ તું રાજ્ય દેજે, શુર કહુ તે કુણ વિખ્યાત રે. ૧૧૭
- શુર કહિ તુઝ પાસિ ગિહડે, કેસવ એ શુજગેહ રે,
પૂરવ વાત સપત્ની કહી, રાય ચમકીડ ધરિ નેહ રે. ૧૧૮
- કેસવ કુમરનઇ રાજ્ય આપી દીધા લીધ શુર પાસિ રે,
કેસવરાય તે રાજ્ય પાલઇ મુખ લોગવી આવાસિ રે. ૧૧૯

હાલ નડેમી, રાગ આસાડેરી, સગ ચૂવિ દીસઇ એ દેસી
એક દિન ઉચઇ માલીઇ રે ગિહુ કેમવરાય,
નગર નિહાણઇ ચોપળી રે, નવિ દીડે યગોધર તાય.

સંભલિ ભવિક જના! મત પાલઈ જયજયકાર,
નાહનું મોટઉ મત તે સાર, મુણિ હંચ ઠેસવ અધિકાર.
કરઉ રાત્રીભોજન પરિહાર. સંભલિ૦ આંકણી. ૧૨૧

રાત્ર હેઠઉ ઉત્તરઈ રે, આવી લાગઈ પાય,
આલિંગિ રોમંચતુ રે, મંદિર તેડી જાય. સંભલિ૦ ૧૨૨

એકાદી કિમ આવીઆ રે, તાતજી કીહઈ કાંમિ,
આ રાજ સરવ તે તુમહ તણું રે, હું સેવક તુમહઈ સાંમિ.
સંભલિ૦ ૧૨૩

મુત રધિ દેપી હરધીઉ, જોલિ યથોધર વાંણિ,
તુલઈ ગયા પછી હંસનઈ રે, રાત્રિભોજન દીઉ પરાણિ. સંભલિ૦ ૧૨૪

ઉરગ ગરલથી મૂરછા રે, દીઠઉ દીવઈ તેહ,
મંત્રજીપચાર ઘણા કીઆ રે, પણુ વિવનઉ તાબ્યઉ છેહ. સંભલિ૦ ૧૨૫

ગારડી દહઈ માશિ મરઈ રે, એહનઉ નહી ઉપચાર,
રોમરોમ છિદ્ર જીપના રે, દિન પાંચ થયા જિવારિ. સંભલિ૦ ૧૨૬

તુજ જોવા હું નીસરયો રે, આજ માશિ મલિઉતું વીર,
સુ જોઅણુ અહીથી અછઈ રે, કુંડનપુર તે ધીર. સંભલિ૦ ૧૨૭

દેવ સાનિધિ તવ જઈ કરી રે, પગ ઘોઈ છાંટિ નીર,
સર્પવિષ વિલહિ ગયું રે, થયું નવપહાવ શરીર. સંભલિ૦ ૧૨૮

કુટુંબ સરવ શ્રાવક થયું રે, હઈકઈ હરિષ અપાર,
પછઈ સાકેતપુર તે આવીઆ રે, વરત્યો જયજયકાર. સંભલિ૦ ૧૨૯

રાજ રધિ મુખ ભોગવી રે, લીધુ સંજિમ ભારં,
ઠેસવ મુનિ મુગતિ ગયા રે, સેઠ કલ્યાણકાર. સંભલિ૦ ૧૩૦

દ્વલ

ફલ દેઈ સુરવર ગયું, દિવસિ કીધુ આહાર,
સંકોચ ટલીઉ દેહનઉ, ફલ માંહિમા ભંડાર. ૧૩૧

- રાત્રરમણિ મુખ ભોગવઇ, ચિતઇ મનહ મઝારિ,
છંડી હસ્તીઇ દેહ જિહાં, પ્રાસાદ કહું તિહાં સાર. ૧૩૨
- મુખભરિ વરસ ગહુ વડેલીઆં, કરી ન સકયઉ પ્રામાદ,
રવાડી ગયિ સાંભરિઉં, મનસિઉં ધગઇ વિપાદ. ૧૩૩
- હવઇ પ્રાસાદ કરાવીનઇ, જુહારુ જિનવર દેવ,
તુ મઇ આહાર જ આહારવઉં, અગિચહ અહીંડ દેવ. ૧૩૪
- પ્રામાદ કરવા માંડીઉં, આઠ હવા ઉપવામ,
રાત્ર દેહ નિકલામીડ, પણ નવિ છંડઇ માહસ ૧૩૫
- દંતી દેવિઇ ઉદ્ધારિઉં, રચણા કંચન પ્રાસાદ,
થંભા અઉકી રીપતી, રણમણઇ ધંટાનાદ. ૧૩૬
- રીપભદેવ અવલોકંતા, પુણ્યાદરાય ઉહસાસ,
અંતગડ દેવલ લહી કરી, પુહુતા શિવપુર વામ. ૧૩૭
- વિમલબોધ મંત્રી કહઇ, શુરુમુખિ મુખીંડ એહ,
પુણ્ય પ્રમાણ એ જાણ્યો, મ ધરઉ કિંપી સંદેહ. ૧૩૮
- હાવ દસમી, ગત મંદાર, ધન્ય તે નિજ અધુનઇ એ દે-
વિમલબોધ મંત્રીશી એહવી કથા મુઝી દે,
રણમણિઉ રાત્ર ચિત, સભા પણિ રણમણી દે. ૧૩૯
- મગઝિયા લાળુ સુન્નાળુ, કેઇ જુઝિયા સુન્ની દે.
ધિન ધિન વિમલ પ્રધાન, જેણે વાત્તાં ક- ૧૪૦
- એક દિન રાય સભામાં બિહડ યોજનુ દે,
વિમલબોધ મંત્રીશ મનદલ પૂનુ દે ૧૪૧
- સાધુના મત કહઇ મુઝ, શ્રાવક મત કહડ દે,
તેહના દલાદલ જેહ, કહડ જેહ વાટકડ દે. ૧૪૨
- તેહનાં અરથ વિચાર, કિમ કહડ નૃપ સુણુ દે,
પંચ પામઇ પાર કે, સારી દની તણુડ દે.

- પણ કંટકઉ જેણું ઉદ્ધરિઉ, તેહનઇ ફલ અમિઉ રે,
 સૂધા પ્રત જે પાવશઇ, તેહનું કહઇવું કિસિઉ રે. ૧૪૪
- ધણિ અવસરિ ઉઘોત, નગરમાં વિસ્તરઇ રે,
 રાજા મનિ આશ્ચર્ય, લોકા હરિય ધરઇ રે. ૧૪૫
- દીઇ વધામણી તાંમ કિ વનપાલક વલી રે,
 શ્રીવજ્રનાલ મુણિદ, આબ્યા કેવલી રે. ૧૪૬
- વનપાલિક દેઇ દાંન, આવય વંદવા રે,
 સાથઇ વિમલ પ્રધાંન, પાપ નિકંદવા રે. ૧૪૭
- વંદી કેવલી પાય, ભૂપ બમ્હઉ વલી રે.
 [દેવ દેવીના થોક પરિવદ તિહાં મિલી રે.] * ૧૪૮
- ગારમા જિનનઉ જીવ, નૃપ જાણી ગુણી રે,
 જીનાજીવ વિચાર કહઇ, તવ જગધણી રે. ૧૪૯
- મુખિ મનિ ગોઠિ આદિઇ, સરવ પ્રકાસીઉ રે,
 હાં રે રાજા રંજ્યઉ ચીત, વધરાગિ વાસિઉ રે. ૧૫૦
- દાન શીઅલ તપ ભાવ શુરુ દેશન કરઇ રે,
 તેહાંના જે દહાંત, સહુ તે ઉચરઇ રે. ૧૫૧
- મુતનઇ દેઇ રાજ્ય, રાય સંજિમ ગ્રહઇ રે,
 પદ્મોત્તર રપિરાય શુરુ શિખ્યા વહઇ રે. ૧૫૨
- ભણીઆ અંગ અગીઆર, તપ શ્રુત આગલા રે,
 પંચમ મુમતિ પ્રતિપાલ, સદાચારી ભલા રે. ૧૫૩
- યાનક સેવી વીસ તીર્થપદ બાંધીઉ રે,
 માસી અણુસણ અંતે, કરી કાજ સાંધીજી રે. ૧૫૪
- પ્રાણુત કદિય મઝારિ, ચવી થયા દેવતા રે,
 વીસ સાગર તિહાં આય, બહુ ગુર સેવતા રે. ૧૫૫

* ખંભાતની પ્રતમાં આ પંક્તિ નથી; તેથી પ્રાચ્ય વિદ્યામન્દિરની પ્રતમાંથી લઈ એ પંક્તિ મોટા કોંસમાં મૂકી છે.

ખીજઉ ભવ તે જોહ, હવઇ ત્રીજઉ કહઇ રે,
ઋધિવૃધિ કલ્યાણ, સેવક જિમ લહઇ રે. ૧૫૬

ઇતિ શ્રીવાસપૂજ્ય મનોરમે કાગે પ્રથમોદ્યાસ સંપૂર્ણ:

કાલ ૧૧મી, રાગ ગુડી.

જંબુદીપ મઝારિ દક્ષણભરત ભલઉ રી,
અંગ સુચંગ સુદેસ, બાહિ કિ ભૂમિતિહુ રી. ૧૫૭

અંપાનયરી સાર, અંપાં વનિ ઠરી સોહઇ,
ગઢ મઢ પોલિ પ્રાકાર, નરનારી મન મોહઇ. ૧૫૮

શ્રીવાસપૂજ્ય નરેંદ્ર, રાજા રાજ્ય કરઇ રી,
જયારાણી તાસ, કુલ મારગે ધરઇ રી. ૧૫૯

જેઠ સુદિ તુમિ ઠે દિન, રાતિ બહવુર સમિ રી,
અવી પદોત્તર દેવ, જયા કૂચિ રમઇ રી. ૧૬૦

હસ્તી વૃષભ ઉર સીહ, લક્ષ્મી ફૂલકા માલા,
સોમ સૂર ધજ કુંભ, સરોવર સમુદ્ર વિશાલા. ૧૬૧

વિમાન રતનું પુજ, વલી જ્વલયોતિ અતાગિઇ,
શપનાં દશનઇ ચ્યાર, દેવી રાણી બગઇ. ૧૬૨

પૂછઇ મિત્ર પ્રત્યઃ વાત, નૃપ કહઇ પુત્ર હોશઇ રી,
રીધિવૃધિ આનંદ, સુતથી. શખ થશઇ રી. ૧૬૩

કુલમંડલ, કુલકેતુ, કુલદીપક કુલઅંદઉ,
અંબલિ ભૂપતિવાહિ, રાણી ધરઇ આનંદઉ. ૧૬૪

શપનપાઠિક પ્રભાતે તેડી પૂછઇ રાય,
તે કહિ ત્રીલોકીનાથ અથવા ચક્રી યાય. ૧૬૫

રાજા આપઇ દાંન, પાઠિકવર બાય,
જયા પાલઇ ગરભ, ઉલટ અંગિ ન માય. ૧૬૬

કાશુણ વદિ ચક્રદસિ, મધ્ય નિસાઇ બાયુ,
શુભ લગનિ શુભ વાર, શુભ યોગઇ મુત આયુ. ૧૬૭

છપ્પત્ર કુમરી તાંમ ઉચ્છવ આવી કરઈ રી,
નહવરાવઈ જિનનાય ઇદા મેન્શિગિ રી ૧૬૮

પૃથ્વ પ્રલમી પાય, માતા પાસઈ મૂકઈ,
નનીશન ઠરી યાત્રા, નિજ યાનકિ જર્જ દૂકઈ. ૧૬૯

ઉચ્છવ ક્રીનઠ રાય, જવ વધામણી પામી,
વામપૂજ્ય હીઉ નામ, વાધિ ત્રિભોવનમામી. ૧૭૦

હાલ ૧૨મી, નાગ સાગિંગ, એક દિન અચિનાં એ દેશી
જ્યારાણી પુત રમાડતી, હૂલરાવઈ સીસ નમાડતી,
થેઈથેઈ કરઈ તાલી પાડતી, નવી નવી રામતિ દેપાડતી. ૧૭૧

મેન્ડ લાલમણી રે લાલમણી, મેરડ લાલમણી તે જગતધણી,
મુઝ આશા લાલમણી અ તણી,

મેરુ લાલમણી મખથી અ ગુણી

[મેરડ] લાલં આ(વડી) ૧૭૨

વીની લાલી લાલ ગુલાલ તણી

માન સાચુ તે અગિંગ લણી,

ત્રીસિ છિ તિહા મુગધ ઘણી,

જેણુઈ લાલી આપી આપણી મેરડં ૧૭૩

• પઞ્ચ ગધહીન જસૂ થયા, લાલી દેવા વેલા નાસી ગયા,

પુત ઝામઈ, કણુયર નાવીઆ,

તેણુઈ ગુલ શુકનઈ ન ખોલાવીઆ મેરડં ૧૭૪

ચીલ મજાઈ નઈ કરૂ જાડડ, તેહનઈ શિર વીચઈ દૂ જાડડ,

ઈ સાથઈ મણિ પાય પડી,

તેણુઈ લાલમણી માથઈ ચઢી મેરડં ૧૭૫

પુત જનમિ ઘટા રણુઝણી, પુત જનમિ ઘરિ લપિમી ઘણી,

પુત જનમિ પુણુ મુઝનિ ગુણી,

પુત જનમિ આઘ્યા દિનમણી. મેરડં ૧૭૬

પ્રભુ વાધઇ સુરતુરની પરિ, માયતાય મનસિઉ મોદ ધરઇ,
ઉચ્છવ ધ્રીનઉ રાય શુભ પરિ,

પ્રભુ પાઠશાલા ભણી સાંચરઇ. મેરઉં ૧૭૭

સજનવર્ગ સહુ તિહાં મિલિ, ઇંદ્ર આવઇ ન્યાન તણુઇ ણલિ,
મધવાઇ તિહાં ઇમ આયસિઉ,

પ્રભુ ત્રિભુ ન્યાન્યી, ભણુવું કસિઉ. મેરઉં ૧૭૮

પંડિત સતકારિઉ શુભ પરિ,

પછઇ આચિઉ સદ્દ નિજ નિજ ધરિઇ,

માયતાય વિમાસિ ઇમ કહઇ,

પુત પરણઉ જિમ ધરસૂત રહઇ. મેરઉં ૧૭૯

પ્રભુ પરણઉ પદમાવતી ગુણી, પુત્રી તે રાય વત્સલ તણી,

પ્રભુ કુમરપણુઇ સુખ લોગવિ,

વરસ લાપ અદાર સુણુ હવઇ. મેરઉં ૧૮૦

વસંતઊછવ જગતધણી, પ્રતિબૂઝસ્થઇ કુમરપણુઇ સુગુણી,

પ્રભુ સ્તવતઇ સુખ સંપદ સદા,

સેવક જનનઇ કદ્યાણ મુદા. મેરઉં ૧૮૧

દાલ ૧૩મી, રાગ ઝેલારુ ટેડી

એણુઇ અવસરિ આવીઉ રે, મનોહર માસ વસંત,

સિસર ગયુ હુખ દેઇ કરી રે, ઠારવા જે જગિ સંત. ૧૮૨

મનમોહન મેરે જગપતિ હો, શ્રીવાસપૂજ્યરાય મલાર,

જ્યારાણી કુવિ [અ]વતાર, તેરી સૂરતિકી બલીહાર,

મેરી વંદન વારંવાર. મનં આંકણી. ૧૮૩

અંખ અશોક નઇ એલચી રે, અપોડ અંજીર અનેક,

અગર તગર વલી આંગલાં રે, અંકૂલ ફલીઉ વવેક. મનં ૧૮૪

કરણી કેલિ નઇ કરમદાં રે, વજ્રી પયર દ્રાપ,

અક્ષ પલક્ષ તે દીપતા રે, શોભતા વૃક્ષના લાપ. મનં ૧૮૫

શ્રીવૃક્ષ નીઓધ પચૂમદો રે, રાજા દાવ રસાલ,	
કપીતથ જળૂ જૂજૂઆ રે, મહિંગીઆ કેતા વિશાલ	મન૦ ૧૮'
ડાડિમડી રોડ ગિલી જે, દીગધ કેસૂ રગ,	
ભમરઉ આવધ જિસવા રે, કપાવધ વેલડી અગ	મન૦ ૧૮૭
ળીલી બદામ ળીજેરડી રે, વિહડા તાલ તમાલ,	
નાત્રીધરી પુગીફલી જે, મુદ્ગડ તાલ ડાલ	મન૦ ૧૮૮
સાગ સીસવ સગ્ધૂ ઘણા રે, ગોર કદબ નારગ,	
નાગ પુનાગ રતાજણી રે, દીમતા માર લિવગ	મન૦ ૧૮૯
ફણુસ ફંયા રવીઆમણા જે, ડડા ચારવી ઝાડ	
બીલાતક હરીતકી જે, મીઠડા સેલડીવાડ	મન૦ ૧૯૦
માધવી નાગરવેલિના રે, મડપ દીસડ અગ,	
ફૂલવાડી ફૂલિ ભરી રે, દીપધ નવનવ રગ	મન૦ ૧૯૧
દમણઉ ચ્યગઉ માલતી રે, બાધ જૂહી ગવાલ,	
વાલુ વેલિ સુહામણી રે, કણુથર બસૂ તે લાલ	મન૦ ૧૯૨
મોગર મચકદ કેતકી જે, ચાપા ફૂલ અમૂલ,	
વસત વકુલ વપઉરીઉ રે, સેવત્રી કુણ કરધ મૂલ	મન૦ ૧૯૩
વનપાલિક વધામણી રે, દીની વાસપૂજ્ય રાય,	
વાસપૂજ્યનધ મોકલિ રે, મિત્ર માથિ પ્રભુ બાય	મન૦ ૧૯૪

લા ૧૪મી, મેહનની એ દેસી

લાલા લાલમણી કીડા ભણી, વનમા બાધ બામ,
લાલા સાથધ મિત્ર સુહામણા પિહરધ વેષ અભિરામ

લાલા લાલમણી કીડા ભણી૦ આકણી ૧૯૫

લાલા પચવરણ વાગા ભવા, માહિ નવેરી ભાતિ,
લાલા મસગતિ સાથિ સીવીઆ, પિહરિઆણીયાતિ લાલા૦ ૧૯૬
લાલા ધોલા સાચૂ સાસગ, અધોત્તર અટાણ,
વાસા મેવા મહિમહી, ભધંવ ભારે નાણિ લાલા૦ ૧૯૭

લાલા રાતુ રંગ કસૂલનુ, વલી ચોલ મજાઠાં જેહ,
જેહનધ જેહનું શોભીધ, પિહરધ તેહનું તેહ. લાલા ૧૯૮

લાલાં પીલાં પીતાંબર સાવટું, પીલી પામરી જાંબિ,
લાલા કેસરીઆ વાગા સહી,

કેઈ પિહિરિ ઉલટ આંબિ. લાલા ૧૯૯

લાલાં નીલાં તામ તા તગતમધ, પાડી સોનારી છાપ,
સૂડા પંપી શોભતા, કેઈ પધંહરધ દેઈ થાપ. લાલા ૨૦૦

લાલા ચૂઆ ચંદન મહિગહિ, માથધ લાયાં મોગરેલ,
કેવડેલ આંપેલાં સહી, ભલકે, ગલાલ કરકે રંગરેલ. લાલા ૨૦૧

લાલા અગરચંદન તન લીપીઆં, અરધજ લાયા સાર,
લાલ અખીર ગલાલ ઉડાવતા, સારી મકલ શણગાર. લાલા ૨૦૨

લાલા છયલ છમીલા નીમરિયા, પ્રભુજ સાધિ કુમાર,
લાલા એક પાલા એક પાલાગી, એક ઘોડધ અસવાર. લાલા ૨૦૩

લાલા એક નર ગકડોલિધં ચઢિયા, એક રથિ જેઠા જાય,
એક મથગલ ગોટધં ચઢિયા, રમવા ઉઘ્ઘક થાય. લાલા ૨૦૪

લાલા તાલ મૃદંગ વળડતા, એક વળડતા ચંગ,
વીણા શરણાધ વાયતા, પેલધ ધરતા રંગ. લાલા ૨૦૫

લાલા વનગાહધ ટોલધ મિલી, પેલધ બાલ ગોપાલ,
નિજ પરિવારિ ખરવરયા, કરતા રંગ રશાલ. લાલા ૨૦૬

લાલ ૧૫મી, દેસી ધૂઆરિ મુંદર નયરી વચારસી એ દેસી

પદમાવતી પ્રભુની પ્રિયા, રંગિ રાતી લાલ,
મેલી સહીઅર સાર, કરધ કીડા હો ઉડાડધ ગલાલ. ૨૦૭

વનગાંહિ કીડા કરધ રંગિ રાતી લાલ,
નવનવા રંગપ્રકાર, કરધ કીડા હો ઉડાડધ ગલાલ. ૨૦૮

સાથધ હસ્તિની ચિત્રની, રંગિ રાતી લાલ,
પદમિની ચતુરા મુજલ, કરધ કીડા હો ઉડાડધ ગલાલ. ૨૦૯

- શંપિની સદુમ્ પચ્છિરી, રંગિ રાતી લાલ,
મુણીમ્ શુભા શુભ કાલ, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૦
- હસ્તિની પીનસ્તની, રંગિ રાતી ગલાલ,
ઝાઝઉ રૂઝઉ આહાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૧
- આઠ પુદુર મદ ધૂમતી, રંગિ રાતી લાલ,
શોભિ ઠરિ શણગાર, [કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ.]* ૨૧૨
- ચિત્રની ચતુરા પાતલી, રંગિ રાતી લાલ,
અદ્ય જ વારુ આહાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૩
- વિષુ શણગારિ સોહામણી, રંગિ રાતી લાલ,
ઘોડી નીદ્રા સાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૪
- પોચણુ દરસ્થમ્ પદમની, રંગિ રાતી લાલ,
અદ્ય આહાર મુવચાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૫
- પદ્મગંધા મુશોભના, રંગિ રાતી લાલ,
ભમરા કરમ્ શુભાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૬
- લપલપતી હુડિણિ જિસી, રંગિ રાતી લાલ,
પાતા નહી મકાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૭
- શિપનીનમ્ શણગાર કસિક, રંગિ રાતી લાલ,
પરણુ તેહ ગમાર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૮
- બહુલા લેદ છમ્ એહના, રંગિ રાતી લાલ,
કહિતાં નાઠિ મરમ, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૧૯
- જે જેહવાં સમાચરમ્, રંગિ રાતી લાલ,
તે તેહવા પામમ્ કરમ, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૨૦
- એક પટુલી પિહરણિ, રંગિ રાતી લાલ,
એક યાદર એક ચીર, કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ. ૨૨૧

* ' કરમ કીડા હો ઉડાડમ્ ગલાલ ' એ પંક્તિના આ શબ્દ, લલિયાની બૂલથી રહી ગયેલા હોવાથી કો'સમાં મુક્યા છે.

કેઈ દામિની નિજ કંતનઈ પુષ્કંદુક મારંતિ,	રંગી૦	.
કેઈ હસિ કેઈ વિલગઈ, કેઈ લાજ ધરી વારંતિ.	રંગી૦	૨૩૩
કેઈ ફાગ ગાઈ સુહામણા, કેઈ વિરહી ગાઈ ગીત,	રંગી૦	
કેઈ સમારઈ સેહરૌ, સહીઅર આણી ચીંતિ.	રંગી૦	૨૩૪
કેઈ રામા નિજ કંતનઈ, પાલવિ ઊભી મોહાય.	રંગી૦	
ભાંમિની ભાંભરભોભવી, પ્રીડડઉ તવ ઉભાય	રંગી૦	૨૩૫
કેઈ ભાવઈ, કેઈ લવઈ, સૂપડી પાઈ પીડ સાથિ,	રંગી૦	
જેઠી મલ્યા માલાપાઢઈ, કેઈ બૂધ બાથોળાથિ.	રંગી૦	૨૩૬
કેયલ કુહુ કૂહુ કહી કરઈ, કહી ભમર કરઈ શુંભર,	રંગી૦	
હંસ અઠાર અકવા અકપી, કહી કેરી કરઈ કેંગાર. [રંગી૦]		૨૩૭
કહી મેષ કહી મહિષ લડઈ, કહી મયગલ મયમત્ત,	રંગી૦	
નિજ કંથો હાયઈ ગ્રહી અંદ્રવદની ભેવા પત્ત.	રંગી૦	૨૩૮
મિત્ર સાથિ ગઈકા નિરપઈ, શ્રીવાસપૂજ્ય તે તામ,	રંગી૦	
ચિંતિ મોહવિડંગના, અહો સંસારી કામ.	રંગી૦	૨૩૯

કાલ ૧૭મી, અદીઆની

એ સંસાર અસાર, સુઝઈ લોક અપાર,	
જિનધરમ નાદરઈ એ, ચઉરાસી લયે ફરિ એ.	૨૪૦
નિગોદ અનાદિ અનંત, તિહાં વસિઈ કાલ અનંત,	
અનંત ભવ કરિયા એ, તુહ નવિ નિરતરિયા એ.	૨૪૧
પુઢવી અપ તેઉ કાય, વણસઈ ત્રસ કહાય,	
કાલ અસંખ ભગ્યુ એ, આલિઈ ભવિ ગમિઉ એ.	૨૪૨
પણ્ણ પીયણ્ણ ગહુ વાર, તાડણ્ણ ધમણ્ણ અપાર,	
ઝેદન ભેદના એ, સહી ગહુ વેદના એ.	૨૪૩
ગીંદી ચોરંદી દૂપ, નહી તિહાં લાણુ સુખ,	
અન્યોન્ય ભવઈ એ, કાલ ભવ દૂષિ એ.	૨૪૪

- જલથલવેચરમોહં પડીઉં પરની જાહિયં,
તિહાં જે દૂષ સહિયા એ, નવિ જાચ કહિયાં એ. ૨૪૫
- નારકીપણુઈ દૂષ જેહ, કોડિ પૂરવ લગઈ તેહ,
નવિ જાઈ લણ્યા એ, ઘટિકા બિ તણા એ. ૨૪૬
- મણુજનમિ કરમળાંધિ, કહી જહિરો કહી અંધ,
ટૂટઉં પાંગુલિઉં એ, મૂગઉં રાંધણુ એ. ૨૪૭
- ઘણી વાર થયુ દેવ, કરતુ પરમુરસેવ,
આલી ઉગીપણુઈ એ, કલ્પમળી દુખ ઘણુઈ એ. ૨૪૮
- અચારિ ગતિ મઝારિ, ભમીઉં વારંવાર,
માનવ ભવ હારીઉં એ, વિષયમુખ ઘારીઉં એ. ૨૪૯
- હજી તેહ જ ઢાલ, સમ જાલ ગોપાલ,
નરભવ દોહિલુ એ, ધરમ કરિ સોહિલુ એ. ૨૫૦
- સંભલિ વાસપૂજ્ય વાણિ, સમઝયા મિત્ર સુભણુ,
ઉઠઈ પડવંડા એ, આવી પાએ પડિયા એ. ૨૫૧
- પ્રભુજી લેવા દીપ, માયતાય ગાગઈ સીપ,
તે કહઈ વચ્છ સુણુ એ, આદરઉં જે મુણુ એ. ૨૫૨
- જિનદીધ્યા ધરઈ ભાવ, તવ લોકાંતિક આવિ,
ખૂંઝિ ભુવણુધણી એ, જગજીવ હિત લણી એ. ૨૫૩

દાલ ૧૮મી, ફાગની

- જિન દીધ્યા ચિત્ત જાણી અ, વાણી વહઈ સુરરાયં,
ત્રિણુસય અઠિઆસી કોડી અ, જોડીઈ ઇસી લખિ યાય. ૨૫૪
- સોવિન મુંકઉં જિનધરિ, સુરવર તિમ ધારઈ જાંણુ,
એક કોડિ આઠ લાય આપઈ એ, દિન દિન પ્રભુ દાંન. ૨૫૫
- શત્રુકાર તે મંડઈ, છંડઈ એ જહુ લત્તપાણુ,
શ્રીવાસપૂજ્ય તે નરવર, જિનવર દીધ્યા જાંણુ. ૨૫૬

- ચુસઠે ઇદ્ર આવિ એ, લાવિઈ જિનવર પાસિ,
લાવઈ બાહુ પરિ એપધી, ભદધિનીર ઉહલામિ. ૨૫૭
- આઠ સહિસ નિ ચઉમઠિ, હંતુહ કલમા કરંતિ,
બિઈસારી સિહાસનિ, વાગ્મનિ શુભ નહવંતિ. ૨૫૮
- ઇણિ પરિ કરિ તે ઉચ્છવ, મુચ્છવ શ્રીજિનરાય,
સવિ શણગાર કરાવી અ, આવી લાગા પાય. ૨૫૯
- સહસ જીપાડિ પાલપી, સવાલાપી અગ્નિપ્રભા નામ,
કાશુણ વદિ અમાવાસ્યા એ, દિવસિ એ પ્રભુ અભિરામ. ૨૬૦
- જયજય નંદા ભદા એ મુરિદા કરતાં જાઈ,
ચતુરંગ એના સાથિ એ, વાધિ વનમાં આય. ૨૬૧
- છસય મિત્ર સાથિ કરી, મનિ ધરી મિહનૂં ધ્યાન,
ચારિત્ર લીઈ જગશુર, પામઈ ચઉથું ન્યાન. ૨૬૨
- મહાપુરિ મુરંદ રાજા ધરિ, ચઉથ તપિ પારણિ જાઈ,
ચામર છત્ર નિવારી અ, રાય સુનહો ધ્યાય. ૨૬૩
- ધન્ય માહારું આગળું, ધિન્ય માહારું જન્મ,
પરમાર્ચનિ પ્રતિલાભઈ એ, આણિ દ્વંપિ તે પરમ. ૨૬૪
- પંચ દિવ હુધ તિહાંકણિ, વમુધારા ૧ અહોદાન ૨,
ચેલુખેષ ૩ દેવદ્વંબિ ૪, વરમઈ કુસુમ પ્રધાન ૫ ૨૬૫
- ધિન ધિન તે નર નારી અ, પ્રતિલાભઈ જિનરાય,
ધિન સુનહો રાય જે એક લવિઈ મીધ થાય. ૨૬૬
- નિરમમ નિરહંકારી અ, વિચરઈ દેસ વિદેસ,
ધિન્ય તે પુર પાટણ જિહાં, પ્રભુ કરઈ પ્રવેશ. ૨૬૭
- એક દિન અંપાવન માહઈ, પ્રભુ ધ્યાઈ ચોથું ધ્યાન,
માધ સુદિ બીજિઈ પામઈ એ, ચોથિ કેવલ ન્યાન. ૨૬૮

ઢાલ ૧૯મી, સરસતિ અમૃત એ દેસી

પંચમ ન્યાન ઉપનું બાંણી, :
સુરવર કોડિ આવઈ બિભાણી,
ચિત્તમાહિ હરિય તે આંણી. ૨૬૯

આવઈ ભુવનપતી સવિ ઈંદા,
વિંતરવર જત્તીસ સુરિંદા,
આવિ દોઈ રવિચંદા. ૨૭૦

બાર દેવ લોકના દસ ઈંદ બાણુઉ,
શરવાણિ ઐસટિ વધાણુઉ,
વંદિ ત્રિલોચનબાણુઉ. ૨૭૧

ચ્યાર નિકાય તણી જે દેવિ,
બત્રીસ ગુણી દેવી તે લેવી,
ઉઘડિયા વંદેવી. ૨૭૨

એક સુરી આવઈ ગુણંતી,
એક આવઈ ગુણુગ્રામ ગુણંતી,
ગિરુદાવલી ભણંતી. ૨૭૩

એક જાય, એક વાય, ગાય,
કર ભેડી એક લાગઈ પાય,
એક જયજય શબ્દ સુણાઈ. ૨૭૪

* રૂપ સોવન રથભૂમય સાર,
રચીઆ રુડિઈ ત્રણિ પ્રાકાર,
મંડઈ સિંહાસન ચ્યાર. ૨૭૫

ગિહુ રૂપિઈ જિણુ કરિ વધાણુ,
ત્રિ પરી ભાવઈ સમઝઈ બાંણુ,
ગણુધર છાસઈ માંણુ. ૨૭૬

- મુલંમ આદિયં ગણધર જાણુઉ,
 ધરણી પરમા સાહુણિ વધાણુઉ,
 મુજસ શ્રાવક મનિ આણુઉ. ૨૭૭
- જનની જયા શ્રાવિકા કહીયં,
 સંઘ ચતુર્વિધ એણી પરિ લહીયં,
 જિણુ આણુ સદહીયં. ૨૭૮
- ચક્રવિહ સઘપઈ જિનરાજ,
 ભવિક છરના સારઈ કાજ,
 ભવોદધિ તરવા પાજ. ૨૭૯
- ચક્રગ્રીસ અતિશયશોભિત સાંમી,
 દેશવિદેસ વિચરઈ ગયગાંમી,
 પાય પ્રણમું શિર નામી. ૨૮૦
- ઇણિ સમિ નયરી દ્વારામતી,
 રાજ્ય કરઈ દ્વિપુષ્પ ત્રિપંડપતી,
 આણુ બસ હીપંતી. ૨૮૧
- વાસપૂજ્ય જિન વિહાર કરંત,
 દારિકાં નગરીયં સપત્ત,
 તે વનમાં ઉત્તરંત. ૨૮૨
- વંનપાલિક જાણી તે વાત,
 હરિ પ્રતિ વધામણી ખાત,
 સાહીવાર કોડિ અપ વાત. ૨૮૩
- બીજી પરિ તસ પાતગ ચૂરી,
 ચાચક જન મન આશા પૂરી,
 વંદનિ મતિ સંપૂરી. ૨૮૪
- ચતુરંગ સેનાઈ પરિવરીઉ,
 વિજય બલદેવ સાથઈ સંચરીઉ,
 લાલમણી પદ અનુસરીઉ. ૨૮૫

લાલ ૨૦મી, મન ભગરા એ દેસી

- ખારઈ પરિપદ આગલિઈ, ચિત્તહંસા રે,
જિનવર લાપછ ધરમ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૮૬
- દશે દયાંતિ દોહિલુ, ચિત્તહંસા રે,
લાધુ માણસ જમ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૮૭
- તે પાંખી નવિ હારીછ, ચિત્તહંસા રે,
જુ હુઈ હેડઈ સાન, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૮૮
- કાંમ કોધ લોભ પરિહરઉ, ચિત્તહંસા રે,
માયા નઈ વક્ષી માંન, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૮૯
- પાંચઈ ઇંદ્રી સંવરઉ, ચિત્તહંસા રે,
વરજઉ વિપયવિકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૦
- પાંચ પ્રમાદ તે મૂંકીઈ, ચિત્તહંસા રે,
પાંખી નરભવ સાર, લાલા ચિત્તહંસા રે. ૨૯૧
- નિરય નિગોદ દૂપ તિ સહિયા, ચિત્તહંસા રે,
તઉ હજી નાવઈ લાજ, લાલા ચિત્તહંસા રે. ૨૯૨
- વક્ષી ધન ધરણી ધંધઈ પડિઉં, ચિત્તહંસા રે,
ઈમ કિમ સરશઈ કાજ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૩
- દાન સીલ તપ ભાવના, ચિત્તહંસા રે,
ધરમતા ચ્યાર પ્રકાર, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૪
- યથા શકતઈ કીજીઈ, ચિત્તહંસા રે,
શ્રાવક ધર્માચાર, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૫
- વરતિ વિના વારુ નહી, ચિત્તહંસા રે,
અવિરતી દુરગતિ જાઈ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૬
- શ્રાવક યતિધરમ આદરિ, ચિત્તહંસા રે,
શિવસુખ સંપદ થાઈ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૨૯૭

કેઈ ભદ્રક જૂઝિયા, ચિત્તહંસા રે,	
કેઈ લીધ સંજિમ ભાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૮
કેઈ સમકિત જિયરંધ, ચિત્તહંસા રે,	
કેઈ લીધ મત ખાર, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૨૯૯
કેઈ અભિવની આપડી, ચિત્તહંસા રે,	
વરજંધ અનત કાય, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૦
રાત્રિભોજન પરિહરંધ, ચિત્તહંસા રે,	
કેઈ નીલવણિ નવિ પાય, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૧
અકિથૂ મત કેઈ આદરંધ, ચિત્તહંસા રે,	
અણુગલ પાંણી પચ્ચરવાણુ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૨
સાત વિસન કેઈ પરિહરંધ, ચિત્તહંસા રે,	
ભારે હૂપણુ બાણિ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૩
દો પુઠી સમકિત ધરંધ, ચિત્તહંસા રે,	
તિમ વિજયો બલદેવ, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૪
લાલમણી વંદી વલંધ, ચિત્તહંસા રે,	
વલી આવયો હેવ હેવ, ચિત્તહંસા રે.	૩૦૫
ત્રીજંધ દેવલોકિ ગયાં, ચિત્તહંસા રે,	
નિનણનાં મામતાય, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૬
મઘવા મુત પ્રભુણુ તણુઉ, ચિત્તહંસા રે,	
પાલંધ રાજ્ય સુભાય, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૭
લાલમણી ભક્તિ નરવરો ચિત્તહંસા રે,	
દ્વિપુષ્પ હરિ સુવવેક, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૮
પુનઃ પુનઃ દારિકાં આવતંધ, ચિત્તહંસા રે,	
તારિયા છવ અનેક, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૦૯
લાપ અઠાર કુમરપણુધં, ચિત્તહંસા રે,	
પછંધ દીધ્યા લીધ જગતાય, લાલ ચિત્તહંસા રે.	૩૧૦

ચઉપત્ત લક્ષ, * [કેવલીપણુઈ] ચિત્તહંસા રે,
ખહુત્તરિ લખ્ય વરિસ આય, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૩૧૧

સીતિર ધનુષ સુહામણુઈ, ચિત્તહંસા રે,
રક્તવણુ જિનરાય, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૩૧૨

કુંભરાશિ જિનપતિ તણી, ચિત્તહંસા રે,
કાસર લંછન પાય, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૩૧૩

સાશન જક્ષ જક્ષણી ભલાં, ચિત્તહંસા રે,
કુમાર પ્રવરા નાંમ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૩૧૪

અંત સમય જાંણી કરી, ચિત્તહંસા રે,
આવ્યા અંપાવન ઠાંમ, લાલ ચિત્તહંસા રે. ૩૧૫

લાલ ૨૧મી, રાગ ધન્યાસી, છંદ્યનયરી એ દેસી

માસ દિવસ અણુસણુ આદરી, સાથઈ તે છસય અણુગાર,
કાઉસગ કરતુ સુગતિ ગયા, પામીઆ સુખભંડાર. ૩૧૬

લાલમણી સુખકરે રે, શ્રીવાસપૂજ્ય જિનરાય,
વાસવપૂજિતપાપ, પ્રભુ નમિ શિવસુખ થાય,
પ્રભુ પૂજ્યઈ પાતગ જાય. લાલ૦ આંકણી. ૩૧૭

ચઉસઠિ મઘવા મિત્રી કીડે, નિર્વાણ મોછવ સાર,
આસાઠ સુદિ ચૌદશિ દિને, પછઈ યાત્ર કરી નિજ ઠારિ. લાલ૦ ૩૧૮

હવિઈ નમૂં પરિવારનઈ છાસઠિ ગણુધર રાય,
સુભમ આદિઈ જાંણીઈ, કર જોડી લાગૂ પાય. લાલ૦ ૩૧૯

પટ સહસ કેવલી વંદીઈ, પટ સહસનઈ મ્યાર ન્યાન,
સહસ પંચ તે અવધિન્યાની, જીપરી મ્યાર શતમાન. લાલ૦ ૩૨૦

ચઉદ પૂરવધર વારસઈ, દસ સહસ વૈકી હોઈ,
શકતાલીસશત સાધુ વાંદી, વાંદિઈ ન જીપઈ હોઈ. લાલ૦ ૩૨૧

* આ પછીના દેવલાક અક્ષરો ઉપર મૂળ પ્રતમાં હરતાલ ફાંસેલી છે.
'કેવલીપણુઈ' આ શબ્દ ખંભાતની પ્રતમાંથી લઈ તેને મોટા કોંસમાં
દર્શાવ્યો છે.

સામાન્ય મુનીવર સહમ આક્રીસ આઠમય અઉત્રીમ,
 સરવ થઈનિ સહસ ગિહુતિર, હસ્ત નીધ્યત ઈન. લાલ૦ ૩૨૨
 સાધવી એક લાપ વંદીઈ, શ્રાવક ગિ લાપ બાણિ,
 સહસ પનર ઊપરિ અધિકા, તતધારક ગુણમણિપાણિ લાલ૦ ૩૨૩
 લાપ ચ્યાર નઈ સહસ છત્રીમ, શ્રાવિકા મુગુણ મુબાણ,
 અઉવિહ સંઘ શ્રીવાસપૂજ્યનઉ, દીઉ એવકનઈ કદ્યાણ. લાલ૦ ૩૨૪
 જિનઅંદસરિ જગિ રાજીઉ, નામિ મદા નવનિધિ,
 સોલ સતાણઉંઈ અમર થાશઈ,

એક લવિઈ લહિશઈ મિદ્દ લાલ૦ ૩૨૫

જિનવલ્લભ તસુ પાટિ હોશઈ, સતર મતાવીસ માંત,
 અનુક્રમઈ પાટ તે ચાલશઈ,

બવ હુપ્પસહ યુગહ પ્રધાંન. લાલ૦ ૩૨૬

સોલ છનૂં માધમાસે, સદિ અદમી મોમવાઁ,
 મનોરમ ફાગ વામપૂજ્યનઉ, એવક કદ્યાણુકાર. લાલ૦ ૩૨૭
 ગણુ લધુ મહાવીર પ્રસાદિ, થિરપુર કીઉ ઉચ્છાહઈ,
 કટુક ગણ સદા દીપયો, અંદ સૂર જિહાં જગમાહઈ. લાલ૦ ૩૨૮

ઇતિ શ્રીમનોરમે ફાગે દ્વિતીયોદ્ધત્તામ અમાપ્ત :

॥ ઇંધાશ સ્લોક ૩૭૧, અક્ષર ૧૫ અક્ષરગણનાઈ છ. । સંવત ૧૧૬૭
 વર્ષે અમાહ વરિ ૫ રવૌ મંપૂણ્ડ, શ્રીરસ્તુ ॥

[૩૧]

વિનયવિજયકૃત

નેમિનાથ ભ્રમરગીતા

(સં. ૧૭૦૧)

દૂહા^૧

સમુદ્રવિજયનૃપકુલિ તિલઉ, માત સિવાદે[વી]'નંદ,
બાહ બ્રહ્મચારી સદા, નમીઈ નેમિ જિણુંદ. ૧

તીર્થકર^૨ બાવીસમો યાદવકુલ^૩ શિણુગાર,^૪
રાણમતી^૫ મન^૬ વલહું,^૭ કિરણુરસ^૮ ભુંગાર. ૨

મુનિમનપંકજભ્રમરહું^૯ ભવભયભેદજીહાર,
ભ્રમરગીત ટોડર^{૧૦} કરી, પૂણું ગંધુ^{૧૧} મુરારિ.^{૧૨} ૩

[ક્ષમ^{૧૩}]

પ્રણુમીય^{૧૪} સરસતિ^{૧૫} વરસતિ,^{૧૬} વચન મુધારસસાર,
નેમિ જિણેસર ગાઈઈ, પાઈઈ^{૧૭} હરપ અપાર. ૪

૧ શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં 'દૂહા' '૨' 'ક્ષમ' એવાં દાવ્યબંધનાં નામ આપેલાં નથી; પણ પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં દાવ્યબંધનાં જે નામ આપ્યાં છે તે મુખ્ય પાઠમાં નોંધ્યાં છે. ૨ તીર્થ-કર. ૩ યાદવકુલિ. ૪ શિણુગાર. ૫ રાણમતિ. ૬ મનિ. ૭ વાલહો. ૮ કરણુરસ. ૯ ભ્રમરહો. ૧૦ મૂલમાં 'ટોડર' શબ્દ છે; તે અશુદ્ધ જણાતાં, પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં મળતો 'ટોડર' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૧૧ બધૂ. ૧૨ મોરારિ. ૧૩ પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર, વડોદરાની પ્રતમાં અતે શ્રી, આત્મારામ જ્ઞાનમંદિરની પ્રતમાં, બન્નેમાં 'ક્ષમ' એ દાવ્યબંધનો ઉલ્લેખ રહી ગયેલો છે તેની અહીં નોંધ કરી છે. ૧૪ પ્રણુમી અ. ૧૫ સર-સતી. ૧૬ વરસતી. ૧૭ પાઈઈ.

જાન^૧ લેઈ જવ આવીકિ,^૨ ચાદવ તોરણિનાડિ,^૩
ગોપિ ચડી^૪ તવ નિગ્ધધ, હરપધ^૫ ગણુલ^૬ નારિ. ૫

૨૬૭

મરમતિ^૮ ભગવતી ભગતિ આણી,
માય આપુ^૯ ઘણું મરમ વાંળી,^{૧૦}
પરણિવા^{૧૧} તોરણિ^{૧૨} નેમિ આબ્યા,
દેવના રાણુલિ^{૧૩} મનિ મોહાબ્યા.^{૧૪} ૬

કાગ

મમીવયણી મૃગનયણી, નવ સતિ^{૧૫} મલિ મિણુગા,
નવયૌવન મોવનવન, અલિ અપછર અવતાર. ૭
સિર મિથો ફૂલી, બહુમૂવી ગપડી માગ,
મીસ ફૂલમણિ દીસી નીસી કંત^{૧૬} અપાર. ૮

૭૬

મૃગમદવાસિત વેણિ^{૧૭} કાલી, જાલિ કાનિ^{૧૮} જની કનકવાલી,
મોહીધ નિરમણુ^{૧૯} નાકિ^{૨૦} મોતી,

આગમી કરિ ગ્રહી^{૨૧} રૂપ ભેતી. ૯

કાગ^{૨૨}

અજન અંજિત અંપડી,^{૨૩} અધર પ્રવાલા ંગ,
હસિત લલિત લીલા^{૨૪} ગતિ, મદમરી અંગ અનગ. ૧૦

૧ યાન ૨ આનીના ૩ તોરણુનાડિ ૪ ચડી ૫ ધણે
૬ ગણુલ. ૭ પ્રાચ્ય વિદ્યામન્નિની પ્રતમા આની ન્યનાને 'ફૂલો' નામ
આપેલું છે ૮ આ પ કિતનો પૂર્વાર્ધ આ પ્રમાણે છે. 'પ્રણુમીધ સગસતી
ભગતિ આણી' ૯ આપો ૧૦ વાણી ૧૧ પન્ણુવા. ૧૨ તોન્ણુ.
૧૩ ગણુલ. ૧૪ મુહાવ. ૧૫ મન ૧૬ કાનિ ૧૭ વેણી. ૧૮ કાને.
૧૯ નીન્મવ. ૨૦ નાક. ૨૧ ધરી. ૨૨ શ્રી આન્માનમ શાનમન્દિ,
વરોદગ અને વરોદના પ્રાચ્ય વિદ્યામન્નિ એ જાનેની પ્રતોમા 'કાગ' શબ્દનો
ઉલ્લેખ ન્હી ગયેલો તે અહીં મોખ્યો છે. ૨૩ આપડી. ૨૪ લીલા.

રતનજડિત કચુકકસ, ખચિત^૧ કુચ^૨ દોષ^૩ સાર,
એકાઉલિ મુગતાઉલિ, ટંકાઉલિ ગલિ હાર.

૧૧

દ્વહા

હાથિ^૪ મણિમુંદ્રી^૫ હેમચૂડી,^૬મેપલા^૭ કટિ ગની રચણ^૮ રૂડી,ઝાંઝરી ધૂધરી^૯ ચરણિ^{૧૦} વાજઈ,રંભા^{૧૧} રતિ તણિ વેસિ છાજઈ. ૧૨

કાગ

ગોષિ ચડી^{૧૨} ચિત ચીતવઈ,^{૧૩} રાજુલિ^{૧૪} રાજકુંઆરિ,^{૧૫}વાલિભ વેગા^{૧૬} પધારુ^{૧૭} રે,^{૧૮} ઉભા^{૧૯} કાંઈ^{૨૦} દુવારિ.^{૨૧} ૧૩ભલું રે કરચઈ^{૨૨} તરહે^{૨૩} આવતાં, પાલતા^{૨૪} પૂરવ પ્રીતિ,નવભવ નેહ નિવાહી, રાપી^{૨૫} ઉત્તમ રીતિ. ૧૪

છંદ

દોહિલા દિન ગયા તુરહ^{૨૬} પાપઈ,^{૨૭}રમે તે મોહણિ^{૨૮} દેવ^{૨૯} દાપઈ,^{૩૦}આજ હું દુપનુ^{૩૧} પાર પાંખી,^{૩૨}નયન^{૩૩} મેલાવડિ^{૩૪} મિદ્યહ^{૩૫} સ્વામી.^{૩૬} ૧૫

૧ પંચીત. ૨ કુચયુગ. ૩ હાથ. ૪ મણિમન મુદ્રડી. ૫ હેમચૂડી.
૬ મેપલા. ૭ ચણિ. ૮ ધૂધરી. ૯ ચણ. ૧૦ પાજઈ.
૧૧ અહીંથી પડિ આ પ્રમાણે પૂરી થાય છે. 'પીકે બેઠ આવતો બહુ
વાળે,' ૧૨ ચડી. ૧૩ ચિતવઈ. ૧૪ ગણુલિ. ૧૫ ગજકુંમાર.
૧૬ વેગે. ૧૭ પધાગ. ૧૮ હે. ૧૯ ઉભા. ૨૦ આ શબ્દ પછી
'રે' મળે છે. ૨૧ દુઆગિ. ૨૨ કર્ચું. ૨૩ તુમે. ૨૪ પાલી.
૨૫ પાલી. ૨૬ તુમ. ૨૭ પાણિ. ૨૮ મોહણિ. ૨૯ દેવ.
૩૦ દાપિ. ૩૧ દુખનો. ૩૨ પામી. ૩૩ નનવે. ૩૪ મિલાવડે.
૩૫ મિથો. ૩૬ સ્વામી.

કાગ

રયણી^૧ ન આવી^૨ નીંદ્રી,^૩ ઉદક ન ભાવઈ^૪ અન્ન,
મુની^૫ ભમિ^૬ જો દેહડી, નેમિમું^૭ લાગુ^૮ મન્ન. ૧૬

આમુઅડિ^૯ ઝડિ લાગી, લીન્નિ^{૧૦} કંચુકચીર,^{૧૧}
મયણુ^{૧૨} મંતાપઈ આપી પાપિ દહિ સરીર. ૧૭

૭૬

વિરહ^{૧૩} તાહરિ ઘણુ દાધી, માછલી^{૧૪} જલ થકી જિમ અલાધી,
જીવજીવન હવિ^{૧૫} ચિત^{૧૬} ઠારો, વહિલા^{૧૭} મંદિરમાં પધારો. ૧૮

કાગ

મયણુ હરાવ્યઉ^{૧૮} રૂપઈ^{૧૯} તે, જિમ કંસ મુરારિ,
તે મુઝ બાણુ^{૨૦} હણિ^{૨૧} મનિ,^{૨૨} જાણુ^{૨૩} તાહરી નારિ. ૧૯

સરણુ કરચઈ^{૨૪} મિ^{૨૫} તાહરં,^{૨૬} વાલિભ^{૨૭} વિરહ નિવારિ,
ભાણુપકહકિ^{૨૮} દોહિલી, જોવન^{૨૯} દિવસ જિઆરિ.^{૩૦} ૨૦

૭૬

ભવિ ભવિ લાઈઉ^{૩૧} ચિત^{૩૨} આલઉ,^{૩૩}
નેહ નજરિ હવિ માંન^{૩૪} ભાલઉ,^{૩૫}
કંત તિ^{૩૬} કામણિ^{૩૭} કચુ^{૩૮} કાઈ,^{૩૯}
પિણુ પિણુ માલરિ^{૪૦} તું હિ જ સાંઈ.^{૪૧} ૨૧

૧ ગયણિ. ૨ આવઈ; આના પછી 'હો' મળે છે. ૩ નિંદ્રી
૪ ભાવે. ૫ મૂની ૬ ભમઈ. ૭ નેમમું. ૮ લાગુ. ૯ આનુંઅડે
૧૦ ભીન્ને ૧૧ કચુકચીર ૧૨ આ આખી પંક્તિ આ પ્રમાણે મળે છે
'મયણુ સંતાપઈ હો પાપી આપે દહય સરીર' ૧૩ આ પંક્તિનો પૂર્વાર્ધ
આ પ્રમાણે છે: 'તાહરં વિ હે' હુ ઘણું દાધી.' ૧૪ માછલિ. ૧૫ હવે.
૧૬ ચિત. ૧૭ વહિલા ૧૮ હગવ્યો: તેના પછી 'હો' મળે છે. ૧૯ રૂપે.
૨૦ બાણુ. ૨૧ હવે ૨૨ માનુ. ૨૩ જાણી. ૨૪ કરચું. ૨૫ મેં.
૨૬ તાહરં. ૨૭ વાલિભ ૨૮ ભાણુપકહકી. ૨૯ ચૌમન. ૩૦ જિઆર.
૩૧ લાઈઉ ૩૨ ચિત ૩૩ ચાલો. ૩૪ કા. ૩૫ ભાલો. ૩૬ તેં.
૩૭ કામણુ. ૩૮ કચુ. ૩૯ કાઈ. ૪૦ સાલરઈ. ૪૧ સાંઈ.

૬૩

ફિરકઈ^૧ દે દાહિણ લોચણ^૨ મુઝ મનિ આરતિ યાઈ,
રપે દે યાદવ પાછો^૩ વલિ, દુપ^૪ દેઈનિ^૫ જાઈ.^૬ ૨૨

એણિ^૭ અવસરિ^૮ પશુ પેપી^૯ ઉવેથી રાગુલિ^{૧૦} પ્રેમ,
જીવદયા મની આંણી,^{૧૧} પાછા વલીયા^{૧૨} નેમ. ૨૩

૭૬

રાગુલિ^{૧૩} તતપિણ પડી^{૧૪} ધરતી,
સહીઅર^{૧૫} સવિ મિક્કી^{૧૬} હા હા^{૧૭} કરતી,
અંદન છાંટીનિ^{૧૮} કરી^{૧૯} ગિઠી,^{૨૦}
વલો વલી^{૨૧} દુપનિ^{૨૨} પૂર પછઠી.^{૨૩} ૨૪

૬૪

નિહર^{૨૪} નાહ ન દીજીઈ, એમ વિસાસીધાત,
ઠેા ન કરિ^{૨૫} લિમ દીધુ^{૨૬} તે,
જગ^{૨૭} લગિ રહસ્યઈ^{૨૮} વાત. ૨૫

વિણ અવગુણ હું છાંડી, મંડી અવરસ્યુ^{૨૯} પ્રીતિ,
છેહ દીડનિ^{૩૦} અટકીનિ,^{૩૧} એ સી ઉત્તમ રીતી ? ૨૬

૭૬

બૂપણ પરિહરી^{૩૨} હાર ત્રોડિ,^{૩૩} ઠાલએ^{૩૪} અંદન અંગ મોડઈ,
જક નહી^{૩૫} જીવનિ^{૩૬} ફિરિ^{૩૭} રોતી,
પિણ પિણ નેમિની^{૩૮} વાટ જોતી. ૨૭

૧ ફરકે. ૨ લોચણ. ૩ પાછા. ૪ દુપ. ૫ દેઈને. ૬ જાઈ. ૭ ઈણી. ૮ અવસર. ૯ દેથી. ૧૦ રાગુલ. ૧૧ આંણી. ૧૨ વલિયા. ૧૩ રાગુલ. ૧૪ પડી. ૧૫ મીકીએ. ૧૬ મિલિ. ૧૭ હાથ. ૧૮ છાંટને. ૧૯ કરે. ૨૦ બેગી. ૨૧ વલિ વલિ. ૨૨ જાને. ૨૩ પેગી. ૨૪ નીહર. ૨૫ કરે. ૨૬ કીયું. ૨૭ જગિ. ૨૮ રહસ્યે. ૨૯ અવગુણું. ૩૦ દીડે. ૩૧ હટકીને. ૩૨ પન્દિગઈ. ૩૩ ચોઈ. ૩૪ થોલે; આની પછી 'એ' મોડે. ૩૫ નહિ. ૩૬ જીવને. ૩૭ ફિરે. ૩૮ નેમની.

કાગ

કંત વિના સ્યુ છવવું, કંત વિના સ્યો જંગ,
 કંત વિના સ્યાં બૂપણ, કંત વિના સ્યો રંગ. ૨૮
 કંત વિના સ્યાં મદિર, કંત વિના સી મેજ,
 કંત વિના સ્યા લોજન, કંત વિના સ્યાં હેજ. ૨૯

૭૬

સહીઅર^૧ નેમિનધ^૨ જઈ^૩ મનાવડ,^૪
 હાએ હઠ છંડિ^૫ પીઉ^૬ વેગિ આવો,
 જી^૭ ધુરિ જાણતી મુગતિ^૮ રાતઉ,^૯
 કરિ ગ્રહી રાપતી કંત જાતઉ.^{૧૦} ૩૦
 અઠ તપિ^{૧૧} સૂરજ^{૧૨} પરિ,^{૧૩} દાહર હઈ દુખ^{૧૪} જોર,
 ઘોર ઘના ઘન ગાજઈ,^{૧૫} ન વલિ^{૧૬} કંત કઠોર. ૩૧
 નીંદ ન આવિ^{૧૭} વિગ્ડણ,^{૧૮} દેખું મુંડણે નાહ,
 બાપીયડો^{૧૯} પીઉ પીઉ^{૨૦} કરિ,^{૨૧}
 દૂણુ^{૨૨} દિ^{૨૩} વલી દાહ.^{૨૪} ૩૨

૭૬

કંત તિ^{૨૫} કાંમિની^{૨૬} અવર જોઈ,
 માહરિ^{૨૭} તો નહી^{૨૮} અવર કોઈ,
 મહિર^{૨૯} કનિ^{૩૦} મોહન^{૩૧} પાસિ^{૩૨} રાપુ,^{૩૩}
 આઠ લવની પરિ^{૩૪} પ્રેમ દાપુ.^{૩૫} ૩૩

૧ સહીઅર. ૨ નેમને. ૩ જઈ. ૪ મનાવો. ૫ છંડી. ૬ પીઉ
 ૭ જો. ૮ મુગતિ ૯ નતો ૧૦ જતો. ૧૧ તપે ૧૨ સૂરજ
 ૧૩ પરિ. ૧૪ દુખ. ૧૫ ગાજો. ૧૬ વળો. ૧૭ આવે; આની
 પછી 'હો' મળે છે. ૧૮ વધજણિ. ૧૯ ગાપયડો. ૨૦ પિઉ પિઉ
 ૨૧ કંઈ ૨૨ દુખો ૨૩ ઘઈ ૨૪ દિવદાહ. ૨૫ તે. ૨૬ કામિની ૨૭ માહજઈ. ૨૮ નહિ ૨૯ મહિરિ. ૩૦ કરી
 ૩૧ મોહને. ૩૨ પામિ ૩૩ ગયો. ૩૪ પરિ. ૩૫ દાપો.

કાગ

જાણું^૧ હલુ^૨ જઈ^૩ પૂરિચ્યુ,^૪ સાસરડિ^૫ મુખવાસ,^૬
સાસુનિ^૭ પાઝે^૮ લાગિસૂ,^૯

સસરોજી પૂરસ્યઈ^{૧૦} આસ. ૩૪

મુ^{૧૧} જાણું ઇમ^{૧૨} નાહલુ,^{૧૩}

જાસ્યઈ^{૧૪} દેઈ^{૧૫} છેહ,

વયર વસાયુ^{૧૬} જે કીયુ,^{૧૭}

નિમ[ને]કાસુ^{૧૮} નેહ. ૩૫

છંદ

નેમિજી^{૧૯} રાજીલિ^{૨૦} પ્રીતિ પાલી,

વિરહની વેદના મર્વ ટાલી,

મુખ^{૨૧} ઘણાં મુગતિ^{૨૨} વેગિ દીધાં,

નેમિથી^{૨૩} વિનયનાં^{૨૪} કાજ મીધાં.^{૨૫} ૩૬

કાગ

શ્રીવિજયદેવસૂરિ^{૨૬} તપગછતુ^{૨૭} મિણુગાર,^{૨૮}

શ્રીવિજયમિહસૂરી^{૨૯} જયવંતા તાસ^{૩૦} પટોધાર. ૩૭

કીર્તિવિજય^{૩૧} ઉવઝાયનુ,^{૩૨} [પામી] ચરણપસાય,

મદ્દપતિના ઇમ^{૩૩} વાચક, વિનયવિજય ગુણુ^{૩૪} ગાઈ.^{૩૫} ૩૮

૧ જાણું. ૨ હલુ. ૩ જઈ. ૪ પૂરિચ્યું. ૫ સાસરડે. ૬ મુખવાસ.
૭ સાસુને. ૮ પાઝેલે. ૯ લાગિસૂં. ૧૦ પૂરગ્યે. ૧૧ મ્યું. ૧૨ ઇમ.
૧૩ નાહલો. ૧૪ જાસ્યે. ૧૫ દેઈ. ૧૬ વસાયું. ૧૭ કીયુ.
૧૮ નિસનેહાસ્યું. ૧૯ નેમજી. ૨૦ ગજીલિ ૨૧ નુખ. ૨૨ મુગતિના.
૨૩ નેમના. ૨૪ વિનયધી. ૨૫ નિધા. ૨૬ વિજયદેવ સૂરિશ્વર.
૨૭ તપગછનો. ૨૮ શિણુગાર. ૨૯ વિજયસિંહ મુનીશ્વર. ૩૦ તસ.
૩૧ આ શબ્દ પહેલા 'શ્રી' મળે છે. ૩૨ ઉવઝાયનો. ૩૩ ઇમ.
૩૪ શું. ૩૫ ગાય.

લેદ મંયમ તણા^૧ ચિત^૨ આણે,
 માન^૩ સંવત [તણું]^૪ એહ નાણું,^૫
 વર[મ] છત્રીસનું^૬ વર્ગમૂલ,^૭
 ભાદ્રવિ^૮ પ્રભુ^૯ યુગ્યા^{૧૦} માનુકૂલ. ૩૬

॥ ઇતિ નેત્રિ ભમરગીતા^{૧૧} ॥

૧ સંયમ તણા. ૨ ચિત ૩ માન. ૪ સંવત તણું. ૫ નાણું.
 ૬ છત્રીસનો. ૭ વર્ગમૂલ. ૮ ભાદ્રવે. ૯ પ્રભુ. ૧૦ યુગ્યો.
 ૧૧ વરોહગ પ્રાચ્ય વિદ્યામ દિગ્ગી પ્રતમા આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે: ઇતિ
 શ્રીનેમિનાથ ભમરગીતા સ્તવનં સંપૂર્ણમ્ "

[૩૨]

વૃદ્ધિવિજયકૃત

જ્ઞાનગીતા

(સં. ૧૭૦૧)

૬૯

સકલ સમીહિત પુત્રા, કંઠપવૃક્ષ અવતાર,
પાસ પ્રભુ મુપસન સદા, સંજેશ્વર મુપકાર. ૧

મહિમા મહિયલ જેહનો, સકલ ભવીક શુપવાસ,
તે સાહિબ મુઝ મન વશ્યો, ધીસંજેશ્વર પાસ. ૨

૭૦

પાસ મુપવાસ પ્રભુ તેહ સોહે, નેહ ભરી નીરપતાં ચિત્ત મોહે,
માતા વામા સતી જેહ બથો, મુરનર કીતર કોડિ માયો. ૩

દાસ કાગની દેશી

તે સાહિબ મંજેશ્વર, અલવેસર અરિહંત,
મુપદાયક જગનાયક, ભવભંજન ભગવંત. ૪

શુણ્ણતાં અતી ઘણું ભકતે, નિજ મત સકતે હેવ,
સારદ સાર દયા કરો, જિનસાસન સ્તુતિ દેવ. ૫

૭૧

પ્રણમી સરસતી સરસ અમરી, જિનમુપપંકજે જેહ ભમરી,
ગાઇયે પાસ જિનરાજ રંગે, અતી ઘણું આંણિ ઉઘાસ અંગે. ૬

કાગ

દેવ દયા કર ઠાકર, આકરની અરદાસ,
અવધારો અરિહંતણ, કેવલકમલાવાસ. ૭

ચોરાગી લપ ભેનિમા, ભમતા બહુ અવતાર,
ભાગ્ય ભલેઁ ભેગીયે પ્રભુજીનો દિદાન.

૮

૭૬

તાર તુ મહેઁ મનમાહે આપી, જગપતી આપણો દામ જાણી,
દેવ નિજ તણી એ એવ પ્રીતે, મોજ મહિગણ એ મોજ દિતે

૯

૮૭

અતરાય અલગા થયા, આલ્યો તુઝ દગમાર,
પુન્ય મયોગે પામીયો, તુમ માફિગ દિદાર
હવે મવિ ભાવઠ ભાગી, લાગી તુઝન્યુ પ્રીત,
નેહ નિજર નીકાવીયે, પાવીયે ઉત્તમ ગીત

૧૦

૧૧

૭૮

આજ જિનરાજ મરી કાજ ગીદા,
તન મન નયણ તે મકલ કીધા,
આમી સિદ્ધાન દિદાર પાચો,
મકલ મકલ તો ભય ગમાયો

૧૨

૮૯

તુમ દરિસણ વિળ માહિગ, ભગતા ઇલ સસાર,
ઠમ તણે વમ પડિયો, નહીયો વિવિધ પ્રકાર
મોહ તણે કર ચડીયો જડીયો માયાનલ,
તે અત જાણે અવર કો તુઝ વીળ નીનદ્યાલ

૧૩

૧૪

૯૦

મોહ મહીપતિ મહિમાહે ભાવે,
જેહ પ્રતે દોષનુ બવ ન ચાલે,
તાસ પ્રવમ પડ્યા જતુ દીના,
ધીવઁ કુ ચડ્યા જેમ મીના

૧૫

કામ

મોહ તણા ભટ ઉદભટ, મદ મચ્છર ઝુઝાર,
લોભ અશ્વોભ સદા વલી કોધ યોધ સીણુગાર. ૧૬

કાંમ નાંમ કરડો તિહાં, કટક તણો સિરદાર,
સેનાની માંની જન હાથ ભેડાવણુહાર. ૧૭

છંદ

તેહનો સખલો જગમાંહિ ભેરો, પડે જસ ભડ ત્રિભુવન સોરો,
પલકમાં પલકને જે નમાવે, એકલો આંણુ સહુને મનાવે. ૧૮

કામ

તે રાહુ મકરદેવજ, વિલગે મનની મોજ,
જેહને ચિહું દિસી અમકતી, કાંમની કરડી ફોજ. ૧૯

તરુણપણે તેજ પરે, તુરત થઈ અસવાર,
આતુરી આળખ કર ગ્રહી, મહિયલ કીરતી વિહાર. ૨૦

છંદ

નેહની જલ નાપી અપાર, પેલે એ ખાંતિસ્થ તે સકાર,
મૃગ જિમ પડે તિમ રાગ વાહ્યો, મૂઢ જન માંનની રસ ઉમાહ્યો. ૨૧.

કામ

સખલ પ્રાકમ મજ કરે, વાંકી ભમુહ કળાંન,
અતિ અણિયાલા ઠાલા અંજત લોચન ખાંણ. ૨૨

તાકી ચોટ ન ચુકે, મુકે અતિ સપરાંણ,
તિણે વેધે વેધક તણા, કાલી નાપે પ્રાંણ. ૨૩

છંદ

ખાંણુનો ઘાવો કેઈ નવી દિમે, પ્રગટપણે તોઈ વિશ્વાસ વીમે,
વેધે એ નર તણી માત ધાત, અહો અહો કેપ મહિમા વીધ્યાત. ૨૪

કાગ

તેહ જાણુ જળ લાગે, લાગે તળ સળ જ્ઞાન,
મુરિછત અતિ આકલ હોઈ, દૂધ દેવે અસમાન. ૨૫

સયણુ ત્રિલેખન મંજન, લોજન તસ ન મુહાય,
હા હાં કરતાં દિવસેં, જગતાં રયણી વિહાય. ૨૬

૭૬

અંધ પરે મુઠ તોડ નવિ દાઈ પેખે, ધન કણુ કંચન સવિ ઉવેખે,
સોઈ દિન આઉપામાહે લેખે, જુહા ત્રીયા તણુ દરસન દેખે. ૨૭

કાગ

ધણિ પરે રાગે લાગે, વિદ્યા તપ જપ જાય,
જ્ઞાન ધ્યાન કાને રહેં, માંને કોઈ ઉપાય. ૨૮

નિસ વાનર રટતો રહે, પરહરે પ્રસ્વ પ્રીત,
જળ તે સાપણી પાપિણી માનની મોહે ચીત. ૨૯

૭૬

કાંમની દાંમની પરે દેપાડે, તેહવી અમક નર કુંદ પાડે,
સાકણી પરે તરુઝદય વલગી, સોસે એ અંગ નવિ ધાય અલગી. ૩૦

કાગ

જગ ધુતારી નારી, જારી નરકની એહ,
મુહ મીઠી મન ધીઠી, માડે નેહ અનેક. ૩૧

કપટકલા જહુ કેલવે, મેલવે માયાપાશ,
નિજ વસ પાડે ભમાડે, નરને દેધ આસ. ૩૨

૭૬

નર તણુ ચિત પ્રહસાય લેવે, આપવે ચિત કોઈને ન દેવે,
તેહ ભણી દુપ તણી પાંજુ નારી, તત્ત્વદંષ્ટિ કરી એહ વિચારી. ૩૩

આઈ કુમર આપાઠો, અરહનક અણુગાર,
ચુકાવ્યા ચારિત્રી નંદીજેણ તતધાર.

અવલ એલાચી સારીયા, મુંઝ મહીપતિ અયાદ,
રાંક તણી પરે રોલવ્યા, મન માણ્યો વિપવાદ.

છંદ

સકી ચકાદિક જંહ દેવ, તે પણ આદરી તાસ ફેવ,
તે કુંણ અચરજ અધિકો કહીજઈ, મોહની આંણ મસ્તકે વહિજે

ફાગ

મોહ મહા ભવ પાંને, તાને નાચ્યો મહેશ,
ખંભ રમે કરમે કરી, પુત્રીસ્થૂં મુવિસેમ્.

કેસવ તે સવિ લગ્ન લોપી ગોપીરત્ત,
અહો તીહુ અણુજયકારી મોહ મહાઉનમત્ત.

છંદ

મોહ જિન વીરને ભવેં ભમાળ્યો, મોહ ચારિત્ર કિયા વગાળ્યો
મોહ ને કોહ એ સળલ ચોર, ગુણસ્થાન ઈગ્યાર લગેં જસ જોર

ફાગ

મત કોઈને લગાવ્યો મોહ મહાવેતાલ,
જેહ તો છુટે ન જત્રે, મણિ મંત્રે જંતલ.

સીર ધુણાવે ધીંગના, અંગના *
આઠ કર્મમાં એહની અવર કરે કુંણ હોડ.

છંદ

ધન તુંહિ એ શુણે મોહ મારયો, મોહ દલ દલીને તુંહિ જ વાર
સહુથી જગ જેહ ઈમં હરયો, લલો તેહનો તે મદ ઉતારયો.

* આ પંક્તિ મૂલ પ્રતમા આ પ્રમાણે અધૂરી છે.

ભરિ ભરિ ઝોરી પ્રેમ કી હો, પેલતિ ભક્તિ ગુલાલ,
 પુન્ય અળીર કી મુરલિતા હો, પાપ ગળે પયમાલ. આતમં ૮
 કુમતિ કુવરી કુપિ ગર્જ હો, ક્રોધ જનક 'ઠ' ગેહ,
 સુમતિ મહાસુપ માનિ કે હો, લાગ રહી પતિદેહ આતમં ૯
 ત્રિકુટ ત્રિવેણીતટ તિહા હો, શુષ્કત મદ્યન્ન કુજ,
 વમે પિલત તહા દ પની હો, મગન ભયે મુષપુજ, આતમં ૧૦
 રાધા દે બસિ હરિ ભગે હો, તજી ઔર ગમગીતિ,
 ઐમે કાશ્ય સફલ કલ્યો હો, મુદિ ૮ ભર્ગ અનિ પ્રીત. આતમં ૧૧
 નિસદ્દિન ઐમે પેલમે હૌ, પેલત કાલ અનંત,
 મદમતી સમુભતુ નહી હો, મમઝતુ હે મનિ મંત. આતમં ૧૨
 શ્રીલપમીવલલ કો ગ્યો હૌ, ઇહુ અધ્યાત્મ કાગ,
 પાવતુ પદ જિનરાજ દો હો, ગાવત ઉત્તમ રાગ. આતમં ૧૩

॥ ઇતિ અધ્યાત્મ કાગ સંપૂર્ણ ॥

[૩૪] ..

ઉદયવિજયકૃત

પાર્શ્વનાથ રાજગીતા

(સંવત ૧૭૨૮ આસપાસ)

છંદ^૧

સકલ મંગલ તણી કલ્પવેલી,
તીર્થ^૨ કરલગ્નિની^૩ જે સહેલી,
સરસતી વરમતી સરસ વાંભી,
આપ હિતહેતુ^૪ તે ચિત્^૫ આણી. ૧

સકલ મંપતિ તણા જે વિધાતા,
સકલ ભવિ^૬ બસ ગુણુરંગિ^૭ રાતા,
પાસપાસે^૮ તેહ દીપધ,^૯
હેજ તેજધ^{૧૦} શરીસૂર^{૧૧} જીપધ.^{૧૨} ૨

ઢાલ ફાગની^{૧૩}

તે સાહિબ સોભાગની નીરાગી ભગવંત,
થુણિવા^{૧૪} મુજ મતિ^{૧૫} બાગી ભાગી ભાવઠિ^{૧૬} તંત.^{૧૭} ૩
હવધ^{૧૮} આલસ પરિ છંડુ^{૧૯} મંડુ^{૨૦} પ્રભુચુ^{૨૧} નેહ,
જેહ થિકી^{૨૨} દુખ નિકસધ^{૨૩} વિકસધ^{૨૪} મુકબ^{૨૫} અછેહ. ૪

૧ ખીજ પ્રતમા 'અથ શ્રીરાજગીતા સિખ્યતે ॥ શ્રી ॥' એવી પંક્તિ શરૂઆતમાં લખેલી છે. ૨ લજની. ૩ તું હિત. ૪ ચિત. ૫ જીવિ. ૬ ગુણુરંગ. ૭ દીપે. ૮ તેજે; આની પછી 'કરી' શબ્દ લખેલો છે. ૯ સસીથુર્ય. ૧૦ જીપે. ૧૧ ખીજ પ્રતમાં 'ઢાલ ફાગની' ને બદલે 'ફાગ' શબ્દ લખેલો છે. ૧૨ થુણિવા. ૧૩ મતિ. ૧૪ ભવની. ૧૫ ભ્રાંતી. ૧૬ હવે. ૧૭ છાંડુ. ૧૮ માંડુ. ૧૯ પ્રભુચુ. ૨૦ થકિ. ૨૧ ભિકસ્યે. ૨૨ વિકસ્યે. ૨૩ દુખ.

૭૬

એક સુવિવેક પ્રભુ^૧ તું હિ હીમઈ,^૨તોહિથી^૩ હિયછું હેજ હીમઈ,^૪

એક તું કલપતરુરાય રોપ્યો,

અહા^૫ તનો પુણ્યઅઞાર^૬ ઉપ્યો.^૭ ૫

કાગ

ધન્ય દિવમ ધન^૮ તે ઘડી ધન^૯ મુઝ વેલા તેહ,જળ મુખદાયકનાયક^{૧૦} ત્રાયક નિરપમ્યુ નેહ ૬સરવર^{૧૧} જિમ કમલાકર દિનકર કેરઈ^{૧૨} તેજિ,^{૧૩}મનિ^{૧૪} વિકસઈ^{૧૫} તિમ^{૧૬} માહરૂ^{૧૭} તુમ મુપ નિરપત હેજ. ૭

૭૬

બુદ્ધ^{૧૮} ભગવત અરિહંત સામી,^{૧૯}સિદ્ધિમીમંતિનીભોગકામી,^{૨૦}આજ તું એક આધાર^{૨૧} મિલિઓ,^{૨૨}

આજથી માહરો દિવસ વલિઓ. ૮

કાગ

ભાવહિના^{૨૩} દિન નાઠા માઠા^{૨૪} હુમમન હુરિ,^{૨૫}મંગલમાલિકા બાલિકા રગમુરગ મનૂર.^{૨૬} ૯કામગવી^{૨૭} ધર^{૨૮} અંગણઈ^{૨૯} અતિ ઘણઈ^{૩૦} હેજ હમંત,ઉત્તમ નર લીલા કરઈ^{૩૧} જય વગઈ^{૩૨} મુખ^{૩૩} વિલમંત.^{૩૪} ૧૦

૧ પ્રભુ. ૨ દીસે. ૩ તેહથી. ૪ હિમે. ૫ અહા. ૬ પુણ્ય અંગાર. ૭ રોપ્યો. ૮ ધન્ય. ૯ ધન્ય. ૧૦ શુભદાયકનાયક. ૧૧ સરેવર. ૧૨ કંટે. ૧૩ તેજ. ૧૪ મની. ૧૫ વિકસ્યે. ૧૬ જિમ. ૧૭ માહરો; આ શબ્દ પછી આ પ્રમાણે પંક્તિ પૂર્ણ થાય છે: 'તાહમે નીન્યમ્યું નેહ' ૧૮ બુધિ. ૧૯ ગ્વામી. ૨૦ સિદ્ધીમીમંતનીભોગકામી. ૨૧ આદાર. ૨૨ મિલિએ. ૨૩ ભાવના. ૨૪ ત્રાગ. ૨૫ દુઃ. ૨૬ મનુર. ૨૭ કામગવી. ૨૮ ધર. ૨૯ આગમણે. ૩૦ ઘણે. ૩૧ કંટે. ૩૨ વરે. ૩૩ શુભ. ૩૪ વિવસંતી.

આજ હું પ્રભુ તણુધ^૧ મોહિ માતો,^૨
 આજ હું પ્રભુ તણુધ^૩ રંગિ રાતો,^૪
 આજ એ કામઘટ^૫ મધ^૬ હિ^૭ પાયો,
 મુરમણી^૮ આજ અણુચિત આયો. ૧૧

કાગ

સાહિળ સાંભલો વીનતી^૯ જે હતી બહુ દિન ચિત્ત,^{૧૦}
 આજ મિલ્યો^{૧૧} કરુણાકર^{૧૨} ઠાકુર તું જગમિત.^{૧૩} ૧૨
 એતા દિન તુમ સેવના^{૧૪} દેવનાદિ નવ કીધ,^{૧૫}
 ઠેવલ આસથી^{૧૬} પ્યાસથી^{૧૭} મોહસુરા મધ^{૧૮} પીધ. ૧૩

છંદ

મોહમાયા મહારંગનાણી,^{૧૯} પ્રીતની મોહમાયા નીસાણી,^{૨૦}
 મોહમાયા વસિ^{૨૧} વિશ્વ પડીઓ,
 મોહનધ^{૨૨} તંતુ જગજંતુ જડિઓ. ૧૪

કાગ

માયા જગિ ધૂતારી^{૨૨} જિતારી^{૨૩} નવિ જાય,
 એ^{૨૪} સંસારની છાયા^{૨૫} માયા^{૨૬} નવિ મુકાય.^{૨૭} ૧૫
 એ માયાઈ હરિ હર સુરનર શશધર^{૨૮} શૂર,^{૨૯}
 મોહ મહાશવપાનધ^{૩૦} વાનધ^{૩૧} પ્રગટયા^{૩૨} નૂર.^{૩૩} ૧૬

૧ તણે. ૨ મોહમાતો. ૩ તણે. ૪ રંગરાતો. ૫ કામઘટ.
 ૬ મેં. ૭ હિં ૮ શુભમણી. ૯ વિનતિ. ૧૦ ચિત્ત. ૧૧ મીલ્યો.
 ૧૨ કરુણાકરુ. ૧૩ જગમિત. ૧૪ સેવન. ૧૫ કીધ. ૧૬ પાસથી.
 ૧૭ મેં. ૧૮ મહારંગનાણી. ૧૯ નિસાણી. ૨૦ વને. ૨૧ તેહને.
 ૨૨ જગધૂતારી. ૨૩ જિતારિ. ૨૪ તે. ૨૫ માયા. ૨૬ છાયા.
 ૨૭ મુકાય. ૨૮ સસિધર. ૨૯ સુર. ૩૦ મહાસવવાને. ૩૧ પાને.
 ૩૨ પ્રગટયો. ૩૩ નૂર.

૭૬

ભવનપતિ^૧ ધરણિપાયાલલોક^૨,મનુજપતિ^૪ ચક્રિ તે^૫ મનુજલોક^૬,શક^૭ મુરલોક પશ્ચિ^૮ રાગ વાહ્યો,નારિપાયે પડ્યો રસ^૯ ઉમાયો.^{૧૦} ૧૭

કાગ

નગન^{૧૧} નચાવ્યો હો શકર ટિક^{૧૨} પરિ^{૧૩} ગિરિનાલ,ઉપરિ^{૧૪} અવર^{૧૫} ધરી ચિ^{૧૬} મુરનરિતા^{૧૭} અસરાલ.^{૧૮} ૧૮વિપ્લુ^{૧૯} તણી જે લીલા તે^{૨૦} મવિ બાણુઈ લોગ,પ્રહ્લાન^{૨૧} નિજ પુત્રી સાવત્રીસ્યુ^{૨૨} લોગ. ૧૯

૭૬

રામ^{૨૩} સીતાવિયોગ^{૨૪} વિલાપી,

રાહિણીલીણ અંદો સસપી,

નલ જિન્ધા તેહ પશ્ચિ^{૨૫} મોહ ચોર^{૨૬},રંક^{૨૭} પરિ રાપીઆ^{૨૮} આપ જોર^{૨૯}. ૨૦

કાગ

મોહ તણુઈ^{૩૦} કટક^{૩૧} ભટઉદભટ^{૩૨} રણસિણુગાર,કોધ માન^{૩૩} માયા મદ લોલ જિન્ધા મુઝાર.^{૩૪} ૨૧

૧ દુહા. ૨ ભૂવનપતિ. ૩ ધ ણુપાયાલલોકે. ૪ મનુજપતિ. ૫ વક્ર તે. ૬ મનુજલોકે ૭ એક. ૮ પશ્ચિ. ૯ રસનો. ૧૦ ઉમાલો. ૧૧ મૂળ 'નગન' શબ્દ છે પણ તે અર્થહીન છે તેથી બીજી પ્રતમા મળતો 'નગન' શબ્દ સ્વીકાર્યો છે. ૧૨ પ. ૧૩ ઉપની. ૧૪ અં. ૧૫ સી. ૧૬ ભુગ્તાએ. ૧૭ અમીગય. ૧૮ વિપ્લ. ૧૯ અહીંથી પ ક્રિત આ પ્રમાણે પૂર્ણ થાય છે : 'અણે સવિ લોગ'. ૨૦ પ્રહ્લાને. ૨૧ સાવત્રીસુ. ૨૨ ગમ. ૨૩ સીતાવિયોગ. ૨૪ આ શબ્દ બીજી પ્રતમા નથી. ૨૫ ચો. ૨૬ નક. ૨૭ તિપિ. ૨૮ જોર. ૨૯ તણે. ૩૦ કટકે. ૩૧ ભટઉદભટ. ૩૨ માન. ૩૩ મુઝાર.

તે માહિ^૧ પણિ^૨ સમરથ મનમથ અતિ ભડવાય,
મોહ વસિ^૩ જગ વ્યાપ્યો ઉઘાપ્યો નવિ જાય.

૨૨

૭૬

ચક્રધર હલધર^૪ વાસુદેવા દોષ^૫ વિહુ^૬ અવર દેવાધિદેવા,
મોહલીલા તણુધ^૭ જોરિ^૮ વાહ્યા,^૯
લોગદેલ સી^{૧૦} આરિ તન પાયા.

૨૩

૭૭

નંદિપેણુ પુણુ^{૧૧} સરિપા પુરુપા^{૧૨} ભાવનવીર,
આપાઠાદિક ગાઠા રાઠા રાપણુધીર.
મોહ જોહ અતુલી વલ^{૧૩} તેણિ^{૧૪} મનાવ્યા^{૧૫} આણુ,^{૧૬}
રાંક ઠીંક^{૧૭} કુણુ^{૧૮} આસિરધ^{૧૯} જગ^{૨૦} સિરધ^{૨૧} મોહમંડાણુ.^{૨૨}

૨૪

૭૮

મોહિ^{૨૩} મરુદેવી, મુતદુઃખ^{૨૪} રેલી,
મોહિ^{૨૫} રાજમતી પણિ^{૨૬} ગહેલી,^{૨૭}
મોહની લીહ^{૨૮} સઘલાં^{૨૯} પહેલી,
મોહની આણુ^{૩૦} કૌણુધ^{૩૧} ન ઠેલી.

૨૬

૭૯

મોહધ^{૩૨} મોવન^{૩૩} જાગિ^{૩૪} લાગ^{૩૫} તવ^{૩૬} રતિ^{૩૭} પ્રીતિ,^{૩૮}
મોહ તણી જાગિ^{૩૯} એક વા ટેક જગધ^{૪૦} જય જીતિ.^{૪૧}

૨૭

૧ માહિ. ૨ પણુ. ૩ વમે. ૪ હલધર. ૫ દોષ. ૬ વિહુ.
૭ તણુ. ૮ જો. ૯ વાયા. ૧૦ સિમ. ૧૧ પિણુ. ૧૨ પુરુપા.
૧૩ જાપ. ૧૪ તેણે. ૧૫ મનાવિ. ૧૬ આણુ. ૧૭ ઠીંક. ૧૮ કુણુ.
૧૯ આસર. ૨૦ જગ. ૨૧ સીમ. ૨૨ મોહમંડાણુ. ૨૩ મોહિ.
૨૪ મુતદુઃખ. ૨૫ મોહ. ૨૬ પિણુ. ૨૭ ગેલિ. ૨૮ આણુ.
૨૯ સઘલા. ૩૦ આણુ. ૩૧ કૌણુ. ૩૨ મોહ. ૩૩ જોવન.
૩૪ જાગે. ૩૫ લાગ. ૩૬ જવ. ૩૭ રિત. ૩૮ પ્રીત. ૩૯ જગ.
૪૦ જગ. ૪૧ જીત.

રાગૃ^૧ જ્વર અથાગૃ^૨ ભાગૃ^૩ શીલની^૪ લીહ,^૫
એકાદશ^૬ ગુણઠાણૃ^૭ ટાણૃ^૮ મોહની ગીહ^૯ ૨૧

૭૬૧૦

મોહ તે એમ^{૧૧} મિથ્યા ભમાડૃ^{૧૨}
આપણૃ^{૧૩} ફદ^{૧૪} જગજગુ પાડૃ^{૧૫}
દપતી દોહ^{૧૬} રગૃ^{૧૭} રમાડૃ^{૧૮}
સત પણિ^{૧૯} દોપ તમ નવિ દિપાડૃ^{૨૦} ૨૬

રાગ

મોહ તણૃ^૧ રમિ^૨ પરવસ^૩ સગલો^૪ એ સ સાર,
આદિઅનાદિ^૫ ગોદથી ભમતા^૬ દોહિલો પાર ૩૦
રામા^૭ રામા^૮ ધન ધન એ દોહૃ^૯ ગણૃ^{૧૦} સાર,
સાર ધરમ^{૧૧} તે નવિ કહૃ^{૧૨} તે ગતિ લહૃ^{૧૩} કિરતાર ૩૧

૭૬

એક એ^{૩૩} મોહ તે મહામાયા,^{૩૪}
એક એ^{૩૫} મોહ સ સારછાયા,
મોહ આનમની નીક રામા,
તેહના લો[ક]નૃ^{૩૬} ફેાડ ભામા ૩૭ ૩૨

૧ ગગે ૨ અથાગે ૩ ભાગે ૪ શીલિ ૫ નિલિ ૬ એકાદશ
૭ ગુણઠાણે ૮ ટાણે ખી ૧૦ હા ૧૧ એ ૧૨ ભમાડે
૧૩ આપણે ૧૪ ફદે ૧૫ પાડે ૧૬ દોય ૧૭ જગે ૧૮ જમાડે
૧૯ પણ ૨૦ દોપ ૨૧ નવિ ૨૨ વસ ૨૩ પનમે ૨૪ સગલો
ખીણ પ્રતમા 'એ' 'મધનો' રાગ પાના લખેનો છે ૨૫ આદિઅનાદી
૨૬ ભમતા ૨૭ ગમા ૨૮ ગમા ૨૯ જો ૩૦ સાન્ધર્મ ૩૧ કહે
૩૨ લહે ૩૩ ખીણ પ્રતમા 'એ' નયા ૩૪ મોહમાયા ૩૫ તે,
ખીણ પ્રતમા 'મોહ' પછી 'તે' લખેલો છે ૩૬ લોકની ૩૭ સામા

ફાગ

પાપિણી^૧ સાપિણી^૨ કામિણી^૩ દામિણી^૪ જિમ ચમકંતિ,^૫
વિવમ વિવયવિવ^૬ ચારી ખ્યારી^૭ રમઠમકંત.^૮ ૩૩

ભોલા ભરમઇ^૯ ભમાડઇ^{૧૦} પાડઇ^{૧૧} માયાપાસિ,^{૧૨}
દૂડ^{૧૩} પ્રપંચઇ^{૧૪} વંચઇ પંચઇ^{૧૫} નિજ મનિ રાસિ. ૩૪

૭૬

દૂધી^{૧૬} લલણી^{૧૭} મહા મોહમાતી, પુરુષ^{૧૮} પર પ્રેમચુરંગિ રાતી,^{૧૯}
કમંચંડાલનું^{૨૦} કરણુ લાગિ, પુત્ર વધવા તણી બુદ્ધિ^{૨૧} જાગી. ૩૫

ફાગ

પરદેસી^{૨૨} નૃપ લોલબ્યો રોલબ્યો દુષ્ટ જ્યુ^{૨૩} દાસ,^{૨૪}
નારી દુરગતિ મેલવઇ^{૨૫} ઢેલવઇ^{૨૬} કપટ વિલાસ. ૩૬

તોહિ જસ મુખ દીઠઇ^{૨૭} બીઠઇ^{૨૮} પુણ્યની^{૨૯} રાસિ,^{૩૦}
નારિ રૂપિ^{૩૧} મોહભૂમિ^{૩૨} ભવકૂપિ^{૩૩} ધરચો પામ. ૩૭

૭૬

ધન્ય^{૩૪} તુ^{૩૫} જિણિ^{૩૬} તિ^{૩૭} મોહ છતો,^{૩૮}
મોહ અર્ધિગંજણો તૂ^{૩૯} વસીતો,
મઇ^{૪૦} હવઇ^{૪૧} તોહિ દીદાર પાયો,
માનુ^{૪૨} ગંગાજલઇ^{૪૩} આજ નાદ્યો. ૩૮

૧ પાપણી. ૨ સાપણી. ૩ કામનિ. ૪ દાંમની. ૫ ચમકંત. ૬ વિવચારસ. ૭ પાઠિ. ૮ રમઝમકંત. ૯ ભમર. ૧૦ ભમાડે. ૧૧ પાડે. ૧૨ માયાપાસ. ૧૩ ક્રોડિ. ૧૪ પ્રપંચે. ૧૫ પંચે; આ શબ્દ પછી બીજી પ્રતમાં આ પ્રમાણે પંક્તિ પ્રણ્યાસ થાય છે: 'આણે નિજ મનિ નસ; ' આ પંક્તિનો 'વચઇ' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૬ પેપ. ૧૭ લલની; આ શબ્દ પછીનો 'મહા' શબ્દ બીજી પ્રતમાં નથી. ૧૮ પુરુષ. ૧૯ રંગનાતિ. ૨૦ કરણુચંડાલનું. ૨૧ કુંમનિ. ૨૨ પરદેસી. ૨૩ ચુ. ૨૪ દાંમ. ૨૫ મેલવે. ૨૬ ઢેલવે. ૨૭ દિદે. ૨૮ નીદે. ૨૯ પુણ્યનો. ૩૦ ગમ. ૩૧ રૂપે. ૩૨ મોહિણે. ૩૩ મવિકુપે. ૩૪ ધન્ય. ૩૫ તુ. ૩૬ જણે. ૩૭ તુ. ૩૮ જલ્યો. ૩૯ તુ. ૪૦ મે. ૪૧ હવે. ૪૨ માનું. ૪૩ ગંગાજલે.

કાગ

મોહ અરિ^૧ મુસમૂઘ^૨ પૂરણ^૩ પરમ પમાય,
સપેમર પરમેમર દેમરચગિત કાય. ૩૯

દેવ દયા કર^૪ ઠાકર^૫ ચ કર નિજરિ નિદાલિ,
દુપટાલક^૬ જગપાલગ નિજ જાલક પ્રતિપાલ ૪૦

૧૬

એતલા દિવમ દુપ માહિ^૭ દીઠા,
આજશી સર્વ^૮ તે દુપ નીઠા,
હવધ^૯ પ્રભૂ^{૧૦} સાર સભાલિ^{૧૧} દીજધ^{૧૨},
સુખ નિરાળાધ વઝી બોધિ^{૧૩} દીજધ^{૧૪}. ૪૧

કાગ

ફિરિ ફિરિ^{૧૫} મીનતી વીનતી બિનપતિ^{૧૬} દેતી કરાય,
ગિરુઆ^{૧૭} માહિબ આગલિ^{૧૮} લાગ લહી કહવાય. ૪૨

સામી^{૧૯} દુધ^{૨૦} તે બાણધ^{૨૧}
આણધ^{૨૨} નિજ ભણી નેહ,
એવક^{૨૩} વંછિત પૂરીધ^{૨૪}
ચૂરીધ^{૨૫} દુરિત^{૨૬} અછેહ. ૨૭ ૪૩

૧ અગ. ૨ મસમુઘ. ૩ પુરણ. ૪ કર. ૫ ઠાકર; આની પછીનો 'આકર' શબ્દ ખીલ પ્રતમા નથી. 'ઠાકર' શબ્દ પછી ખીલ પ્રતમા પંક્તિ આ પ્રમાણે પૂર્ણ થાય છે: 'નિજનુ તુહી નીલાય'. ૬ ખીલ પ્રતમા આ પંક્તિ આ પ્રમાણે છે: 'દુપટાલક પાવક તુહિ જ પ્રતિપાલ'. ૭ માહિ. ૮ સર્વ; ખીલ પ્રતમા 'સર્વે' પડેલા 'તે' લખેલો છે. ૯ હરે. ૧૦ પ્રભુ. ૧૧ સંભાલ. ૧૨ કિન્ને. ૧૩ બોધ. ૧૪ દિન્ને. ૧૫ ફિરિ ફિરિ. ૧૬ આ શબ્દ ખીલ પ્રતમા નથી. ૧૭ ગિરુઆ. ૧૮ આગલિ. ૧૯ સામી. ૨૦ દુધ. ૨૧ અણિ. ૨૨ આણિ. ૨૩ એવક. ૨૪ પૂરે. ૨૫ ચૂરે. ૨૬ દુરગતિ. ૨૭ છેહ.

૭૬

મેહથી^૨ મોર જ્યુ^૩ મોહ માચધ,^૪મુજ^૫ મનિ^૬ તુલ થકી રંગિ^૭ રાચધ,^૮માનું^૯ હવધી^{૧૦} મુજ^{૧૧} તું સહી તો,^{૧૨}માહરધ^{૧૩} અંગિ^{૧૪} આનંદ^{૧૫} જોડો.

૪૪

શ્રાગ

મુજ સમકિત અભુઆલીધં ટાલીધં દુપજનલલ,

સેવકજન^{૧૬} સંભાલીધં પાલીધં એમ પરમ કૃપાલ.

૪૫

મૃગતૃણ^{૧૭} મદ મોડીધં જોડીધં મુખ^{૧૮} ભરપૂર,નાણરયણ^{૧૯} મુજ કીજીધં કીજીધ^{૨૦} અદભુત^{૨૧} નૂર.

૪૬

૭૭

ગ્યાનધનનૂર^{૨૨} તે વિશ્વદીવો,આંધર^{૨૩} પુરવ^{૨૪} તે ચિરંજીવો,નાણતેજધ^{૨૫} કરી રાગ વાહધં,^{૨૬}શાંતિસુધારસકુંડિ^{૨૭} નાહધં.^{૨૮}

૪૭

શ્રાગ

હારિદ્ર^{૨૯} દુપ તે તવ લગધ^{૩૦} જળ^{૩૧} લગધ^{૩૨} ગ્યાન^{૩૩} ન હોઇ,^{૩૪}ગ્યાન^{૩૫} તણા જે દરીયા^{૩૬} તરિયા^{૩૭} તે સહુ કોઇ.^{૩૮}

૪૮

૧ દુહા. ૨ મોહયિ. ૩ જ્યુ. ૪ માચે. ૫ મુજ. ૬ મનિ. ૭ રંગ. ૮ રાચે. ૯ માનું. ૧૦ હવે. ૧૧ મુજ. ૧૨ તો. ૧૩ મોહ. ૧૪ અંગ. ૧૫ આનંદ. ૧૬ સેવકજન. ૧૭ મૃગતૃણ. ૧૮ મુખ. ૧૯ નાણરયણ. ૨૦ કીજી. ૨૧ અદભુત. ૨૨ ગ્યાનધનનૂર. ૨૩ અંધર. ૨૪ પુરવ. ૨૫ તો. ૨૬ વાહે. ૨૭ સાંત સુધારસકુંડ. ૨૮ નાહ. ૨૯ હારિદ્ર. ૩૦ લગે. ૩૧ જળ. ૩૨ લગે. ૩૩ ગ્યાન. ૩૪ ન હો. ૩૫ ગ્યાન. ૩૬ દરીયા. ૩૭ તરીયા. ૩૮ મેઘ.

લોગી ભમર ભરતેસર તે મરિયો^૧ થયો^૨ જાણ,^૩
તો^૪ આરીસાણુવનિમિ^૫ પામ્યુ^૬ કેવલનાણુ.^૭ ૪૯

૭૮

ગ્યાનપરિણિત^૮ થકી જોગ^૯ પામી^{૧૦}
ત્રિહિલીલાવતી જોહિ^{૧૧} કાગી,^{૧૨}
તેહ તીર્થ કર સવિ નમીજઈ,^{૧૩}
તેહની વાણી^{૧૪} અઘાપિ પીજઈ.^{૧૫} ૫૦

કાગ

નાણુલીલા^{૧૬} અલવેસર સંઘેસર મંડાણુ,
કેવલ^{૧૭} કમલાકારણુ ત્રિભુવનભાણુ^{૧૮} સમાણુ. ૫૧

જે ઇમ ગાવે^{૧૯} લાવઈ કાવઈ^{૨૦} તે ધન કોડિ.
નિત નિત રગવધામણી^{૨૧} અતિ ઘણી^{૨૨} પૂરવઈ^{૨૩} કોડિ.^{૨૪} ૫૨

૭૬

શ્રીવિજયદેવ તપગછરાજ,^{૨૫} શ્રીવિજયસિંહ ગુરુ વડ દિવાળ,^{૨૬}
વાચક ઉદયવિજયપ્રણીત પાસ જિનવર તણી રાજગીતા.^{૨૭} ૫૩

૧ સગ ૨ આ શબ્દ પછી પ્રતમા 'જગ' શબ્દ લખેલો છે ૩ જાણી
૪ સો ૫ આગિસાણવનમે ૬ પામ્યો ૭ કેવલનાણુ. ૮ જ્ઞાન-
પરીણિત ૯ યોગ ૧૦ પામી ૧૧ જોહી. ૧૨ કાગી ૧૩ નમીજો.
૧૪ વાણી ૧૫ પીજો ૧૬ નાણુલિલા ૧૭ મગલ ૧૮ ત્રિભુવનભાણુ
આ શબ્દ પડેલા બીજી પ્રતમા 'તાગ્યુ' શબ્દ લખેલો છે 'ત્રિભુવનભાણુ'
પછી મળતો મુખ્ય પાઠનો 'સમાણુ' શબ્દ બીજી પ્રતમા નથી ૧૯ આ
શબ્દ પછી મળતો 'લાવઈ' શબ્દ બીજી પ્રતમા નથી ૨૦ પાવે
૨૧ રગવધામણી ૨૨ ઘણી ૨૩ પૂરે ૨૪ કોડ. ૨૫ તપગચ્છરાજ
૨૬ દિવાળ ૨૭ પંચમી કડીના અંતે બીજી પ્રતમા આ પ્રમાણે પુષ્પિકા છે :
' ઇતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ ગજગીતાસ્તવન સપ્તર્ષુમ્ । એલા વીલજી લિપીકૃત
આત્માર્થ ॥ '

અનુપૂર્તિ

જિનચંદ્રસૂરિ કાગુ

(સં. ૧૩૪૧ આસપાસ)

અરે પણુમવિ સામિઉ સંતજી, સિવ વાઉલિ ઉરિ હારુ,
 અરે અણહિલવાડામંડણઉ સવ્વહ તિહુયણુસારુ;
 અરે જિણપવોહસૂરિ પાટિહિ, સિરિ સંજસુ સિરિ કેંતુ,
 અરે ગાઇવઉ જિણચંદ્રસૂરિ ગુરુ, કામલદેવિ કઉ પૂતુ. ૧

અરે હુયડજી તપિયઉ પેખિવિ, ન સહએ રતિપતિનાહુ,
 અરે ઘોલાવમ્;વસંતુ જ સવ્વહ રિતુહુ રાઉ;
 અરે આગએ તુંહ બલિ છતઓ, ગોરડ કરઉ વાલંબુ,
 અરે ઇસઇ વચનુ નિસુણેવિણુ, આગયઉ રલિય વસંતુ. ૨

અરે પાડલ વાલઉ વેઉલ, સેવત્રી જાઇ મુચકુંડ,
 અરે કુંદુ કરણી રાયચંપક વિહસિય કેવડિવિહુ;
 અરે કમલહિ કુમુંદિહિ સોહિયા માનસ જવલિ તલાય,
 અરે સીયલા કોમલા મુરહિયા, વાયઇં દડિખણા વાય. ૩

અરે પુરિ પુરિ આંણુલા મઉરિયા, કોઇલ હરણિય દેહ,
 અરે તહિ ઠએ દુહકએ ઘોલએ, મયણુહ કેરિય ખેહ;
 અરે ઇસઇ વસતિહિ હૂયએ, માધુ સ કેતિય માત્ર (૧)
 અરે અચેતન જે પાખિયા, તિન્હુ તણી જુગલિય વાત. ૪

અરે ઇસઉ વસંતુ પેખેવિ, નારિયકુંજરુ કામુ,
 અરે સિંગારાવએ વિવિહ પરિ, સવ્વહ લોયહ વામુ;
 અરે સિરિ મઉડુ, કનિ કુંડલ વરા, કોટિહિ નવસરુ હારુ,
 અરે બાહહિ ચૂડા, પાગિહિ નેઉર કઓ અણુકારુ. ૫

અરે સિરિયા મોડા લહલહહિ, ઠસતૂરિય મહિવટુ,
અરે ન.....

..... ટ પરિ હુયઉ દેવગણુ ભાઉ.

રિણુનૂરિહિ વજજ તિહિ ઉટ્ટિહિ શીલનરિન્દુ,
દેખિવિ ઉતકટુ વિમ્હિયઉ નયયુ વિ દેખિહિ વિદુ. ૨૧

અરે ટ્રેઠિહિ ટ્રેઠિહિ દીઠએ નાઠઉ રતિપતિ રાઉ,
નારીયકુજરુ મેદિહિવિ જોયએ છાડિય ખાલ (?) ૨૨

ધરણિદહ પાયાસિહિ પુહવિહિ પડિય લોઉ,
છતઉ છતઉ ઇમ ભણુઈ સગિહિ સુરપતિ ઇદુ. ૨૩

વદ્દાવણુઉ ઠરાવએ મગિહિ નિણુસરસૂરિ,
ગૂજરાત પાટણુ ભણુઉ નયલહ નયરહ માહિ. ૨૪

માલવા કી ગાઉલ ભણુહિ સયલહ લોયહ માહિ,
સિરિનિણુઅંદસૂરિ ફાગિહિ ગાયહિ જે અતિ ભાવિ,
તે ગાઉલ અરુ પુરુસલા, વિલસહિ વિલગહિ સિવમુહ સાથિ. ૨૫

[૩૬]

અજ્ઞાત કવિકૃત

વિરહ દેસાઉરી ફાગુ

(વિક્રમનો સોળમો સૈકો)

આજ સખી મન કંપએ, તાલાવેલિ કરેઇ,
ફાગુ-ખેલણુ દિન આવીઉ, પ્રિય દેસાંતર લેઇ. ૧

રાખીઉ સખી ! ન રહઇ એ, અણુરસ નાહ અબાંણુ,
ફુગો (૧) અંગિ ન લેદીઇ, યૌવન ધગઇ પરાંણુ. ૨

શ્લોક

પ્રાણેશ પ્રથમ પ્રયાણસમયે બહાકુલા પ્રેયસી
નીત્યા સ્થંત્ર સુધાક્ષતં દુર્લભઋણાન દાતું સરસ્યાગતાન્ ।
આસ્ફુર્જિત્ત્ત્રિપ્રયોગ દહન પ્રાણેશનં યાંચન
સ્વેદાદ્ ભક્તમભૂત વૃતમગતી નીરાંજનાં લજ્જના ॥ * ૩

આહિ દીહેલૂ અ વાજએ, દવિ દાઝઇ સખિ દેઉ (૧)
દાસિ તુહારી અ કંત રે, રહિ રહિ કિસી અ પરેઇ. ૪

કિ મુઝ મારિ કટાગડી, કઇ પ્રિય ગમણુ નિવારિ,
મોરઉ હેઅડલઉ હરિ લયઉ, વધરી અ વિરહ મ મારિ. ૫

મું પંથિ જાતાં મન જોલિ હાસઉ,
સખી સખી મારિ હુસિઇ વિધાસઉ,
દેખાં ન દે નાસ્તિ કવી સહૂ એ (૧)
કોઠીંગડે કાજ સરઇ કહૂ એ. ૬

* સ્વ. મો. દ. દેસાઈની નકલમા આ શ્લોક આ પ્રમાણે અશુદ્ધ સ્વરૂપમા છે. તેનુ મૂળસ્થાન શોધી શકાયું નથી.

હાંસલા વિણ કિસિઉં સરોવર, કોઈલિ વિણ કિસિઉં રાન,
વાલંબ વિણ કિસી ગોરડી, રહિ રહિ નાહ અન્નણ, ૭

ઇણ રતિ કોઈ ન નીસરઈ, મૂરખ તું ભરતાર,
રાઉ પહૂતુ રિતિ તણુઉ, યોવન પહિલઈ ભાર. ૮

વાઉલઈ અતિ મનોહર વાયઉ,
અંદલઈ રયણિ ઉપરિ ધાયુ,
કંત કાયર મન જાઈસિ ધર છાંડી,
તઈ જીવતઈ હઉતઈ હું નિ રાંડી. ૯

અહે માસ વસંત સ્વતીઆમણુઉ, કાંમિનીનું મન જાણિ,
પૂરિ હરખ ધરિ રહીનઈ જાલાપણુ રસ માણિ. ૧૦

કોઈલિ કરઈ ટહૂકડા, જઈઠડી આંજલા ડાલિ,
કાગુણિ ધરિ પ્રીય મેટહએ, યોવન પહિલઈ અગાલિ. ૧૧

મ લયિ કોઈલિ જોઈલિ તાહરી,
તાહરી ન રાપિ ન દાપિ તમ હરી,
અધર લઈ નખ દઈ મનની રલી,
હિવ કિહાં વિરહ્યાં મિલિઉ વલી. ૧૨

અહે વુલસિરિ વનિ મહિકએ, જહિકએ કરણી અંછાંહે,
કાંમિની વેસ નવા કરઈ, સ્વપિ રે કાગુણુગાહિ. ૧૩

કેમુઅડા રૂતીઆમણુ, ભમરલા રણુઅણુકાર,
આંપલા ચિહું દિશિ ફલીયા, વનિ જહિકઈ સહિકાર. ૧૪

આંપા તણુ કુશમિ મસ્તક ચિઉ અગાહી,
સાહી પયોધર ધરી કણુ એક વાહી,
વિનાણુગાર મુઝ ગિઉ વિનાણી,
સિઉ પૂછીઈ પરધરિ પીઉ પાણી ? ૧૫

કેસુઅડા રૂતીઆમણુ, વૂલીયા ગુહિર ગંભીર,
ઇણ રતિ કોઈ ન નીસરઈ, તું મનિ જાણિ આહીર, ૧૬

ખીલિ ખીજીરિ અ મુરિયં, ભમરલા રણજણકાર,
વાલંભ રહિ ન સકુ, યૌવન પહિલકે ભાર.

૧૭

વિરહિણી વશત પાવસ ઉદ્દસઇ,

કિહિ કહું સખી ! એ કુણુ દિસિ વસઇ ?

દિવસ બાઇ નવિ બાઇ રાતડી,

કહિ કહું સખી ! એ કુણુ વાતડી.

૧૮

જિમ જિમ કાવ્ય ગાઇઇ, તિમ તિમ પ્રીઅનિ ઘાઇ,
કિસિઉં કરું બહુ બહિનુંએ, મનિ દુખ હૈઇ ન સમાઇ.

૧૯

આઠ પહુર નિશિ આવટઉં, ન સુણઉં કાવ્ય નઇ રાસ,
દેખી સખી ! મોરું હૈયકઉં રે, લોહી ખંભઇ ન માંસ.

૨૦

માઇ મોર વનમાહિ કીંગાઇ, કંન કંત વડી વડી મનિ થાઇ,
દુઃખસાગરિ પથ્યાં દિન બાઇ, રાતિ વયરણિ કિમઇ ન વિહાઇ.

૨૧

વિરહ સંતાવએ પાપીકે, દાઝએ માઝિ શરીર,
તન મન યૌવન વિલસએ, નયણિ ન સૂકઇ નીર.

૨૨

જિમ બાલાપણિ પહિરણઉં, કંતિ વીસારિય તેમ,
ચારિ પહુર નિશિ આવટઉં, ચકવા ચકવી જેમ.

૨૩

કામ ધાડિ નિસિ માઝિમ ધાઇ, ચંદલઇ સુરત હુંદલિ વાઇ,
સ્થલ ભણી ધરધણી ધરિ લીલી, વીનવઇ સજન લાડગહેલી.

૨૪

નયણે ન દેખઉં એ નાહણુ, હૈઅડઇ ન સાંભરઇ હેજ,
આંસૂઅડાં ન ઊગાઇઆ, રોઇ રોઇ ભીની અ સેજ.

૨૫

સેજ તપઇ વિરહુ દહઇ, હૈઅડલઇ ખટકઇ હાર,
એક જ વાલંભ પાખઇ સુંનઉં સઘલઉં સંસાર.

૨૬

તપઇ તલાઇ ખટકઇ કલાઇ,

ન સકું સહી સૂકડિ અંગિ લાઇ,

વિનાણુગારુ મુઝ ગિઉ વિનાણી,

સિઉં પૂછીઇ માધવ દેવિ આણી.

૨૭

- દેવ ! દોહિલા દિન નીંગમઉ, કાટિ રે હેચડા ! કઠોર,
માઝિમ રાતિ મુંદઇ, કાંપજે કાજલકોર. ૨૮
- પ્રીય સંદેસઉ પાવીઉ, બિલીય ખડકીય ગારિ,
પાડલપરિગલ બહિકઇ, ભમરેલા રણઝણકાગ, ૨૯
- જલદનઇ જલ બંધૂચડા ગલઇ,
ઘર, ભણી મંધિ ચંગીચડા પુલઇ,
ઇમ જઇ કહિઉ વલિ મોરડા,
જલ, બિતરિ છઇ પાયર ઠોરડા. ૩૦
- એક મનુ ઘરિ આતિ રે, મેલિહ હેચાનુ મયલ,
સ્રીરસ છણિ ન માણીઉ, પુરુષ નહીં તે બયલ. ૩૧
- ચાંદલાં કરિ ચાંદ્રણઉ, મોરું વયલુ મુણેજિ,
એક સંદેસુ માહરુ, વાલંભ રેમિ કહેજિ. ૩૨
- બિનયા જલ નદી જિમ બેઉ,
'નાહુ નાહુ' ભણતી નિશિ રોઉ,
એઉ દુખ સખી ! એ કહું કહિ આગઇ ?
પ્રાણનાથ મુજ મૈથુન માગઇ. ૩૩
- છહ વયણિ પ્રીય દૂહવિઉ, તે મનિ પરહા વીસારિ,
ઇસઉ સંદેસુ તું તહિ ઝુરઇ ઘરનીં નારિ. ૩૪
- ચાંદ્ર કન્દેલી આ ચાંદ્રિણી, બહિણપણઉ દિરિ માઇ,
ઇસઉ સંદેસઉ તું કહે, હું તસ લાગી અ પાઇ. ૩૫
- રે ચાંદલાં રુઠિણિ (?) કૃપા કરિ તું જિ મોરી,
રે પાખીઆ પ્રગટ થાઇ મ દાસિ તોરી,
બુ ભેટિસિ હરિ વદન નીક ખેરી (?)
ભૂલી ભમઉ પ્રી રમ્યુ મુજ ચિત ચોરી. ૩૬
- મુણઉ રે સહી અ મમાંણી અ, સમિણકઉ નિસિબારિ દીઠ,
હસીય હસી પ્રીય રીઝવું, પ્રીય સેજડી અ બઇઠ. ૩૭

જાણું જઈ મુઝ પ્રીય આવિઉ નઈ ગલિ ઘાલીય ખાહ,
ઊઠીય પ્રીય પ્રીય કરતી, ન પ્રીય ન ગલિ ખાહ ૩૮

અહનિસિ ગુણ ગાઉ, આદલા માઠ લાઉ,
વિમરિ પડહુ વાઉ (?), કાન્હ બીજઉ ન આહુ,
મળિ કાણુ એક ન સૂતી, પ્રીયસિઉ હઉ વિગૂતી,
મન રસિ ખૂતી, એઠલી હુ વિગૂતી ૩૯

હવ પૂછઉ પડિત બેસીય, કિન્હુયા અહે કિસી છઈ રાસિ ?
ધૂલહડી દિન પૂનિમ હોલીય કાશુણ માસિ ૪૦

ઇસઈ સમઈ પ્રીય આવિનિ, હેયકલઈ જ્યજ્યકાર,
ગોરીય વચન સાલવી ઠરી, કામિનિ કરઈ ચૂગાર ૪૧

કાલી લવી ઓઢણિ અગિ રેટઈ,
આવી રહી જુ તુરણી તિસેટઈ,
હુ હેવ દેતા પડી જિ ખેટઈ,
જાણુઉ વિદેસી મુઝ ઠત લેટઈ ૪૨

અહે હરણિ કાગિની અ નિહાલએ, નાહુ જિ આવણુહાર,
અગિ મુરશુ કાચુઉ અનઈ અમૂલિક હાર. ૪૩

અગર કપૂરિહિ અરચિઉ રચિઈ દેહ શરીર,
ઠરીયલિ ઠકણુ ખલકઈ, અલકઈ પાઈ મજુર ૪૪

કડિઉ લગાવિ મેવનની જિ પટુવી,
લઈ ઠપૂર કરિ પાન તણી જિ કુલી,
ઇસિ સેઈ મુકડિ લેઈ કણારિ (?),
જુ લેટિસિ મદનમૃતિ તુ મ મારિ ૪૫

માગિ લગઈ સગિ માવટી, મગ્તકિ ભરીયા^૧ જુપ,^૨
લમહડીએ લમગ લમઈ, આડ^૩ યસઉ^૪ મુખરૂપ^૫ ૪૬

આંખડીએ^૧ રસ કજલ^૨ ઠરછં નવેરુ^૩ માર,
 ઠાંનિ મોતીલગ ખીટલી,^૪ કંઠિ નગોદર^૫ હાર.^૬ ૪૭

હોઠ^૭ મિઠિ હઠ ઠરછં પરવાલી,
 વેગિલછ લહિક્કઈ જિમ પાલી,
 મુખ^૮ વસુ^૯ પૂનિમચાદલુ^{૧૦}
 મત્રિ^{૧૧} કાન્હ^{૧૨} મેલવિ કાલુ.^{૧૩} ૪૮

અદનિ^{૧૪} લરીય^{૧૫} કચોલી^{૧૬} મુંડીય^{૧૭} મેર^{૧૮} વિચ્છાહિ,^{૧૯}
 ઇસઈ^{૨૦} પ્રીય આવીડ, હીડલઈ દૂઆઉ ઉચ્છાહ,
 હમી^{૨૧} હમી પૃછઉ વાતડી, પ્રીય સેજડી ણઈઠ,
 સવ^{૨૨} મુ અનિ મગો મચ્છઈ, વીમરિઉ દકખ ઊળીઠ. ૫૦

કાંચુ નળા કસળુ ગ્યા^{૨૩} ગટકઈ જિ તૂડી,
 ચાંપા પડ્યા વીળિ ચિકા^{૨૪} વિછૂટી,
 દીછ^{૨૫} ઘણુ હરપ હૂંઈ તિ વારઈ,
 સેજ મિલિ પ્રેતમ જિલિ વારઈ. ૫૧

૧ આંખડીએ. ૨ કજલ. ૩ નવેરુ. ૪ ખીટલી. ૫ એકાઉલિ. ૬ આ પંક્તિ પછી વચ્ચે પર લખાયેલી ઉચ્ચપ્રત (ઓળિયા)મા આ પંક્તિ મળે છે: 'સોવન દન દાડિમ ચઠા ગાલી, વીણાદક યમ લહિક્કઈ કાલી.' ૭ આ પંક્તિ વચ્ચે ૫૦ લખાયેલી પ્રતમા નથી. ૮ રાપડી. ૯ યમ. ૧૦ પૂનિમચાદલુ. ૧૧ મિન. ૧૨ કાન્હ. ૧૩ કચલુ. ૧૪ અદન. ૧૫ લરી અ. ૧૬ મુંડીય. ૧૭ સવન. ૧૮ વિચ્છાહિ. ૧૯ આ પંક્તિ ઓળિયામા આ પ્રમાણે છે: 'અચોન્નું પ્રી આવીયુ, ઉચ્છલઈ વચ્ચકાગ.' ૨૦ મુખ્ય પાદની ૫૦મી દડીની ખેત્રે પંક્તિઓ ઓળિયામા નથી; ૫૧ તેમની જગ્યાએ ઓળિયામા નીચે પ્રમાણેની પંક્તિઓ છે: ગચ્છા કચલુ તૂડી ગના, ઉગિ અંત્રિ હનિ ન માઇ, હરન સી હમી પ્રી રીઝલ, પ્રીય ગ્વં - હીય ગલઈ લાગિ. કિંદક ચૂં મહિન જાલ સનઈ ખીહાની, જાન્હલઈ આચલ લેઈ આકુવાલી.

૨૧ પંક્તિના ઉત્તરાર્ધમા અબ્દોનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે: 'ગટકઈ ગયા તૂડી.' ૨૨ થા. ૨૩ ૫૧મી દડીની છેલ્લી બે પંક્તિઓ ઓળિયામા નથી.

સોલ કલા સસિ^૧ ચાંદલુ,^૨ રોહિણિ તુ^૩ વર^૪ જાણિ,
ક્ષણિ^૫ એક રધણિ^૬ વિહાણિ,^૭

[ચંદલા]^૮ મ કરિ વિહાંણુ.^૯ ૫૨

રે કૂકડા ! વાસિ મ^{૧૦} ઇણિ^{૧૧} રાતિધ,^{૧૨}

સ્ત્રી^{૧૩} જાગિ તિવિ કરિ રે કાંઈ તાતિ ?

સુશવિયોગ ધિર મુંજ રથિ રાણુ,

લેઇસ મુંજર દેસ ખાણુઉ^{૧૪} (૧) ૫૩

અધર તંબોલી રંગીયા,^{૧૫} મરુઅ^{૧૬} સોહાવા^{૧૭} કંત,^{૧૮}

સહીયરમાહિ^{૧૯} રમંતી^{૨૦} એ, રંગિહિ લીનલા દંત. ૫૪

રસીયા રસિ વેધ્યા^{૨૧} રહિ,^{૨૨}

ભમર^{૨૩} ભમી^{૨૪} રસ^{૨૫} લેઉ,

રસકસવેધ ન જાણુતા,^{૨૬} તે નર જીવઈ કાંઈ ? ૫૫

૪૭દિને દિને ગચ્છતિ નાથ ! યૌવન,

યમસ્ય નિત્ય યદિ શક્તિરસ્તિ તે ।

મૃતાય કો દાસ્યતિ પિણ્ડસન્નિગ્રી તિલોદકે:

સાર્ધમલોમશં મગમ્ ॥ ૫૬

૧ શશ. ૨ પૂનિમચંદલુ. ૩ તુ. ૪ ધરિ અ. ૫ ક્ષણુ.

૬ રધણી. ૭ વિહાણીય. ૮ સ્વ. મોહનલાલ દેસાઈની નકલમા આ રથગે

‘અસાવધ’ શબ્દ છે પણ તે અર્થહીન હોવાથી ઓળિયામા મળતો

‘ચંદલા’ શબ્દ મુખ્ય પાદમા લીધા છે ૯ વિહાણુ. ૧૦ ‘મ વાસિ’

એ પ્રમાણે શબ્દક્રમ છે. ૧૧ માઝિમ. ૧૨ ગતિ. ૧૩ સ્ત્રીય.

૧૪ ઓળિયામા પણ આ પંક્તિ નીચે પ્રમાણે અશુદ્ધ રૂપમા છે : ‘રાજયોગ

ધર મંજરિ રથ ગાણુ, લેઈસ મંજરિ હેઈ દેવ આણુ.’ ૧૫ રંગીયા.

૧૬ મરુઅ. ૧૭ સત્વંધા. ૧૮ કંથ ૧૯ સહીયગમાહિ. ૨૦ રમતીય.

૨૧ રસવેધ્યા. ૨૨ ભમઈ ૨૩ ભમરા. ૨૪ ભમંઈ. ૨૫ ધન.

૨૬ જાણુઈ એ. ૨૭ ઓળિયામા આ શ્લોક મુખ્ય પાદની પછમી કડી પછી

આવે છે

ગોરી આ જો' રમઈ કરઈ^૧ નવેરા લોગ,
 અણુહિલવાડી^૨ પુર પાટણિ,^૩ વસઈ તિ વેધીયા^૪ લોક.^૫ ૫૭
 વિરહિ^૬ વસંત^૭ સો આવીડ,^૮ ફાગુણિ^૯ તરુણિ^{૧૦} ગાઈ,^{૧૧}
 રાજ કરૂં^{૧૨} રસીયા^{૧૩} ઘણુ,^{૧૪} સરસતિ તણુઈ પસાઈ.^{૧૫} ૫૮

॥ ઇતિ વિરહ દેસાઈરી કાવ્ય વસંત સમાપ્ત ૫૧૬

૧ કરઈ. ૨ અણુહિલવાડઈ. ૩ પાટણિઈ. ૪ સવેધી. ૫ આ કડી પછી ઓળિયામાં નીચેની કડી મળે છે :

ધનિ ધન પાટણુ નગર રે, ધિન ધિન ફાગુણુ માસ,
 હેયડ રસ ગોરી ઘણા, ધરિ ધરિ રમીઈ રાસ.

૬ વિરહ. ૭ વસંતિઈ. ૮ આગુણુ; આ શબ્દ પહેલાં મુખ્ય પાકમાં મળતો 'સો' ઓળિયામાં નથી. ૯ ફાગુણુ. ૧૦ તણુઈ; આ શબ્દ પછી ઓળિયામાં 'ગિસિઈ' શબ્દ મળે છે. ૧૧. દેસાઈની નકલમાં 'તરુણિ' એવો અશુદ્ધ પાક મળે છે. ૧૨ ગાઈ. ૧૩ રસીયા. ૧૪ ઘણુ. ૧૫ આ કડી પછી ઓળિયામાં નીચે પ્રમાણેનો અશુદ્ધ સંસ્કૃત શ્લોક છે :

શ્લોક

વસ્ય વસ્ય [મ]ન લિગાસ્વિતં દસગાય ચિત્તિયો મંદલં ।
 મંધમંતું પરિધાય યંચવી દદિ દદિ મમ મંતુન ગ્રાં પ્રિયે ॥

૧૬ ઓળિયામાં પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે :

‘ ॥ ઇતિ વિરહ દેસાઈરી કાવ્ય સમાપ્ત ॥ ’

અમરરત્નસૂરિ કાવ્ય

(વિક્રમના શ્રાવણમા સતદનો પૂર્વાર્ધ)

- અહે દેવલકમલાં રાજ્યે, છાજ્યે જગતદિણ્દિ,
અહે નીલવણ્ણ રક્ષીઆમણુ સુહામણુ પામ જિણ્દિ. ૧
- પણુમીય તાસુ પ્રભાવિહિ ભાવિહિ ગુણ ગાએસુ,
શ્રીઅમરરત્નસૂરિરાજ તાજા જઈ વાંદેસુ. ૨
- અહે શ્રી-શ્રીમાલ વખાણુઉં, જાણુઉં જ્ઞાતિસિણુગાર,
તહુણા સાહુ આનંદન નંદન લક્ષણુસાર. ૩
- મરગદિ માનસ કર્મિણિ ધર્મિણિ મરત અપાર,
જીણિ લિવરાવિઉં ચારિત્ર પાવિત્ર છૂછ કુમાર. ૪
- વિનયકીર્તિ અમિરામિહિ નાંમિહિ જાણુઉં જોઉં,
અંથ અનેક વખાણુએ, જાણુએ અગમસેઉં. ૫
- શ્રીહેમરત્નસૂરિ તૂઠા, પુઠા અગીરસધાગ,
મઈ હયિ સૂરિમંત્ર આપિઉં, થાપિઉં ગચ્છઆચાર. ૬
- તતક્ષણિ મન આણુંદિહિ છંદિહિ પુહતા સંધ,
નયર સહૂ પાલઈ ઉત્સવ, અભિનવ વત્સા રંગ. ૭
- શ્રીઅમરરત્નસૂરિશુર ગરુઆ, સરુઆ જાસુ ઉવએસુ,
પતર તેરાતરઈ જૂઝવઈ, રંજવઈ દેસવિદેસ. ૮
- ચાલઈ ભૂમિ નિહાલતા, પાલતા પંચાચાર,
તયિ જિતારી ઉચ્ચટ, ચક્રિયટ જીણિ હણિઉં માર. ૯
- તસુ મિત્ર વાહરઈ ધાયઉં. આયઉં માસ વચ્ચંન,
વનિ વનિ વનરુપતી ગદગદઈ, મદમદઈ મઝેર દાન. ૧૦

- તીજી વેલાં રમિ રાચઇં, સાચઇં રમણિ રમંતિ,
વઆભરણ સિણગારિહિ ભારિહિ તનુ તહકંતિ. ૧૧
- અહે લલના લલકઇં લહરઇં, પહિરઇં બહર ચીર,
ઝલહલઇં હાર નગોદર, સહોદર મન્મથ વીર. ૧૨
- તીહ કરિ કંકણ ખલકઇં, ઝલકઇં ઝામર માટિ,
પાએ નેહર ઝમઝમઇં, ઘમઘમઇં ઘૂઘરી ઘાટિ. ૧૩
- ઝીલઇં ઝોદિ ખડોખલી ચોકલી અહરિ ખંડ,
હીચઇં હેજિ હીચોલે, કચોલિ ધરઇં સિરિપંડ. ૧૪
- મથણગથ હવ વિસ્તગિહિ, ગહળારિહિ કરઇં કલ્લોલ,
પ્રીત્ય વિરહઇં દેમંતરી, સુંદરી મનિ ચકડોલ. ૧૫
- સંપત્તિ કારણિ જિણવર મુણિવર મનિ આણંતિ,
શ્રીઅમરરત્નસૂરિ પ્રસંગિહિ રગિહિ શુણ ગાયંતિ. ૧૬
- કાશુણ કાગ સીંહરિહિ પૂરિહિ મર વરિ માર,
ભગતિહિ મુગુર મદહાવઉં, કાવઉં જિમ સવિ વાર. ૧૭
- શ્રીઅમરરત્નસૂરિ મનોહર મુહુરુ ખાલકૂંઆર,
સ્તવતાં ભવિઆણુ, અમ્હ ઘરિ, તમ્હ ઘરિ જયજયકાર. ૧૮

॥ ઇતિ શ્રીઅમરરત્નસૂરિગુરુ કાગુ ॥ ૭ ॥

દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય

(સં. ૧૮૧૦ આસપાસ)

- પણમિય શિવગતિગામીય, સામીય સવિ અરિહંત,
સુરનરનાહનમંસિય, દંસિયસયલકુહંત. ૧
- ગાઇસુ મણુ આણુરાગિહિ કાગિહિ નેમિકુમાર,
જિણિ જગિ સયલ વિદીતઉ, જીતઉ બુજળલિ મારુ. ૨
- બારમઈ વર નયરિય, વઈરિય વારણુ સાર,
કંચણુમણિમય સુંદર મંદિર પોલિ પગાર. ૩
- મણુવંછિયસુરપાયવ, જયવકુલનહચંદ્ર,
તહિ અરિહલખણુ ટાલઈ, પાલઈ રાજ મુકુંદ. ૪
- બંધવ તાસુ સમાવિહિ ભાવિહિ ભવહ વિરતુ,
નેમીસરુ સિરિકુલહર, જલહરમામલગતુ. ૫
- સંખ પૂરિ જગુ બહિરિઅ, હરિઉ નાદિહિ મેહુ,
જિણિ બુચદંડિ પચંડિહિ કિઉ કેસવળલછેહુ. ૬
- સમુદવિજય-સિવઅંગળુ, અંગિ જી દસધણુમાણુ,
ખીજઈ નારી નામિહિ, કામિહિ અમલિયમાણુ. ૭
- રંભ સમાણિય રાણિય સરિસઉ દેવ મુરારિ,
પરિણય કાજિ મનાવઈ, નાવઈ નેમિ વિચારિ. ૮
- વિહસિય રતિપતિ ઋતુપતિ તઉ અવતરિઉ વસંત,
બુવણુપરાજય સંમુહુ વગ્મહુ ચલિઉ હસંતુ. ૯
- રાગ વસંતહ અવસરુ નવસરુ જાણિય ગાઇ,
કલિ દલિ કુસુમિહિ સોહઈ, મોહઈ મનુ વનરાઇ, ૧૦

- કેલિજલિ કમલિલિ લહકકં, બહકકં મલયસ્રમીર,
વાણિ મૂ મધુરિમ દાખં, ભાવં કૌમલ કીર. ૧૧
- કૌમલ કેલિ નિહાલિય બાલિય મેદહં માતુ,
ભમં સુ ભમરં રણિજણિ રણિજુણિ ઝુણિહિ સગાતુ. ૧૨
- દીસં વિહસંય તરુવર, સરવર કમલ યુગંધ,
પીજં સસિકર નયણિહિ, રચણિહિ મયણ સુખંધુ. ૧૩
- ઉત્તરચારિ ઉલ્લયર, કલ્પયર કુસુમિ વિકાસુ,
અંધકુ અમકં ચારિમ, દાડિમફલિ અહિલાસુ. ૧૪
- ગોરિય સંગિહિ હરિસિય વિહસિય, હસિય અશોક,
પેવિય જિમ પરિપંચિય પંચિય પંચિ સશોક. ૧૫
- કિંમુક કાનિ ત્રિહસં, દીસં જેમ હુવાસુ,
જે તરણી વિણ ચકિઉ ઝલકિઉ ઝેઉ હવાસુ. ૧૬
- દસ દિસિ વાસં સુવિભલિ પરિમલિ વડલુ વિસાલુ,
વેડલુ વાસિહિ વિહસં, અલિસય સેવિય-સાલ. ૧૭
- કુસુમં મેદહિય કેતકિ, કૌતુકિ વિલસં ભૂંગ,
વાચંનિય અતિ સુરહિય, વિરહિય હિયં વિરંગ. ૧૮
- દેખિય મધુરસપિજરિ મંજરિ વર સહકારિ,
ગોલં પંચમ રાગિહિ રાગિહિ કૌમલ નારિ. ૧૯
- દમણુક મરુચક તરુણિય કરુણિય ગંધનિવેસ,
જા વિહસં વર સાલં, માલં વચિય એસ. ૨૦
- વિરહિલ્લિજનમનુ કાંપં, ચાંપં ભુવણુ અણુંશુ,
બહલિય મહલિય કેલિહિ, કેલિહિ કામિય રંશુ. ૨૧
- નિય નિય કંતિહિ સરસિય સરસિય જેલં નારિ,
ગાં મધુર નિનાદિહિ, વાદિહિ છાંડં વારિ. ૨૨
- દાહિણુ પવનિહિ માચં, રાચં નારી કંતિ,
ભિગટણુક મન નંદનિ ચંદનિ કરં વસંતિ. ૨૩

[૩૮] જયશેખરસૂરિકૃત દ્વિતીય નેમિનાથ કાવ્ય ૨૩૫

વિલસઈ નવ નવ ભંગિહિ રંગિહિ યાદવ લોક,
લાછિલતાં કલુ લીજઈ, ક્રીજઈ યૌવનિ રોક. ૨૪

ભાસ-અવર દિવસિ ખડોખલિય ખેલઈ તિહુયણનાહો,
માઈતાઈ ખંધવિ ખલિહિ મત્તાવિઉ વીવાહો. ૨૫

અહો ખારમઈ નયરીય લોચ હુય હરિસ-રમાઉલ,
રાઉલિ દેઉલિ હાવિભાવિ તઉ નાચઈ પાઉલ,
ખહલિય છાંડઈ ઠામિ ઠામિ વર વંદનમાલા,
ઘરિ ઘરિ ખેલઈ રાસ ભાસ લલવલતી ગાલા. ૨૬

ઠેસવિ માગિય ઉચ્ચસેનધુય રાજલ નામિહિ,
સહજઈ સારુ સરીરુ બાસુ સંપૂરિઉ ઠામિહિ,
સિરુ વરિ વિઉલ વિસાલ વેણિ સુલલિય સુકુમાલ,
લાડિય લુહુડિય અદ્વચંદ સમ લડહ નિડાલ. ૨૭

સોહઈ ઠાંનિ કપોલ કંતિ લોચણિ અણિયાલે,
સરલઉ નાસાવંસુ, હોઠ વિહિ વિહિય પ્રવાલે,
વલ્લઈ વીણા વેણુ વંસુ સમુ કંઠિ નિનાહો,
પીણુ પચોહરજુયલુ કરઈ કરિકુંલ વિવાહો. ૨૮

ભાસ-રાજલદેવિય બુચબુચલો નલિણનાલ સુકુમાલુ,
અરુણુ સુરેહઈ પાણિતલો, નાઈ અશોક પ્રવાલુ. ૨૯

તિવલિય સુલલિઉ ઉચરદેસુ, પુણુ નાહિ સલ્લણિય,
દેખિય વિઉલુ નિયંબાળિણુ, શિરુ કવણિ મ ધૂણિઉ,
કરિતર શૂંડાદંડ સરિસ ભિરૂય સચ્છાયા,
કમલ સુકોમલ સરલ તરલ અંગુલિ જસુ પાયા. ૩૦

રહિય સરૂપારંભિ રંભ રતિ રતિ મેહ્લાવિય,
જિણુ સોહાગિ ગમારિ ગઉર ગારિવઉ ગલાવિઉ,
રૂપિ નિરૂપમ સહજિ કુમરિ યૌવનિ ગહગહએ,
ચંપકકુસુમ ગ્રહી વિમારુ, પરિમલિ મહમહએ. ૩૧

અહ સાવણ સિય છટ્ટિ ચલિઉ પહુ મોહિ અમોહિઉ,
ગિરિવર ગુરચંદ ગડચડંતિ ગયવરિ આરોહિઉ,
ભંભા ભેરી પમુહ તૂર રવિ ગયણુ બમાલઇં,
ચાલિય યાદવ તણિય ઠોડિ સીકરિય અમાલઇં. ૩૨

ભાસ-ગિતારઇં વર ગહિનડિય સાવ સલ્લિય લણુ,
ગેલિહિ ગાયઇં ગોરડિય મંગલ દોસવિહુણુ. ૩૩

તાર તુપાર તરગ તરલ તેજિય ટંપાવઇં,
યાદવ ભૂપિત કુલભારિ ભૂતલુ કંપાવઇં,
મેઘાડબરુ ધરઇં છતુ મુર આમર ઢાલઇં,
સિરિ મુરચંપકખૂંપ મહિડ, મોતીસરિ સાલઇં. ૩૪

કુંડલ કેઠિર હારુ ચારુ ચંદલિ આણુલિતઉ,
.....
નાહી રાજલ જલ મુગંધિ, સિણુગારુ કરેઇં,
સેત પટોલી કિસિમિમંત પાંહલઉ પહિરેઇં. ૩૫

સિરુ કસ્તૂરિય ભરિઉ, ભાલતલિ ટીલી દીપઇં,
ચલકઇં કુંડલઉ ત.....
જિનવરુ નરવર ઉગ્રસેન ધરતોરણિ પત્તઉ,
..... ૩૬

..... ભુઇં કાનિ રવિમંડલું છપઇં,
.....
મણિમય કંઠિય કંઠ પીઉ ઉરિ મોતિયુ-હારો,
ખિહુ ઠરિ ખલકઇં કણચચૂડ કંકણુ સિણુગારો. ૩૭

* મૂલ હસ્તપ્રતમાં કડી ૩૫, ૩૬ અને ૩૭ ત્રુટિત અને અવ્યવસ્થિત છે. કડી ૩૫નું બીજુ ચરણ પડી ગયું છે, કડી ૩૬ના બીજા ચરણનો ઉત્તગર્ધ અને મોથું ચરણ નથી, ૩૭મી કડીના પહેલા ચરણનો પૂર્વાર્ધ અને આખું ચે બીજું ચરણ નથી. ખુટતા અરો ઉમેરવા માટેના સૂચક ચિહ્ન હસ્તપ્રતમાં છે, પણ હાંસિયામાં ક્યાય એ ખુટતા અરો લખેલા નથી.

ભાસ-કડિ મણિમેહલ કિકિણ્ય, રુણિગુણિ ગણિહિ ગમોલ,
રિમિગિમિ કરતી નેઠરિય પગિ પિહરઈ સા બાલ. ૩૮

તઉ સજિ ખોલઈ, રાઈમતિ [તુ]હ પ્રિયતમુ આવઈ,
સામલ સરસ સરીર, રૂપિ રતિરમણુ નમાવઈ,
તરુણિમ લવણિમ સહિ સહુય તુહ સારઈ બાણઈ,
અગિમય અમિય સમાણુ આણુ દિન ગહિનિ વખાણુઈ. ૩૯

જિમ જિમ સામિય નેમિ નામુ, રાજલ નિમુણેઈ,
આઠ ભવંતરિ નેહિ હિયઈ તિમ તિમ વિહસેઈ,
સીપ સમાણે નયણિ નાહુ મુહકમલુ નિહાલઈ,
મોહ મેહીપતિ આણુ સખલ સા બાલિય પાલઈ. ૪૦

અંહ પેહુ પિકખઈ વાડમાહિ સસ સૂયર ખંધિય,
પૂછઈ પુણુ પઉંતાર પાસિ, ગજગમણુ નિરુધિય,
વિલવઈ એવડ જીવ કાઈ, સો કહઈ જીહારી,
એ સવિ હોસ્યઈ તુમ્હ વિવાહ ગઉરવિ ઉપકારી. ૪૧

ભાસ-તઉ મેહડાવઈ જીવ સવે, દેઈય અભયપયાણુ,
ભવહ વિરતઈ ચીંતવએ, સામી સહજિ સુખાણુ. ૪૨

હા હા નિય જિય કાજિ જીવ જિય સહસ વિણાસઈ,
સુરતરે સરસુ વિસુદ્ધ ધર્મ વિસયંધ ન પાસઈ,
યુવતી યૌવન દેહુ ગેહુ પરિવાર અસારો,
કીજઈ તિમ તીહં કાજિ અવર જીવહં સંહારો. ૪૩

ધિગ ધિગ વિષયવિકારવાસિ કિમ જશુ ધૂતારિઉ,
ભૂરિ ભવંતરિ ફેરિ ફિરઈ ઇમ હિયઈ વિચારિઉ,
ગજ રથ રગ તુરગ રમણિ રસ વિસયવિરતઈ,
મયગલુ પિહિય ચલિઉ નેમિ શિવરમણીરતઈ. ૪૪

ભાસ-તઉ મજાવઈ સિવિ મિલિય યાદવ નેગિકુમારુ,
નેમિ ન માનઈ માનિ રલિય લેવી સંયમભારુ. ૪૫

પેળિય વણ્ણુ ચલિઉ મોકિ સંકલિય રહેઈ,
 નેહુગહિલિય રાઈમએ ભૂખીઠિ પડેઈ,
 દેસયાયુ કરિ મોકલઉ સિરુ ઉરુ તાડેઈ,
 ભાભરભોલીય દલિય હારુ હા-રવ પયડેઈ. ૪૬

મૂંકી જીવતિય આજી પ્રિય જાઈ કિહાંઈ,
 નયણુ પસારિય રહિય કાજી કાજી ગિઈ વાઈ,
 સામી માન્યા વચન, છેહુ સહિ કાઈ દિખાડેઈ,
 અહવા વરસાલઈ વિવાહુ કિમ ચડેઈ સિરાડેઈ. ૪૭

અગણિય રાજલવયણુ દાણુ સંવત્સર દેઈ,
 દેવમ ગિરિવરિ સામિસાણુ સંજમસિરિ લેઈ,
 ચક્રિપન દિણિ અકલંક વિમલ કેવલસિરિ પામિય,
 ધણુઈ કાલિ રાઈમઈ સરિયુ સિવિ પત્તઈ સામિઉ. ૪૮

નવજીવણુભારિ સીલ સજી સોહાગિહિ સારે,
 મણુવંચિછય 'ફલદેઉ દેઉ મિનિદેવિ મદ્દારે,
 સિરિમહિંદમખ્ખહસૂરસીસિ જયસેહરિ કીજઈ,
 ફાગુ એઉ ભવિયણિ વસંતઋતુ રસિહિ રમીજઈ. ૪૯

ઇતિ શ્રીજયશેખરસૂરિકૃતા શ્રીનેમિનાથસ્ય ફાગુજ ધેન સ્તુતિઃ ॥૭॥

શબ્દકોશ*

શબ્દના અર્થની પછી નોંધેલા અંગ્રેજી અનુક્રમે આ સંગ્રહમાનો કાવ્યાંક તથા એમાંની કડી સૂચવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, અષ્ટરત્તરિ શબ્દ પછી ૨-૩ એ પ્રમાણે અંગ્રેજીનો ઉલ્લેખ છે. અર્થાત્ એ શબ્દ બીજા કાવ્યમાં (એટલે કે રાજ-શાખરસુરિકૃત ' નેમિનાથ કાવ્ય 'માં) ૩૭૭ કડીમાં છે.

સંક્ષેપસૂચિ નીચે મુજબ છે :

અ.	અવ્યય
અ. કિ.	અકર્મક ક્રિયાપદ
અ. ગુજ.	અર્વાચીન ગુજરાતી
અપ.	અપભ્રંશ
અગ.	અરબી
ક.	કન્નડ
કાઠિ.	કાઠિયાવાડી બોલી
કિ. વિ.	ક્રિયાવિશેષણ
ગુજ.	ગુજરાતી
ગ્રા. ગુજ.	ગ્રામ્ય ગુજરાતી
જૂ. ગુજ.	જૂની ગુજરાતી
દે.	દેશ્ય
ન.	નપુંસક લિંગ
પં.	પંજાબી
પા.	પાલિ
પુ.	પુલિંગ
પ્રા.	પ્રાકૃત
ફા.	ફારસી
બં.	બંગાળી

* આ મન્યસાહેબના પહેલા બે મનોના શબ્દકોશના અનુસંધાનમાં આ કોશ નોંધાવેલો છે.

ભૂ. કૃ.	ભૂત કૃદંત
મ.	મરાઠી
મા.	માગધી
માગ.	મારવાડી
વિ.	વિશેષણ
સ.	સર્વનામ
સ. ક્રિ.	સકર્મક ક્રિયાપદ
સં.	સંસ્કૃત
સ્રી.	સ્રીલિંગ
હિ.	હિન્દી

અકહું વિ. 'અકથ્ય, અવર્ણનીય.' ૧૪-૭૮ [સં. અકથ > પ્રા. અકહ]

✓ અકારિમ વિ. 'અકૃત્રિમ, સ્વાભાવિક.' ૭-૧૯ [સં. અ + કાર્મિક ?]

✓ અગાલ પુ. 'અયોગ્ય સમય, કવખત.' અગાલિ ૩૬-૨૧ [સં. અકાલ]

અચરિજ ન. 'અચરજ, આશ્ચર્ય.' ૨૯-૮૩ [આશ્ચર્ય > પ્રા. અચરિજ] જુઓ અચિરત.

અચિરત ન. 'અચરત, આશ્ચર્ય.' ૧૯-૬૯ [સં. આશ્ચર્ય > પ્રા. અચરિજ > અચિરજ] જુઓ અચરિજ.

અછરાયણ ન. 'નૃત્ય'. ૧૮-૩૬ [સં. અપ્સરાયન ?]

અટાલિ સ્રી. 'અટારી, હળું.' અટાલિહિં ૨-૧૭ [સં. અટાલી]

અડાગર ન. 'નાગરવેલના પાનનો એક પ્રકાર.' ૨૨-૪૫ ['અડાગર પાન'નો ઉલ્લેખ જૂના સાહિત્યમાં અન્યન પણ મળે છે : 'બીડહિં પત્ર અડાગરે તણુહિં, પરિમલ કમ્પ મુગધપ ઘણુહિં'—'અંગડ વિદ્યાધર રાસ' (સં. ૧૬૩૯), આદેશ ૩, કડી ૧૦૩; 'બીડા દીધ અડાગરે તણા, વાસવ-દતાઇ ફલ ઘણા'—એ જ, આદેશ ૬, કડી ૨૧૬; 'પાન અડાગરે કાથો નઈ ચૂનો...એણુધ ધવાણુધ તંબોલીવાડો'—'વર્ણનવીસી,' કડી ૧૯]

અણમણહિ વિ. 'ઉદાસ' ૨૯-૯ [સં. અન + મનસ]

અણરસ વિ. 'અગતિક.' ૩૬-૨ [સં. અન + રસ]

અણવટ પુ. 'સ્રીના પગના અંગુઠાનું એક ધરણું.' અણવટધ ૨૨-૨૮.

✓ અભુરત્તિ વિ. 'આસક્ત.' ૨-૩ [સં. અનુરક્ત]

✓ અદ્યુદ્ધ વિ. 'આશ્ચર્યજનક.' ૧૨-૧૦ [સ. અદ્યુદ્ધ]

અનુ અ. 'અને' ૧-૧ [મં. અન્યત્ > પ્રા. અન્ય > અપ. અનુ.]

અભિગ્ગહ પુ. [સં.] 'પ્રતિગા, ધાર્મિક નિયમ.' ૧-૩. આંજૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.

અભિપ વિ. 'નહિ ખાવા જેવું, અભક્ષ્ય.' ૩૦-૩૦૦ [સં. અમક્ષ્ય > પ્રા. અમક્ષ]

અમરી સ્ત્રી. 'દેવાંગના.' ૩૨-૬ [સ. 'અમર'નું સ્ત્રીલિંગ]

અમિય ન. 'અમી, અમૃત.' ૧-૧૨. મં. અમૃત > પ્રા. અમિય]

અમીસારણી સ્ત્રી. 'અમૃતનો પ્રવાહ' ૧૪-૨. [મુજ. અમી < પ્રા. અમિય < સં. અમૃત + સારણી]

✓ અરધલ વિ. 'પુષ્કળ.' ૨૨-૫૭. સર૦ જૂની ગુળ. 'પરિધલ,' 'પરધલ' = પુષ્કળ.

અર્પસી સ્ત્રી. 'ઉર્વશી, એક અપ્સરા.' ૨૭-૨૧ [સં. ઉર્વશી]

અલતઉ પુ. 'અળતો, સ્ત્રીએના પ્રસાધનમા વપરાતો લાલ રંગ.' ૪-૪૭ [હાથપગ રંગવામા અળતો વપરાતો એ પ્રસિદ્ધ છે, પણ પ્રસ્તુત અવતરણમાં અળતાથી હોક રંગવાનો ઉલ્લેખ છે. સં અરક્તઃ > અલક્ષઃ > પ્રા. અલત્તઃ] જુઓ આલતઉ.

અલવેસર વિ. 'મુન્દર, અલખેલો.' ૧૮-૧૪, ૩૨-૪, ૩૨-૪૬, ૩૪-૫૧. [અલવ + ઈધર = અલવેશર, અલવેસર. આ વિશે ચર્ચા માટે જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દમ્પતી' ગાંધીના શબ્દકોશમા અલવેસર.]

અલીઅલ પુ. 'લમરો.' અલીઅલિ ૧૨-૨ [સં. અલિલુલ > પ્રા. અલિલ].

અયજળા સ્ત્રી. 'એ નામનું નગર, અયોધ્યા.' ૧૦-૨ [સં. અયોધ્યા]

અવલ વિ. 'મુખ્ય.' ૩૨-૩૫ [અગ. અવ્વલ]

અવસર પુ. [સં.] 'સમાગલ, સલા.' અવસરિ ૬-૨૭. ['દિવાને આમ' જેવી રાજસલા માટે ગુજરાતના સરકૃત પ્રખ્યાતમાં 'સર્વાવસર' શબ્દનો પ્રયોગ છે. જુઓ 'પ્રત્યક્ષચિન્તામણિ' (સં. ૧૩૬૧)નો શ્રી. ૩૧

દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રીનો ગુજ. અનુવાદ, પૃ. ૯ અને ૬૮. ઈ. સ.ની ૧૪મી સદીમાં જૂની મૈથિલી ભાષામાં રચાયેલ જ્યોતિર્મઘકૃત 'વર્ણરત્નાવલિ' (પૃ. ૩૫)માં પણ 'ગળ કા સર્વાવસર'નો નિર્દેશ છે.]

✓ અસરાલ વિ. 'મોટું.' ૩૪-૧૮. [પ્રાચીન હિન્દી સાહિત્યમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ જોવામાં આવે છે. જેસલમેળના મન્થલડારમાના એક હસ્ત-લિખિત ગુટકામાં સંકેતધાને જતી યુવતિના વર્ણનમાં "સોલહી વનાય સ્યામાં, કામ હી કગલ કામાં, બિન્દુ ધકાને તામાં બની અસરાલ સી," એ પદમાં પ્રસ્તુત શબ્દ છે. સંદાસમાં એતું 'અસરાલ' ૩૫ મળે છે— "કુણા કરે યશોદા માના, નૈનન નીઝ બહે અસરાલ." આ. ગુજ.માં 'મોટું', પુષ્કળ' એ અર્થમાં 'અજગલ' શબ્દ છે, જે 'અસરાલ'નું સ્વરૂપાન્તર જણાય છે. અરં 'મજામજલ' ઉપગ્રથી એ સંભવે છે.]

અહ અ. 'હવે' ૧-૨, ૨-૨, ૨-૮, ૫-૨, છત્યાદિ [સં. અથ] ફાગુ-કાવ્યોમાં કડીના પ્રારંભમાં ઘણી વાર 'અહ' કે 'અહે' આવે છે. જુઓ અહિં.

અહર પુ. 'હોડ.' ૨-૮ [સં. અથર] જુઓ અહિં.

અહવ અ. 'અથવા.' ૪-૩૨ [સં. અથવા]

✓ અહવિ સ્ત્રી. 'સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, અવિધવા.' ૧૮-૭૬, ૩૭-૧૪ [સં. અવિધવા > પ્રા. અવિહવા, અવિહવ.] જૂ. ગુજ. અહહવ. સરં બં. 'એયો.']

અહિર પુ. 'હોડ.' ૩-૧૦ [સં. અથર > પ્રા. અથર] જુઓ અહર.

✓ અહઠ વિ. 'સાડાગણુ,' ગુજ. 'ભિડ, ભિડ;' સરં આકમાં 'ભિડાનો ધડિયો.' ૨-૨૨ [સં. અર્ધચતુર્થ > પ્રા. અદુદ્ધ. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલદવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં અહઠ. ત્યાં ઉલ્લેખ કરાયેલ સં. 'અધુષ્ટ' શબ્દ જૈન સંસ્કૃતમાં પ્રયોજાયેલ છે. પ્રા. 'અદુદ્ધ'નું એ સંસ્કૃતીકરણ જણાય છે.]

અહે અ. 'હવે.' ૨૫-૧, છત્યાદિ. કાવ્યાંક ૨૪ની બધી કડીઓના આરંભમાં 'અહે' છે. ફાગુકાવ્યોમાં કડીના પ્રારંભમાં ઘણી વાર 'અહ' કે 'અહે' આવે છે. [સં. અથ] જુઓ અહ.

અંઅ સ. કિ. 'બાધતુ, લટકાવતું.' અંઅઘ ૪-૧૪; અંઅઈ ૩-૧૫ [સં. અથ.]

અંજત વિ. 'કાજળ આંજેલ.' ૩૨-૨૨ [સં. અજિત.]

અંતગઠ વિ. 'એ બે બાજુમાં મુક્તિ પામનાર,' ૩૦-૧૩૭ [સં. અંત-
કૃત > પ્રા. અંતગઠ] આ બંને પારિભાષિક શબ્દ છે.

અંતેઉર ન. 'ગાણીનામ,' ૨-૫, ૩-૭ [સં. અંતઃપુર > પ્રા. અંતેઉર]

અંબ પુ. 'આંખાનું વૃક્ષ,' ૨૫-૧૧ [સ. આમ > પ્રા. અંબ]

અંબવણ ન. 'આંખાવાડિયું,' અંબવણિ ૪-૫૧ [સં. અમ્બવણ]

°લા ભૂત ક્રંદંતનો પ્રવય. ભુઓ આપણા 'આએ,' ૨૪-૧૨૦
હરપીયલા 'હરખ્યો,' ૧૪-૪૦; વળી પસરીયલામ્ 'પસર્યો,' ૧૪-૧૨૦.

આએરા 'અનુસા,' આએસિ ૧-૩ [સં. આદેશ] હાએ આદ્યમ્.

આગલઉ 'એક,' મુગ્ધ. 'આગસો,' ૨-૩ [સં. અગ > પ્ર. અગલ
લઉ > આગલઉ]

આછઉ વિ. 'ઝીણું,' મુગ્ધ. 'આછું,' દિ. 'અચ્છ' ૨-૧૨, આછાં
૨૨-૨૦ [સં. અચ્છ]

આસતઉ પુ. 'અળતો.' આસતઈ ૩-૨૧ [અળતાથી સ્ત્રીના નામ રંગવાનો અહીં ઉલ્લેખ છે.] લુઓ આસતઉ.

આવશ્યક ન. [સં.] 'જન ધર્માનુસાર સામાયિકાદિ નિન્યકર્મ' ૨૯-૧૮.

આસા સ્ત્રી. 'દિશા.' ૨૦ ૪ [મં. આશા]

✓ આહુણ પુ. 'પ્રજા' આહુણમે ૧૧ [સ. આ + હન]

આંકણી સ્ત્રી. 'કવિનામા આવતી ટેકની પંક્તિ.' ૨૪-૨, ૩૦-૧૨૧, ૩૦-૧૮૩, ૩૦-૧૯૫, ૩૦ ૨૧૭ [સ. 'મહનિસ > પ્રા. અરણિમા] લુઓ આંચલી.

આંગ ન 'મરીન્તો અવયવ.' આંગિ ૨૦-૪૪ [મં. અઙ] લુઓ આંગી.

આંગી સ્ત્રી. 'જન મૂર્તિનો ગણગાન.' ૧૮-૬૯. લુઓ આંગ.

આંચલી સ્ત્રી. 'કવિનામા આવતી ટેકની પંક્તિ.' ૨૮-૨, ૩૦-૧૭૨ [સ. અચન > આગવ + ધ] લુઓ આંકણી.

આંખર ન. 'કીમતી વસ્ત્ર,' શુદ્ધ. 'અમ્મર.' ૨૨-૨૦ [સં. અમ્મર]

ધગુ વિ. 'એક.' ૧૦-૨ [મં. દક = પ્રા. દક > મૂ. શુદ્ધ. ધક. સ૨૦ વં. દક]

ઉઅચટ સ્ત્રી. 'અભિમાન' (૬) ૩૭-૬.

ઉગટ લુઓ ઊગટિ.

ઉમા અ. ક્રિ. 'દોડવું, ચાલ્યા જવું.' ઉમાથ ૩૦-૨૩૫. ઊમાણી 'દોડીને.' [સં. રચાતિ > પ્રા. રચાઈ > મૂ. શુદ્ધ. ઊમાઈ-ઉમાઈ. 'ઉમાય' સ. રત્ન + યાન > ઉમાયુ ઉપરથી.]

✓ ઉમાહો પુ. 'ઉત્સાહ' ૩-૨૩; ઊમાહો ૫-૧૫. ઊમાયો 'ઉત્સાહિત થયેલો, આસક્ત.' ૩૪-૧૭; ઉમાહો ૩૨-૨૧; ઊમાહીઅ ૨-૨૭ [સં. રપ્માયિત > પ્રા. રમ્હાઈઅ]

ઉરડઉ પુ. 'ઓરડો.' ૧૨-૧૧ [મ. અપ્પરક > પ્રા. અઝારક] લુઓ ઓરડઉ.

✓ ઉલગ ઓ. 'ભેવા,' ગુજ. 'ઓળગ.' ૩૦-૨૨ [ક. જિજિગ 'સેવા.' ક્રિયાપદ તરીકે પણ 'ઉલગ' આવે છે.] જુઓ મહીગુજ્જૃત 'નલ-દ્વવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં અંગગોલગ્ય અને ઉલગ.

ઉલભઉ પુ. 'ઉપ્પા,' ગુજ. 'ઓળખો. ઉલભા ૧૬-૮૯ [સં. વપાલમ્મ > પ્રા. વપાલમ્મ]

✓ ઉવટ પુ. 'આડો દરનો.' ૨-૧૬ [સં. હદ્વર્મન > પ્રા. હવટ. 'ઉવટ' શબ્દમાં મં. વર્મન અંતર્ગત છે એ કાલક્રમે જુલાઈ મથુ. પરિણામે 'ઉવટ વાટિ' ('કાન્દકદેપ્રગન્ધ, ખંડ ૧, કડી ૪૬) જેવા પ્રયોગો મળે છે.]

ઉપલ ન. 'ખાંડણિયો,' ગુજ. 'જખળ.' ઉપલિ ૧૬-૪૩ [મં. હદ્વર્મન > પ્રા. હદ્વર્મન]

ઉગટિ ઓ. 'સુગંધી પદાર્થોનો લેપ.' ૧-૧૦, ૨-૧૪, ૬-૪૬, ૧૩-૮, ૨૧-૨૦, ૨૨-૩૨; ઉગટી ૧૮-૨૬ [મં. હદ્વર્મન > પ્રા. હવટન] સરં ગુજ. ઉગટણું = પીકી કે તે ઝાળવાની ક્રિયા]

ઉગામ્ અ. કિ. 'મુકાવું.' ઉગામ્યા ૩૬-૨૫.

✓ ઉદાસ સ. કિ. 'ખગાનકારે પડાવી લેવું.' ઉદાસીનઈ ૨૬-૧૩૩ [મં. હદાલિન > પ્રા. હદાલિન. અર્વાચીન ગુજરાતીમાં આ ક્રિયાપદ વપરાતું નથી. એના અન્ય પ્રયોગો માટે જુઓ વ્યયમેખરચરિત્ર 'ત્રિપુવનદીપક-પ્રગન્ધ,' કડી ૩૪; 'કાન્દકદેપ્રગન્ધ' ૧-૨૧૫, ૨-૧૫, ૨-૧૬, ૨-૪૪; 'અંગડવિદ્યાધર રામ,' ૪-૨૮૬, ઇત્યાદિ]

ઉતથુ વિ. 'ઉત્તન.' ૨૫-૩ [સં. હસત > પ્રા. હસત]

ઉબીઠ વિ. 'નિબિડ, ગાદ.' ૩૬-૫૦.

એકલમલ વિ. 'અદ્વિતીય પરાક્રમો.' એકલમલિ ૭-૭; એકલ-મલ્લુ ૫-૧૧

ઝારઉ પુ. 'ઝારો.' ઝારડઈ ૨૬-૮. જુઓ ઉરઉ.

ઝારસીમુ ન. 'મતી વખતે માથા નીચે રાખવાનું ટેકણુ, ઝાચીકું.' ૨૬-૨૮ [મં. હદ્વર્મન > પ્રા. હદ્વર્મન]

કકલિ ઓ. 'કેળ.' ૨૨-૪ [મં. કમરો > પ્રા. કમરો]

કુટિ પછીનો પ્રત્યય. ૮-૧૭, ૩૫-૨; *કુઓ ૩૫-૫; *કી ૩૫-૨૫
[આ પ્રત્યય જૂની ગુજરાતીમાં પણ વિરલ છે, પણ કવચિત્ એના અન્ય
પ્રયોગો મળે છે, જેમ કે 'કાન્ડકદેવગ્રંથ' ૧-૭૮ માં 'લાણ દેસ દેવકષ પાટણિ
દસ રીપંતા આપ્યા. '

કુતિગી ન. 'આશ્વર્વ.' કુતિગિ ૧-૧૭ [મં. વાંતુક]

કુલિલિટિ પુ. 'પંલે,' સર૦ શુજ. 'કોળિયો.' કુલિલિએ ૨૦-૮
[સ. કવલક]

કુચપચ સ્ત્રી. 'કકળાટ.' ૩૦-૮૬

કુચોલુ ન. 'પ્વાલો.' કુચોલા ૧-૧૪, ૨૯-૬૬, ૨૯-૧૨૧; કુચોલિ
૩૭-૧૪ [પ્રા. કચોલમ, શુજ. 'કુચોળુ'] જુઓ કુચોલા.

કુકકમ્ પુ. 'પ્રેમભરી વાકી દટિ.' ૬-૪૭; કુકકખાલું ૨-૧૭
[સં. કટાક્ષ > પ્રા. કટકમ્]

કુકખ સ. કિ. 'આખનો કટાક્ષ કરવો.' કુકખઈ ૨-૧૭

કુલુકઅર પુ. 'કરેણુ' આક. ' ૨૨-૨૦; કુલુકર ૧૪-૪૬ [સં.
કાળેંફાર > પ્રા. કળિઆર, કળિઆર]

કન્હુલી અ. 'પાએ, કને,' સપ્તમીનો અનુગ. ૩૬-૩૫ [સં. *કળે
> પ્રા. કળે + લ (સ્વાર્થિક પ્રસય) + ઇ. જુઓ 'પટ્ટિશતક પ્રકરણ'ના
શબ્દકોશમાં કન્હુલ]

કખાંન સ્ત્રી. 'કામકુ', ધનુષ્ય. ' ૩૨-૨૨ [ક્ષ. કમાન]

કચનાર સ્ત્રી. 'સ્તુતિ, પ્રશસ્તિ.' ૧૦-૧૬ ['પૃથ્વીયન્દ્રચરિત્ર' (પ્રા.
શુજ. કા. સં., પૃ. ૧૧૩)ના નીચેના અવનરણમાં આ અર્થ તદ્દન સ્પષ્ટ છે-
'કરઈ ભટ્ટ કધનાર' (ભાટ સ્તુતિ કરે છે). મૈથિલી ભાષાના 'વર્ણુરનાકર'
ગ્રંથમાં (પૃ. ૪૪) ભાટના શયુ વર્ણુવતાં એને 'કેવારી' (સ્તુતિ કરનાર)
કહ્યો છે. 'વસંતવિલાસ,' કડી ૩૦ ~ 'વહિલિ વિલુલા મહુઅર ખાકુ રચઈ
અણુકાર, મયાણુ રહઈ કિરિ આણુદિણુ ખંદિણુ કરઈ કધનાર.' એમાંના
'કધનાર' શબ્દનો 'સ્તુતિ' અર્થ સંભવે છે.]

કરયલ ન. 'હાથ.' ૧-૪; કરીયલિ 'હાથમાં.' ૩૬-૪૪ [સં.
કરતલ]

કરલ પુ. 'વાળ, કેથ.' ૨૨-૩૫ [સં. ફરલ] જુઓ ફરલ.

કરહું પુ. 'ઘિટ,' ૨૫-૧૭ [સ. કરમ > પ્રા. કરહ]

કરગી સ્ત્રી. 'હરણી.' ૨૨-૨૫ [સં. કુર્ગી]

કરિવાલ સ્ત્રી. 'તલવાર.' ૩૮ [સ. કરવાલ]

કલાઉ પુ. 'કલાપ.' ૨-૮ [સં. કરાપ > પ્રા. કરાવ]

કશિમ ન. 'ફૂલ.' ૨૨-૩૫ [સ. કુમ્મ] જુઓ કશિમ અને કુશમ.

કસથૂરિય સ્ત્રી. 'કતૂરી મૃગની નાભિમાંથી મળતો એક સુગંધી પદાર્થ.' ૫-૧૨; કસથૂરી ૧૦-૧૫ [સં. વસ્તુરીમ]

કસિમ ૨૨-૧. જુઓ કશિમ અને કુશમ.

કહાણી સ્ત્રી. 'વાત, વૃત્તાન્ત.' ૧૪ ૭૮ [સં. + કથાનિકા > પ્રા. કથાનિકા]

કંચુઈ પુ. 'કાચળી,' શબ્દ. 'કંચવો.' ૧૩-૫, ૧૩-૧૨ [સં. કંચુક > પ્રા. કંચુક]

કંચોલા ૩૮. જુઓ કંચોલુ.

કંન પુ. 'કૃષ્ણ, કાન.' ૩૬-૨૧ [મં. કૃષ્ણ > પ્રા. કંનહ] જુઓ કાનહ.

કંબ સ્ત્રી. 'સોટી, ઝડી.' ૧૮-૩૬ [સં. કમ્બા] જુઓ કંવ, કાંબ.

કંભ પુ. 'ધંડો.' ૨૨-૨૬ [મં. કુમ્મ]

કંવ ૩-૧૩. જુઓ કંબ.

કાઠીયા પુ. બ. વ. 'જે કાગણોથી જીવ હિતકારી માન પ્રાપ્ત ન કરી શકે તે.' ૨૭-૧૬ [આ કાગણોની સંખ્યા તેમ ગણવાય છે, તેથી તે 'તેર કાઠિયા' તરીકે ઓળખાય છે. આ જેન પારિભાષિક શબ્દ છે. 'ઉત્તરગાદ્યન સૂત્ર' (અધ્યયન ૩), નિર્ધૃક્તિગ્રાથા ૧૬૦-૧૬૧ અનુસાર આ તેમ કારણ નીચે પ્રમાણે છે—આજસ, મોઢ, અવસા, ગ્તંભ અથવા અડકાર, કોધ, પ્રમાદ, કૃપણતા, ભય, શોક, અજ્ઞાન, વ્યાકેષ અથવા દિકર્તવ્યમૃદતા, કુતૂહલ (ધન્દ્ર-જલાદિના અવલોકનનું), રમણ (પ્રાણીઓની સાકારી). 'કાઠિયા' શબ્દ સં. -કૃષિક > પ્રા. -કઠિઝ ઉપરથી વ્યુત્પન્ન થઈ શકે.]

કાદમ પુ. 'કાદવ.' ૧૫-૩૦. [સં. કર્દમ > પ્રા. કર્દમ. ઉત્તર. શુન્દરાતની યોલીમા આજે પણ 'કાદમ' પ્રચલિત છે.]

કાન્હડ પુ. 'કૃપણ.' ૯-૧૬; કાન્હડકે ૮-૭ [સં. કૃષ્ણ > પ્રા. વપ્હ > જૂ. ગુજ. કાન્હ + સ્વાર્થિક 'ડ.' સરં 'કહાનડો,' 'કાનુડો.'] જુઓ કંન.

કાવલી સી. 'બગડી, ચૂડી.' ૧૮-૫૩

કાંબ સી. 'મોટી.' ૧૦-૨૦. જુઓ કંબ.

કિર અ. 'ખગેખગ.' ૧-૧૨, ૧૮-૨૧; કિરિ ૨-૮, ૨-૮, ૯-૧૫.
[સં. કિલ]

કિરેણુ વિ. 'કરણુ.' ૩૧-૨ [સં. કરણ]

કિસોયરી વિ. 'પાતળી કેડાળી.' ૧૮-૫૪ [સં. કૃષોદરી].

કુરણી સી. 'કરેણુ.' ૨૨-૪૦ [સં. કરેણુ. એનાં 'કરણી' અને 'કરણી' એવા રૂપ જૂ. ગુજ.મા મળે છે; જુઓ 'વસંતવિલાસ,' કડી ૮૩. 'કરુણી' રૂપમાંથી સ્વર-વ્યત્યયથી 'કુરણી' આવે.]

કુરલ અ. કિ. 'ચીમો પાડવી તે' (ખાસ કરી પશુપક્ષીઓની ખાળતમાં)
કુરલંત ૩-૨૪ [સરં 'કુંજડિયાં કુરલાઈયા'—જૂના ગુજ. કુડામાં ('ભુદ્ધિપ્રકાશ,' પૃ. ૮૦, પૃ. ૭૩.) આ ક્રિયાપદ રવાનુકારી હોવા સંભવ છે.]

કુરેલ વિ. 'વાંકડિયા' (કેશને માટે). ૮-૧૧ [સં. વરલ] જુઓ કરેલ.

કુશમ ન. 'ફલ.' કુશમિ ૩૬-૧૫ [સં. કુચમ] જુઓ કરિમ અને કરિમ.

કુંબલી વિ. 'કોમળ,' ગુજ. 'કુંળી, કુંણી.' ૨૨-૨૬, ૨૨-૩૦; કુંબલી ૧૩-૩ [સં. કોમલ, અપભ્રંશકાળમાં એનું 'કૌલ' ઉપરાંત 'કુલ'—'કુંબલ' રૂપ થયું હોવું જોઈએ, જે ઉપરથી 'કુંળ,' 'કુંળી' આદિ વ્યુત્પન્ન થાય.]

કુંબકી સી. 'કાંચળી.' ૨૮-૪૧ [સં. વચ્ચુકી]

કૂઓ પુ. 'વહાણનો એક ભાગ, ફવાથંલ.' ૨૪-૨ [સં. કૂપ > પ્રા. વૂચ]

કૂપડિ સી. 'નાનો કૂવો. કૃષ.' ૧-૧૫ [સં. કૂંપ > પ્રા. વૂચ + સ્વાર્થિક 'ડિ']

કૃપાગરુ વિ. 'કૃપાનિધાન.' ૪-૧ [સં. કૃપાકર]

કેલવં સ. ક્રિ. 'ખિલવવું, વ્યવથિત વિકાસ કરવો.' કેલવઇં ૩૪-૩૬; કેલવિ 'મિશ્રિત કરે, મેળવે.' ૧૦-૧૫; કેલવે ૩૨-૩૨ [ક. 'કે' = 'કાળજી લેવી, સ્નેહ કરવો' ઉપગ્રંથી આ સંભવે છે. પ્રાચીન મ. માં પણ 'કેલવણે' આ અર્થમાં છે]

કેવલ ન. [સં.] 'સર્વશ્રેષ્ઠ જ્ઞાન, સર્વવૃત્તા, દેવલતાન.' ૩૦-૬૧; કેવલનાણું ૨-૨૭; કેવલી ધ્વં. 'દેવલતાની.' ૩૦ ૧૪૬ [આ જૈન પારિભાષિક શબ્દ છે.]

કેવી વિ. 'કેટલાક, થોડાક.' ૧-૧ [મં. જડપિ > પ્રા. કેવિ. જૂ. ગુજ.માં કેમ '૩૫ પણ છે]

કેહરિ ધ્વં. 'સિંહ, હસરી.' ૨૯ ૩૧ [સં. કેમરિ]

કેંગાર ધ્વં. 'મોગનો હેઠાવ.' ૩૦-૨૩૭ [રવાનુકારી]

કોઝલિ સ્ત્રી. 'કોયલ.' ૨૨-૧, ૨૨-૪૦ [સં. કોકિલા > કોહલા]

કોકોલા સ્ત્રી. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૨૨-૫૦

કોરણ સ્ત્રી. 'ધૂળની આધી' ૨૨-૫૦

કોસીસું ન. 'કોટ ઉપરનું ચોલાનું નાનકડું શિખર.' કોસીસાં ૧૮-૩૦ [સ. કવિશીર્ષક > પ્રા. કવિસિસ્સય, કહસીમય, કરસીમય]

ખગ્ગ ન. 'તલવાગ, ખડ્ગ.' ૧-૧૨ [સ. લઙ્ગ > પ્રા. લગ્ગ. ખીજ તરફ મ. લઙ્ગ > પ્રા. લઙ્ગ, અપ. રૂઢ > ગુજ. ખાંકુ]

ખડકી સ્ત્રી. 'ઘર આગળની ખાંધેલી—ખાંધાવાળી છૂટી જગા. કેલી.' ૩૬-૨૯ [દે. ખડકી]

ખડગ્ગ ન. 'તલવાગ, ખડ્ગ.' ખડગિણ ૧-૨૫ [સં. લઙ્ગ]

ખડાખલિ સ્ત્રી. 'ક્રિડા માટેની નાની વાવ' ૨-૫; ખડાખલી ૧૭-૧૪, ૩૭-૧૪; ધડાપલી ૧૬-૫૮, ૩૦-૨૩૦; ખડોખલિય ૧૦-૧૮ [પ્રા. લુટાલુટિયા] બુઝો મહીગાજૂત 'નલ દવદંતી ગસ'ના શબ્દકોશમાં ધડાપલી (ખડાખલી).

ખવ સ. ક્રિ. 'દૂર કરવું.' ખવઇ ૨૨-૫૩ [સં. ✓ લપ્]

ખંચ સ. ક્રિ. [પ્રા.] 'ખેતવું.' ખંચઇ ૪-૧૪

પાસા ન. 'એક ક્રીમતી વસ્ત્ર.' ૩૦-૧૯૭ [અર. ખાસ = પોતાનું, અગત. તે ઉપરથી 'વિશિષ્ટ, ઉત્તમ' એવા અર્થમાં આ શબ્દ હાલ વપરાય છે. પણ અહીં તેનો એ અર્થ નથી. પ્રસ્તુત સન્દર્ભમાં વસ્ત્રો સાથે એનો ઉલ્લેખ છે. ૫. મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી પામેની 'ભોજનવિચ્છિન્નિ'ની એક ઉત્તપ્રતમાં અન્ય ક્રીમતી વસ્ત્રો સાથે 'ખાઆ'નો પણ ઉલ્લેખ છે. તેથી અહીં આપેલા અર્થનું સમર્થન થાય છે. લુઓ—'પછમ ભલા વસ્ત્ર પહિરાયા. તે કાશુ ૨ કે દેવદુધ વસ્ત્ર, રત્નકંવલ, પામડી, ચિન્મા, પીંગદક, મસજજન, મીણી, ખુલખુલ-ચસમા, અતલસ, લાહિ. અટાણુ, પાસા, સેલા, મુલમુલ, નરમા, દોરીઆ, શ્રીશાપ, શ્રીઆપ, ખાઆ, અધાનરી, મદિમુદી, દુદામી, ભવરળ, ટસરીયાં, મુગટા, સિણીયા, કસખી, જરળાપ, મુખમલ, કંધીયા, ઇલામયા, નારીકુંજર પ્રમુખ પચરંગી વાગા પહિગયા. ']

પિણુ સ્ત્રી. 'અત્યંત અદ્ય સમય, ક્ષણ.' ૩૧-૨૧, ૩૧-૨૭ [મં. જ્ઞા]

પિમા સ્ત્રી. 'માફી.' ૨૭-૨૧ [સં. યમા]

ખીંટલી સ્ત્રી. 'ત્રીના કાનનું એક ધરેકું;' એના ઉપર મોતી પણ જડાતાં. ૩૬-૪૭. મહીગજકૃત 'નલ-દ્વદંતી ગસ,' ૪૩ ૧૯૨માં પણ આ શબ્દ છે.

ખુંપ યુ. 'માથા ઉપરનો પ્રુપનો એક શયુગાર.' ૧-૧૦, ૩-૧૫, ૧૪-૬૫; ખુંપુ ૨-૧૪, ૨-૧૮, ૩-૧૯, ૪-૩૦; ખુંપ ૬-૩૮, ૨૨-૨૮, ૩૬-૪૬માં ખૂપ છે. [દે. ખુપા]

ખેડ સ. ક્રિ. 'હાંકવું, ચલાવવું.' ખેડ્યા ૧૯-૨૦ [પ્રા. લેક. સર૦ 'મને મારીને રથડા ખેડો હો બાળા રાજ રે'—અભિમન્યુના રાસડામાં]

ખેલ અ. ક્રિ. 'ખેલવું, ક્રીડા કરવી.' ખેલય ૭-૪૦. ખેલા સ્ત્રી. 'ક્રીડા.' ૧-૨૭ [સં. શ્લે.]

ખેસા સ્ત્રી. 'ક્ષતિ, જિલુપ.' ૩૦-૧૨ [મહીગજકૃત 'નલ-દ્વદંતી ગસ,' ૪૩ ૩૪૯, ૬૨૮માં આ શબ્દ 'દ્વેષ' અર્થમાં વપરાયો છે. દે. ખસ = 'ખસવું, સરકવું' ઉપરથી.]

✓ ખેહ સ્ત્રી. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૩૫-૪ ['ખેહ' શબ્દ પ્રાચીન તેમ જ અર્વાચીન શુદ્ધરૂપમાં 'ધૂળ, રજ' એ અર્થમાં પ્રચલિત છે. પણ અહીં તે અર્થ બંધખેસતો નથી. અહીં ક્રોડિલાને 'મદનની ખેહ' તરીકે વર્ણવી છે.]

✓ ગઈદં પુ. 'હાથી.' ૧૪-૪૧ [સં. ગજેન્દ્ર > પ્રા. ગયંદ] જુઓ ગયંદ.

ગઉખ પુ. 'ઝરો, ગોખ.' ગઉખિ ૨-૧૭ [મં. ગવાક્ષ > પ્રા. ગવક્ષ, ગઝક્ષ. જૂ. ગુઝ.માં 'ગૂખ' ૩૫ પણ મળે છે.]

ગઉરઉ પુ. 'વરતુ' સામાન્ય કરવા કન્યાપક્ષ તરફથી અપાત્ર જમણુ, 'ગુઝ. 'ગોરવ.' ૩-૨૪ [મં. ગોરવ] જુઓ ગુરવ, ગોરવુ.

ગણુ પુ. 'ગુણુ, સદગુણુ.' ૨૨-૪૦, ૨૨-૫૭ [મા. ગુઝ.માં 'ગણુ' શબ્દ વપરાય છે.]

ગયંદ જુઓ ગઈદં

ગરભુ પુ. 'ગર્વ, અભિમાન,' મા. ગુઝ. 'ગરભ.' ૭-૩૪ [મં. ગર્વ]

ગલાલ પુ. 'રાના રંગનો સહેજ સુગંધીદાર ભૂદ્રો, ગુલાલ.' ૩૦-૨૦૭ થી ૨૨૮ [કા. ગુલાલ. 'કાન્ડકદ્રોમ્યન્ધ,' ખંડ ૩ની ભટ્ટાઉલીમાં આ શબ્દ 'ગુલાલ' રૂપે વપરાયેલો છે.]

✓ ગહુગહુ અ. ક્રિ. 'આનંદ પામવું.' ગહુગહુયા ૧-૩; ગહિગહી ૨૨-૧ ['સુગંધથી મહેકવું' એવા અર્થમાં પણ આ ક્રિયાપદ વપરાયેલ છે. રવાનુકારી. જુઓ મહીગજકૃત 'નેલ-દવદંતી રાસ,' કડી ૧૦૦૫]

ગહુખર અ. ક્રિ. 'ગભરાવું.' ગહુખરછ ૨૬-૨૪; ગહુખરી ૨૬-૨૭

ગહિર વિ. 'છોડો, ગભીર,' સર૦ ગુઝ. 'ઘેરો.' ૨-૩ [મં. ગમીર > ગહીર] જુઓ ગુહિર.

ગહિણિ વિ. 'ઘેલી.' ૧-૧૬, ૨-૧૨ [સં. પ્રદ + ફત્તી. સર૦ હિ. ગહિલી]

ગંગાજલુ વિ. 'ઘોડાની એક જાત.' ગંગાજલા ૧૪-૬૬.

ગંધવ ન. 'ગાન.' ૧૦-૧૫ [સં. ગન્ધર્વ > પ્રા. ગંધર્વ]

ગારડી પુ. 'સાપ ઉતારવાનો મંત્ર જાણનાર.' ૩૦-૧૨૬ [સં. ગારઢિક > પ્રા. ગારઢિઝ]

ગિરટ્ટુ વિ. 'મહાન.' ગિરટ્ટા ૯-૬ [સં. ગરિષ્ઠ > પ્રા. ગરિટ્ઠ]

ગુઝ સ્ત્રી. 'જાની વાત.' ૨૨-૧૪; ગૂઝ ૨૩-૧૦ [સં. ગુચ > પ્રા. ગુજ્ઞ. સર૦ ગુઝ. 'ગૂઝ' = ખીસું.]

ગુઝખી વિ. 'જુલમગાર.' ૨૬-૬ ['ગોઝખી' એવું પાડાન્તર પણ છે. અર. 'ગઝવી' ઉપરથી]

ગુણપંચાસિ વિ. 'ઓગણપચાસ.' ૨૯-૧૬૩ [મં. ઈકોનપંચાસાત > પ્રા. ઈગૂણપંચાસ]

ગુર પું. 'ગુર.' ૨૭-૨૩; ગુરહ ૧-૩ [સં. ગુર. પારસી ધર્મ-ગુરઓના નામ પાછળ ફેટલીકવાર 'ગુર' શબ્દ લાગે છે, જેમ કે 'બહેરામગુર' સર૦ ગુર. ગોર = પુરોહિત]

✓ ગુરવ પું. ૧૪-૭૦ [મ. ગોંવ > પ્રા. ગઠરવ] જુઓ ગઠિરઉ ગોરવુ.

ગુસાઇ પું. 'ગ્વામી, પતિ' ૨૦-૪૮ [મં. ગોસ્વામિન્. સર૦ હિ. ગોમાઈ, વં. ગુસાઈ, મ. ગોસાઈ, ગુર. ગોસાઈ, જેકે જૂની ગુર.ના પ્રસ્તુત પ્રયોગની તુલનાએ આ બધા અર્વાચીન પ્રયોગોનો અર્થફેર નોંધપાત્ર છે. અર્વાચીન પ્રયોગોમા એનો અર્થ 'ધર્મગુર,' 'માધુ' કે એવો છે. આસામીમાં અમુક કુટુંબના સભ્યને 'ગોડાઈ' કહેવામાં આવે છે (ટર્નર, 'નેપાલી ડિક્શનરી' પૃ. ૧૫૦) ન્વા એનો અર્થ ઉપયુક્ત 'ગુસાઇ'ને કંઈક મળતો છે.]

ગુહિર વિ. 'મંલીર.' ૬-૮૨. જુઓ ગહિર.

ગૂજરીડી વિ. ગુજરાતની સ્ત્રી, ગુજરાતણ. ૭-૨૫ [મં. ગુર્જર > પ્રા. ગુજર > ગૂજર + આર્થિક 'ડી,' 'ગૂજર' કે 'ગૂજરી'નો અર્થ 'ગોવાળ અને 'ગોવાલણી' ખાતુ થાય છે તે ગુર્જર પ્રજા મુખ્યત્વે પશુપાલક હતી એ સ્પષ્ટ છે.]

ગૂજરાત સ્ત્રી. 'ગુજરાતો પ્રદેશ.' ૩૬-૨૪ [ગુર્જર દેશ માટે પ્રયોગાયેલો આ 'ગુજરાત' શબ્દ વિક્રમના ચૌદમા શતકના પૂર્વાર્ધ જેટલો જૂનો હોઈ અત્યંતો છે. આ પ્રકારના અન્ય પ્રયોગો માટે તથા આ શબ્દની સિગની ચર્ચા માટે જુઓ 'ઇતિહાસની ફેડી' લેખસંગ્રહમા "પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમા 'ગુજરાત'ના પ્રયોગો" એ લેખ. આ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ 'ગૂજર' + બહુવચનના અરબી પ્રત્યય 'આત' ઉપરથી અપાય છે. જુઓ નરસિંહરાવ દિવેટિયા, Gujarati Language and Literature, Vol. II, પૃ. ૧૯૪ ૨૦૨; તથા 'ઇતિહાસસંગ્રહન નિર્મલસંગ્રહ,' પૃ. ૧-૨૪માં 'ગુજરાત' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ વિષે શ્રી. બેચરદાસ દોશી અને શ્રી. કેશવગમ શાસ્ત્રીના લેખો.]

ગૂડી સ્ત્રી. ' નાની ધન, ' ૬-૨૩ [આ કન્નડ ત્રણશબ્દ છે. ચૈત્ર સુદિ મેકમથી શરૂ થતા દક્ષિણી નવા વર્ષ માટે ' ગૂડી પડવો ' શબ્દ છે એમાં ' ગૂડી ' શબ્દ ધનના અર્થમાં છે. એ દિવસે ધનનાં તોરણ બાંધવામાં આવતાં. જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનો પ્રયોગ વારંવાર મળે છે, જેમ કે— ' ત્રિભુવનદીપક પ્રબંધ, ' કડી ૨૮૦; મહીરાજકૃત ' નલ-દ્વંદંતી રાસ, ' કડી ૧૨૩, ૩૯૧; ઇત્યાદિ.]

ગોકલ ન. ' ગોકુલ. ' ૧૯-૨, ૧૯-૫૯; ગોકલિ ૧૯-૩૪, ૧૯-૩૬ [સં. ગોકુલ]

ગોરણ પુ. ૨-૨૩, જુઓ ગઉરઉ, ગુરવ [સં. ગૌરવ > પ્રા. ગઠરવ]
ગોવ સ. કિ. ' છુપાવવું. ' ૩-૨૬ [સં. ગોપ્ > પ્રા. ગોવ. જુઓ ' સિદ્ધાંત, ' ૮-૪-૩૩૮ — " જે ગુણ ગોવધ આપણા પયડા કરધ પરસ્તુ । તસ્તુ ઉઉ કલિજીગિ દુલ્લહહો બલિ કિન્નજિ સુઅણસ્તુ ॥ "]

ગ્રંથેક ન. ' એ નામનું દેવવિમાન. ' ૨૪-૭ [સં. ગ્રંથેયક. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

ઘઘરિ સ્ત્રી. ' ધૂધરી. ' ૩-૨૧; ઘઘરિયાલિ ' ધૂધરીવાળી. ' ૨-૨૧; ધાધરિ ૧-૧૫ [સં. ઘર્ષરી > ઘમ્ભરી. એમાંથી સંયોગલોપે પૂર્વસ્વરદીર્ઘત્વથી નિષ્પન્ન થયેલો ' ધાધરી ' (ધૂધરી) શબ્દ અન્યત્ર પણ મૂ. ગુજ.માં વપરાયેલો છે.]

ઘરસ્ત ન. ' ઘરની વ્યવસ્થા. ' ૩૦-૧૭૬ [સં. ગૃહસ્થ > પ્રા. ઘરસ્ત]

ઘરેત પુ. ' ગૃહસ્થ. ' ૩૦-૮૬ [મ. ગૃહસ્થ]

ઘાઘ સ્ત્રી. ' ઉતાવળ, ઉત્સુકતા. ' ૩૭-૧૯ [સં. ઘાત > પ્રા. ઘાઘ ?]

ઘાટ પુ. ' સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર, ' સર.૦ ગુજ. ' ઘાટડી. ' ૨૭-૪

ઘ્યઘ પટ્ટીનો પ્રત્યય. પૂરવજનમચ્છ ૨૦-૧૧ [સં. 'ત્યક > પ્રા. 'ચઘ; સર.૦ પ્રા. અદ્યેચઘ, તુલ્યેચઘ આદિ] જુઓ 'ચી.

ચઉમાસ ન. ' ચોમાસું, વર્ષાઋતુ. ' ૧-૩; ચઉમાસિ ૧-૨૬ [સં. ચાતુર્માસ > પ્રા. ચાઠમ્માસ, ચઠમાસ]

ચઉમખ વિ. ' ચાર મુખવાળું, ચાર દરવાજાવાળું. ' ૧૮-૧૧, ૧૮-૪૦ [સં. ચતુર્મુખ > પ્રા. ચઠમ્મુહ. આ પ્રકારની જૈન મૂર્તિ અથવા મન્દિરને ' ચોમખજી ' કહેવામાં આવે છે.]

ચઉક પુ. 'સાથિયો, 'શુઝ. 'ચોક. '૯-૩ [મં. ચતુષ્ક > પ્રા. ચતક]

ચમોસાલ વિ. 'ચિશાળ. '૧૮-૬. આ શબ્દનું 'ચઉસાલ-ચુસાલ' ૩૫ પાંચ વપરાયેલું છે. ભુજો મહીગજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ, ' કડી ૧૭૫; 'પૃથ્વીચન્દ્રચરિત્ર' (પ્રા. શુઝ. કા. મં., પૃ. ૬૬). [મં. ચતુઃશાલા > પ્રા. ચત્રસાલ]

ચકડોલ ઓ. 'સંકલ્પવિકલ્પ. ' ૩૭-૧૫ [મં. ચમદોલા > પ્રા. ચકદોલા, ચકદોલ]

ચટકાં ન. 'ગાળકો. ' ૨૯-૧૧૬ [મ. ચેટ ઉપરથી ?]

ચતુરિમ ઓ. 'ચતુરાર્ધ. ' ૨૦-૪ [મ. ચતુરીમા]

ચમક ઝ. કિ. 'ચમકવુ. ' ચમકિય ૧-૪; ચમકિય ૧૮-૧૭ [સં. ચમરદત > પ્રા. ચમકિય, સરં ૨૦ શુઝ વિ. 'ચોકવુ. ']

✓ ચરક પુ. 'ચોર, છુટારો. ' ૫-૧૩, ૭-૮; ચરકરાઉ 'ચોરનો રાખ. ' ૬-૫૪ [પ્રા. ચરક < મં. ચર + સ્વાર્થિક 'ટ' જૈન સંસ્કૃતમાં 'ચરક' શબ્દનો પ્રયોગ મળે છે.]

ચચ ઝ. કિ. 'સ્વર્ગમાંથી નીચે આવવું, પડવું. ' ચચનિ ૩૦-૨૩૨; ચચિનધ ૨૯-૧૫૩ [સં. ચચ]

ચંપલુ પુ. 'ચંપાનો છોડ. ' ચંપલા ૨૩-૯. 'ચાંપલા' ૩૫ ભૂ. શુઝ.માં મળે છે—'ચાંપલા તથ્યરતી કલી નીકલી સોવન વાનિ' ('વસંત-વિલાસ, ' કડી ૩૧) [ચમ્પક > પ્રા. ચંપમ + લ]

ચાચર ન. 'ચોગાન. ' ૨૧-૧૮ > પ્રા. '૧૮-૨૧

ચામરહારી ઓ. 'ચામ' '૧૮-૨૧

ચાલિ ઓ. 'રહિ, ચાલ. ' ✓ ચર

ચા 'કાચવું. ' શુ '૧

'ચલ' 'અર્થમાં ભુજો

દવદંતી '૨

ચાંડ '૩૬-૪૬

ચાંઈ '૨

ચાંદરણી બુઓ ચાંદિણી

ચિત્રસાલી સી. 'જ્યાં ચિત્રો ગોઠવ્યાં હોય એવું' દીવાનખાનું, ચિત્ર-
શાલા. ' ૨૨-૨૪, ૨૩-૧ [સં. ચિત્રશાલા]

ચિત્રાંમ ન. 'ચીતરામણ, ચિત્રકામ. ' ચિત્રાંમિ ૧૬-૬૭ [સં. ચિત્ર
+ મયદ્ પ્રત્યય]

ચિંન ન. ' નિશાની. ' ૩-૧૮ [સં. ચિહ > પ્રા. ચિન. સરં ગુજ. ચેન]

ચી પત્રોનો પ્રત્યય. કુમુમાંચી ૧૩-૧૨; જાચાં ૧૪-૩૨ બુઓ 'ચમ્.

ચીપલ પુ. ' કાદવ. ' ચીપલિ ૨૮-૮૦ [દે. ચિખલ, મ. ચીકલ]

ચુલસી વિ. ' ચોરાશી. ' ૧૦-૪ [સં. ચતુરસીતિ > પ્રા. ચલસી]

ચુહકું ન. ' બજાર, ' ગુજ. ' ચૌકું. ' ચુહકિ [સં. ચતુર + હક >
'પ્રા. ચલહક]

ચેલુખેપ પુ. ' આકાશમાંથી વસોની વૃષ્ટિ થતી તે. ' ૩૦-૨૬૫ [સં.
વેલોક્ષેપ] જૈન કથાસાહિત્યમાં વર્ણવેલાં પાંચ દિવ્યો ગૌમીનુ આ એક છે.

ચૈત્યપરવાદિ સી. ' અનુક્રમે મન્દિરોની યાત્રા. ' ૨૦-૬૭ [સં.
ચૈત્યપરિવાદી.] જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો આ શબ્દ છે]

ચોલ મજાઠ પુ. ' ચૂરે રંગવા માટેના લાલ રંગ, મજાઠ. ' ૩૦-૧૭૫;
ચોલ મજાઠાં ૩૦-૧૬૮ [સં. મંજિષ્ઠા > પ્રા. મંજિઠ્ઠા. દક્ષિણ ભારતના ચોલ
પ્રદેશમાંથી આ રંગ આવતો હોઈ તેને 'ચોલ મજાઠ' કહેતા હશે ? અન્યત્ર
પણ જૂ. ગુજ. સાહિત્યમાં મજાઠને 'ચોલ મજાઠ' તરીકે વર્ણવામાં આવ્યો છે.
(બુઓ ' શબ્દ અને અર્થ, ' પૃ. ૧૬૩-૬૪) સરં ગુજ. ' લાલ ચોળ. ')

છમક સં. ક્રિ. ' ધારણ કરવું. ' છમકમ ૯-૫

છયલુ પુ. ' રસિક પુરુષ, હેલ. ' ૨૦-૨૭ [સં. છે + હલ > પ્રા.
છેત્ર + હલ, હલ્લ] છયલી સી. ' રસિક સી. ' ૨૦-૧૩

છરાલઉ વિ. ' મરત, ' ગુજ. છન્વાળો. ૨૦-૨૭

છાવઉ પુ. ' યુવાન. ' ૨૦-૨૭ છાવી સી. ' યુવતિ. ' ૨૨-૪૨ [સં.
શાવક. સરં ગુજ. ' હૈયો ']

છિદમર વિ. અર્થ અસ્પષ્ટ. ૧૯-૪૯

છીલર ન. ' ખાળોચિયું. ' ૨૫-૬, ૨૮-૧૨ [દે. છિલ્લર]

✓ જગીસ સી. 'કચ્છ.' ૩૨-૫૦. દેવળ પાદપરક તરીકે, ૨૯-૧૬૬ [સં. જિમીયા] 'જીતવાની કચ્છ.' આ વિશિષ્ટ અર્થને બદલે જૂની ગુજ.માં 'જગીસ' શબ્દ 'કચ્છ' અથવા 'આકાશ' એવા સામાન્ય અર્થમાં વપરાતો થયો. એ અર્થ પણ આજો યતના એ શબ્દ 'સાર' અને 'નિર્ધાર'ની જેમ દેવળ પાદપરક બન્યો, અને બોલાતી ભાષામાંથી હુપ્ત થયો.]

જમણાં અ. 'સાથે, પામે.' ૧૯-૬૫; જમણિ ૧૮-૨, ૧૯-૭૧, ૨૨-૨૬; જમણુ ૧૯-૭૧; જમણિ 'મમાન, જેવા.' ૩૫-૩ [મ. ચમલ > પ્રા. જમલ, મ. જવળ = પામે; જૂની ગુજ.માં 'જમણિ' (> મં. ચમલ) પણ છે. જુઓ મહીરાજીત 'નલ-દવદંતી રાસ,' કડી ૧૪૫, ૧૮૩.]

જમુણ સી. 'યમુના નદી.' ૫-૨ [મં. યમુના] જુઓ જયણિ.

જયણિ સી. 'યમુના નદી.' ૯-૧૮ [મં. યમુના > પ્રા. જમુના, જમુના] જુઓ જમુણ.

જંગ પુ. [કા.] 'મમારંભ, આનંદનો પ્રસંગ.' ૨૭-૭, ૩૧-૨૮ [કા. 'જંગ' = યુદ્ધ: એમાં થયેલો આ અર્થકેર નોંધપાત્ર છે.],

જાત્ર સી. 'દેવની યાત્રા તથા એ નિમિત્તે ઉત્સવ.' ૩૦-૬૫ [મં. યાત્રા]

જાત્રણિ સી. 'યાત્રિક સી.' ૭-૫૧ [મ. * યાત્રિણી]

જાત્રિગુ પુ. 'યાત્રિક.' ૫-૪ [મં. યાત્રિક]

✓ જાદર ન. 'એક પ્રકારનું સફેદ રેશમી કાપડ.' ૩-૧૯, ૬-૩૯, ૯-૮, ૩૭-૧૨; જાદરો ૪-૩૦; યાદર ૨૧-૧૧, ૨૨-૫૨, ૩૦-૨૨૧ [દે. જાદર] જુઓ મરગયજાદર.

જાનત્ર સી. 'વરયાત્રા, ગુજ. 'જાન.' ૮-૨૦ [સં. યાત્રાયાત્રા]

જિણહર ન. 'જૈન મંદિર.' જિણહરક ૨૯-૨૫; જિણહર ૧૮-૧૧ [સં. જિનપ્પ > પ્રા. જિનહર]

✓ જપ સ. કિ. 'જીતવું, ક્ષેત્ર મેળવવી.' જપક ૬-૩૦, જપક ૧૪-૭;

જપતી ૩૦-૨૨૩ [સં. જિત > પ્રા. જિત, જિવ્વ]

જહી સી. 'જૂઈનો છાંડ.' ૨૨-૯ [સં. ચૂષિકા > પ્રા. જહિઆ]

જેહી પુ. 'મધ, જેહીમધ.' ૩૦-૨૩૬ [સં. જ્યેષ્ઠિ.] જેહી અથવા

✓ જેહીમધ તરીકે ઓળખાતી, મધવિધાને વ્યવસાય તરીકે સ્વીકારનારી એક

જાતિ ગુજ્જનમા છે જૂના ગુજ સાહિત્યમા 'જેડી' વિષેના અન્ય ઉદાહરણો માટે જુઓ 'જ્યેગીમત્ત જાતિ અને મનપુગણ' એ માગી પુસ્તિકા, પૃ. ૯૧૨]

જેડ અ કિ 'વિનય કવો' જેડવા ૧૮૬ આ શબ્દ વિશે અર્થો માટે જુઓ મહીગાજકૃત 'નવ દર્શતી' । સ'ના શબ્દોશમા જેડિ અર્વાચીન ગુજ્જતીમા આ શબ્દપ્રયોગ લુપ્ત છે, પણ મેવાડમા હજી 'જેજ' રૂપે તે વપરાય છે

જેડો પુ 'દોગ, જુનમ ૩૦ ૧૮ [કા જો]

જંજીર સ્ત્રી 'જેડી' ૨૬ ૩૦ [કા જજી]

જાણુ ન 'ધ્યાન' ૧૦૫ [મ ધ્યાન > પ્રા જાણ]

જાણ સ્ત્રી 'કાનતુ એક ધરણુ' ૨૦૦૭, ઝાલિ ૧૭૧૬, ૨૨-૨૦, ૩૧-૬

જુલિ પુ 'અવાજ' ૮-૨૨, ૧૫૪૮ [મ જ્વતિ > પ્રા જુળિ]

જૂમણુ ન 'એ પ્રકારનો હાગ' ૨૦૦૭

ટંકાકુલિ સ્ત્રી 'એ પ્રકારનો હાગ' ૩૧ ૧૧, ૬ કાવલિ ૧૭૧૫ [સ ટંગા + આવલિ 'ટો' એ જૂના સમયનો મુખ્ય શિક્ષો હતો (જે ઉપરથી ગુજ 'ટંગ' શબ્દ આ યો છે), 'ટંકા'ના આકારના ચક્રતા આ હાગમા ગોઠવના હો, તે ઉપરથી એને 'ટંકાવલિ' નામ મળ્યું હોતું જોઈએ]

ત્રિચાંગલી સ્ત્રી 'ટચની આગળી, નોથી નાની આગળી' ૧૬ ૪૦

ટુંકું વિ 'ટુંકો' ગુજ 'ટુંકો' ૩૦ ૩૧

હસાણુ પુ 'દાત' ૨૦ ૧૬, ૨૦૦૫ [સ દશન]

હાંસન અ કિ 'દેડકા અવાજ કરે તે' હાલવધ ૨૨ ૫૩

હીલ ન 'શરીર' ૨૬ ૩૫ [પ્રા હિલ]

હીલિણિ વિ 'દિલીની ગહેરાસી સ્ત્રી' ૭-૨૯

ઢો સ કિ 'ગજૂકવુ, ભેટ ધવુ' ઢોન ૨૯ ૧૨૧, ઢોયા ૨૯-૨૫ [સ ઢૌક > પ્રા ઢોઝ]

તકખપ્પુ અ 'તકાળ, તે જ સમયે' તકખપ્પિ ૩૪ [સ તકજળ]

તગતાણુ ન 'નુદતા' ૧૬ ૧૭

તડકસ વિ 'તગ' ૨૦ ૧૬

તડક અ. કિ. 'ચમકવું.' તડકઈ ૬-૫૦ [પ્ર. તટક. તડકાઈ = ચમકારો.]

તડકું ન. 'ઝીનું કાનનું આભૂષણ.' તડકું ૨૨-૨૪ [સં. તાટક ?]

તલાવલી સ્ત્રી. 'નાનું તળાવ, તળાવડી.' ૧૫-૨૦ [સં. તલામ > પ્ર. તલામ + લી]

તલિયા તોરણ ન. 'એક પ્રકારનું તોળ્યું, તગિયા તોરણ.' ૯-૨

તવણું પુ. 'સૂઈ.' ૧૧૮ [સં. તવન > પ્ર. તવણ]

તાળ અ. 'ગુગત.' ૩૭-૨ [કા. તાળદ્]

તાજિમ સ્ત્રી. 'માન આપવાની ક્રિયા, અદળ.' ૭-૨૬ [અઠ. તઅજમ]

તાડકું ન. 'કાનનું કુંડળ.' ૩-૨૦ [સં. તાટક]

તાડ સ. કિ. 'પહેરવું.' તાડેઈ ૧-૧૩

તાલોવીલી સ્ત્રી. 'વ્યાકુળતા, ઉત્સુકતા.' ૨૬-૨૮ [દે. તલોવિધિ, એના મુળમાં સં. 'તલોવરિ' જેવો મળે હશે.]

તાસતુ પુ. 'એક પ્રકારનું ચક્રચકિત રેશમી કાપડ.' તાસતા ૩૦-૨૦૦ [કા. તાસતદ્]

તિથયર પુ. 'તીર્થકં.' ૨-૧ [સં. તીર્થર]

તિરિઅ વિ. 'પશુ, પક્ષી વગેરે પ્રાણીઓ.' ૧૫-૨૮ [સં. તિર્યક્]

તિરેહ વિ. 'ત્રણ રેખાવાળો.' ૨-૯; તિરેહઉ ૬-૩૧ [મં. તિરેહ > પ્ર. તિરેહ]

તિલઉ ન. 'ટીલું, તિલક.' ૯-૬. કુલતિલઉ ૩૧-૧, એ રથાને 'તિલઉ'ના 'અલંકાર, આભૂષણ' એવો અર્થ છે. [સં. તિલક > પ્ર. તિલમ]

તિવરાંરિ પુ. 'મહારેવ.' ૮-૧૬ [સં. ત્રિવરાંરિ]

તિવલ સ્ત્રી. 'પેટ ઉપર પડતી ત્રણ રેખા.' ૨-૧૦ [સં. ત્રિવલિ]
હુઓ થીવલિ.

થુણુ સ. કિ. 'સ્તુતિ, કરવી.' થુણીજઈ ૨-૨૭ [સં. સ્તુતોતિ > પ્રા. થુણઈ]

દકખ ન. 'દુખ.' ૩૬-૫૦ [સં. દુઃખ]

દની સ્ત્રી. 'દુનિયા.' ૩૦-૪૩ [અગ્રં દુનિવા. ઉત્તર ગુગ્ગરાતમાં લોકબોલીમાં 'દેસ દની' એવો પ્રયોગ પ્રચલિત છે.]

દપ્પણુ ન. 'અરીંગા' ૬-૭ [મ. દર્પણ > પ્રા. દપ્પણ]

દમામો પુ. 'એક નણવાણ, નોખત.' ૨૭-૧૭; ન. દમામાં ૨૮-૫૧ [કા. દમામ્]

દવાળો વિ. આશીર્વાદ આપનાર. 'દવાળા ૩૪-૫૩ [અરં દુઆ + કા. ગો = આપનાર]

દસાર પુ. 'સમુદ્રવિજય આદિ દશ વાદવો.' ૨-૧૫, ૮-૨ [મં. દશાર્દ]

દરેતર પુ. [કા.] 'કર.' ૨૪-૨

દાઇજઉ પુ. 'સમ વખતે વગડન્યાને અપાતુ દવ્ય.' ૨૯-૬૦ [પ્રા. વાઇજ.]

દાદિમહુલા પુ. 'એક પ્રકારનું કીમતી વસ્તુ. ૨૨-૪૭

દાદર પુ. 'દેડો.' ૨૨-૫૩ [સ. વાદર]

દિક્ષણી સ્ત્રી. 'દક્ષિણી સ્ત્રી.' ૭-૩૦

દિદાર પુ. [કા.] 'ચહેરો, ચરપ.' ૩૨-૮, ૩૨-૧૦, ૩૨-૧૨, ૩૨-૪૫; દીદાર ૩૪-૩૮

દિમસુ પુ. 'દિવસ.' ૩-૧૭ [સ. દિવસ. અહીં 'વ' 'નો' 'મ' યવો નોંધપાત્ર છે.]

દિવ ન. 'ચમત્કાર, દિવ્ય.' ૩૦-૨૬૫ [સં. દિવ્ય > પ્રા. દિવ્વ]

દીકોડી સ્ત્રી. 'દાસી' ૧૯-૮ [આ શબ્દ જૂની ગુજરાતીમાં અન્યથ વપરાયો છે. 'કાન્હડદેખનધ'માં જોડના વર્ણનમાં એ શબ્દ નિઃશંક આ બ અર્થમાં છે—“જઈતલદે ભાવલદે ઉમાદે અનઈ કુમલાદે નાણી, જમહર તણી કરઈ સજઈ વાત હીયામાહિ આણી. સાધી ધણી દીકોડી સંડી, કરઈ આવીનઈ વાન; લોક લણુઈ અગ્હે રાહિલ તાહગ નહીં હાડઈ સંધાત ”

ધણિ પુ. ' પતિ. ' ૭-૬ [સં. ધનિ > પ્રા. ધણ]

ધણુ ન. ' ધનુષ્ય. ' ૬-૨૬ [મ. ધનુષ]; ધનુહડી સી. ૧૮-૩૫

ધયપડ પુ. ' પનાકા. ' ૨-૬, ૪-૭૯ [મં. ધ્વજપટ]

ધરિ અ. ' પ્રારંભમા. ' ૨૨-૫૫. [મં. ધુર ' ધૂંસરી, ' પા. પ્રા. ધુર, જૂ. ગુર. ધુર, ધુરિ સન્ન ગુર. ' ધરથી, ધરમૂળથી, ' ધન્યાદિ.]

ધાડિ સી. ' આક્રમણ, ધાડ. ' ૩૬-૨૪ [સં. ધાટી]

ધિન અ. ગાળાશ, ધન્ય. ' ૩૦-૧૧૩, ૩૦-૨૬૬; ધિન્ય ૩૦-૨૬૫ [સ. ધન્ય]

ધીઠી સી. ' કપટી ' ૩૨-૩૧ [સં. ધણ > ધિટ્ટા]

ધીરિમ સી. ધર્મ. ' ૧-૫ [સં. ધીર + અપ. ધમ. સરં વર્કિમ, ભોલિમ, ગાદિમ, આદિ]

ધુવ વિ. ' મિથર, નિઘલ. ' ૩-૨૨ [મ. ધુવ]

ધૂઅ સી. ' પુત્રી. ' ૩-૮; ધૂથ ૨-૬ [જૂ. ગુર.માં ' ધૂ ' અને ' ધૂઅ ' ૩૫ પાણુ મળે છે. સરં ગુર. અને કચ્છી ' ધી. ' પ્રા. ધૂમા, ધૂદા < સં. દુહિતા. પિશલ એક પ્રાકૃત રૂપ ધૂમા આપીને મં. ન્યુક્તા ઉપરથી તે વ્યુત્પન્ન કરે છે]

ધુલહડી સી. ' ક્ષત્રીય માસની શુકલ પ્રતિપદા, ધૂળેટી. ' ૩૬-૪૦ [દે. ધૂલિહડી. સરં હિ. ધુલેટી, મ. ધુલવટી, પ્રારંભિક ગુર.માં ' ધૂલહડી ' શબ્દ મળે છે. જેમ કે, ' બહુ વિગોષ્ટિ, દેહિતિ કાઉ, બિમ ધુલહડી દેરઉ રાઉ—' જિનપ્રભાચાર્યકૃત ' લખ્યચરિત ' (વિ.ભો તેરમો સોદા), કડી ૫; ' કાર્પસ ગુર. સભા ધર્માસિક, ' પુ. ૧, અંક ૨]

ધ્રમ પુ. ' ધર્મ. ' ૨૯-૧૦ [સં. ધર્મ]

નધ સી. ' નદી. ' ૨-૨૪ [સં. નદી] ભુઓ નય.

નગોદર પુ. ' કંદુ એક આભુષણ. ' ૨-૨૦, ૬-૪૯, ૧૨-૮, ૨૨-૨૭, ૩૬-૪૭, ૩૭-૧૨; નગોદર ૩-૨૦, ૪-૩૮; નગોદર ૧૪-૫૨ [૨-૨૦ના ' નગોદર-કંદુલિ ' એ પ્રયોગથી ઉપર આપેલા અર્થનું સમર્થન થાય છે.]
ભુઓ નિગોદર.

પહિલ્લી વિ. 'પ્રથમ, પહેલી, ઉન્નત.' ૧-૧૬ [સં. * પ્રથિ > પ્રા. પહિલ]

✓ પહુત અ. કિ. 'પહોયવું.' પહુતક ૧-૨; પહુતક ૧૩-૧; પહુતલ ૧ [સ. પ્રમૂત > પ્રા. પહુત, પહુળ. ઈલાક વિદ્વાનો સં. પ્રમુત > પ્રા. પહુત અને ઈલાક ગ. પ્રાસ > પ્રા. પસ, પહુત એ પ્રમાણે ન્યુનપતિ આપે છે. પહુત > પહુત ઉપરથી ગુજ. 'પહોયવું,' મ. 'પોહયવું,' કિ. 'પહ્યના' આદિ વ્યુત્પન્ન થાય.]

પંગ ન. 'ટોલક જેવું' એક વાર્ત્તન. ' ૨૮-૬૨ [સં. સ્વાગ > પ્રા. સ્વગ]

✓ પંચ શબ્દ પું. 'પાંચ વાણનો મંગલસૂચક ધ્વનિ.' ૨૭-૧૩. આ વિશે ચર્ચા માટે જુઓ મહીગજકૃત 'નવ-દ્વદશી ગય'ના શબ્દકોશમાં પંચ શબ્દ.

પંતિ સ્ત્રી. 'હાર, પંક્તિ.' ૧૮-૧૮; પંતિહિ ૩-૧૦ [સ. પ્રાંતિ > પ્રા. પંતિ. સગં ગુજ. 'પાથી' (હોળવા વાળનો ગુચ્છ), 'પાતિ,' 'જાતપાત.']

પંનરપિ અ. 'ફરી વાર.' ૨૨-૧૪ [સં. પુનરપિ]

✓ પાગ પુ. 'પગ.' પાગિહિ ૩૫-૫ [સં. પદ + ક > પ્રા. પગ. જે ઉપરથી પગ અને પાગ એ બે શબ્દો આવે છે.]

પાચ અ. કિ. 'પરિપક્વ થવું, પાકવું.' પાચક ૬-૧૬ [સં. પચ્ > પ્રા. પક, પચ સરં ગુજ. 'પાકુપચ']

પાટણ ન. 'નગર.' ૨૪-૨૭ [સં. પત્તન > પ્રા. પટ્ટણ]

પાટલિય ન. 'પાટલિપુત્ર, મગધનું પ્રાચીન પાટનગર.' પાટલિય-માહિ ૧-૨.

પાથર પુ. 'પથર.' ૩૬-૩૦ [સં. પ્રસ્તર > પ્રા. પત્થર]

✓ પાવસ પુ. 'વર્ષા ઋતુ.' ૨૮-૩૨; પાવસુ ૧-૨૦ [સ. પ્રાશ્વ > પ્રા. પાવસ]

પાંચપણ પું. 'શ્રીકૃષ્ણના ચંપનું નામ.' ૧૪-૩૪ [સં. પાદ્મજન્ય]

પાંચલી સ્ત્રી. 'પત્ની.' ૧૮-૩૩ [સં. પાચાલી]

પાંજરી સ્ત્રી. 'વડાણનો એક ભાગ.' ૨૪-૬ [સં. પજર]

પિક્ષ સ. ક્રિ. સ્ત્રી. 'જોવું,' ગુજ. 'પેખવું' પિક્ષેવી-૧-૪
[સં. પ્ર. + ક્ષ > પ્રા પેક્ષ, પિક્ષ]

પિણ્ણ અ. 'પણ, પગ્નુ.' ૨૯-૬૫ [સં. પુનઃ અપિ, પ્રા પુણવિ, જૂ.
ગુજ. પણિ, અર્વા. ગુજ. પણ, હિ. પુનિ. પ્રપુન 'પિણ્ણ': ૩૫ ગાળરથાનીની
અસગ દર્શાવે છે.]

પિશુ ન. 'પ્રાણી, પશુ.' ૧૪ ૭૭ [મ. પશુ]

પીહર ન. 'સ્ત્રીના પિતાનું ઘર, પિયર' [સં. પિતૃગૃહ > પ્રા.
પિયહર] આને મળતા અન્ય ગુજ. શબ્દો માટે જુઓ મહીરાજદત્ત 'નક્ષ-
દવકંતી રાસના શબ્દકોશમાં પીહર.

પુદ્ ન. 'ફૂલ.' ૧૯-૨૭ [સ. પુષ્પ > પ્રા. પુષ્ક]

પુલ અ. ક્રિ. 'જડુ, પળડુ.' પુલઈ. ૩૬-૩૦

પૂગ અ. ક્રિ. 'સંતોષ થવો, પુગડુ' પૂગઉ ૫ ૧૫; પૂગી ૨૨-૫૫,
૨૯-૧૨૫ [સ. પૂર્ણિતે > પુજ્જઈ > જૂની ગુજ. પૂજઈ, પગઈ. સગ્ગ અર્વાચીન
ગુજ. પુગલુ = પહોચવું]

પેલાડિ સ્ત્રી. 'પીડા, વેદના.' ૨૬-૧૭

પ્રતિલાભ સ. ક્રિ. [સ.] 'સાધુ આદિને દાન આપવું તે'
પ્રતિલાભઈ ૩૦ ૨૬૬ [આ જૈન ધાર્મિક પગલાપાનો શબ્દ છે.]

પ્રદેશ પુ. [સં.] 'પરદેશ, બીજો દેશ.' ૨૬-૬, ૩૦-૩૩

પ્રીતમ પુ. 'પ્રીતમ.' ૩૬-૫૧ [મ. પ્રેયતમ]

ફરસણ ન. 'અર્પણ' ૨૯ ૮૮ [સ. સ્પર્શન > પ્રા. પરિસળ]

ફાગ, ફાગુ જુઓ, આ મંત્રો સાથે જોડેલો 'શશ્વનો સાહિત્ય' ફાગ
એ લેખ.

ફાડ સ. ક્રિ. 'ભાગ કાપવો' (સે થો પાડીને વાળના જે ભાગ કાપવો એ
અર્થમાં આહો છે.) ફાડઈ ૧-૧૩ [મ. * સ્ફાટ્યતે > પ્રા. ફાઢેઈ. અથવા
સ સ્ફાટ ઉપન્થી]

ફાર વિ. 'અતિશય.' ૩ ૧૪; ફારો ૨-૧૪ [મં સ્ફાર. સગ્ગ મ ફાર]

ફાડી સ્ત્રી. 'સાડી.' ૯-૮. આ જ અર્થમાં એના પ્રયોગ માટે જુઓ

‘વસંતવિલાસ,’ કડી ૩૮. સરં ગુજ. ‘ચોક્ષણ, ક્ષાણયું,’ આદિ શબ્દો.
વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ ક્રાં.

ક્રાસૂ વિ. ‘નિર્જવ.’ ૩૦-૬૬ [મં. પ્રામુક > પ્રા. પ્રામુક]

ક્રીતઉ વિ. ‘સમર્થ.’ ૭-૫૭ [મં. સ્ફીત]

બહિણી સ્ત્રી. ‘૨-૧૫ [મં. મગિની. સરં મ. વહીન]

બહિનર સ્ત્રી. ‘બહેન,’ ગુજ. ‘બહેનક.’ ૨૮-૨૪ [મં. મગિની >
પ્રા. વહિની, વહિન + સ્વાર્થિક ‘હ’]

બહિરખુ પુ. ‘કાણીનું એક ઘરોડ.’ બહિરખા ૧૮-૨૨; બિહિરખા
૨૨-૪૬ [પ્રા. બાહરક્ષ > ન. બાહુરસ. સરં હિ. બૈરલી]

બંધાલગ પુ. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર.’ ૨૨-૪૭. બાંધણીને મળતો આ
કોઈ પ્રકાર હશે ?

બાહિલ સ્ત્રી. ‘ચુદર સ્ત્રી.’ ૩૫-૨૫. જુઓ વાહિલિ.

બાથ સ્ત્રી. [ક્રા.] ‘રમત, ખેલ.’ ૨૨-૫૬

બારું ન. ‘બંદરમાં ખેસવાનો માર્ગ.’ બારાં ૨૪-૭ [મં. દ્વાર >
પ્રા. વાર]

બાલાપણ ન. ‘યૌવન.’ ૩૬-૧૦ [મં. વાલ્લવન > પ્રા. વાલ્પણ]

બાવનચંદન ન. ‘ચંદન’ ૧૮-૬૯; બાવનિચંદન ૨૨-૪૩ [ક.
બાવન + મં. ચન્દન. એક જ અર્થના, પણ વિલિખ લાપાઓમાંથી આવેલા
બે શબ્દોનો આ અનુવાદમય સમાસ (Translation-compound) છે.
‘બાવનાચંદન’ અથવા ‘બાવનચંદન’ રૂપે આ શબ્દ જૂની ગુજરાતીમાં
વારંવાર વપરાયેલો છે. એનાં કેટલાંક અવતરણો માટે જુઓ ‘શબ્દ અને
અર્થ,’ પૃ. ૧૫૧-૧૫૨. ટિપ્પણ]

બાવનવીર વિ. ‘પગલમી, ચતુર.’ ૩૪-૨૪; બાવનવીરિ ૨૦-૪૨

બીજલ સ્ત્રી. ‘વીજળી.’ ૧૨-૮ [મં. વિજુ > પ્રા. વિજ્જુ > ગુજ.
વીજ, બીજ + સ્વાર્થિક ‘લ.’ સરં હિ. વીજલો, ગુજ. વીજળી]

બોરીયાવડિ સ્ત્રી. ‘એક કીમતી વસ્ત્ર;’ એમાંથી કાંચળી પણ બનતી.
૧-૧૩. પ્રાચીન ગુજરાત મન્થમાલામાં હવે પછી પ્રકટ થનાર ‘વર્ણકસમુચ્ચય’
મા વસ્ત્રવર્ણનમાં આ વસ્ત્રનો ઉલ્લેખ છે.

બોહ સ. કિ. 'બોધ કરવો, ઉપદેશ કરવો.' બોહંતઉ ૧-૨ [મ. બોધ > પ્રા. બોહ]

ભમરવ પુ. 'એક કીમતી વસ્ત્ર.' ૨૨-૪૭, ૩૦-૧૬૭

ભટ્ટ પું. [સં.] 'સ્તુતિપાઠક,' ગુજ. 'ભાટ.' ૩-૪; ભટ્ટ ૨-

ભડવાઉ પુ. 'પગકમળી કીર્તિ.' ૨-૧, ૨૪-૫; ભડવાય ૧૭-
[સં. મગ્વાદ]

ભત્તિ સ્ત્રી. 'ભજવું તે.' ૩-૧ [સ. મક્તિ]

ભમણ ન. 'ભવન, મંદિર.' પાસભમણિ (પાર્શ્વનાથ મંદિરમા) ૭-૩૪ [મં. મવન. અહીં 'વ'નું 'મ' માં પરિવર્તન : બનેલું રૂપ નોધપાત્ર છે. કાઈ બોલીમા આ રૂપ પ્રચલિત હશે. 'ભમણિ પાદાન્તર 'ભુવણિ' મળે છે.]

ભમહડી સ્ત્રી. 'ભમર' ૧૪-૩૨; ભમહિ ૧૫ ૧૨; ભમુહ ૩ ૪-૨૦; ભુમહિય ૬-૨૭; ભુંહડિયહં ૨-૮; ભૂમહીય ૬-૨૫ [સ. ૧ બ્ર > પ્રા. મમહ, મમહ, મુમહ]

ભયડિ સ્ત્રી. 'ભયગ.' ભયડિહિ ૨૦-૫ [મ. મૃદુટિ > પ્રા. મિર મરહિ]

ભરથેશ્વર પુ. 'ભગ્ત ચક્રવર્તી, પ્રથમ તીર્થ'કગ આદિનાથના પુત્ર ૧૦-પુષ્પિકા [મં. મરતેશ્વર]

ભરહ ન. 'નૃસિમંગીન આદિ.' ૨૨ ૩૭ [સં. મરત = નાટ્યશાસ્ત્ર પ્રણેતા નૃપિનું નામ. તે ઉપરથી 'ભરહ' શબ્દ અર્થવિસ્તાર પામી ઉપર્યુ અર્થમા પ્રચલિત થયો છે. જુઓ : ભરહં-ઈંદિ ભુંગલ ભરહંઈ, અખ બીબી જિસર કંઈ —વીંગસિહકૃત 'ઉપાહંઈ, ' ૫. ૭૪]

ભરઆડી સ્ત્રી. 'ભગ્વાડી, ભગવાડની સ્ત્રી, ગોપી.' ૧૮-૫૮, ૧૯ ૬

✓ ભવિયણ પુ. 'મોક્ષને યોગ્ય જીવ.' ૩૭ ૧૮ [મ. મવિષ + જન આ બેન પારિભાષિક શબ્દ છે.]

ભંભરભોલી સ્ત્રી. 'સાવ બોળી, મુઝ.' ૨-૧૨; ભંભલભોદિ ૩-૫; ભામરભોલી ૨૦-૫. ભાંભરભોલવ સ. કિ. 'ભોળવનું : ભાંભ ભોલવી ૩૦-૨૩૫ [મં વિહલ + -મ્મુઝ > પ્રા. મિહમલ - મિમલ + મો - મોલમ. જુઓ ભોળના 'સરસ્વતીકંઠાભરણ'મા : 'ગાલી ભુમ્ભરભો

ઉપનિષદિય સાથી મહત્ત્વ મુલિવિ શિક્ષતા શિક્ષાએ બેલની' ('આપણા કવિઓ, ' ૫ ૫૪) જેસલમેના મન્યમડાન્મા ખગ્નગમ્હીય જિનહસ મુનિના માન્મામી મુતિની એન્ નુટિન પ્રતિ માન નેવામા આની હતી એમા આવણુ મામના વર્ણનમા— આવણુ મોહાવિહિ મામ ગમગ, મિનહ નહિયન થેનીના નાગ ગુરુનિ મુગ્ધુ ગાવહિ, હન્પિ ભન્મગ્હોલીઆં ' વગી જુઓ કનિશી નાનાનાનના એન્ ગીતમા— ' મોન્, મોન્ ના થમી જઈગ ભ મન્મૂલી મોન્ની ૨ સન્હ દિ મમરિમુગ્ન

ભાદન ૫ ભાદન્વો મરિનો ' ૮ ૨૩ [સ માદ્રપદ > પ્રા મદ્રવઝ

✓કિ ભાદો]

ભારથી ભો ' મન્સ્વતી ' ૧૮ ૩ [મ મારતી]

ભાસ ભી ' પદ્યપદ, મગ્ન કાવ્યનો એ ભાગ ' ૧૫, ૧૮, ૧૧૩, ૩૬, ૩૧૧, ૩૧૬, ૫૬, આદિ [સ મળા] 'ભાસ' શબ્દનો 'ગીત' અર્થ પણ થાય છે જુઓ ભાસિ ૨૦ ૩૮ 'ટીન્ વાન્ અનગ મન્ગોને પણ જન શુન્ માહિયમા 'ભાસ' ૩૬ છે જુઓ મહીગન્કૃત 'નન દવ્વતી ગન'ના શબ્દોશમા ભાસ]

ભામરુ નિ ' પ્રાશમાન, તેન્ની ' ૬ ૫ [સ માર્વર]

ભિગ્ગહ પુ ' પ્રનિતા ધાર્મિક નિયમ ૧૧૬ [સ અભિમજ > પ્રા અભિમજ]

✓ભિત્ત અ ' અદ્ધ ભિત્તરિ ૩૬ ૩૦ [સ અન્વતર > અભિમજ]

ભીભલા ભી ' મુઝા ૨૦ ૩૮ ત [ભિક્ષુ — પ્રા ભિન્મલ] જૂના શુન્ગતી માહિસમાથી આ પ્રમાન્ના અવત પો માટે જુઓ મહીગન્કૃત 'નન દવ્વતી ગસ ના શબ્દોશમા મન્ભિમલ

✓ભેહ પુ ' ન્હ્ય ' ૩૭ ૫ [મ મેદ > પ્રા મેઝ]

ભેપ પુ ' વેત પહે વેગ, ૨૮ ૧૦૩ [સ વેશ સન્હ શુન્ 'ભેપ વ > ભ માટે જુઓ ઉપગ્ન ભ મન્મોલી અને ભીભલી]

મહિ પુ ' મુકુ ' સન્હ શુન્ ' મા' ૮૮ [સ મુકુ]

મઠ સ કિ ' દમાવુ ' મઠી ૧૮ ૨૩ [મ મથ]

મહન્દર નિ [દે] ' ગર્વિત ૧૮

મણુમય વિ. 'મણિનાં.' ૧૨-૬ [સં. મણિમય]

મતુ અ. નિપેધાર્થ, ટિ. 'મત.' ૮-૨૮

મદનમેખલી સ્ત્રી. 'એક પ્રકારની હીરજડિત મેખલા.' ૨૨-૨૬ [સં. મદનમેખલા]

મધ પુ. 'ચૈત્ર માસ.' ૨૨-૫૬ [સં. મધુ]

મધર વિ. 'મીઠું', કર્ણુપ્રિય. '૨૨-૩૪ [સં. મધુર]

મન અ. નિપેધાર્થ. ૨૦-૩૨; મનિ ૨૦-૪૬ [મ < સં. મા. + મં. ન]

મનુહાર સ્ત્રી. 'મનનુ હરણુ કરવું તે.' ૩૦-૨૨૩. [જૂની ગુજરાતીમાં આ શબ્દનાં અર્થાન્તરો: 'મહિમા, માહાત્મ્ય'—જોવિન્દકૃત 'મામેર', પંક્તિ ૨૬૭; વિધનાથ જનીકૃત 'પ્રેમપચીશી', પંક્તિ ૬૪૦. 'આમહ'—'પ્રેમપચીશી', પં. ૬૭, ૧૫૩, ૩૪૦. સરં ઉત્તર ગુજરાતની બોલીમાં 'મનવેર' = આમહ; દિ. મનુહાર = વિનંતી]

મયગલુ પું. 'હાથી', ગુજ. 'મેગળ.' ૨-૨૬ [મં. મદકલ > પ્રા. મયગલ]

મરગયજાદર ન. મરગદ જેવા લીલા રંગનું જાદર વસ્ત્ર. '૨-૨૦ [સં. મરકત + જૂ. ગુજ. જાદર] જુઓ જાદર.

મરહડી વિ. 'મંહારાષ્ટ્રની સ્ત્રી.' ૧૩-૧૦, ૨૧-૧૩ [મં. મહારાષ્ટ્રિકા > પ્રા. મહરઢિઆ, મરહઢિઆ]

મસાર પું. 'આનંદ કરાવનાર.' ૩૦-૧૮૩; મહહારુ ૭-૩; મહહારો ૧૦-૫. [દે. મહહ 'આનંદ કરવો, મહાસત્ત્વ' ઉપરથી. ૧૬-૩માં મહહાવિઉ 'આનંદ કરાવ્યો' પ્રયોગ છે, તે આના કારકનો છે. વળી જુઓ ૩૭-૧૭માં મહહાવઉ 'ગુણ ગાઉ.' સરં અર્વાચીન ગુજ.માં મસાવવું = બહેલાવીને વાત કરવી]

મસગ પુ. 'એક પ્રકારનું કીમતી વસ્ત્ર.' ૩૦-૧૯૬

મહમહ અ. ક્રિ. [પ્રા.] 'ખુશબો દેલાવતી, મહેકવું', સરં ગુજ. 'મધમધવું.' મહમહંત ૧-૭; મહમહિયા ૧-૩

મહિયલ ન. 'પૃથ્વી.' મહિયલિ ૧-૨ [સં. મહોતલ]

મહિર સ્ત્રી. 'કૃપા, દયા.' ૩૧-૩૩; મહેર ૩૨-૬ [ક્ષ. ગિહ]

મહિવટ્ટ પુ. 'નુગધી પદાર્થ વડે કૃપાળ ઉપર કરાની આડ.' ૩૫-૬

મહિરોણુ પુ. 'મહાસાગ.' ૩૨-૬ [મં. મહાગર્ભ. સર૦ ગુજ. મહેરાણુ, મહેરામણુ.]

મહુચરિ સ્ત્રી. 'વાસણી.' ૧૬-૧૫ [મં. મધુસ્સર-, સર૦ ગુજ. મહુવર. જૂની મૈથિલીના 'વર્ણુરત્નાકર.' (પૃ. ૩૪)મા 'મહુચરિ' મળે છે. જૂની પ. 'મોહારી,' 'મોહારી.' જુઓ 'વર્ણુરત્નાકર.'ની ડો. સુનીતિકુમાર ચેટ્ટ:જૂની પ્રભાવના, પૃ. ૬૩]

મહેસિ સ્ત્રી. 'સ્ત્રી.' ૭-૩૧ [મં. મહિલા. લેન સંસ્કૃતમાં 'મહેલા' રૂપ પણ મળે છે.]

મંજર ન. [સં.] 'જાંઝર.' ૩૬-૪૪

મંડણુક પુ. 'અલંકાર, શૈલા.' ૩૫-૧ [મં. મળ્લનક: > પ્રા. મંડળઓ]

મંમાણી સ્ત્રી. 'એક ખાણુ, જ્યાંથી ઉત્તમ આરસના પથ્થર નીકળતા હતા.' ૧૮-૨૬ [આ પથ્થર મુખ્યત્વે મૂર્તિઓ ઘડવાના કામમાં વપરાતા હતા. આ ઉલ્લેખ અન્યથા પણ છે. લેખ કે રાજશેખરમૂરિના 'પ્રગ્નધકેશ' (ક્ષ. ગુજ. સલાની આવૃત્તિ, પૃ. ૨૪૦)માં—'તપલવશકે મમ્માણીસનીતો દાપય.' વળી 'સશૈલમયવિમ્બં મમ્માણીયસ્વનીસક્તપરિવરમાનીય નિવેશિતવાન્' (મેસ્તુંગા-આર્યકૃત 'પ્રગ્નધચિન્તામણિ,' ક્ષ. ગુજ. સલાની આવૃત્તિ, પૃ. ૧૪૨); 'શ્રીમન્ત્રીશઃ શ્રીશતુજ્જયભૂમિશ્વયોગ્યં ધ્રીયુગાદિજિનિમ્બં ધન્યં મન્વમાનસ્ય સુરત્રાણસ્યાનુજ્જયા તદ્દેશવર્તિન્યા મુમ્માણીનામ્ન્યાઃ સ્ત્રવ્યાઃ પ્રયત્નશૈતરાનીતવાન્' (એ ૦૮, પૃ. ૧૬૯). અર્થાત્ આ ઉલ્લેખ પ્રમાણે તેરમા સૈકામા આ ખાણનો પ્રદેશ દિલ્હીના મુલતાનની હકુમતમાં હતો. 'પુરાતન પ્રગ્નધસંગ્રહ' (પૃ. ૯૯) અનુસાર 'મમ્માણી' ખાણુ મારવાડમાં નાગોર પાસે કડાણા ગામમાં આવેલી હતી—'તન્નામપુરપ્રત્યાસજ્જકઢાણાપ્રામેમમ્માણીનામ્લ્યાના...અત્યારના મકરાણના પ્રદેશમાં આ ખાણુ આવેલી હતી એવી પણ કેટલાકની માન્યતા છે.]

માશુ પુ. 'સેથી.' ૮-૧૨; માગિ સ્ત્રી. ૩૬-૪૬; માઘ સ્ત્રી. ૨૧-૨૩ [સં. મર્ગ સર૦ હિ. મૌળ]

✓ માદલ ન. ' એક વાદ્ય ' ૧૯૮૫ [સં. મદન > પ્રા મદલ. ૨૨૦
શુદ્ધ. માદળિયું = માદલના આકારનું ઘરેલું]

માલ પુ. ' પહેલવાન. ' ૧૮૨૫, ૧૯-૩૦ [મં. મજ] જુઓ માલાખાડ.
માલાખાડ પુ. ' અખાડો, વ્યાયામશાળા. ' માલાખાડનું ૧૯-૩૦;
માલાખાડનું ૩૦ ૨૩૬ [મં. મજ + અક્ષવાટ > અક્ષાડ] જુઓ માલ.

માલુ અ. કિ. ' આનંદ પામવું. ' માલુઈ ૧૮-૫૭ જુઓ મસાર.
માવટી સ્ત્રી. ' જીની સેથી ઉપરનો એક અલંકાર. ' ૩૬-૪૬

માંડ અ. ' મુશ્કેલીએ, માડ માડ. ' ૨-૫, ૪-૧૩, ૬-૨૨ [સં. મનાઝ
> અપ. મણાઈ]

મિલિયાગિરિ પુ. ' દક્ષિણમાં આવેલો એક પર્વત. ' ૧૦-૧
[સં. મલયગિરિ]

મિલીઆનીલ પુ. ' મલયગિરિ ઉપરથી આવતો પવન, દક્ષિણાનિલ. ' ૨૨-૩૯ [સં. મલયાનિલ]

મીનતિ સ્ત્રી. ' વિનંતિ. ' ૧૭-૯; મીનતી ૩૬-૪૨ [સં. વિજ્ઞાતિ >
પ્રા. વિણ્ણતિ. હિ. મિનત]

મુગતિશિલા સ્ત્રી. ' સર્વાર્થસિદ્ધ ધર્મની ઉપર ખાર થોળને આવેલું
મુક્ત જીવોનું સ્થાન, જે ઇષ્ટપ્રાપ્તિનાર પૃથ્વી તરફ પથ જોળખાય છે. ' ૨૪-૭
[સં. મુક્તિશિલા. આ જૈન ધાર્મિક પરિભાષાનો શબ્દ છે.]

મુધરુ વિ. ' મધુર. ' ૨૨-૪૪ [મં. મધુર સગ્ગ શુદ્ધ. મધગે = ધીંગે]
જુઓ મુહુર.

મુસમૂરણ વિ. ' નાશ કરનાર. ' ૩૪-૩૯ [પ્રા. ' મુસમૂર ' નાશ કરવું
ઉપરથી]

મુહંત પુ. ' મંત્રી, મહેનો. ' ૨૯-૬૧; મુહંતઉ ૨૯-૩૬, ૨૯-૩૬,
૨૯-૬૬, ૨૯-૭૭, ૨૯-૯૧, મુહંતા ૨૯-૫૦, ૨૯-૧૦૭ [મં. મહંત, પ્રા મહંત,
અપ. મહંતઉ] જુઓ મહીરાજકૃત ' નલ-દવદતી ગત્ત ' ના શબ્દકોશમાં મુહુરુ.

મુહવડ સ્ત્રી. ' આગળ. ' મુહવડિ ૧૭-૨૪ [સં. મુષ્ણટ] સર.૦
✓ શુદ્ધ. ' મહોવડ ' = આગળનો ભાગ, ' મોવડી ' = આગેવાન]

મુહુર વિ ' મીઠી. ' ૧૦-૩ [સં. મધુર] જુઓ મુધરુ.

મુંધિ સ્ત્રી. 'ભોળી સ્ત્રી, મુઝા.' ૧૯-૨૩ [સં. મુઘા > પ્રા. મુદ્ધા > અપ. મુદ્ધ. માર. મુધ. મુધિ શબ્દનો પ્રયોગ વિક્રમના ચૌદમા સૈકા જેટલો જૂનો તો મળે છે. જેમ કે 'પ્રગન્ધચિન્તામણિ' (ક્ષ. ગુજ. સમાની આવૃત્તિ, ૫. ૩૫)મા મુજ વિષેના દુહાઓમા—'ભોલિ મુધિ મ ગવ્યુ કરિ પિકિકિવિ પડુશ પાધ']

મૂલગઠિ વિ. 'મુખ.' ૧૧-૫; મૂલિશુ ૫-૨૦ [સં. મૂલગતઃ > પ્રા. મૂલગઠો] જુઓ મહીરાગકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દદ્વયમાં મૂલશુ.

મેઘવત્ની વિ. 'મેઘવર્ણા' નામે કીમતી વસ્ત્રની જનાવેલી. ' ૨૨-૨૧, ૩૬-૪૫ [સં. મેઘવર્ણ > પ્રા. મેઘવર્ણ આ વસ્ત્રને લગના સંખ્યાળય સાહિત્યિક ઉલ્લેખો મળે છે જુઓ આસ અધારી.]

મેઘાંબર ન. [સં.] 'હાથી ઉપરની જત્રવાળી બેઠક.' ૯-૬

મેર પુ. મેર પર્વત. ૧૯-૨૯ [સં. મેર]

મોછવ પુ. 'મોટો હિસવ.' ૩૦-૩૧૮ [સં. મહોત્સવ]

મોડ પુ. 'સ્ત્રીના મસ્તકનો એક અલંકાર, મોડ.' મોડા ૩૫-૬ [સં. મુકુટ > પ્રા. મરઢ]

યારી સ્ત્રી. [ક્ષ.] 'મૈત્રી.' ૩૪-૩૩

રઘવશ્લેષ પુ. 'કામદેવ, રતિપતિ.' ૧-૨૭ [સં. રતિવલ્લભ]

રતિ સ્ત્રી. 'ઋતુ.' ૩૬-૮; રિતિ ૩૬-૮ [સં. ઋતુ]

રમલિ સ્ત્રી. 'ક્રીડા.' ૬-૯, ૬-૧૦, ૮-૭, ૯-૨૨, ૧૪-૪૬, ૧૮-૨, ૨૨-૩૧ [સં. રમણિકા > પ્રા. રમણિકા, રમણિકા]

રલિય સ્ત્રી. 'આનંદ.' ૯-૪, ૩૫-૨ [સં. રતિ > પ્રા. રહ, રય + સ્ત્રી, જૂની. ગુજ. રલિય, રલિ, રલી. સર૦ જૂની ગુજ. રલીલાયન = આનંદિન, અર્વાચીન ગુજ. રણિયાત.]

રલિયાવણુ વિ. 'આનંદદાયક, ગણિયામણું. ૬-૨૨ [રલિ + આવણુ] જુઓ રલિય.

રવાડી સ્ત્રી. 'સવારીમાં વેલવપૂર્વક ફરવું તે.' ૩૦-૧૩૩; રિવાડી ૧૦-૬ [સં. રાજપાટિકા > પ્રા. રાવવાડી] આ શબ્દનાં અર્થાન્તરો તથા એ વિષેનાં સાહિત્યિક અવતરણો માટે જુઓ મહીરાગકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દદ્વયમાં રવાડી.

રસક વિ. 'રસિક, વિદ્ય. ' ૩૬-૫૫ [સ. રસિક]

રાધણિ સ્ત્રી. 'એક કૃણાક, રાયણ. ' ૧૮-૬૩ [સં. રાજાદની > પ્રા. રાયણ]

રાહિત પુ. 'ગળ. ' ૬-૧૯ [સં. રાજપુત્ર > પ્રા. રાયતત. સરૂ. ગુજ. ગવત.]

રાતઉ વિ. 'આસક્ત. ' ૧-૨૧, ૩૯-૩૦; રાતુ ૨૮-૨૪ [મં. રત્ત > પ્રા. રત]

રામતિ સ્ત્રી. 'રમત, ક્રીડા. ' ૩૦-૨, ૩૦-૩, ૩૦-૧૭૧ [સં. રમ્યતિ > પ્રા. રમ્મતિ]

રાશ પુ. 'ગોળાકારે નૃસ કરતા ગીન ગાવુ તે, ગસ ' ૨૨-૩૮ [સં. રાસ]

રિજજ અ. ક્રિ. 'કાકલુદી કરવી. ' રિજજ ૨-૨૪ [જૂની ગુજ. મા 'રિગધ' પ્રયોગ છે તે આ ઉપરથી હશે. જુઓ—'અંગ દેસનઉ અંગિ ઓલગધ, જલધરનઉ જલિનવ્ય કારણિ રિગધ ' ('પૃથ્વીયંદ્રચરિત્ર, ' પ્રા. ગુ. કા. સં., પૃ. ૯૬). સરૂ ગુજ. રગગવુ = કાકલુદી કરવી]

રુથરિ સ્ત્રી. આ શબ્દ વહાણના કોઈ ભાગ માટે વપરાયેલો જણાય છે. ૨૪-૮

રુહાડિ સ્ત્રી. 'મનોગ્ધ ' (?) ૨૬-૧૭

રૂપિણિ સ્ત્રી. રુકિમણી, શ્રીકૃષ્ણની પત્ની. ' ૩ ૭, ૮-૮ [સં. રૂકિમણી > પ્રા. રૂપિર્ણા]

રેટ સ. ક્રિ. 'પહેંચું. ' રેટ ૩૬-૪૨

રેસિ અ. ચતુર્થાન્નિ અનુગ. ૨૦-૮૫, ૩૬-૩૨ [અપ. રેસિ, રેસિ]

રેહ અ. ક્રિ [પ્રા.] 'ગોભવું. ' રેહ ૧ ૧૫

સગિ અ. 'ધી, તેથી એને કારણે. ' ૯-૮ [સં. સમસ્તિવ > અપ. સગદિ] આ વિશે ચર્ચા તથા અવનરણ માટે જુઓ 'પરિણતક પ્રકરણ' અને નક્ક-દવદંતી રાત્ત 'ના શબ્દકોશમાં સગધ.

સડસડ અ. ક્રિ. 'સહેરમા કે મદમાં ચાલવુ તે. સડસડતીય ૭-૧૮

સહિ વિ. 'મુન્દર.' ૩૨૨ [સં. લટમ > પ્રા. લહહ. લટમ એ સંપ્રદાય શબ્દ પ્રાકૃત ઉપરથી ગનાવી કાટેલો હોવા સંભવ છે. સરવ ગુપ્ત. લાડી, લાડો, લાડ] બુઓ સહિયતણુ.

સહિયતણુ ન. 'મુન્દરના.' સહિયતણિ ૭-૧૮ [સં. / લટમિક્તવન > પ્રા. સહિયતણુ] બુઓ સહિ.

સલત વિ. 'મ્ય.' ૨૨-૪૬ [સં. સલિત]

સલતલઉ વિ 'મુન્દર.' ૨૨

સલણિમ ન. 'નાન્દર્ય.' ૬૨૧, ૬૩૩, ૭૨૮, ૨૬૨૬ [સં. સ્વર્ણિમત > પ્રા. સલણિમ]

સલધુલઉ વિ. 'આસન્ન, લુપ્ધ.' સલધુસા ૨૦-૧૬ [મં. લુપ્ધ > સ્વર્ણ + લ]

સલકુલકલઉ પુ. 'કટાક્ષ, લંકેષ.' સલકુલકલ ૨-૮ [મં. સ્વર્ણ + કલ > પ્રા. સલકલ]

સલ્હાડી વિ. 'નાની.' ૨૨-૪૬; સલ્હા ૨૨-૫૬ [સં. સ્વર્ણ > પ્રા. સલ્હા + સ્વાર્થિક 'હી']

લાડી બો. 'મુન્દર નાવિકા.' ૨-૮; લાડિય ૩-૨૨ [પ્રા. લાડિય] બુઓ મહીનાનકુત 'નલ-દવદની મસ'ના શબ્દોદ્ગમમાં લાડણુ.

લામી વિ. 'લવકી, મુન્દરમી.' ૧૭-૬. નિશ્ચિતપદે આ અર્થમાં અન્ય ૫૫ એના પ્રયોગ છે.—'લેહ નમગાલિ...લલા લામા અનંક લોક વનહ' ('પૃથ્વીચંદ્રચંદ્રિન,' પ્રા. ગુ. કા. સં., પૃ. ૬૮)

લિયંગ ન. 'લવિંગ,' ૩૦-૧૮૬ [સં. લગ્ન]

લુક અ. હિ. 'મુપાર્છ લુકું,' લુકિઉ ૧૪-૩૮, ૧૪-૩૫ [પ્રા. લુક]

લુધી વિ. 'આસન્ન, લુપ્ધ.' ૨૫-૭ [મં. લુ-ગ > પ્રા. લુદા > અપ. લુદ + ડી]

લેપસાલા બો. 'નિશાળ.' ૨૮-૧૨ [મ. લેપસાળ. અર્થ. ગુપ્ત. 'નિશાળ'ની વ્યુત્પત્તિ આ મં. શબ્દ ઉપરથી, પ્રા. લેપસાળ > મૂત્રી ગુપ્ત. લેપસાળ, લેપાળ, લેપાળ એ હમે છે. બુઓ લેપાલીયઉ.

લેઠ પું. આ કાઈ ધરેલું હશે ? ૨૨-૪૬

લેવ પું. 'સ્પર્શ', અસર. ૧૭-૨૭ [સં લેવ]

લેસાલીયહ પું. 'નિશાળે જનાર વિદ્યાર્થી, નિશાળિયો.' ૨૬-૭૮
[સં. લેસગાલિકઃ > પ્રા. લેહસાલિઓ] બુઓ લેપસાસા.

લોયણ ન. 'આંખ.' ૨-૮ [સં. લોચન]

વધરાગર પું. 'હીરો, રત્નવિરોધ.' ૨૨-૧૬; વધરાગર ૨૦-૭;
વધરાગર ૧૭-૨ [સં. વજ્ર > પ્રા. વડર + સં. આઠર > પ્રા. આઠર,
અર્થાત હીરાની ખાણ. પણ મહેજ અર્થ ફેરે આ ગજ્જ મૂલી શુદ્ધ. માં 'હીરો'
'કે 'રત્ન' એ અર્થમાં પ્રયોજાયો છે. બુઓ 'અંગડ વિદ્યાધર ગસ'
(ખંડ ૫, કડી ૯૬) માં—'બધાં રત્ન મુકટનધ કાણિ શુદ્ધ મુકી વધરાગર
ખાણિ.' પણ 'વિગલપ્રગન્ધ' (ખંડ ૧, કડી ૬૬)ના નીચેના અવતરણમાં
'વધરાગર'નો, 'રત્નની ખાણ' એ અર્થ કાયમ છે—'કરિહ પ્રગટ
વધરાગર કાંમ, રત્નપૂર એ રૂં નામ' અર્થાત શ્રીમાલ નગર રત્નોની ખાણરૂપ
થવાથી એનું રત્નપુર એવું નામ (ત્રેનાક્રમમાં) પડ્યું.]

વણુમરડી સ્ત્રી. 'વણિકની—વેપારીની સ્ત્રી.' ૨૦-૨, ૨૦-૧૩;
વણુમરડી ૨૦-૨૩; વણુમરડી ૨૧-૩૧, ૨૦-૩૨, ૨૦-૪૩ [સં. વણિજ્ય-
કારક > પ્રા. વણિજારમ + સ્ત્રી. મરં શુદ્ધ. વણુમરડી, વણુમરડી]

વળસમ્મ સ્ત્રી. 'વનગપતિ.' ૫-૪, ૭-૩૬, ૧૮-૮૬, ૩૦-૨૪૨; વનસમ્મ
૩-૩, ૪-૪ [સં. વનગપતિ > પ્રા. વનમ્મસ]

વઢીતહ વિ. 'પ્રસિદ્ધ' ૧૭-૨૪; વઢીત ૨૮-૧૦૧, ૨૮-૧૦૩,
૩૮-૩૮ [મ. વિઢીત]

વઢાવણુડ ન. 'ઉન્નવ, 'શુદ્ધ. 'વધામાયુ.' ૩૫-૨૪ [મ. વઢાવન
> પ્રા. વઢાવણ.]

વધાર સ. ક્રિ. 'અભ્યુદય કરવો.' વધાર્યા ૧૬-૩૩ [મં. વધ- +
ચાર > પ્રા. વઢચાર]

વરસાલુ પુ. 'વર્ષામત્.' ૨૮-૨૬; વરસાલા ૨૨-૫૦; વરિસાલમ્મ
૧-૩ [મં. વર્ષામલ > પ્રા. વરિસામલ, વરિમાલ, એમાંથી શુદ્ધ. વરસાલ,
વરસાલ]

વરસિહ વિ. 'વર્ષાવર્ત.' ૮-૫૧ [મં. વર્ષિષ. સરં શુદ્ધ. વરસી]

વરિ, અ. 'ઉપર.' ૬-૨૬ [સ. ઉપરિ > પ્રા. સ્વરિ]

વસુધારા સ્ત્રી. [સં.] ' આકાશમાંથી દેવકૃત સુવર્ણવૃષ્ટિ. ' ૩૦-૨૬૫

વંકડી વિ. ' વાકી. ' ૪-૨૨ [સં. વક્ર > પ્રા. વક્, વંક + ડી]

વંદુરવાલ સ્ત્રી ' આસોપાલવ આદિના લીલા તોરણ. ' ૨-૬, ૪-૨૯;
વંદુરવાલિય ૯-૩ [સ. વન્દનમાલ > પ્રા. વંદનમાલ. આ શબ્દના વંદ-વાલ,
વાદ-માલ, વન-વાલિ, વાન-વાલ જેવા રૂપો જૂની શુદ્ધ. માં મળે છે.]

વાઉલિ ભા. ' વૃન્દ ભા ' ૩૫૧. જુઓ વાઉલિ.

વાઉલિ ભા ' વટોળ. ' ૨૯-૪૮ [સ. વાયુ > પ્રા. વાઉ + લિ]

વાઘલઉ પુ. ' વાઘ. ' ૨૯ ૩૭ [સં. વ્યાઘ્ર > પ્રા. વઘ > શુદ્ધ.
વાઘ + લ]

વાઘીસર પુ ' વાઘ કરનારાઓમાં મુખ્ય. ' ૧૭-૩ [સં. વાઘીશ્વર]

વાલંભ પુ. ૩૬ ૨૬. જુઓ વાલિભ.

વાલિભ પુ. ' પ્રિયતમ, વહાલમ. ' ૩૧-૨૦; વાલિભ. ૨૫-૧,
૨૫-૨ [સં. વલ્લભ] જુઓ વાલંભ.

વાવર સ. ક્રિ. ' ખાવું. વાવરછ ૩૦-૮૨, ૩૦ ૯૮ [સં. વ્યાવૃ.
અર્વાચીન શુદ્ધ. માં પણ જેનોમા વાવરવું = ખાવું]

વાસ અ. ક્રિ. ' પક્ષીઓનું બોલવું. ' વાસછ ૪૮. ૨૧-૪; વાસંતે
૧૦-૧૧; વાસિ ૩૬-૫૩; વાસિસિ ૨૫-૨ [વ. વાશ]

વાણહી ભી. ' મોઝડી ' ૨૨-૮૮ [સ. ઉવાનહ > પ્રા. ઉવાણહ
વાણહ, વ્યવયધી વાહણ, મ. વાહને = ચપલ, પં. વાહણ. જૂની શુદ્ધ. માં
' વાણહી ' અને ' વાણહી ' અને શબ્દો વપરાયેલા છે. અવતરણો માટે જુઓ
મહીગજકૃત ' નલ-દ્વંદ્વંતી ગમ્ય ' ના ગર્હદ્વંશમાં વાણહી]

વિગૃતી વિ. ' સંકટમાં આવેલી. ' ૩૬ ૩૯ [સં. વિગુપ્તા > પ્રા.

વિગુપ્તા. ઘોડાક અર્થકેરથી ' વગૃતી ' શબ્દ ઉત્તર શુદ્ધગતમાં ' અન્યવચ્ચિત,
ફૂવડ જેની ' એવા અર્થમાં વપરાય છે.]

વિજયખંભ પુ. ' દીર્ઘખંભ ' ૧-૧૫ [સ. વિજયસ્તંભ]

વિતપત્ર વિ 'મંપૂર્ણ' જ્ઞાના. '૨૭-૧૦ [મં. વ્યુત્પન્ન]

વિત્તુ વિ. 'ઝોળ, વર્તુલાકાન્.' ૨-૧૫ [મ. વૃત્ત]

વિનડં 'મં. ક્રિ. 'પનાજિત કન્નુ.' વિનડિંઉ ૧૬ ૮૧; વિનડિં ૧૬ ૮૩ [મ. વિનતંયતિ > અપ. વિણુડંધ. આની સામે 'વિનડ' (સ. વિનડ) ક્રિયાપદ મૂળી શુદ્ધ.મા વધારે વ્યાપક છે.]

વિનાણુ મ. ક્રિ. 'છેતરવુ, ધૂતવુ.' વિનાણી ૩૬ ૧૫, ૩૬ ૨૭ [મં. વિજ્ઞાન > પ્રા. વિણ્ણાણ] શુઓ વિનાણુગાર

વિનાણુગાર વિ 'યુક્તિમાળ, વૃત્ત.' ૩૬-૧૫; વિનાણુગાર ૩૬-૨૭ [મ. વિજ્ઞાન + કાર > પ્રા. વિણ્ણ ન + ગાર] શુઓ વિનાણુ.

વિનુ પુ. 'વિનય.' ૨૪-૭ [મ. વિનય]

વિમન ન. 'ભિટી.' ૩૦ ૬૬ [મં. વમન] .

વિરતંત પુ. 'હકીકત' ૨૬-૮૩ [સ. વૃત્તાન્ત]

વિરત્તઉ વિ. 'પરાડ્મુખ.' ૨-૩ [મં. વિરક્ત]

વિલખઉ વિ. 'સવળળ.' ૨૬-૧૫૧ [સં વિલક્ષ > પ્રા. વિલક્ષ]

વિલવિલ અ. ક્રિ. 'વિલાપ કન્વો' શુદ્ધ. 'વલવલવુ.' વિલ-વિલધ ૧૬-૧૧ [ગ્વાનુકારી]

વિલૂર મ. ક્રિ. 'ભિત્તી નાખવુ.' શુદ્ધ. 'વલૂરવુ.' વિલૂરએ ૧૧-૨ [પ્રા. વિલૂર]

વિવહારીયુ પુ. 'વેપારી.' ૬-૩ [મં. વ્યવહારિન > પ્રા. વિવહારી, શુદ્ધ. વહેવારિયો = વેપારી]

વિસધારિય વિ. 'વિપથી બેચેન.' ૧૮-૪૯ [મ. વિપ + પ્રા. ધાર 'ધેનમા પડવુ' ઉપરથી ધારિય. સગ્ગ શુદ્ધ. ધાગણ]

વિસહર પુ 'સર્પ.' ૧૮-૪૮ [સં. વિપધર]

વિસ્ત્ર વિ 'શબ્દાયમાન.' ૨૨-૪ [સં. વિસ્તર > પ્રા. વિસ્તાર]

વિહર અ. ક્રિ. 'એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે વિચરવુ.' વિહરંતઉ ૧-૨ [સં. વિ. + હ]

વિહરુ પુ 'આનગે, નદાવન ગુર. ' વાગેગે. ' ૧૬-૬૬

વિહસંધલ વિ 'વિહસંગ. ' ૨-૨૪

વિહુ ન 'અમુદાય. ' ૩૫-૩, ૩૫-૩૧ [ન જુન્ટ]

વીરવસય ન [મ.] ' પુનપના લાયનુ એક ધનગુ. ' ૩-૧૬

વુઠિ જો 'વસાદ. ' ૧૨૫ [મ ગણિ]

વેગે સ્ત્રી. ' ધૂન આદિ વિકા જનક વાનુ ' ૨/ ૧૦૦ [મ. વિરુતિ
> પ્રા. વિગદ. આ જન ધાર્મિક પાંચાપાનો શબ્દ છે.

વેધીય વિ ' જ્ઞેયિક, અરકારી. ' વેધીયા ૩૬-૫૭ [મં. વેધિતા]
જુઓ સવેધ

વેધુ વિ ' પ્રેમાસન. ' વેધ્યા ૩૬-૫૫ જુઓ મહીગાજુત નવ-
દવતી ગમ 'ના શબ્દક્રશમા વેધ.

વેસ સ્ત્રી. ' ત્રણિકા. ' ૧-૧૮, ૧-૧૯, ૧૦૪ [મ. વેશ્યા > પ્રા. વેમા]

વ્યાલૂ ન ' સાજનુ ભોજન, ' ગુર. ' વાણ, વિયાણ. ' ૩૦-૮૪
[સ વિકાલિક > પ્રા. વિખાલિક > અપ. વિઆલિઉ]

શનુકાર પુ ' સદાનન, અનદાનશાલા. ' ૩૦-૨૫૬ [સ સજુક +
અગાર > પ્રા. સજગાર. જૂની ગુર. મા આ શબ્દના ' સજુકાર, ' ' અનુકાર, '
' સનુગાર, ' ' સનુગાર ' એવા રૂપો મળે છે] જુઓ મહીગાજુત ' નવ
દવતી ગમ 'ના ' શબ્દક્રશમા શનુકાર

શરખંડ ન ' આડી માટેનુ એક કીમતી વસ્ત્ર. ' શરખંડાં ૨૦-૩૫
[મ ધીરજ]

શોક મ. કિ. ' ચૂસી લેતુ, ગોપી લેતુ. ' સોકી ૧૬-૪૨ [મ. શોષ
> ગોષ > શોક બીજી તરફ મ શોષર્થ > પ્રા. મોસેદ, અપ. સોમર્ધ, ગુર.
મોસડુ]

સમ્મ અ. ' આપોઆપ, પાતાની મેળે. ' ૨-૨; સમ્મ ૩૭-૬ [મ. સ્વય
> પ્રા. સય > અપ. સઇ.]

સમ્મથઉ પુ. ' માથાના વાળને બે ભાગમા ઢોળતા વચ્ચે પડતી કીટી,
મેંધા. ' સમ્મથ ૨૧-૧૬, સમ્મથલઉ ૧૨-૯ [સ. સીમન્તક > અપ.

સંઘથિ. 'સે'થા ઉપર પહેરવાના સ્ત્રીઓના ધરેણા 'તરીકે પણ આ શબ્દનો પ્રયોગ જૂની ગુજ.માં થયેલો છે. જુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દ્વદતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં સંઘથુ] જુઓ સંઘથિ.

સધર ન. 'શરીર.' સધરિ ૨૨-૫૨; સયરિ ૨૦-૩૯, ૨૦-૪૧; સયર ૨૦-૨૨ [સં. શરીર > પા. પ્રા. સરીર, જૂની ગુજ.માં 'ર'નો લોપ થતા સધર, સયર. આ પ્રકારનાં શબ્દરૂપો જૂની ગુજ.માં અન્યત્ર પણ છે, જેમ કે—સ. કરીર > કધર > કેર (એક નાનું વૃક્ષ, કેરડો), સં. સરિજલ સધજજ > સેજજ ('સરવો સોરક દેશ, જ્યાં સાવજડાં સેજજ પીએ '), પરિમલ > પીમળ, આદિ]

સહિહિ પું. ' મોં ઢાંકીને સૂઈ રહેલું ' તે, ' ગુજ. ' સોહ. ' ૩૦-૫૪.

સકાર પું. ' મૃત્યા. ' ૩૨-૨૧ [ક્ષ. શિકાર]

સપાઈથિ પું. ' મિત્ર. ' ૨૪-૪ [સં. સહ્ય > પ્રા. સક્ષ ઉપરથી]

સગ્ગા ન. ' દેવલોક. ' ૧૮-૩૧ [સં. સ્વર્ગ]

સણસર સ્ત્રી. ' હીલચાલ. ' ૧૬-૪

સદ પું. ' અવાજ, ' ગુજ. ' સાદ. ' સદિ ૨-૩ [સં. શબ્દ]

સમણ ન. ' સ્વપ્ન, ' ગુજ. ' શમણું. ' સમણિ ૩-૨૩ [સં. સ્વપ્ન > પ્રા. સુવિણ, સુમિણ] જુઓ મહીરાજકૃત ' નલ-દ્વદતી રાસ 'ના શબ્દકોશમાં સમણહિ અને સુહણહિ વગી જુઓ સમિણહિ અને સુમિણ.

સમિણહિ ન. ' સ્વપ્ન. ' ૩૬-૩૭ [સં. સ્વપ્ન > પ્રા. સુવિણ, સુમિણ + સ્વાર્થિક ' હ '] જુઓ સમણ.

સયવર પું. ' સ્વયંવર. ' ૧૮-૩૨ [સં. સ્વયંવર. સર૦ ગ્રા. ગુજ. શંમર = કન્યાપક્ષ કન્યાને લઈને લગ્ન કરાવવા માટે વરપક્ષ તરફ જાય તે. લગ્ન આસપાસના રજપૂતોમાં આ શબ્દ પ્રચલિત છે.]

સરણિ વિ. ' સંગ્રામી. ' ૨૨-૧૨ [સં. સુરમિ] જુઓ મુરહિ.

સરવવરતિ સ્ત્રી. ' જૈન સાધુનાં પ્રતોનો સ્વીકાર. ' ૩૦-૬૧ [સં. સર્વવિરતિ]

સરસઘ સ્ત્રી. ' વિદ્યાની દેવી, સરસ્વતી. ' ૧-૧ [સં. સરસ્વતી > પ્રા. સરસઈ]

સરિ સ્ત્રી. 'સેર, માળા.' ૨-૧૮; 'આડ, ગોલા માટેની ઝંખા.' ૨૨-૩૨ [સં સર]

સાલુણિ વિ. 'સુન્દર,' ગુ-૮. 'સતૃપ્તો,' હિ 'સલોના.' ૨-૫, સાલુણા ૧૮૯ [સં. 'સતૃપ્ત' > પ્રા. સતોગમ]

સવેધ વિ. 'સિક, વિદ્ય.' ૩૬ ૫૫ [સ સ + વેધ] મુવેધ (સ. સ + વેર) પણ જૂની ગુજ.મા છે; ભુઓ મહી જાત 'નસ-દવદતી નસ' કડી ૯૯૯ ગુજગતીમા 'ઉ'નો 'અ' થવાની પ્રક્રિયાથી 'સુવેધ' નો 'સવેધ' થયું હોવાનો પણ સંભવ છે. ભુઓ વેધીય.

સસુર વિ. 'મધુગ મ્વન્વાળુ.' ૯-૧૧ [સ સુર > પ્રા. સુસ્મર]

સહગુરુ પુ. 'સહયુર.' ૨૯-૧૫૮. 'સહિગુરુ' ૨૫ પણ મળે છે; ભુઓ મહીરાજાત 'નસ-દવદતી નસ'ના શબ્દશ્રેણમાં સહિગુરુ. વળી ભુઓ સુહગુરુ.

સહસંબવધુ ન. 'ગિરનાર ઉપરનું એક આગાવાડિયું, બ્યા નેમિનાથની દીક્ષા થઈ હતી.' સહસંબવણિ ૮૨ [સ. સહસાન્નવન, શા. ગુજ. સહેસાવન]

સંકલ સ્ત્રી. 'માકળ.' ૨૬-૩૦ [સ શલ્ક > પ્રા. સંપલા, સંમ્લા] ભુઓ સાંકલી.

સંધારો પુ. 'નાથ, હિંસા.' ૩-૨૫ [સ સહાર]

સંજિમ પુ. 'દીક્ષા, સંસારલાગ.' ૩૦-૧૩ [સવમ > પ્રા. સંજમ]

સંથઈ પુ. 'સે'થો.' ૧-૧૩; સંથમ્ ૬-૪૬ [સ. સીમન્તક > સંથમઠ, સંથઠ] ભુઓ સંથથઈ

સંદરી સ્ત્રી. 'સાન્દર્શવતી સ્ત્રી.' ૧૩-૯ [સં. સુન્દરી]

સંપુત્ત વિ. 'ઉપગ્રિત, આવી પહોંચેલો.' ૬-૭ [સં. સપ્રાપ્ત > પ્રા. સંપત્ત]

સંભમ પુ. 'સંતતિ.' ૧૪-૨૩ [સં. સંમવ]

સંવચ્છરદાણું ન. 'એક વર્ષ પર્વત અપાતુ દાન.' ૨-૨૭ [સ. સંવત્સરદાન, તીર્થંકર દીક્ષા લેતાં પહેલાં એક વર્ષ સુધી દાન આપે છે એવી પરંપરાગત જૈન માન્યતા છે.]

સાઈંઉ ન. 'આલિંગન.' ૨૦-૪૪; સાઈં ૧૦-૬, ૧૯-૩૫, ૧૯-૯૪
[જૂની ગુજ.માં 'સાઈં' અને 'સાઈંકુ' પ્રયોગ પાણુ છે. સં. સ્વપ્ન 'ભેટવું'
અથવા સ. સ્વાગત > પ્રા. સાઈઅ ઉપરથી]

સાથ પું. 'પ્રવાસ કરતા વેપારીઓનો સમુદાય.' સાથનંદ ૨૯-૭૬
સ. સાર્થ > પ્રા. સત્ય]

સાન સ્ત્રી. 'નિશાની, સંકેત. ૧૦-૮ [સં. સંજ્ઞા > પ્રા. સળ્ળા]

સાનખાફ ન. 'એક કીમતી વસ્તુ.' ૨૨-૪૭ [ફા. શાના = ફણી
(વણકરતું એક ઓળર) + ફા. ખાફ (ખાફતન = વણવું ઉપરથી). સર૦
સ. વાપ = વણાટ]

સામલુ વિ. 'ઘોડાની એક જાત.' સામલા ૧૪-૬૬ [સ. ર્યામલ]

સામિસાલ પું. 'અધિપતિ, માલિક.' ૨-૨૩, ૩-૩૦ [સ. સ્વામિન્
+ સાર. જૂની ગુજ.માં આ પ્રયોગ અન્યત્ર છે—'ધણુ પરિ પૂજ્ઞ સામિસાલ
નરનારી ધન' ('સપ્તજ્ઞેની રામુ, 'કડી ૪૦); 'ધંધુ રાઉલુ વિનવધ
સામિસાલ...(શાલિભદ્ર કક્ક, 'પ્રા. ગુ. કા. સં.' પૃ. ૬૦); 'આય કિ
રિસહેસર તગ્દ પરમેસર સામીસાલ ચિરકાલિ મુક્તિ વર' (મંડલકિકૃત
'પેથડ ગસ, 'પ્રા. ગુ. કા. સં. પરિશિષ્ટ, પૃ. ૨૮), ઇત્યાદિ. શ્રી. અગરચંદ
નાહટાની સં. ૧૪૯૩ના ઉલ્લેખવાળી હસ્તલિખિત સંપ્રદાયોથીમાં પત્ર ૧૩૯-
૪૦માં ૧૩ કડીની 'સર્વવિતપ્તિકા' છે એની ૧૨મી કડીમાં નીચે મુજબ
'સામિસાલ'નો પ્રયોગ છે—'જગનાથની ભાવના ભેટિ લાધી, સુધાકુંડ
કેજી મધ આગ સાધી; જિનાધીસ ચૂં ઉર્પ હ આવિ માલ, ઉર્વ સાર કરિ
કરિ સામિસાલા.' ત્રગ લાપામાં વ્યક્તિને માનાર્થે 'ગોષ્ઠિશાય' (સં.
ગોષ્ઠિમાર = ગોષ્ઠિમા મુખ્ય) કહેવામાં આવે છે.]

સારિ સ્ત્રી. 'સોગડાળાણ.' ૨૨-૫૧ [સ. શારી. જુઓ લાલણકૃત
'કાઈળરી' કડવું ૨, કડી ૧૩માં—'શુક આરિકાનિ રક્ષાયુદ, સારી
રમતાં મારિ.']

સાલહિ સ્ત્રી. [દે.] 'મેના.' ૫-૪.

સાવટૂં ન. 'જરિયાન.' ૩૦-૧૯૯ [સં. સ્વાપતેય > સાવતેય ?
(ધન, દ્રવ્ય). ગોવિન્દકૃત 'મામેરા' (પં. ૧૩૦)માં 'સાવટૂંયાં શણીયા'
એવો પ્રયોગ છે. 'કાન્હડદેખનંધ' ૧-૬૯ અને ૧-૧૩૮માં 'સાવટૂં' શબ્દ છે.]

સાહિબ પુ. [અ.] 'માલિક, પરમેશ્વર.' ૩૨-૨, ૩૨-૪, ૩૨-૧૦, ૩૨-૧૩, ૩૪-૩, ૩૪-૧૨, ૩૪-૪૨

સાહુ પુ. 'વણિક, ગુજ. 'શાહ.' ૩૭-૩ [મ. સાધુ > પ્રા. સાહુ]
સાંકલ સ્ત્રી. 'લાયતું એક ઘરેણું, સાંકળા.' ૨૮-૪૭ [સં. શણ > પ્રા. સણ, સંજ, સંજલ, સાંકલ + દ] જુઓ સંકલ.

સાંધિ સ્ત્રી. 'સમય.' ૨૨-૫૦ [સ. સંધિ]

સિકિરિ સ્ત્રી. 'ધનવાણું છત્ર.' ૩-૧૮; સીકિરિહિં ૨-૧૫ [સં. કીરિ. જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ શબ્દનાં રસપ્રદ અર્થાન્તરો માટે જુઓ 'બુદ્ધિપ્રકાશ,' નવેમ્બર-ડિસેમ્બર ૧૯૪૯માં મારો લેખ 'શ્રીકરી-સીકરી.']

સિપરાહિલ વિ. 'શિખરવાળો, અણીદાર, લિપો.' ૬-૩૮

સિરદાર પુ. 'નાયક, આગેવાન.' ૩૨-૧૨, ૩૨-૧૭ [દા. સરદાર]

સિરશય પું. 'સરસવતી દાણો.' સિરશયમ્ ૩૦-૭ [સં. સરંપ > પ્રા. સરિમવ]

સિરસિજ ન. 'કમળ' [સં. સરસિજ]

સિવરાતિ સ્ત્રી. 'આધ વાદિ ૧૪ની રાત્રિ.' ૧૩-૧૪, ૧૩-૧૫ [સં. સિવરાત્રિ > પ્રા. સિવરાતિ]

સિવિ વિ. 'સર્વે.' ૨૨-૧૬, ૨૨-૩૫ [મં. સર્વ > પ્રા. સમ્વ, સમ્ + દ] સિવે ૨૨-૧૭ [સં. સર્વે > પ્રા. સમ્વે, સમે]

સિસર પું. 'શિયાળો.' ૩૦-૧૮૨ [મં. સિશિર]

સિસિહર પું. 'ચંદ્ર,' ગુજ. 'શશિયર.' ૧૮-૩ [સં. જ્ઞાપર > પ્રા. સસહર]

સિહમ્ પું. [દે.] 'સ્તન.' ૨-૧૦

સિહિકાર પું. 'આંખો.' ૨૨-૩૬ [સં. સહકાર]

સિંગીય સ્ત્રી. 'પિંચકારી.' ૮-૭ [મં. શકિયા > પ્રા. સિંગિયા]

સીસવિ સ્ત્રી. 'એક ઝાડ, સીસમ.' ૨૨-૭ [સં. શિશપા > પ્રા. સીસવા]

સીંગણિ સ્ત્રી. 'ધનુષ' ૧૫-૧૨ [સં. શૃંગિણી > પ્રા. મિંગિણી]

મુકમાલ વિ. 'દ્રમણ.' ૧-૧૦; મુકમાલા ૨-૧૨ [મં. મુકુમાર]

મુકિલ વિ. 'શુકલ પક્ષનુ' ૨-૧૩ [[સં. શુક્લ]

મુણિહર ન. 'શયનગૃહ' ૨૯-૬૮ [સં. શયનગૃહ > પ્રા. મુગ્ધહર.
'હર < મં. 'ગૃહ અંતવાળા ખીન્ન ઝેટવાક શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ માટે ભુઓ
મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના શબ્દકોશમાં 'ખીહર']

મુમિણ ન. 'સ્વપ્ન', ગુજ. 'સમણ.' ' મુમિણ ૨૦-૪૬ [સં.
સ્વપ્ન > પ્રા. મુમિણ, મુમિણ] ભુઓ મહીરાજકૃત 'નલ-દવદંતી રાસ'ના
શબ્દકોશમાં સમણગૃહ અને મુહણહિ. વગી ભુઓ સમણ.

મુરતુર ન. 'કંપશ્ચ.' મુરતુરની ૩૦-૧૭૭ [સં. મુરતદ]

મુરહિ વિ. 'મુગધયુક્તા.' ૧-૮ [મ. મુરમિ] ભુઓ સરમિ.

મુરી સ્ત્રી. 'દેવાગના.' ૩૦-૨૭૩ [સ. મુર + ર. અમદાવાદ તરફ
'મુરી' શબ્દ સ્ત્રીઓના વિશેષનામ તરીકે સાંભળ્યો છે.]

મુવાસણિય સ્ત્રી. 'સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી', ગુજ. 'સવાસણુ.' ૯-૧૦
[સં. મુવાસિની]

મુસર વિ. 'મીઠા સ્વરવાળા.' ૯-૧૦ [મ. મુસ્સર > પ્રા. મુસ્સર]

મુહ ન. 'સુખ.' ૧-૨૩; મુહિષ્ ૧-૨૩ [મં. મુગ]

મુહગુરુ પુ. 'સદ્ગુરુ' ૧૬-૧૨, ૨૯-૧૭, ૩૭-૧૮ [મં. શુભગુરુ]
ભુઓ સહગુરુ.

મુખ પુ. 'પોપટ.' મુખ્યા ૫-૪, ૨૨-૮ [મ. શુક]

મુકટિ સ્ત્રી. 'સુખક.' ૧૨-૧૧, ૨૦-૨૫ [સં. શુક્લ > પ્રા. મુક +
સ્વાર્થિક 'ડી.' દક્ષિણ ગુજરાતની બોલીમાં 'મુકક' 'કે' 'મુકક' બોલાય છે.]

મુહવ વિ. 'મુહર' ૯-૧૦ [મં. મુમગ > પ્રા. મુહવ]

મોહુ ન. 'કસબી ઉપરણો.' મોહા ૩૦-૧૯૭

મોહર પુ. 'માથા ઉપરનો પુષ્પનો અલંકાર, શેખર.' ૯-૫; મોહરો
૩૦-૨૩૪ [મં. શેષર]

હકાર સ. કિ. 'હાંક મારીને બોલાવવું.' હકારિ ૨૯-૧૬ [પ્રા.
દકાર]

હરીયક વિ. ' ઘોડાની એક જાત. ' હરીયકા ૧૪-૬૬

હવ અ. ' અત્યાગે, હવે. ' ૩૭-૧૫; હવં ૨૦-૫૫ [મ. ઇત્યાદ્યકે
> અપ. એવહમ, એહવમ > જૂની શબ્દ. હવમ, હિવ, હવ.]

હમમસ સ્ત્રી. ' હાલતુ તે. ' ૨૦૮ [જ્ઞાનુકાગી]

હાથુલિ સ્ત્રી ' હાથે પહેવાનો એક અલંકાર. ' ૨૦-૨૭ [સ. હસ્ત
> પ્રા. હત્થ > અપ. હત્થુ, હાથુ + લિ]

હાંસી સ્ત્રી. ' હસની માદા. ' ૧૭-૧૬ [મં. દર્શા]

હીડાલાટ સ્ત્રી. ' હીચિળા. ' ૨૨-૪૩, ૨૨-૨૫; હીડાલાટઇ
૧૪-૧૬ [સ. હિન્દોલ + ટ]

હીરક ન. ' હૈયુ. ' હીરકા ૧૩-૧૪ [સ. હરય. સગ્ગ ડિ. હિરક]

હેલાં ક્રિ. વિ. ' રમત માનમા, સહેલાઈથી. ' ૧૪-૩૩, ૧૮-૫
[સ. હેલા]

‘પ્રાચીન ગુજરાત ગ્રંથમાલા’ના પ્રથમ પ્રકાશન વિષે કેટલાક અભિપ્રાયો

Shri G V Mavlankar (Speaker Indian Parliament President Gujarat Vidya Sabha Ahmedabad)— It was a new thing to me to know that our old literature has a number of works in prose. Then there are a couple of points which I appreciate very much. The first is that the book is printed in Devanagari script. The other point is the gradual compilation of a vocabulary consisting of words of special importance. It is essential to have such a vocabulary for the study of our old literature.

Dr Sunil Kumar Chatterji (Emeritus Professor of Comparative Philology University of Calcutta Chairman West Bengal Legislative Council)— I congratulate you on the very fine piece of work which you have brought under the auspices of the University of Baroda. This is a very auspicious start. The book, because of both its language and subject matter has very great interest for all the students of Indian linguistics and philosophy as well as general culture, and the editing has been done in a very fine scholarly style and on the top of that the printing and the get up are excellent. It was a very good idea to print the introduction and everything in Gujarati in the Devanagari character. Your work is a valuable addition to the mass of texts in early Gujarati which has been made already available by other scholars. The University of Baroda can be most heartily felicitated for inaugurating this series of *Pracina Gurjara Grantamala* which I feel perfectly confident will become a very honoured series among the various well known series of texts published by different institutions of India.

Dr R L Turner (Director School of Oriental and African Studies London University)— I have now been very carefully

through your *Shashtishataka Prakarana* and I should like to take this further opportunity of saying how much I appreciate the additions you have made and how useful this type of work will be for elucidating the history of the modern Indo-Aryan Languages. I have found the vocabulary in particular of the greatest use for my work for the *Comparative Dictionary of Indo Aryan*. I would like to congratulate you on so successfully initiating this series of old Gujarati texts.

Professor Alfred Master (Retired Professor of Indian Philology School of Oriental and African Studies London University)—The edition as the part of a planned series is very welcome as the number of critical texts in old Gujarati published is still very small considering the vast amount of manuscripts extant. As it is still necessary to emphasise the linguistic rather than the literary significance of old Gujarati texts the publication of a manuscript of Somasundarasuri's commentary written only fourteen years after his death is of particular importance. The book is well planned, clearly printed and well bound so that it is a pleasure to the student to handle and read.

Professor G H Bhatt (Director Oriental Institute Baroda in the *Journal of the Oriental Institute* Vol II p 405)—We congratulate Dr Sandesara on his excellent edition and we are sure the new series under his able guidance will in course of time supply the necessary sources of a Gujarati Dictionary to be prepared on historical principles—a long felt desideratum.

Dr A N Upadhye (Rajaram College Kolhapur President Prakrit and Jainism section 11th All India Oriental Conference)—The introduction gives useful material and the text of the *Balavabodhas* is very well presented. I am sure you will bring out many such books which would give us a connected account of the development of Apabhramsa prose.

Dr. J. Filliozat (Professor of Sanskrit, College de France, in *Journal Asiatique*, no. 2 of 1953)—

“ Premier volume d'une Prācīna Gurjar Granthamālā “ Serie d'ouvrages anciens du Gujarāt, ” publiée à Baroda par L' Université Mahārājī Sayājī Rao, avec une préface en gujarātī par Mme Hamsa Mheta, Vice Chancellor . . L' édition est très soigneuse et très bien présentée” (First volume of Prācīna Gurjar Granthamālā 'series of ancient works of Gujarat' published at Baroda by the Maharaja Sayajirao University, with a preface in Gujarati by Mrs Hamsa Mehta, Vice Chancellor. . The edition is very careful and very well presented. .).

શ્રી. કનૈયાલાલ બાલેકલાલ યુનશી (ગવર્નર, ઉત્તર પ્રદેશ, પ્રમુખ, ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈ)—“ તમે તો ખૂબ હાથ કરી રહ્યા છો; અને પ્રાચીન ગુજરાત ગ્રંથમાલા ધારી જ કે રચોગી થશે. તમારા પ્રયત્નોને સન્નિતા હૃદયે ”

શ્રી હરમિલ્લભાઈ દિવેટિયા (વાનસ-ચાન્સેલર, ગુજરાત યુનિવર્સિટી) —“ બાપા તેમ જ વિવેચન બંનેની દૃષ્ટિએ પુસ્તક મૂલ્યવાન છે અને તમારા વિવેચન અને વિદ્વતાપૂર્ણ રાષ્ટ્રકોશથી તે વધારે મૂલ્યવાન બન્યું છે ”

શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ જવેરી (વાનસ-ચાન્સેલર, ગેક ના દા. ઠા. ગદિલા વિદ્યાપીઠ)—“ સાવારણ રીતે એવી માન્યતા પ્રસરી ગયેલી કે ન્હાના ગુજરાતીમાં અર્થ હટુ જ નહિ .. આ સંશોધન, જે તે પણ ગાઢીય રીતે કરીને તમે આપણા સાહિત્યની પરંપરા પર નવો જ પ્રમાણ પાડ્યો છે. ”

વિખ્યાત વિવેચક પ્રો. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક—“ વાચતા સંપૂર્ણ સંતોષ થયો. તમે જે ઉદ્દેશથી ગ્રંથમાલા રાખેલી છે તેને સિદ્ધ કરવા બધી રીતે કાર્યોની નીવડે તેવી સંપાદનપદ્ધતિ ચોજ છે. આ પુસ્તક હવે પછી પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષાના પુસ્તકસંપાદનનો એક સારો નમૂનો થઈ પડશે મુદ્રણ ગ્રામ્ય અને મૂળ પાઠ અને બાલાવગોચર સ્પષ્ટ જુદા તરી આવે એવી રીતે વહેંચે છે તે ચોગ્ય જ હતું ” એ તે આપેલો રાષ્ટ્રમેગ ભવિષ્યમાં ગુજરાતી ભાષાનો પૂર્ણ કોશ કરવો હશે ત્યારે ખૂબે ઉપયોગી થશે ”

પ્રો. રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ (અ. યક્ષ, ભો. જી. અ. યચન-ગ. રોધન વિદ્યાભવન, ગુજરાત વિદ્યાસભા, અમદાવાદ)—“ મહારાજ સયાજીરાવ વિશ્વ-વિદ્યાવય ગ્રંથાધી મુખર્થ રાજ્યે યુનિવર્સિટીના સાચા અર્થમાં—“ ગુરુશિષ્યમંડલ 'ના અર્થમાં—વિદ્યાબીય સંગ્રાનો અખતરો આદર્યો છે આ યુનિવર્સિટી અનેક વિદ્યા-

સાખાઓ વિકસાવવા પ્રયત્ન કરે છે, તેમાં તેનો પ્રગંસનીય અને સૌથી વધારે આવશ્યક પ્રયત્ન ગુજરાતી વિદ્યાવિભાગ ખોલવાનો છે. સદ્ભાગ્યે આ વિભાગના અન્વેષક તરીકે ડૉ. સાહેસરા જેવા કૃતપરિચય સંશોધનકુશલ વિદ્વાનની નિમણૂક થઈ છે. ડૉ. સાહેસરાએ પ્રાચીન ગુર્જર અન્યભાષાની યોજના કરી તેના પહેલા અન્ય તરીકે નેમિચન્દ્ર બાંદારી-વિચરિત 'પદ્ધિગતક પ્રકરણ' અને તેના ત્રણ ભાષાવર્ણાએ નુ સંપાદન કરી પ્રકાશન કર્યું છે તે તેમની કાર્યપરાયણતા અને સંશોધન-દક્ષતા વ્યક્ત કરે છે.

ગુજરાતી ભાષાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણવા માટે તેના વિકાસ અને ઇતરને જાણવા જરૂરી છે. યુનીતિકુમાર આતુલ્યાર્પણે બંગાળી ભાષાનું અને કેન્દ્ર ભાષામાંથી સદ્ગત બોલે ગરાડી ભાષાનું જે સાચીય પદ્ધતિએ નિરૂપણ કર્યું છે તેનું ગુજરાતીનું થવું હજી બાકી છે. અંગ્રેજી ભાષાનો જેવો સમ્પર્કશો આપસકું યુનિવર્સિટી તરફથી બહાર પડ્યો છે તેવો ગુજરાતી ભાષાનો સમ્પર્કશો સંશોધકની પ્રતીક્ષા કરે છે. પણ આ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરાય તે પહેલા કાલક્રમમાં પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યની ક્રિતિઓનું ગાંધીય પદ્ધતિએ સંશોધન અને પ્રકાશન બહેળા પ્રગાળ્યા થવું જરૂરી છે. આ જરૂરિયાતને લક્ષ્ય કરી ડૉ. સાહેસરાએ આ અન્યભાષાની યોજના અને આ અન્યનું સંપાદન કર્યું છે તે ગ્રાંથીયતાના સાચા માર્ગે નય છે એવો માર્ગે અભિપ્રાય છે.....

મહારાજ સવાઈરાય વિશ્વવિદ્યાલયના, ગુર્જર અન્યભાષાના આ પહેલા પ્રકાશનને આવકારે આપણ અને તેના સંપાદકને ધન્યવાદ અપણા અને આનંદ થાય છે. આવી અન્યભાષાને અનંતર આપવા માટે ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસી જે બાઈસ-આન્સેવર શ્રીમતી દ્વંસાબહેનને અભિનંદન આપશે."

વિખ્યાત સાહિત્યકાર શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ (સવાઈ-વિનય' તા. ૨૬મી માર્ચ ૧૯૫૩ના અંકમાં)—“વડોદરા રાજ્યની 'પ્રાચીન કાવ્યભાષા'ની શ્રેણીની યાદ આપતી અને એ શ્રેણીના કાર્યક્રમેને વિસ્તાર આપતી 'પ્રાચીન ગુર્જર અન્યભાષા'ના પહેલા અન્ય તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલું 'પદ્ધિગતક પ્રકરણ' સંપાદનકાર્યને એક યશસ્વી નમૂનો બની રહ્યું છે."

પ્રો. વિષ્ણુચમ્પાદ ર. ત્રિવેદી (અન્વેષક, શ્રી. યુનીવાર્સ મારી, વિદ્યાભવન, એમ. ડી. બી. કોલેજ, સુરત)—“સંપાદનની સમગ્ર પદ્ધતિ નમૂનેદાર છે..... અન્યનો દેખાવ આકર્ષક છે, તેનું સંપાદન પ્રશંસાપાત્ર છે; અને તેનું લાભાર્થે સદ્ગતિ અને સદ્ગતના સોધકને ઉપયોગી નીવડે તેમ છે."

પ્રો. અનંતરાય મ. રાવળ (ગુજરાત કોલેજ, અમદાવાદ)—“આપણી ભાષાના અભ્યાસીઓને ભાષાવિકાસના ઇતિહાસમાં ખૂટતા અંગેડા પૂરા પાડતી

तेम ७ साहित्यना अक्यामीओने अक्यास अने विवेचन भाटे नवे। कंठार म'पटावरी प्राचीन गुजराती कृतिओनु प्रज्ञासन आ पुस्तकरी प्रारब्धी, तभारा विश्वविद्यालयनी 'प्राचीन गुजराती ग्रन्थमाला' गुजराती साहित्यनी भोगी जेवा करे। "

प्रा. टोपकराथ भांडे (आचार्य, दरभार गोपाणदास महाविद्यालय, अहमदाबाद) — "अनिवर्तिनीने योग्य ने प्रनगन छे आपला प्राचीन गद्यना अक्यासमा ओ धलु इपयोगी नीवटरो, जेमा स-न नथी सभृतनी पेटे न्दती गुजरातीमा पलु आनी विवरलुगे नी छती ते पलु आ प्रनगनथी अपछ थाय छे। "

प्रा. गौरीप्रसाद शु. जाया (जेन्ट सेकियस' कोलेज, मुण्ड) — "प्रस्तावना अने २ फंडेग जन्नेमा तभारी बामलिस्ता—विद्वत्तानी, विचारनी अने शैलीनी—अ-नई छे. अखिनन्दन अने 'ग्रन्थमाला'ने गुणेश। "

डॉ. वासुदेव दारण अग्रवाल (कोलेज ऑफ इन्ग्लिश, बनारस हिन्दू युनिवर्सिटी) — "नेमिचंद्र भट्टारी विरचित 'परिचयक' ग्रंथ को तीन बाल्यबोध टीकार्ग के साथ प्रकाशित देस पर अत्यन्त प्रसन्नता हुई. आपने बड़ोदा विश्वविद्यालय से प्राचीन गुर्जर ग्रन्थमाला का संपादन आरम्भ कर के अपने लिये उत्तम कार्य का सूत्रपात किया है। गुजराती भाषा में जैसा आपने भूमिका में लिखा है इतना अधिक प्राचीन साहित्य बच गया है नितना अन्य किसी प्रादेशिक भाषा में नहीं। गुजराती का यह साहित्य गुजराती के लिये ही नहीं, हिन्दी की प्राचीन व्युत्पत्तियों के लिये भी अनमोल है। शब्दनिरुक्ति की जो समस्या गुजराती के लिये है, वही हिन्दी के लिये है, वही बगल और मराठी, पन्जाबी के लिये भी है। अमर और उन्मिया भाषा के लिये भी अग्रजग्रन्थ शब्दों की व्युत्पत्ति की सामग्री प्राचीन भाषा साहित्य में से उपलब्ध हो सकेगी। मेरी दृष्टि से ११ वीं शती से १५-१६ वीं शती तक का साहित्य सरकून परिवार की भाषाओं के लिये एक जैसा उपयोगी है। इस गुजराती 'परिचयक' में कितने ही हिन्दी शब्दों की व्युत्पत्ति मुझे मिल रही है। इस ग्रंथ में मेरा परिचय कराने के लिये आप का कृतज्ञ हू। "

પ્રાચીન ગુર્જર ગ્રંથમાલાનાં પ્રકાશનો

૧ નેત્રિચન્દ્ર લંકારી-વિરચિત પદ્ધિશતક પ્રકરણ—ત્રણ બાલાવગ્રોધ સહિત. એક જ પ્રાકૃત પ્રકરણઅન્યના પંદરગા-સોળગા ગતક આસપાસ ચૂંચેલા ત્રણ ન્દના ગુજરાતી ગદ્યાનુવાદો પ્રગટાવના, પરિશિષ્ટો અને ગખ્દકોશ સહિત. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાહેસરા. પૃ. ૩૦ + ૧૬૩. મૂલ્ય પાંચ રૂપિયા.

૨. મહીરાજકૃત નલ-કવલંતી રાસ—સં. ૧૬૪૧માં કર્તાના હરતાક્ષરોમા લખાયેલી પ્રતિ અનુસાર. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાહેસરા. પૃ. ૨૪ + ૧૭૪. મૂલ્ય રૂપિયા ૪ = ૨૫ નયા પૈસા.

૩ પ્રાચીન કાગુ-સંગ્રહ—વિક્રમના ચૌદમાથી અઠારમા શતક મુધી રચાયેલા આઠવીસ કાગુ-સંગ્રહોનો સમુચ્ચય; પ્રતિપરિચય અને કૃતિપરિચય, કાગુ-વિષયક અભ્યાસલેખ અને ગખ્દકોશ સહિત સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાહેસરા અને શ્રી. સોગાભાઈ પારેખ. પૃ. ૭૨ + ૨૬૦. મૂલ્ય આઠ રૂપિયા.

૪. વણુક-સમુચ્ચય, ભાગ ૧—મૂલ પાઠ : સામૃત્તિક અને માહિત્યિક ઇતિહાસ માટે મહત્વના પદ્યાનુકારી ગદ્ય-વણુકોનો સમુચ્ચય. સંપાદક : ડૉ. ભોગીલાલ સાહેસરા. પૃ. ૧૨ + ૨૨૦. મૂલ્ય રૂપિયા ૭ = ૫૦ નયા પૈસા.

૫ ભાલજીકૃત નલ-અખ્યાન—મધ્યકાલીન ગુજરાતીના લક્ષણો નળવતી અર્ધેય પ્રતિ અનુસાર પુનઃસંપાદન; પ્રગટાવના અને શખ્દકોશ સહિત. સંપાદક : પ્રો. કેરાવરામ કા. શાસ્ત્રી. પૃ. ૭૬ + ૧૭૬. મૂલ્ય આઠ રૂપિયા.

૬. ઉદયમાનુકૃત વિક્રમચરિત્ર રાસ—વિક્રમવિષયક પાર્તા-ચક્રમા મહત્વના અંકોદારીપ, મધ્યકાલીન ગુજરાતીની એક પદ્યવારતા સંપાદક : ગ્વ. પ્રો. બલવંતરાય ક. ઠાકોર. પૃ. ૨૬ + ૬૮. મૂલ્ય બે રૂપિયા.

૭. ભાલજી : એક અધ્યયન—ભાલજીના જીવન અને કવનની, ઐતિહાસિક તેમ જ ભાષા-સાહિત્યવિષયક સામગ્રીમાં સમીક્ષા. લેખક : પ્રો. કેરાવરામ કા. શાસ્ત્રી. પૃ. ૧૮૬. મૂલ્ય રૂપિયા. ૪ = ૭૫ નયા પૈસા.

૮. વણુક-સમુચ્ચય, ભાગ ૨—સામૃત્તિક અધ્યયન અને શખ્દસૂચિઓ. કર્તા : ડૉ. ભોગીલાલ સાહેસરા અને ડૉ. રમણલાલ ના. મહેતા. પૃ. ૨૫૬. મૂલ્ય રૂપિયા ૮ = ૨૫ નયા પૈસા.

પ્રાપ્તિસ્થાન :

યુનિવર્સિટી પુસ્તકવેચાણ વિભાગ,

મહારાજ સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી પ્રેસ,
૧૧૧ મહેલ હરવાળ પાસે, રાજમહેલ રોડ,
વડોદરા.